

αντί

Περίοδος Β', τεύχος 302, Παρασκευή 25 Οκτωβρίου 1985

Δρχ. 70

• ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ • ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ • ΤΟ ΔΝΤαμείο
ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ • ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ • ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ •
ΠΑΣΟΚ - ΝΔ - ΚΚΕ • Ο ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ «ΜΙΛΗΣΕ» • ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑ-
ΤΡΩΝ • ΟΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΑΣΤΡΩΝ • ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΟΙ ΔΙΑΓΡΑΦΕΣ • ΚΑΠ. •

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Γιάννης Ρίτσος – **Όχι μονάχα για σένα**
 Μέλιω Αξιώτη – **Το σπίτι μου, Άπαντα τόμος Η'**
 Ζέφη Δαράκη – **Μάρθα Σόλγκερ**
 Φίλιππος Δρακονταειδής – **Η διπλωματούχος του πιάνου**
 Παντελής Καλιότσος – **Η τριλογία της λεωφόρου**
 Νίκος Κάσδαγλης – **Η Νευρή**
 Αλέξανδρος Κοτζιάς – **Φανταστική περιπέτεια**
 Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ – **Κοπιώντες και πεφορτισμένοι**
 Λία Μεγάλου – **Το ξένο σώμα**
 Αλέξης Πανσέληνος – **Η μεγάλη πομπή**
 Βαγγέλης Ραπτόπουλος – **Τα τζιτζίκια**
 Ανδρέας Φραγκιάς – **Προς την έξοδο**
 Νατάσα Χατζηδάκη – **Ιδίσχοι, νάρκισσοι**
 Δημήτρης Χριστοδούλου – **Λαδύρινθος**

ΠΟΙΗΣΗ

Κώστας Βάρναλης – **Κηρήθρες**
 Κώστας Βάρναλης – **Πυθμένες**
 Ε. Γ. Ασλανίδης – **Αντίδωρον φόνου**
 Γιάννης Κοντός – **Αωνύμου μοναχού**
 Αριστοτέλης Νικολαΐδης – **Προσωπική σημειολογία**
 Δημήτρης Χριστοδούλου – **Το ρολόι του Κυρρήστου**

ΔΟΚΙΜΙΑ – ΜΕΛΕΤΕΣ

Γιώργος Ιωάννου – **Ο της φύσεως έρωσ**
 Γιάννης Κιουρτσάκης – **Καραγκιόζης και καρναβάλι**
 Μαρία Κόκκορη – **Γιώργος Παπανικολάου**
 Λοντσία Μαρκεζέλι-Λούκας – **Εργογραφία Κώστα Βάρναλη**
 Δέσποινα Μαζαράκη – **Το λαϊκό κλαρίνο στην Ελλάδα**
 Κώστας Μυλωνάς – **Ιστορία του Ελληνικού τραγουδιού, τόμος Β'**
 Ελευθέριος Μωραϊτίνης-Πατριαρχέας – **Απομνημονεύματα του πρίγκηπος Νικολάου Υψηλάντη**
 Στέλιος Ράμφος – **Κυριακοδρομιο**
 Αλέξης Σολωμός – **Θεατρικά πρόσωπα**
 Δημήτρης Φωτιάδης – **Ενθυμήματα, τόμος Γ'**

ΠΑΙΔΙΚΑ

Γιάννης Ρίτσος – **Παιχνίδια τ' ουρανού και του νερού**
 Ασημακοπούλου – **Μοσχοβίτη (Αυτοκόλλητα)**
Κολλάω τα κτίρια της πόλης
Κολλάω τα επαγγέλματα
Κολλάω τα μέσα συγκοινωνίας
Αυτοκόλλητα για προνήπια 1
Αυτοκόλλητα για προνήπια 2
Αυτοκόλλητα για νήπια 1
Αυτοκόλλητα για νήπια 2
 Τζούλια Ανδρειάδου – **Ο κεραμιδόγατος**
 Διονύσης Βαλάσης – **Μια περιπέτεια χωρίς τέλος**
 Κολέτ Βιδιέ – **Το σπιτικό μας**
 Σοφία Ζαραμπούκα – **Μυθολογία 8**
 Αλέξης Κυριτσόπουλος – **Ο παραμυθός στον γλυκομάγο**
 Μπασκλαδάνη – **Παπαθανασίου – Λιτσαρδάκη – Φώτα παρακαλώ**
 Μαντούβαλου – **Παπαδοπούλου – Από τον κήπο των ζώων 1**
 Μαντούβαλου – **Παπαδοπούλου – Από τον κήπο των ζώων 2**
 Τόλκιν – **Ο άρχοντας του δαχτυλιδιού, τόμος Α'**
 Ζωρζ Σαρή – **Αποθήκη**
 Ευγένιος Τριβιζάς – **Η χώρα χωρίς γάτες**
 Ευγένιος Τριβιζάς – **Ο λαίμαργος του νελοδόρακος**
 Ευγένιος Τριβιζάς – **Ο ναυαγός κοκκινοτρίχης**

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Jean-Pierre Changeux – **Ο νευρωνικός άνθρωπος**
 Μαρί Καρντινάλ – **Μια ζωή για δυο**
 Ρολάν Μπαρτ – **Ο θαμνός μηδέν της γραφής – Νέα κριτικά δοκίμια**
 Ομάρ Καγιάμ – **Ρουμπαγιάτ**

ΔΕΥΚΩΜΑΤΑ

Αλέκος Κοντόπουλος – **Σχέδια**

Νικηφόρος Ρώτας – **Πως ακούμε μουσική**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Κυκλοφορεί ο 21ος τόμος του **ΑΝΤΙ**
 που περιλαμβάνει τα τεύχη του Β' εξαμήνου 1984 (265-277)

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μ. ΜΗΧΙΩΤΗΣ	
Η πολιτική των κανονιοφόρων	11
Σ. ΛΥΓΕΡΟΣ	
Βάσεις και παραβιάσεις	12
Β. ΓΙΑΧΝΗΣ	
Συμφώνως με το νόμο 105	14
ΔΑΝΑΗ ΜΥΛΩΝΑΚΗ	
Τα «σταθεροποιητικά μέτρα» και η «α- ναπτυξιακή πτυχή» τους	17
Π. Ν. ΣΤΑΓΚΟΣ	
Το εξωτερικό χρέος των αναπτυσσομέ- νων χωρών	20
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Όταν μιλούν οι εργαζόμενοι	23
Θ. ΠΑΠΑΜΑΡΓΑΡΗΣ	
Το τέρμα μιας πορείας	24
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Προεδρία και αναθεώρηση	26
Δ. ΜΙΧΑΗΛ	
Η συντηρητική στροφή	28
ΧΡ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ	
Εκσυγχρονισμός και παράδοση	30
Α. ΚΟΣΩΝΑΣ	
Η οικονομική κρίση προστατεύει τον κ. Μητσοτάκη	32
ΑΣΤΕΡΗΣ ΣΤΑΓΚΟΣ	
Οι Σοβιετικοί απαντούν στους αιφνιδια- σμούς	34
ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΩΡΟΣ	
Ζητείται θεραπεία	40
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Συναίνεση στη συγκάλυψη χαφιέδων και παρακράτους	42
ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΛΕΞΑΚΗ	
Οι συναλλαγές ενός χαφιέ	43
Γ. ΒΑΚΙΡΤΖΗΣ	
Ο χαρακτήρας Τάσος	49
ΜΑΡΙΖΑ ΝΤΕΚΑΣΤΡΟ	
Παιδιά!... Στο Μουσείο	50
Α. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	
Γερμανικός εξπρεσιονισμός	55
Χ. ΜΠΟΤΣΟΓΛΟΥ	
Σκέψεις για τη ζωγραφική του Γ. Μπου- ζιάνη	58

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΝΤΗΝΩΡ	
Οι διαγραφές —φευ!— δεν επτόησαν	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	6
ΠΑΡΕ ΜΕ ΣΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ	9
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΕΣ	
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ	10
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ	36
ΑΝΤΙΕΤΡΟΦΕΣ	
Ν. ΜΑΡΓΑΡΗΣ	
Υπάρχουν φύλακες	38
Ν.Κ.	
Το μέτρημα	38
Μ. ΠΑΛΑΙΟΦΡΩΝ	
Θεοφράστου χαρακτήρες	39
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	46
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	48
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	52

ΕΞΟΦΥΛΛΟ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΛΙΤΟΤΗΤΟΣ...

Η ΠΟΛΥΜΗΝΗ Κυβερνητική απραξία και η εικόνα παράλυσης που πολλούς μήνες μετά τις εκλογές παρουσίαζε σύμπασα η «κρατική μηχανή» αποτελεί πια ένα κακό παρελθόν, όχι όμως και ένα αναίτιο κενό δράσης των ιθυνόντων: εδώ και δύο εβδομάδες τα μέτρα που εξήγγειλε η κυβέρνηση στη δεύτερη τετραετία της «αλλαγής» έδειξαν ότι δεν υπήρχε κενό τους προηγούμενους μήνες, αλλά απλώς αναστολή ενεργειών και αποφάσεων που, είτε αυτούσια είτε εναλλακτικά είχαν νωρίς οριοθετηθεί και μελετηθεί και μάλιστα με τη λογική και τα κριτήρια του κατεπειγόντος. Και αυτή η αναστολή εξηγείται αν συνοπολογισθεί το πολιτικό και κοινωνικό κόστος της νέας πολιτικής του ΠΑΣΟΚ, δηλαδή της δέσμης των κοινωνικών του επιλογών, που για πρώτη φορά στην κυβερνητική θητεία του οδηγούν σε αντιπαράθεση και ρήξη.

ΟΜΩΣ Η τακτική της αναστολής, της μη εξαγγελίας των αποφάσεων, εξηγείται μόνο με τη λογική στην οποία μας έχει εξοικειώσει πια η κοινωνική φιλοσοφία και η πολιτική στάση του ηγετικού πυρήνα και των επιτελών του ΠΑΣΟΚ: συνοπτική διαδικασία εν κρυπτώ· συρρίκνωση στο μέγιστο εφικτό σημείο των φορέων λήψης αποφάσεων· συγκεντρωτική και επιλεκτική χρήση της εξουσίας που παρέχει η πληροφορία και η πληροφόρηση· κρατικιστική διαχείριση της «ανάπληρης» κοινωνίας και των «συντεχνιακών» της αντιθέσεων· φοβική αντιμετώπιση της πολιτικής και των συγκρούσεων της· και, στο τέλος —βαφτίζοντας το μαύρο άσπρο, το κακό καλό, και το παρελθόν παρόν— εφαρμογή των «αναγκαιών» αποφάσεων, προσφεύγοντας σε συνταγματικές πρακτικές «εκτάκτου ανάγκης» και αυταρχισμού (όπως η ενεργοποίηση του άρθρου 44§1 του Συντάγματος), και σε «νεοπλουτική» έπαρση περί του αλάθητου...

ΑΥΤΑ ΤΑ κυρίαρχα δείγματα στην πολιτεία της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, είχαν ανιχνευθεί προεκλογικά στον αιφνιδιασμό της 9ης Μαρτίου, όπου με μία κίνηση ο κ. Παπανδρέου ανασυγκρότησε και μάλιστα διεύρυνε την κλυδωνιζόμενη, τότε, κοινωνική αξιοπιστία του σε ακροατήρια οργανικά για την άσκηση της πολιτικής του ισχύος. Το αποτέλεσμα των εκλογών της 2ας Ιουνίου ήταν η θετική είσπραξη αυτής της κίνησης του Μαρτίου. Το αποτέλεσμα των μέτρων της 11ης και της 25ης Οκτωβρίου σφραγίζεται προς το παρόν με ευρεία αρνητική είσπραξη, και θίγει κρίσιμους μηχανισμούς κοινωνικής στήριξης και πολιτικής συναίνεσης αυτού του ίδιου του κομματικού σχηματισμού της κυβέρνησης.

Η ΠΡΟΣΕΠΙΚΛΗΣΗ της ανάγκης για σταθεροποίηση, και υπερταξικό εκσυγχρονισμό, με τον χαρακτηρισμό τους μάλιστα ως αυτονόητων και η επαγγελία των «καλών ημερών» του 1988, λειτουργούν σε ένα πλαίσιο θωρακισμένης κρατικής αυθεντίας, που καταφάσκει απλώς προς τον εαυτό της, χωρίς φυσικά να έχει υποβληθεί στη διαλογική κατοχύρωση της ηγεμονίας της· ίσως θα ήταν ο καλύτερος δρόμος για μια κοινωνικότερη ισορροπία στη συντελούμενη μετατόπιση της κυβέρνησης προς το συντηρητικό κοινωνικό συγκρότημα, και σίγουρα ο μοναδικός δρόμος για την ενσωμάτωση των δυνάμεων της δυνάμεως.

ΟΜΩΣ Η διαλεγόμενη ηγεμονική διακυβέρνηση δεν απέτελεσε ποτέ γνώρισμα του ΠΑΣΟΚ ούτε καν στην πρώτη τετραετία, όταν η κρατική συναίρεση ετερόκλητων συμφερόντων στην «δεξαμενή της πρόνοιας» δεν τεκμηρίωνε την αναγνώριση ως αυτοδύναμων των αντίθετων κοινωνικών ομάδων και την αναγωγή τους σε αρθρωμένη πολιτική συμμαχία μετασχηματισμού.

ΤΩΡΑ, με τις ίδιες διαδικασίες, η «πρόνοια» της πρώτης τετραετίας τίθεται υπό αμφισβήτηση, λόγω των «ανισορροπιών που προκάλεσε», και μαζί της τίθενται υπό αίρεση μηχανισμοί και ιδεολογίες που εξασφάλιζαν την ευρεία εκπροσώπηση του ΠΑΣΟΚ και την εμβέλεια στην οποία έφθανε η απαίτησή του για κοινωνική ανοχή.

Η ΔΙΑΦΑΙΝΟΜΕΝΗ ρήξη εγκαινιάζει ίσως τη μεταπολιτευτική ιστορία και για το ΠΑΣΟΚ.

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ όμως, αν απεμπλακει από τις δουλειές του '74 που μετουσίωσε αυτούσιες και το «κόμμα της αλλαγής», απαιτεί από τους πιθανούς νέους εταίρους την απεμπλοκή τους από κοινωνικές πρακτικές αλλά και αντιλήψεις που μετράνε δεκαετίες τώρα...

ΑΝΤΙ

Οι διαγραφές —φευ!— δεν πτόησαν...

ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ, η αντίδραση του Καστρί ήταν τέσσερις μόνο λέξεις: «*Διαγράψτε τους! Διαγράψτε τους!*». Και θυμίζει η αντίδραση αυτή, όπως ανέφερε ανώτερο στέλεχος του ΠΑΣΟΚ, τη σύσταση του στρατάρχη Μονγκόμερυ, στα χρόνια του εμφυλίου πολέμου: «*Kill them! Kill them!*» —δηλαδή, σκοτώνετε, σκοτώνετε συνεχώς, ανελλιπώς, όλους τους αντάρτες... Ύστερα, στο Καστρί, επικράτησαν ωριμότερες σκέψεις: μια και «παγώνουμε» τους μισθούς και τα μεροκάματα για δυο χρόνια, ας «παγώσουμε» προσωρινά, και τις διαγραφές. Κι ας επιχειρήσουμε να φορτώσουμε την αναταραχή, και το απεργιακό κύμα, σε τρίτους: *Σε κάποιους «ετερόκλητους εταίρους, που έχουν λόγους να υπονομεύουν την Αλλαγή»...*

ΕΙΝΑΙ κοινός τόπος, όμως, ότι οι άνθρωποι του Καστρί, συμπεριφέρονταν σαν να ζουν σε άλλο πλανήτη. Και αυτό, παρά το γεγονός ότι ήξεραν —και ξέρουν— ότι η πρώτη αντίδραση, στα διαβόητα κυβερνητικά οικονομικά μέτρα, προήλθε από τους δικούς τους συνδικαλιστές, μέλη της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ ή επιφανή συνδικαλιστικά στελέχη με πλούσια δράση σε νευραλγικούς τομείς του συνδικαλιστικού κινήματος. Όσο για τις διαγραφές των «οκτώ», αντι να πτοήσουν τα μέλη και στελέχη της ΠΑΣΚΕ, επέτειναν την αντίδρασή τους! Έτσι, δεν περνά μέρα που να μην φθάσει στις εφημερίδες ένα νέο ψήφισμα, από μέρους συνδικαλιστών του ΠΑΣΟΚ (στη ΔΕΗ στην ΕΥΔΑΠ, στον ΟΣΕ, στην ΟΤΟΕ, στον ΙΓΜΕ...) με το οποίο να καταδικάζονται οι διαγραφές και να ζητείται η «επανεξέταση των μέτρων εισοδηματικής πολιτικής». Τα ψηφίσματα ποικίλλουν: μερικά εκφράζουν αλληλεγγύη προς τους «οκτώ» και χαιρετίζουν «την έντιμη στάση τους και τις θέσεις που πήραν στη ΓΣΕΕ— θέσεις απόλυτα σύμφωνες με το πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ». Άλλα επισημαίνουν ότι η διαγραφή των «οκτώ» είναι «πράξη αντικαταστατική, χωρίς ισχύ» και ότι οποιαδήποτε οικονομικά μέτρα «πρέπει να κατανέμονται με δικαιοσύνη και αναλογικά στα κοινωνικά στρώματα και τάξεις του λαού». Και, φυσικά, δεν υπάρχει απόφαση για κήρυξη απεργίας ή στάση εργασίας, όπου οι συνδικαλιστές του ΠΑΣΟΚ να μην συμπαρατάσσονται με τους συναδέλφους τους των άλλων συνδικαλιστικών παρατάξεων ή να μην πρωτοστατούν οι ίδιοι στην απεργιακή εκδήλωση. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της ΑΔΕΔΥ, όπου από τα 45 μέλη της ΠΑΣΚΕ

(σε σύνολο 85 μελών του Γενικού Συμβουλίου), μόνο ένας τάχθηκε κατά της απεργίας!

ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ να οδηγήσει, όμως, αυτή η κατάσταση, καθώς «βαθαίνει το ρήγμα», μέσα στο κυβερνών κόμμα και το απεργιακό κίνημα ολοένα διευρύνεται; Την περασμένη Δευτέρα, η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη και 17 άλλες πόλεις, κυριολεκτικά παρέλυσαν, με εξαίρεση τις εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενους που πλημμύρισαν τους δρόμους, ζητώντας την ανάκληση των αντιλαϊκών μέτρων και την εφαρμογή μιας άλλης πολιτικής. Την Τετάρτη παρέλυσαν ο Πειραιάς, ενώ, χθες Πέμπτη, το λόγο είχαν οι εργαζόμενοι στη ΔΕΗ, στον ΟΤΕ, στην ΟΒΕΣ, στα νοσηλευτικά ιδρύματα. Κοινή διαπίστωση: για πρώτη φορά, από τη μεταπολίτευση μέχρι σήμερα, οι παρατηρητές των πολιτικών μας πραγμάτων κατέγραψαν απεργιακές κινητοποιήσεις τέτοιας έκτασης και για πρώτη φορά βιομηχανικοί εργάτες, υπάλληλοι του δημοσίου, επαγγελματιοβιοτέχνες, μικροί και μεγάλοι, κ.ά. βρήκαν τόσα πολλά κοινά σημεία, όταν ξεχύθηκαν στους δρόμους ή κατέβασαν τα ρολά των καταστημάτων τους, σε μια κοινή διαμαρτυρία κατά των κυβερνητικών μέτρων!

ΛΕΓΕΤΑΙ ότι ο πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου δεν περίμενε οι λαϊκές αντιδράσεις και το απεργιακό κύμα να πάρουν τέτοια διάσταση. Και ότι, φοβερά σχλημένος, αποφεύγει να συναντηθεί ακόμα και με στενούς συνεργάτες του, όπως ο υπουργός Προεδρίας Α. Τσοχατζόπουλος ή ο υπουργός Εσωτερικών Μ. Κουτσόγωργας. Από την άλλη, λέγεται ότι η ανακοίνωση του Εκτελεστικού Γραφείου του ΠΑΣΟΚ, που χαρακτήριζε περίπου σαν... φιάσκο την απεργιακή εκδήλωση της Δευτέρας, του έδωσε την αίσθηση ότι εμπαίζεται από τους συνεργάτες του: «δεν με πληροφορούν, αλλά με παραπληροφορούν»!

ΑΥΤΟ, ΒΕΒΑΙΑ, καθόλου δεν σημαίνει ότι ο πρωθυπουργός διαφώνησε —ή διαφωνεί— με τη «γραμμή» της ανακοίνωσης του Εκτελεστικού Γραφείου, όπου όλα φορτώνονται σε κάποιο «άτυπο μέτωπο» ανάμεσα στην αντιδραστική Δεξιά και την «ανιστόρητη» και «τυφλή» Αριστερά.

Οι αντιθέσεις μέσα στη Νέα Δημοκρατία

ΦΥΣΙΚΑ, τέτοιο μέτωπο δεν υπάρχει. Και είναι χαρακτηριστικό το πώς η «Αυγή» και ο «ΡΙζοσπάστης» κάλυψαν τη συγκέντρωση της Νέας Δημοκρατίας, την περασμένη Τρίτη, στην Ομόνοια, με ομιλητή τον πρόεδρο του κόμματος Κ. Μητσotάκη. Η «Αυγή» λ.χ. σημείωσε ότι ο κ. Μητσotάκης δεν ζήτησε την ανάκληση των αντεργατικών μέτρων που εξαγγείλε η κυβέρνηση —βασικό αίτημα όλων των απεργιακών κινητοποιήσεων— αλλά την παραπέρα «φιλελευθεροποίηση» της κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής, με βασικό άξονα την «ιδιωτική πρωτοβουλία», η οποία μόνον αυτή —είπε— μπορεί να εξασφαλίσει επενδύσεις. Αλλά στο ίδιο στυλ κινήθηκε και ο οικονομολόγος Λ. Βουρζούμης (που πρόσκεινται ιδεολογικά στη Νέα Δημοκρατία), κατά την τηλεοπτική συζήτηση «Με ανοιχτά χαρτιά»: Δεν αμφισβήτησε την ορθότητα των οικονομικών μέτρων της κυβέρνησης, ούτε καν την κατάργηση του δικαιώματος των διαπραγματεύσεων, για τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων. Ζήτησε, όμως, τη δημόσια «πλαισίωση», για να καταστούν τα μέτρα αυτά «πιο αποδοτικά»! Ζήτησε, επίσης, την πλήρη διασφάλιση του ιδιωτικού τομέα, με την εμπέδωση της «συνδικαλιστικής πειθαρχίας» —λες και αυτό είναι το πρό-

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

Η ιστορία της Διλής που είχε ίσκιο αγοριού

Σε όλα τα βιβλιοπωλεία.

βλημα των προβλημάτων!

ΑΠΟ ΤΗΝ πλευρά του ο «Ριζοσπάστης» επισημαίνει ότι «ανάλογα νεοσυντηρητικά, αντιλαϊκά, μέτρα» είχε εξαγγείλει, προεκλογικά, και η Νέα Δημοκρατία, η οποία, σήμερα, «συμφωνεί με την ουσία των κυβερνητικών μέτρων». Συνεπώς, κατά τον «Ρ», δεν υπάρχει οποιαδήποτε «σύμπληυση» ανάμεσα στη Νέα Δημοκρατία και την Αριστερά, αλλά υπάρχει, αντίθετα, μια «ιερή συμμαχία» ανάμεσα στην κυβέρνηση, τον Σύνδεσμο Ελληνικών Βιομηχανιών και «τον ευρύτερο συντηρητικό κόσμο».

ΟΠΩΣ ΚΑΙ αν έχει το πράγμα, βέβαιο είναι ότι, και μέσα στη Νέα Δημοκρατία, δεν υπάρχει κοινή προσέγγιση στην αντιμετώπιση των μέτρων αυτών. «Αν είμαστε κι εμείς κυβέρνηση», λένε ορισμένα ηγετικά στελέχη της Νέας Δημοκρατίας, «και είχε φθάσει η οικονομία μας στο χάλι που έφθασε («φυσικά υπαιτιότητα του ΠΑΣΟΚ» —διευκρινίζουν...), θα εφαρμόζαμε ανάλογα μέτρα». Συνεπώς η «λαϊκίστικη» πολιτική του αρχηγού Κ. Μητσotάκη, που είναι αντίθετη προς την «φιλελεύθερη» πολιτική του κόμματος, είναι πολιτική άνευ αρχών. Με την άποψη αυτή όμως, διαφωνούν άλλα ηγετικά στελέχη της Νέας Δημοκρατίας που υποστηρίζουν ότι «θα πρέπει να είμεθα πολιτικά αφελείς, για να μην αξιοποιήσουμε την ευκαιρία αυτή, πρώτο, για να καταρρακώσουμε την έννοια του «σοσιαλισμού» στην Ελλάδα («σοσιαλισμού αλά ΠΑΣΟΚ», βέβαια...), δεύτερο για να προωθήσουμε τις θέσεις μας και, τρίτο, για να εξαναγκάσουμε το ΠΑΣΟΚ να έλθει σε ολοένα συντηρητικότερες επιλογές».

Κάποια κακότροπα «σενάρια»

ΦΥΣΙΚΑ, η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ, αρνείται ότι υπάρχει οποιαδήποτε «στροφή» προς τη συντήρηση... Εμείς —λένε— «οικοδομούμε τον σοσιαλισμό», έστω και αν χάνουμε την αξιοπιστία μας, έστω και αν η προοπτική που διαγράφουν τα νέα κυβερνητικά μέτρα, είναι η επιδείνωση όλων των όρων της οικονομίας...

ΩΣΤΟΣΟ, πίσω από τις εξαγγελίες αυτές (με την επίκληση ακόμα και του... Μιχαήλ Γκορμπατσώφ), υπάρχει μια διάχυτη ανησυχία για το πού μπορούν να οδηγήσουν οι διαφοροποιήσεις και διεργασίες που συντελούνται, αυτή τη στιγμή, στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ: «Προς τα πού θα πορευθούν όλοι οι δυσανεκτοί συνδικαλιστές μας; Και ποιες προοπτικές διανοίγονται, για ένα νέο φορέα της ανανεωτικής Αριστεράς; Και αν τα πράγματα επιδεινωθούν— και η απλή λογική λέει ότι θα επιδεινωθούν— τι κάνουμε, για ν' ανακόψουμε τις διεργασίες αυτές;».

Η ΗΓΕΣΙΑ του ΠΑΣΟΚ πιστεύει ότι με τον ακρωτηριασμό της ΑΤΑ, το άγχωμα των μισθών για μια διέτιτα, την ακύρωση όλων των προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων και με το δάνειο της ΕΟΚ (οι τελευταίες πληροφορίες μιλούν για δάνειο δύο δισεκατομμυρίων ευρωπαϊκών νομισματικών μονάδων), ίσως και με κάποιο αυξημένο ενοίκιο των αμερικανικών βάσεων, η ελληνική οικονομία μπορεί να πάρει ανάσα. Όμως η ζωή δεν κυλά με ευχολόγια. Ακύρωση των προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων σημαίνει —νομοτελειακά— αύξηση της ανεργίας... Και «αυξημένο ενοίκιο των βάσεων», σημαίνει ότι οι βάσεις (ή τουλάχιστον ένα μέρος των βάσεων), θα μείνει στην Ελλάδα —όρο που θέτουν οι Αμερικανοί, προκειμένου να έλθει η επίσημη πρόσκληση από τον Ρέγκαν! Ποιος θα πληρώσει το πολιτικό κόστος της αυξημένης ανεργίας ή της παραμονής των βάσεων, όταν έχεις διαπαιδαγωγήσει τους οπαδούς σου με απατηλά συνθήματα του τύπου: «Ο Αγώνας τώρα δικαιώνεται» ή «οι Βάσεις φεύγουν». Και τι θα γίνει με τον «σοσιαλισμό», όταν όλοι θα τον αναζητούν και πουθενά δεν θα βρίσκεται;

ΒΕΒΑΙΑ κάποια κακότροπα σενάρια —στην περιοχή ακόμα της εικοτολογίας...— υπάρχουν. Ένα από αυτά λ.χ. θα μπορούσε να ήταν η «διεύρυνση» του σημερινού κυβερνητικού σχήματος, με τη συμπερίληψη κεντροδεξιών στελεχών, που θα μπορούσαν ν' αποκληθούν απλώς «τεχνοκράτες», τύπου Ζολώτα, Πεπελάση, κ.ά. Ποιος θα είχε αντίρρηση; Και, προπαντός, ποιος θα κατηγορούσε το ΠΑΣΟΚ ότι... απεμπόλησε τον «σοσιαλιστικό μετασχηματισμό», επειδή προσέφυγε στις καλές υπηρεσίες «τεχνοκρατών»;

ΕΝΑ ΔΕΥΤΕΡΟ σενάριο θα μπορούσε να ήταν η μεταπήδηση του πρωθυπουργού στην προεδρία της Δημοκρατίας, μια και ο σημερινός πρόεδρος Χρ. Σαρτζετάκης «βλέπει την πολιτική σαν δικογράφο!» (Στην περίπτωση αυτή, ένα μέρος των συνταγματικών τροποποιήσεων που ενέκρινε η προηγούμενη Βουλή —μετά τον αιφνιδιασμό της 9ης Μαρτίου...— θα μπορούσε να μην προωθηθεί και ο πρόεδρος της Δημοκρατίας να διατηρήσει στα χέρια του, ορισμένες εξουσίες). Μια τέτοια μεταπήδηση, που ορισμένοι κυβερνητικοί την τοποθετούν γύρω στα τέλη του 1986, θα μπορούσε να επιτευχθεί, έναντι ορισμένων ανταλλαγμάτων (λ.χ. απλή αναλογική) ή έναντι ορισμένων «διευκολύνσεων» προς το κόμμα του κ. Κ. Στεφανόπουλου ή και προς ορισμένα στελέχη της Νέας Δημοκρατίας.

ΤΕΛΟΣ, υπάρχει, πάντοτε, η λύση των «αντιπερισπασμών» που όσο και αν είναι επικίνδυνη —ιδιαίτερα όταν άπτεται ευαίσθητων περιοχών όπως είναι λ.χ. το Αιγαίο— μπορεί, σε μια δεδομένη στιγμή, να βοηθήσει στην υποβάθμιση οξυτάτων οικονομικών προβλημάτων. Άλλωστε, ο «καλός» (φιλοκυβερνητικός) Τύπος κάνει, συνήθως, το «κατά δύναμιν», όπως έγινε και την περασμένη Τετάρτη, με το «Σαρατόγκα» και τις αμερικανοτουρκικές παραβιάσεις.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ —καθόλου πρωτότυπο: Οι καιροί παραμένουν εξαιρετικά δύσκολοι. Και πονηροί. Και ο καθείς παίρνει τις ευθύνες του.

ANTHΝΩΡ

ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ

«ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΑΝΑΓΚΗ»

Όταν στην πολιτική μιλάμε για «έκτακτον ανάγκη», στη μνήμη έρχονται αντίστοιχοι είδους καθεστωτικές μορφές διακυβέρνησης· τουλάχιστον στη μνήμη τη δική μας που έχουμε ήδη δύο γνωριμίες, στο νεότερο πολιτικό βίο μας, με «καθεστώτα έκτακτης ανάγκης».

Μια δεύτερη εκδοχή του όρου, ωστόσο, εγκαινιάστηκε πρόσφατα με την έκδοση διατάγματος νομοθετικού περιεχομένου —από την εκτελεστική εξουσία της «δεύτερης τετραετίας Αλλαγής»— που ορίζει το «πάγωμα» των αποδοχών των εργαζομένων στα επίπεδα της χορηγούμενης —και «τροποποιημένης»— ΑΤΑ· μαζί με αυτό, το διάταγμα ορίζει και το «πάγωμα» ενός συνταγματικά κατοχυρωμένου κοινωνικού και αυτόχρημα πολιτικού δικαιώματος και της αντίστοιχης πολυετούς συνδικαλιστικής πρακτικής: των ελεύθερων διαπραγματεύσεων για τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων.

Η σχετική συνταγματική διάταξη που νομιμοποιεί αυτή τη διαδικασία βρίσκεται στο άρθρο 44 §1: «εις εκτάκτους περιπτώσεις εξαιρετικώς επειγούσης και απροβλέπτου ανάγκης, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, προτάσει του Υπουργικού Συμβουλίου, δύναται να εκδίδη πράξεις νομοθετικού περιεχομένου».

Όπερ και εγένετο την Παρασκευή 18 Οκτωβρίου 1985. Ο πρωθυπουργός είχε προειδοποιήσει φυσικά ότι η εισοδηματική πολιτική της 11ης Οκτωβρίου θα «θωρακιζόταν» νομοθετικά. Διάλεξε λοιπόν αυτή την «εκτάκτον ανάγκη» θωράκιση της. Που σημαίνει ότι διάλεξε εκείνη τη διαδικασία, για να νομιμοποιήσει πολιτικά την ανάγκη νομοθετικής κατοχύρωσης της λιτότητας, που επισφραγίζει με σαφήνεια την πολιτική διαδικασία που επέλεξε όταν αποφάσισε τη λιτότητα: μακριά από έλεγχο, διάλογο και δημοκρατική μορφή κοινωνικής αποδοχής, στην κλειστή αίθουσα του υπουργικού συμβουλίου, ή μάλλον στην κλειστή αίθουσα του στενού κύκλου εξουσίας κάποιων «συνεργατών» του.

Έτσι, η διαδικασία της Παρασκευής 18/10, όταν προσέφυγε

στην έκδοση του διατάγματος, είναι, ως προς την πολιτική λογική της, ταυτόσημη με τη διαδικασία της προηγούμενης Παρασκευής 11/10, όταν αποφάσισε τα «μέτρα». Με μια διαφορά: η διαδικασία της «δεύτερης» Παρασκευής καθιέρωσε και έναν τρόπο άσκησης πολιτικής εξουσίας που και θεαματικά, πλέον, αφίσταται των θεμελιωδών κανόνων της δημοκρατικής αρχής νομιμοποίησης μιας εκτελεστικής εξουσίας— και δη «σοσιαλιστικής».

Ίσως είναι θέμα διαθέσεων, πλέον, το να απαντά η κυβέρνηση στη διαφαινόμενη κοινωνική σύγκρουση / συνέπεια των μέτρων της, με διαδικασίες «εκτάκτου ανάγκης». Η «διάθεση» της Παρασκευής 18/10 ήταν «να απαντήσουμε "ακαριαία" στην κινητοποίηση της Δευτέρας». Η διάθεση κάποιας άλλης Παρασκευής ίσως, θα είναι η εξίσου «ακαριαία» απάντηση σε «δυσαρέσκεια», «αντίρρηση», κτλ. Πάντως και τότε, όπως και τώρα, η κατάσταση θα είναι «έκτακτος». Πέραν κάθε μέτρου, κανόνα, κριτηρίου. Με μοναδικό γνώμονα το λόγο και το συμφέρον του «κράτους», στο βωμό του οποίου συσφαγούνται πρακτικές και ήθη αυταρχικά έως καποραλιστικά.

Αν σκεφτεί κανείς κοντά σ' αυτή την επίσημη, κρατική συμπεριφορά της κυβερνητικής ηγεσίας, τη συμπεριφορά της στον κομματικό μηχανισμό, όπου οι πολιτικές διαδικασίες υποκαθίσταται από γραφειοκρατικές αποφάσεις εξοβελισμού των «αντιπάλων», ίσως βρει έναν κοινό παρονομαστή σ' αυτό το «στυλ» διακυβέρνησης και διοίκησης.

Όπως γράφαμε από τούτες τις στήλες σε προηγούμενο τεύχος: «βαίνομεν ολοταχώς προς την κατάργηση τάξεων και πολιτών». Τώρα καταργείται συλλήβδην και το δικαίωμα στην πολιτική.

Εν όψει της «Ελλάδας του 2000», διατελούμε ακόμα σε κατάσταση «εκτάκτου ανάγκης». Αλήθεια, τι χρειάζεται αυτή η πολιτική εκτάκτου ανάγκης που δεν έχει καμιά σχέση με την θεσμικά κατοχυρούμενη δημοκρατική πρακτική, αν, όπως λέει ο κ. Σημίτης, και ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ (βλ. ανακοίνωση Ε.Γ.), ο «λαός ξέρει» πως το «ΠΑΣΟΚ μπορεί» με τέτοια μέτρα να κατοχυρώσει τις κοινωνικές κατακτήσεις; Ή μήπως γινόμαστε «λαός» στη θέση του «λαού»;

Λαϊκισμός συν αυταρχισμός ισόν...

Της λιτότητας...

ΒΡΟΧΟΠΤΩΣΕΙΣ

Από τη «Μεσημβρινή» (17/10):

Ο Στάθης Παναγιούλης έβγαине χθες το πρωί, κατά τις 10.30' από τη Βουλή μέσα στη βροχή, αλλά η ομπρέλα του δεν έλεγε να ανοίξει. Και όταν με τα πολλά άνοιξε, δεν στερεωνόταν.

Έχω μια απορία. Φοβάται τη βροχή ο... βρεμένος;

ΤΟ ΠΟΔΗΛΑΤΟ

Από την «Ελευθεροτυπία» (10/10):

ΚΑΒΑΛΗΣΕ πριν τέσσερα χρόνια το ποδήλατό του και άρχισε να γυρίζει τον κόσμο. Πέρασε από τέσσερις ηπείρους και χτες το πρωί έφτασε, με πλοίο, από την Αλε-

Γάνδρεια στον Πειραιά.

Είναι ο Υβ Μπονέζ, 24 χρόνων, από το Ναυαύ της Γαλλίας, ο οποίος από 15 χρόνων είχε βάλει σκοπό της ζωής του να κάνει το γύρο του κόσμου πάνω σ' ένα ποδήλατο.

Σίγα το σπουδαίο γεγονός! Έδω, μέσα σε τέσσερα χρόνια, έγινε η ζωή μας... ποδήλατο!

ΤΑ ΚΑΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

Σύμφωνα με την παραπολιτική στήλη της «Ελευθεροτυπίας» (18/10):

Η σκηνή ήταν εκπληκτική χθες στην Κοινοβουλευτική Ομάδα του ΠΑΣΟΚ. Ο πρωθυπουργός και Πρόεδρος του κινήματος Α. Παπανδρέου είχε αναφερθεί, κατά την ομιλία του στη σύνοδο της Κ.Ο., στα οκτώ συνδικαλιστικά

σινεμά του ΠΑΣΟΚ που «επέλεξαν μόνοι τους να τεθούν εκτός κινήματος»· οπότε οι βουλευτές του κινήματος εκτός ελαχίστων - έξοψαν σε χειροκροτήματα. Ο Ακης Τσοχατζόπουλος είπε τα οκτώ ονόματα και επαναλήφθηκε η σκηνή των χειροκροτημάτων.

Φαίνεται ότι οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ χειροκροτούσαν επειδή φοβήθηκαν μην τους βάλουν στο στόμα... Πιπεριά!

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΡΑ

Σύμφωνα με εφημερίδα των Γιαννιτών η κατάσταση στο Νοσοκομείο που είναι κοντά στο πρατήριο των γεωργικών συνεταιρισμών έγινε αφορητή από τη δυσωδία και την πιθανή τοξικότητα των φυτοφαρμάκων.

Συνιστώ στους ασθενείς να

μη διαμαρτυρούνται γιατί υπάρχουν και χειρότερα. Για παράδειγμα να έβαζαν τα φυτοφάρμακα στο ίδιο ντουλάπι με τα δικά τους... φάρμακα.

ΤΟΥΣ ΕΣΤΗΣΕ!

Από τη Μεσημβρινή (14/10):

Με την προπτική του πρωθυπουργικού ταξιδιού στην Αμερική, ο τηλεσηναθέτης Τάσος Μπρισίμ, με συνεργείο της ΕΡΤ - 2 ταξίδευε στη Νέα Υόρκη για να υποδεχτεί τον κ. Ανδρέα Παπανδρέου.

Ελπίζω να μην παραμεινει ο Τάσος Μπρισίμ περιμένοντας στο ραντεβού. Ο πρωθυπουργός ήδη έχει στήσει αρκετούς στο ραντεβού με την... ιστορία!

ΠΑΘΗΣΕΙΣ

Από τον Μικροπολιτικό των

ΟΙ ΑΠΕΡΓΙΑΚΕΣ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Δύο στοιχεία είναι σημαντικά στις απεργιακές κινητοποιήσεις των εργαζομένων αυτή τη βδομάδα. Είναι η πρώτη φορά μετά την περίοδο 1976-77 που η πλειοψηφία των εργαζομένων συμμετέχει στις απεργίες. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για το εργατικό κίνημα και το συνδικαλισμό όπως διαμορφώθηκε όλη τη μετέπειτα περίοδο, αλλά και για τις μορφές κοινωνικής συναίνεσης που υπήρξαν την περίοδο μετά το 1981.

Το δεύτερο είναι η αντίφαση των κινητοποιήσεων. Ενώ δηλαδή οι απεργίες στρέφονται εναντίον ουσιαστικά της κυβέρνησης — γίνονται για να ανακληθούν τα οικονομικά μέτρα — πειστική εναλλακτική πολιτική πρόταση δεν υπάρχει. Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις αυτής της αντίφασης στο εργατικό κίνημα και τους πολιτικούς σχηματισμούς, που ομιλούν εν ονόματί του, είναι δύσκολο να προβλεφθούν.

Εκείνο πάντως που φαίνεται σήμερα είναι ότι για πρώτη φορά ορισμένες ισορροπίες σε κοινωνικό επίπεδο μάλλον τροποποιούνται. Στο βαθμό που αυτό ισχύει η Αριστερά έχει ακόμη μεγαλύτερη ευθύνη. Οι παρεμβάσεις της αυτή την περίοδο, που στο κοινωνικό επίπεδο κάτι κινείται, θα κρίνουν σε μεγάλο βαθμό αν μπορεί να συγκροτηθεί σε αυτόνομη πολιτική δύναμη.

Πάση θυσία ηγέτης...

Η τακτική που ακολουθεί ο κ. Μητσοτάκης για να στερεώσει τη θέση του στην ηγεσία της ΝΔ, είναι διπλά επικίνδυνη. Και γιατί προσπαθεί να μιμηθεί μια «τακτική κατσαρόλας» και αγανάκτησης, ενώ γνωρίζει ότι —γι' αυτό που εκπροσωπεί— το πρόβλημα είναι κυρίως το βίντεο που συμπληρώνει την τηλεόραση και όχι τα φασόλια που φεύγουν από την κατσαρόλα. Αλλά και γιατί οδηγεί σε ολισθηρούς δρόμους την παράταξή του.

Βέβαια ωφελείται τώρα γιατί μπορεί να μειώνει τις εσωτερικές αντιδράσεις και να παρουσιάζεται ως ο ηγέτης της συντηρητικής παράταξης. Όταν γίνεται όμως αυτό σε βάρος της ουσιαστικής πολιτικής σύγκρουσης και του πολιτικού διαλόγου έχει τα αντίθετα αποτελέσματα.

Και ο κ. Μητσοτάκης δεν έχει να επιδείξει μέχρι τώρα καμμία ευαισθησία σ' αυτές τις αρχές. Αλλά ούτε και σταθερότητα στην τακτική, τις επιλογές και την πολιτική του. Η εκστρατεία που άρχισε, εκμεταλλευόμενος την κρίση, στοχεύει στην άμβλυνση των αντιθέσεων στη ΝΔ και την πίεση για μια περισσότερο συντηρητική στροφή. Μοιάζει όμως να είναι τόσο διάτρητη που ταιριάζει σ' αυτή το «ο πνιγμένος απ' τα μαλλιά του πιάνεται»...

(Δ.ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΛΟΣ).

Εξετάσεις στο Συνταγματικό

Το πρόβλημα της Δημοκρατίας είναι ταυτόχρονα το πρόβλημα προστασίας της μειοψηφίας.

Έτσι, τα δημοκρατικά Συντάγματα παρέχουν στην κοινοβουλευτική αντιπολίτευση ορισμένα, δυστυχώς πολύ περιορισμένα, δικαιώματα ελέγχου. Έτσι, το άρθρο 68 § 2 (που ήλθε στην επικαιρότητα με αφορμή το αίτημα της ΝΔ να συγκροτηθεί εξεταστική επιτροπή για την τρομοκρατία) θέλησε να εξο-

ΝΕΟΝ (16-10):

ΣΤΗΝ Ελλάδα είσαι ό,τι δηλώνεις.

Αυτό δένεται δεν ισχύει για κάποιον αρχιτέκτονα γιατί είναι, πράγματι, αρχιτέκτονας. Το ίδιο και για κάποιο γιατρό, γιατί είναι πράγματι γιατρός.

Μόνο, λοιπόν, ο πρώτος διορίστηκε ως ειδικός σύμβουλος του υπουργού Προεδρίας για θέματα οργάνωσης και μεθόδων εργασίας στη Δημόσια Διοίκηση (ΦΕΚ 225, Τεύχος Γ').

Ο δεύτερος διορίστηκε ως ειδικός σύμβουλος του υφυπουργού Εσωτερικών και Δημόσιας Γάλης (ΦΕΚ 266, Γ').

Χωρίς σχόλια.

Γιατί, παρακαλώ, χωρίς σχόλια; Το υπουργείο Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης δεν... πάσχει;

ΒΟΗΘΑ ΠΑΝΑΓΙΑ!

Στα Νέα (10/10) διαβάζω:

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ Αστυνομία της Αθήνας, θεωρείται πλέον γεγονός. Αφού το μεσημέρι οι εβδομήντα οκτώ άνδρες και οι δεκαοκτώ γυναίκες, του νέου αυτού Σώματος, πρόκειται να ορκιστούν και να αναλάβουν τα καθήκοντά τους.

Μολις ενοποιήθηκαν η χείροφυλακή με την αστυνομία πόλεων, προκειμένου να υπάρξει σωστότερη αστυνόμευση, φτου κι απ' την αρχή με τη Δημοτική Αστυνομία.

Ο,ΤΙ ΛΑΜΠΕΙ

Βρέθηκε η λύση για την εξυγίανση των προβληματικών. Πρόεδρος, προφανώς για την εξεύρεση «χρυσίου», του Οργανισμού Ανασυγκρότησης

Επιχειρήσεων αναλαμβάνει ο κύριος... Χρύσης.

ΟΣΟ ΑΝΑΠΝΕΩ

Από τη Μεσημβρινή (14-10):

Έρευνα τεσσάρων Ελλήνων ψυχιάτρων (αγορασό τους και ο κ. Κ. Στεφανής) λέει ότι το 18% των Αθηναίων παρουσιάζει συμπτώματα κατάθλιψης και ότι το 10% των ανδρών αυτών αποτελούν ομάδα υψηλού κινδύνου.

Ας σημειωθεί ότι οι μετρήσεις πραγματοποιήθηκαν κατά την «τετραετία των ελπίδων».

ΘΑ ΚΑΝΟΥΝ ΑΓΙΑΣΜΟ;

Από τα ΝΕΑ (19/10):

ΔΕΝ ΞΕΡΩ που και σε τι μπορεί να τον χρειάζονται, αλλά στην ΚΥΠ υπάρχει και μια θέση θεολόγου. Η πληροφορία προέρχεται από υπουργική απόφαση της 7ης Μαΐου 1985.

που δημοσιεύτηκε στο φύλλο 520 της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως της 10ης Σεπτεμβρίου.

Προφανώς δεν έχουν το... θεο τους!

ΝΕΕΣ ΑΞΙΕΣ

Από τη Μεσημβρινή (14-10):

Νομοθετική κατοχύρωση της ΑΤΑ, μέτρα για έλεγχο και σταθερότητα των τιμών, αύξηση των βασικών μισθών και κλιμακίων, ζητεί ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων με ψηφισμα της συνέλευσής του.

Ας πίνουν οι αρχαιολόγοι τις διαμαρτυρίες γιατί όπως θα έπρεπε να έχουν αντιληφθεί η ΑΤΑ έχει πλέον αξία... αρχαιολογική.

Ο Περπατοβάμων

πλίσει την αντιπολίτευση με το δικαίωμα να συνιστά τις λεγόμενες εξεταστικές επιτροπές που θα έχουν την εξουσία της εξονυχιστικής διερεύνησης ενός τομέα ή μιας πράξης ή ενός ειδικού προβλήματος.

Όταν το ΠΑΣΟΚ ήταν αντιπολίτευση το 1975, κατά την επεξεργασία του Συντάγματος εξήτησε μαζί με τα άλλα κόμματα της αντιπολίτευσης, ο διορισμός εξεταστικών επιτροπών να διευκολύνεται περισσότερο. Θεωρήθηκε, δηλαδή, τότε ότι το να απαιτούνται τα 2/5 της Βουλής για την απόφαση για συγκρότηση της επιτροπής είναι υπέρμετρος αριθμός βουλευτών που υπέρμετρα εξασθενίζει τις ελεγκτικές δυνατότητες της Βουλής. Σήμερα το ΠΑΣΟΚ ως πλειοψηφία, επικαλείται επιχειρήματα της Ν. Δημοκρατίας από την Ε' Αναθεωρητική Βουλή για να υποστηρίξει ότι παρά τη διατύπωση του άρθρου 68 §2 απαιτείται τάχα απόφαση της πλειοψηφίας της Βουλής.

Έτσι, το ΠΑΣΟΚ επιφέρει βαρύ πλήγμα στο κοινοβουλευτικό μας σύστημα ή δηλώνει έμμεσα, αλλά με σαφήνεια και δημόσια, ότι αποφεύγει τον έλεγχο περισσότερο απ' ό,τι ο διάλογος το λιβάνι.

Το θέμα είναι πού το πάνε.

Σαν υστερόγραφο: Σε άρθρο του στην «Ελευθεροτυπία» της 16.10.1985, ο καθηγητής κ. Κ. Μπέης αναρωτώμενος αν «ήταν αλήθεια συνταγματικό πραξικόπημα», όπως χαρακτήρισε ο κ. Αθ. Κανελλόπουλος τη θέση του ΠΑΣΟΚ εν όψει του αιτήματος της ΝΔ για σύσταση εξεταστικής επιτροπής για την τρομοκρατία, ισχυρίζεται ότι το ΠΑΣΟΚ, προσφεύγοντας στον κανόνα της απόλυτης πλειοψηφίας για τη σύσταση αυτής της επιτροπής απλώς συμμορφώθηκε προς τους ορισμούς του άρθρου 68§2 του Συντάγματος. Αυτό, βεβαίως, το λέει ο κ. Μπέης μετά από μία εν πολλοίς βυζαντινολογική αναδρομή στη συζήτηση που έγινε το 1975 μεταξύ των τότε πολιτικών δυνάμεων για τη διαδικασία σύστασης εξεταστικών επιτροπών· μέσα σ' αυτή την αναδρομή, ο αρθρογράφος εμπλέκει και το Σύνταγμα του 1927, αποδυνάμωτος παράλληλα σε μία διδαχή περί των μεθόδων της ερμηνείας του Συντάγματος, Καλά και άγια όλα αυτά —αν στο μεταξύ ο αναγνώστης δεν έχει εγκαταλείψει το άρθρο στη μέση, και μάλιστα πριν φτάσει στις δύο τελευταίες επιμέχειες παραγράφων του άρθρου του κ. Μπέη· σ' αυτές που, πέραν της νομικής, ή μάλλον νομικιστικής προσέγγισης που επιχειρεί ο καθηγητής της Νομικής Αθηνών, αναδύεται με ακρίβεια ο τρόπος πολιτικής αντίληψης περί δημοκρατίας, Κοινοβουλίου, ελέγχου της εκτελεστικής εξουσίας κτλ. Όλα τα θέματα, δηλαδή, που υπάρχουν κάτω από τη στάση του ΠΑΣΟΚ στο αίτημα σύστασης εξεταστικής επιτροπής για την τρομοκρατία.

Και σ' αυτά τα θέματα ο κ. Μπέης ταυτίζεται απόλυτα με τη συγκεκριμένη πολιτική άποψη της κυβέρνησης, ή καλύτερα, μας «ερμηνεύει επίσημα» τους λόγους που η κυβέρνηση αρνείται τον έλεγχό της. Αφού λοιπόν ο αρθρογράφος πει ότι το ΠΑΣΟΚ, ως αντιπολίτευση, πράγματι ζητούσε, η σύσταση εξεταστικής επιτροπής να γίνεται με πρόταση μόνον 75 βουλευτών, στη συνέχεια μας εξηγεί ότι τώρα δεν υπάρχει λόγος οι βουλευτές του να έχουν την ίδια θέση, αφού το ΠΑΣΟΚ είναι πια κυβέρνηση και «έχει όργανα και διαδικασίες να πληροφορηθεί την αλήθεια. Δεν χρειάζεται να συσταθεί εξεταστική επιτροπή για να την μάθει. Η σύσταση εξεταστικής επιτροπής είναι μορφή δυσπιστίας προς την κυβέρνηση...».

Καθάρτα τα πράγματα: όσο περισσότερους βουλευτές έχει η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ στο Κοινοβούλιο και όσο περισσότερους έχει προχωρήσει η ενσωμάτωσή τους στην εκτελεστική εξουσία, τόσο το καλύτερο γι' αυτήν και τον αρχηγό της, και τόσο το χειρότερο για τη δημοκρατία και τον έλεγχο της εξουσίας.

Αυτή είναι η ουσία των απόψεων του έγκυρου εκφραστή της κυβέρνησης κ. Μπέη. Αυτή είναι η πρακτική του σύγχρονου λαϊκιστικού αυταρχισμού της Πολιτείας μας.

Το άρθρο του κ. Μπέη είναι οι δύο παράγραφοι. Το κακό είναι ότι φαίνεται πια «πού το πάνε».

Το «πολύτιμον» άρθρο 4

«Πολύτιμο» χαρακτήρισε βουλευτής και ηγετικό στέλεχος του ΠΑΣΟΚ το άρθρο 4 στη Βουλή. Δεν αμφισβητούμε τον χαρακτηρισμό. Αποτελεί άλλωστε αυτό το άρθρο τη βασική προσφορά της «σοσιαλιστικής» κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ στο εργατικό κίνημα. Γι' αυτό και ποτέ μέχρι τώρα η κυβέρνηση δεν δέχθηκε κουβέντα για την κατάργησή του. Αψεύδης μάρτυρας και οι κατά καιρούς δηλώσεις του αρμόδιου γι' αυτά τα ζητήματα υπουργού Εργασίας. Πόσο μάλλον τώρα που η ανάγκη τήρησης της πειθαρχίας στις εργασιακές σχέσεις είναι κρίσιμη, θα δεχθεί συζήτηση για ανάκληση ή τροποποίηση η κυβέρνηση που έχει πάντα... «σοσιαλιστική προοπτική».

Το «άρθρο 4» πρέπει να βρίσκεται στη θέση του για να χρησιμοποιείται όταν υπάρχουν προβλήματα, αλλά κυρίως να λειτουργεί ιδεολογικά και πολιτικά ενάντια σε κάθε σκέψη για κινητοποιήσεις. Γι' αυτό και «οι λόγοι που επέβαλλαν τότε την ψηφισή του υπάρχουν και τώρα».

ΕΝΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ

Ο ξαφνικός θάνατος του αντιστράτηγου Μιχάλη Βενετάκη αφήνει ένα σημαντικό κενό στο στράτευμα. Ο Μ. Βενετάκης γεννήθηκε στα Χανιά το 1929. Δημοκρατικός και νομιμόφρων αξιωματικός εκδιώχθηκε από τη χούντα. Επανήλθε στο στρατό μετά τη μεταπολίτευση. Είχε διατελέσει διευθυντής του στρατιωτικού γραφείου του Γ. Παπανδρέου. Πριν τοποθετηθεί διοικητής του Α' Σώματος Στρατού το 1984, είχε την ευθύνη της διοίκησης της Σχολής Ευελπίδων για μεγάλο διάστημα. Μήπως όμως το όνομα Μιχάλης Βενετάκης θυμίζει κάτι στον αξιότιμο κ. Ι. Αλεξάκη;

Τι θα κάνουνε;

Δεν έγινε γνωστή —ως την ώρα που το ΑΝΤΙ πήγε στο τυπογραφείο— η κατάληξη της συνεδρίασης της ΚΕ του ΚΚΕ εσ. για τις προτάσεις που συζητήθηκαν για την πορεία του κόμματος και το συνέδριο. Είναι βέβαια γνωστό ότι είχαν διατυπωθεί δύο προτάσεις στην ΚΕ. Μία για την μετεξέλιξη του ΚΚΕ εσ. σε νέο φορέα της Ανανεωτικής Αριστεράς και μία για τη διατήρησή του ως έχει. Ανεξάρτητα από τη συζήτηση στην ΚΕ οι απόψεις που θα διατυπωθούν, ο διάλογος και το επόμενο συνέδριο του ΚΚΕ εσ. θα είναι κρίσιμα για την πορεία αυτού του χώρου με ευρύτερες επιπτώσεις στο χώρο της ελληνικής Αριστεράς.

Είναι φανερό ότι το ΚΚΕ εσ. βρίσκεται μπροστά σε σημαντικές επιλογές. Θα μπορέσει να εσαυτοφύσει μια νέα πολιτική πρόταση ή θα περιορισθεί σε μια καινούργια «σύνθεση» ισορροπιών;

Πάρε με από τηλέφωνο!

ΛΙΤΟΤΗΤΑ. Από την απελπισία της οικονομίας στην ποίηση της απελπισίας.

Όταν ο Αγάπιος Καμψαυχένογλου —που είχε ψηφίσει την «Αλλαγή» και την ξαναψήφισε «για ακόμη καλύτερες μέρες»— πληροφορήθηκε από την τηλεόραση την πρώτη υποτίμηση της δεύτερης τετραετίας, σήκωσε το ακουστικό του τηλεφώνου και —αντί σχολίων— μου απάγγειλε ερωτικούς στίχους του Ντίνου Χριστιανόπουλου: Σε πήρα να μ' επισκευάσεις κι εσύ με ξεχαρβάλωσες.

ΛΙΤΟΤΗΤΑ. Η «λιτότητα» οδηγεί στις εκλογικές. Ο μαξιμαλισμός και το «εδώ και τώρα» ξεπέφτουν στα στρατηγικά και στα εφικτά.

Ο στρατηγικός μου στόχος —έλεγε ο δύστυχος συνέλληνας, της γελοιογραφίας του Διογένη Καμμένου, στο χασάπη του— είναι το αρνάκι του γάλατος. Ο εφικτός είναι ο κιμάς ο κατεψυγμένος...

Όταν οι μύθοι περνούν από την κρεατομηχανή...

ΛΙΤΟΤΗΤΑ. Ποιος αποφάσισε τη «λιτότητα»;

Δεν είχαν ιδέα, το Υπουργικό Συμβούλιο, η Κοινοβουλευτική Ομάδα, το Εκτελεστικό Γραφείο, η Κεντρική Επιτροπή...

Από τις εφημερίδες ενημερώθηκαν τα μέλη τους. Από τις εφημερίδες ενημερώθηκαν και τα μέλη του ΕΣΑΠ. Τα μέτρα αποφασίστηκαν από το ΑΣΟΠ.

Τι σημαίνει ΑΣΟΠ; Τι σημαίνει ΕΣΑΠ; Το σημαίνουν όλες αυτές οι συντομογραφίες που ορίζουν τη ζωή μας;

Ας μην κοροϊδευόμαστε.

Ας μην κρυβόμαστε πίσω από το δάχτυλό μας.

Σημασία δεν έχει η γνώση. Σημασία έχει η εξουσία.

Πόσο ωφελει που εσύ ξέρεις τι πάει να πει ΚΕΑΔΕΑ;

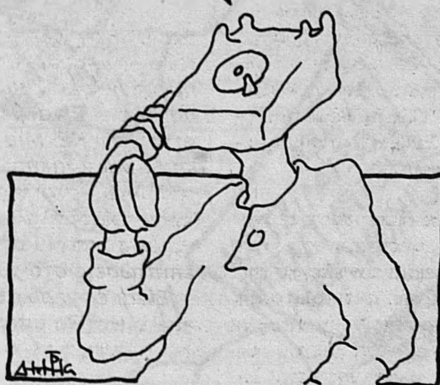
Όσο ωφελει που εγώ ξέρω τι πάει να πει ΣΚΕΙΟΠΝΙ.

ΚΛΕΨΙΓΛΩΣΣΑ ή όταν η τηλεόραση ενημερώνει για τα Στραντιβάριους...

Ότι πολύ ηγάπησαν την πρόοδο ο Ιρακινός Καντίρ Φουντάτ και ο ημέτερος Χρήστος Καραγκιοζίδης —παλιόφιλοι από τη Γερμανία— απέσυραν τις ελπίδες τους από το σοσιαλισμό, που δεινοπαθεί στις πατρίδες τους, και το 'ριξαν στα μεγάλα κόλπα.

Στο κόλπο —ωστόσο— για την ανέξοδη οικειοποίηση του βιολιού Στραντιβάριους του Άγγελου Αναγνώστου κατοίκου Αλεξανδρούπολης ατύχησαν οικτρά. Βούτηξαν το πανάκριβο βιολί αλλά δεν πρόφτασαν να το κάνουν λιανά. Τους βούτηξε, ύστερα από τρεις ώρες, η αστυνομία.

ΕΜΠΡΟΣ;
ΕΜΠΡΟΣ;
... ΠΙΣΩ;

Το βιολί επανήλθε στην οικία Αναγνώστου.

Ο Καντίρ και ο Χρήστος πήραν την άγουσα για τα κρατητήρια. Και η σχετική είδηση έφτασε στους αστυνομικούς συντάκτες.

Η ΕΡΤ-1 δεν αρκέστηκε στ' αστυνομικά. Θέωρησε υποχρέωσή της να επεκτείνει την ενημέρωσή της ελληνικού λαού και με μορφωτικά τινά περί των Στραντιβάριους:

—Από τα χίλια βιολιά που είχε

κατασκευάσει ο Στραντιβάριους υπάρχουν περίπου τετρακόσια». Και ο εκφωνητής —«από το στούντιό μας της Θεσσαλονίκης»— συμπληρώνει με πονηρό χαμόγελο: «Φυσικά υπάρχουν και πολλά κλεψίτυπα».

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΑ. Τίτλοι και υπότιτλοι.

Τίτλος και υπότιτλος στην «Καθημερινή» για ένα ακανθώδες θέμα. Ο τίτλος:

«Με μικρή πλειοψηφία εξελέγησαν τα μέλη του Πολιτικού Γραφείου της ΝΔ».

Ο υπότιτλος:

«Ο πρώτος έλαβε το 1/3 και ο έκτος το 1/6 των ψήφων».

Σκέψου να μειοψηφούσαν κιόλας!

ΟΝΟΜΑΤΑ. Όταν ένας μεγάλος γράφει για έναν μεγάλο.

Όταν ο Έκο νεκρολογεί —στη «Monde»— τον Ίταλο Καλβίνο.

Το κείμενο αναδημοσιεύεται Παρασκευή στο «Αντί», Σάββατο στα «Νέα» —που έχουν την

αποκλειστικότητα της «Monde»— Κυριακή στην «Αυγή»

Η επικύρωση των συγγραφέων η επικύρωση των πηγών...

ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΑ. Ασυνήιστα συγχαρητήρια. Του σάρκασμού και πλάκας. Τα απευθύνει εν είδη επιστολής η φιλόλογος γυμνασιάρχης Ζαχαρούλα Σιγανοπούλου στη Γεωργία Βασιλειάδη άλλοτε μαθήτριά της στο Λύκειο Καπανδριτίου και τώρα σπουδάστρια στα ΤΕΙ.

Το ακριβές κείμενο όπως το διάβασα στην «Αυγή»:

Χαλάνδρι 2.9.1985.

Δεσποινίς Γιούλα,

Πληροφορήθηκα τη βαθμολογία σας, της σημαιοφόρου του Λυκείου Καπανδριτίου, στις Πανελλαδικές εξετάσεις, τόσο στις εφετινές, όσο και τις περσινές.

Είναι τόσο υψηλή όσο το ήθος σας.

Ήμουν βεβαία για την «ευφυία» σας.

Ζαχ. Σιγανοπούλου
Φιλόλογος - Γυμνασιάρχης

ο αυτόματος τηλεφωνητής

ΛΟΡΑ....
ΛΕΣ ΝΑ ΕΙΜΑΙ
ΚΑΤΑ ΒΑΘΟΣ....
ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΗΣ;

22-10-85
ΙΩΑΝΝΟΥ

του Γιάννη Ιωάννου

Βάσεις και παραβιάσεις

του Σταύρου Λυγερού

Αν για κάτι δεν μπορούμε να κατηγορήσουμε την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, είναι το ότι έχει καταδικάσει την πολιτική μας ζωή σε μονοτονία. Μετά το χορταστικό γεύμα των εκλογών, κι αφού μεσολάβησε η καλοκαιρινή αδράνεια ώστε «να μην χαλάσουμε τα μπάνια του λαού», ζήσαμε έναν έντονο Σεπτέμβριο γεμάτο κατασκόπους, πράκτορες και τρομοκράτες. Δεν πρόλαβαμε να βγούμε απ' αυτή την ιστορία και η θύελλα της λιτότητας χτύπησε όχι γενικά κι αφηρημένα την εθνική ανεξαρτησία μας ή κάτι παρόμοιο, αλλά την τσέπη του καθενός μας ξεχωριστά.

Μέσα σε κλίμα, λοιπόν, λιτότητας και απεργιακών κινητοποιήσεων, οι εξελίξεις στα μέτωπα της εξωτερικής πολιτικής πέρασαν φυσιολογικά σε δεύτερο πλάνο, αν και είναι σαφές ότι επηρεάζονται από την άσχημη οικονομική κατάσταση και τις κυβερνητικές επιλογές. Αν και σχηματικό δεν απέχει και πολύ από την πραγματικότητα ο ισχυρισμός ότι οι επιλογές στην οικονομία και στην εξωτερική πολιτική ακολουθούν παράλληλες πορείες.

Ελλάδα - ΕΟΚ

Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση είναι οι σχέσεις με την ΕΟΚ. Παρόλο που είναι κοινά παραδεκτό ότι η επιδείνωση των ελλειμμάτων στο εμπορικό ισοζύγιο οφείλεται κυρίως στην ένταξη μας στην Κοινότητα, η ΕΟΚ δεν αφήνει τις χώρες - μέλη να βουλιάζουν. Σαν καλή μαμά έχει προβλέψει την παροχή βοήθειας στα παιδιά της, που έχοντας μπει μέχρι το λαιμό στα χρέη, συμβιβάζονται με την οικογένεια ζητώντας τη μητρική συνδρομή. Όταν, λοιπόν, όλα δείχνουν ότι θα καταφύγουμε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να μας χορηγήσει δάνεια ύψους 3-4 δις δολάρια, είναι προφανές ότι δεν μένουν και πολλά περιθώρια για ουσιαστικές διαφοροποιήσεις από το πρότυπο της κοινοτικής συμπεριφοράς.

Η διαπίστωση αυτή αποκτά ξεχωριστό ενδιαφέρον εν όψει των κρίσιμων διαβου-

λεύσεων που λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για τον καθορισμό ενός νέου τρόπου λειτουργίας της Κοινότητας, ο οποίος ίσως οδηγήσει και σε αναθεώρηση ορισμένων άρθρων της Συνθήκης της Ρώμης. Κι αυτό γιατί η Ελλάδα εμφανίζεται διαπραγματευτικά αδύνατη, αφού και τα λίγα πλεονεκτήματα που διαθέτει, υπονομεύονται από την άσχημη οικονομική κατάσταση και την επικείμενη αίτηση για κοινοτικά δάνεια και ειδικά μέτρα προστασίας.

Δεν θα πρέπει, λοιπόν, να αναμενόνται αξιολογες ελληνικές αντιστάσεις στις αλλαγές που δρομολόγησε η σύνοδος κορυφής του Μιλάνου, και πολύ περισσότερο ανατροπή του καθεστώτος σχέσεων Ελλάδας - ΕΟΚ. Άλλωστε, ο πρωθυπουργός σε πρόσφατη συνέντευξή του στη δυτικο-γερμανική τηλεόραση φρόντισε να ξεκαθαρίσει με τρόπο που δεν επιδέχεται αμφισβητήσεις ότι πολιτική βούληση της κυβέρνησης είναι πως η Ελλάδα θα παραμείνει μέλος της ΕΟΚ. Πρόκειται για σημαντική εξέλιξη, αφού είναι η πρώτη φορά που από τα πιο επίσημα χείλη όχι μόνο αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα μιας πολιτικής πρακτικής τессάρων χρόνων, αλλά επιπλέον αναγορεύεται σε επίσημη θέση που θέτει τέρμα στις σχετικές ρητορικές διαφοροποιήσεις.

Ο παροπλισμός των ηλικιωμένων πυρηνικών

Το άλλο μεγάλο μέτωπο είναι οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις. Στο μέτωπο αυτό σημειώθηκαν δυο σημαντικές εξελίξεις: η απομάκρυνση ενός αριθμού πυρηνικών όπλων από την Ελλάδα και η αναβολή της επίσκεψης Παπανδρέου στη Νέα Υόρκη.

Η χρονική σύμπτωση της ανακοίνωσης ότι απομακρύνονται τα πυρηνικά όπλα με την ανακοίνωση των μέτρων λιτότητας είναι πολύ κρουαζιέρα για να είναι τυχαία. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια, ότι η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ δεν ενέγραψε μια θετική ε-

νέργεια στα πεπραγμένα της. Όχι, κυρίως, γιατί απομάκρυνε όσα πυρηνικά όπλα απομακρύνθηκαν, όσο γιατί δεν θα επιτρέψει την αντικατάστασή τους με σύγχρονα —έτσι τουλάχιστον διακηρύσσει κι έτσι δείχνουν τα πράγματα.

Είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί, ότι ο παροπλισμός των πεπαλαιωμένων πυρηνικών όπλων που φιλοξενούσε η Ελλάδα και μια σειρά άλλες χώρες του ΝΑΤΟ, δεν έγινε κατόπιν μονομερούς απόφασης της Αθήνας. Πρόκειται για εφαρμογή της απόφασης της Ομάδας Πυρηνικού Σχεδιασμού του ΝΑΤΟ (27/10/83), γνωστής και ως απόφασης του Μόντεμπέλλο, σύμφωνα με την οποία την επόμενη πενταετία θα παροπλισθούν 1.400 πυρηνικές κεφαλές πεπαλαιωμένου τύπου και μικρού βεληνεκούς. Η απόφαση αυτή, που συνδέεται με τις τροποποιήσεις της νατοϊκής στρατηγικής και την εγκατάσταση των πυραύλων μέσου βεληνεκούς (Πέρσινγκ και Κρουζ) στη Δ. Ευρώπη, διευκολύνει από πολλές πλευρές την Αθήνα στην προσπάθειά της να απαλλαγεί από τα πυρηνικά όπλα. Μένει να δούμε αν ο παροπλισμός αυτών που έφυγαν δεν θα συνοδευτεί από τον εκσυγχρονισμό αυτών που έμειναν.

Αυτό που αξίζει να σημειωθεί, είναι ότι ακόμα και αν η κυβέρνηση φρόντισε ώστε η απομάκρυνση να συμπίσει με την ανακοίνωση των οικονομικών μέτρων, για να έχει κάποιο θετικό αντίβαρο στο πολιτικό κόστος της λιτότητας, τα αποτελέσματα είναι πενιχρά. Η απομάκρυνση, έστω και εν μέρει, των πυρηνικών όπλων σε μια άλλη στιγμή θα μπορούσε να περάσει στη λαϊκή συνείδηση ως βαρυσήμαντη ενέργεια με θετικές επιπτώσεις.

Το ταξίδι που δεν έγινε

Σ' ό,τι αφορά τώρα τη ματαίωση του πρωθυπουργικού ταξιδιού στη Νέα Υόρκη, είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι αποκλειστικός λόγος ήταν η προσωπική παρακολούθηση της εφαρμογής των οικονομικών μέτρων. Κι αυτό γιατί η ανακοίνωση

Ο εκβιασμός των αμερικανοτουρκικών «κανονιοφόρων»

Και η ελληνική κυβέρνηση τι κάνει; Η πρακτική των Αμερικανών όχι μόνο να μην καταθέτουν σχέδια πτήσεων στις ασκήσεις τους —πράγμα που σημαίνει ότι η παράβαση των κανόνων εναέριας κυκλοφορίας (FIR) είναι δεδομένη— αλλά και να επιχειρούν παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου, ήταν βέβαια γνωστή. Αυτό όμως δεν την εμπόδισε να χορηγήσει άδεια διέλευσης στο αεροπλανοφόρο Σαρατόγκα —όπως βεβαίωσε και ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Κ. Λαλιώτης— ή ακόμα περισσότερο και άδειες πτήσεων για περιοχές του Αιγαίου αλλά και πέρα από αυτό (μεταξύ

Κρήτης - Πελοποννήσου, Κρήτης - Ρόδου και στο κεντρικό Αιγαίο)—, όπως βεβαίωσε ο υπουργός αναπληρωτής Εθνικής Άμυνας Αντ. Δροσογιάννης— παρέχοντας μάλιστα και υποστήριξη αν είναι απαραίτητη.

Στα προηγούμενα, η «απάντηση» ήρθε από την πρώτη κιόλας ημέρα με τις τρεις δεκάδες των παραβιάσεων του εθνικού εναέριου χώρου από αμερικανικά αεροπλάνα, όσο και τη χρήση πραγματικών πυρών από τα τουρκικά αεροσκάφη, κάτι που δεν είχε προαναγγελθεί και γίνεται σπανιότατα σε στρατιωτικές ασκήσεις, όπου συνήθως χρησιμοποιούν-

ται εκπαιδευτικά πυρά.

Δύο λοιπόν αμερικανικά αεροπλανοφόρα με την αεροπορική δύναμη που μεταφέρουν —αεροσκάφη A-7 και F-14, γνωστά και σαν «Τόμκατ»— ήρθαν να μας θυμίσουν ότι το κεντρικό Αιγαίο ενδιαφέρει πάντα τις ΗΠΑ και την Τουρκία.

Στο μεταξύ η ελληνική πρόταση για μόνιμη εξαίρεση του χώρου αυτού από το σχεδιασμό Νατοϊκών ασκήσεων με «αντάλλαγμα» τη συμμετοχή της χώρας σε αυτές, μένει αναπάντητη. Τως έδειξε και η αμερικανοτουρκική άσκηση θα συνεχίσει να μένει. Μ. Μηχιώτης

τους, αν χρειάζονται, θα μπορούσε να καλυπτερόναι για λίγες μέρες. Η αιτία της ματαιώσης θα πρέπει να αναζητηθεί στη δυναμική των ελληνοαμερικανικών σχέσεων και στη θέση του κ. Παπανδρέου μέσα σ' αυτή τη σκακιέρα.

Όλες οι ενδείξεις πείθουν ότι ο πρωθυπουργός επιθυμούσε και επιθυμεί μια επίσημη πρόσκληση από την Ουάσιγκτον. Μια τέτοια πρόσκληση αναμφισβήτητη θα ενίσχυε την εικόνα του ως διεθνούς κύρους ηγέτη, σεβαστού τόσο στην Ανατολή και τον Τρίτο Κόσμο όσο και στη Δύση. Θα νομιμοποιούσε κατά κάποιον τρόπο τον «αιρετικό» ρόλο του στη Δυτική Συμμαχία, τοποθετώντας παράλληλα ορισμένα πλαίσια κοινής αποδοχής τόσο στις διμερείς ελληνοαμερικανικές σχέσεις, όσο και στο βαθμό διαφοροποίησης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής από το δυτικό πρότυπο συμπεριφοράς.

Από την άλλη πλευρά, η Αθήνα φαίνεται να ελπίζει ότι η εξομάλυνση των ελληνοαμερικανικών σχέσεων, τα περίφημα «ήρεμα ύδατα», θα συμβάλλουν ουσιαστικά και στη βελτίωση της ελληνικής οικονομίας. Πολλοί μιλάνε για την προοπτική σημαντικών αμερικανικών επενδύσεων στην Ελλάδα. Ο Υπουργός Εξωτερικών κ. Παπούλιας, μάλιστα, στην τελευταία συνέντευξη Τύπου δεν παρέλειψε να αναφερθεί στις δυνατότητες ανάπτυξης των εμπορικών και ευρύτερα οικονομικών σχέσεων.

Είναι δύσκολο να πει κανείς με σιγουριά αν η κυβέρνηση πιστεύει πραγματικά ότι η πολιτική των «ήρεμων υδάτων» θα δώσει καρπούς, τουλάχιστον στο πεδίο της οικονομίας. Οι Αμερικανοί δεν έχουν ούτε οικονομικούς ούτε πολιτικούς λόγους να επενδύσουν στην Ελλάδα του Παπανδρέου. Αντίθετα, έχουν λόγους να κάνουν τη ζωή δύσκολη στους έλληνες σοσιαλιστές. Η εμπειρία των τελευταίων μηνών είναι διδακτική. Το κατέβασμα των αντιαμερικανικών τόνων και η εξαγγελία της πολιτικής των «ήρεμων υδάτων» δεν εμπόδισε την Ουάσιγκτον να μπούκοτάρει το αεροδρόμιο του ελληνικού με αφορμή τη γνωστή αεροπειρατεία. Ούτε την εμπόδισε να παίξει όπως αυτή ήθελε το παιχνίδι με τον Μποχάν, την υποτιθέμενη διαρροή μυστικών και την κωλυσιεργία ως προς την έγκριση των 40 F-16 στην Ελλάδα. Κι αυτό όταν είναι δεδομένο ότι το τελευταίο που θα ήθελε η αμερικανική πλευρά είναι η ματαίωση της πώλησης των αμερικανικών αεροσκαφών. Κι αυτό όχι μόνο για λόγους οικονομικούς, αλλά κυρίως για λόγους πολιτικούς.

Η απομάκρυνση του Καραμανλή και η άνετη εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ τον Ιούνιο, μπορεί να έπεισαν την Ουάσιγκτον ότι είναι υποχρεωμένη να διαπραγματευτεί με τον Παπανδρέου. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι θα χάσουν όποια ευκαιρία τους δοθεί να τον χτυπήσουν. Η κοινή ρητορική, σύμφωνα με την οποία και οι δύο πλευρές επιθυμούν τη βελτίωση των διμερών σχέσεων δεν σημαίνει το ίδιο πράγμα στις δυο πρωτεύουσες. Αν για την Αθήνα τα «ήρεμα ύδατα» προωθούνται για να χρησι-

μεύσουν σαν παράγοντες σταθεροποίησης και μείωσης ενοχλητικών και δαπανηρών τριβών, η Ουάσιγκτον τα καταλαβαίνει σαν μέσο απόσπασης ορισμένων κρίσιμων δεσμεύσεων πρωτίστως στο θέμα των βάσεων.

Βάσεις: το θέμα αιχμή

Η αμερικανική κυβέρνηση, όπως ήδη έχουμε σημειώσει, ακολουθεί διπλή πολιτική προκειμένου σε πρώτη φάση να αποσπάσει δεσμεύσεις και μακροπρόθεσμα να αποδυναμώσει και αποσταθεροποιήσει την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. Η επιμονή της Ουάσιγκτον να αποσπάσει μια δημόσια δήλωση της Αθήνας ως προς τις προθέσεις της για το θέμα των βάσεων, δεν οφείλεται μόνο στις ανάγκες προγραμματισμού, όπως ισχυρίζονται οι Αμερικανοί ε-πίσημοι.

Οι βάσεις είναι το μόνο διαπραγματευτικό πλεονέκτημα που έχει μείνει στην Αθήνα. Ο πρωθυπουργός δικαιολογημένα αρνείται επίμονα να ανοίξει τα χαρτιά του, αφού κάτι τέτοιο ισοδυναμεί με διαπραγματευτικό αφοπλισμό. Για τους ίδιους ακριβώς λόγους η Ουάσιγκτον κλιμακώνει τις πιέσεις της για να επιτύχει αυτό τον αφοπλισμό. Οι απειλές συνδυάζονται με υποσχέσεις. Γερουσιαστές διαδέχονται αξιωματούχους του Στάιτ Ντηπάρτμεντ σε επισκέψεις στην Αθήνα για να βολεδοσκοπήσουν, να εκφράσουν ανησυχίες ή να διατυπώσουν έμμεσες απειλές.

Απέναντι σ' όλα αυτά η Αθήνα πασχίζει να κρατηθεί σε μια θέση, η οποία αφενός να μην απογοητεύει τους Αμερικανούς μεσολαβητές καλής θέλησης και αφετέρου να μη δεσμευτεί. Όλα δείχνουν ότι όταν θα έρθει η στιγμή θα γίνει σκληρό παζάρι και με οικονομικές προεκτάσεις, το οποίο και μάλλον θα καταλήξει σε μια συμβιβαστική λύση απομάκρυνσης ορισμένων από τις βάσεις. Οι εκτιμήσεις συγκλίνουν στο ότι οι βάσεις του Ελληνικού και των Γουρνών θα θυσιάσουν ως λιγότερο αναγκαίες, προκειμένου να διατηρηθεί η σημαντική βάση της Νέας Μάκρης και το συγκρότημα της Σούδας υπό νατοϊκό μανδύα.

Η τύχη των βάσεων είναι ένα θέμα που ο πρωθυπουργός ίσως θα αποφάσιζε να συζητήσει επί της ουσίας μόνο με τον Πρόεδρο Ρέηγκαν στα πλαίσια μιας συμφωνίας για την κατοχύρωση των «ήρεμων υδάτων». Οι ενδείξεις πείθουν ότι οι ελληνοαμερικανικές διαβουλεύσεις περιστρέφονται, γύρω από τον τρόπο σύνδεσης αυτών των δύο έτσι κι αλλιώς συνδεδεμένων θεμάτων.

Όσο λοιπόν ο κ. Παπανδρέου επιμένει να αποφεύγει τις δεσμεύσεις στο θέμα των βάσεων, η περιβόητη πρόσκληση δεν φαίνεται να έρχεται. Οι μαζικές παραβιάσεις που έγιναν αυτές τις μέρες στο κεντρικό Αιγαίο κατά τη διάρκεια έκτακτης κοινής αμερικανοτουρκικής άσκησης δείχνουν ότι η Ουάσιγκτον δεν έχει κάνει πίσω ούτε πόντο από τη διπλή πολιτική της. Τα διπλωματικά επιχειρήματα του κ. Κήλυ με την επίδειξη δύναμης των αεροπλανοφόρων της αποκοτούν αυξημένη πειστικότητα!

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

από τις εκδόσεις «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΥΓΕΙΑ • ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τα πρακτικά του Συμποσίου για το Εθνικό Σύστημα Υγείας που οργάνωσε τον Απρίλη του 1984 το περιοδικό «ΑΝΤΙ».

Υγεία-Κοινωνία-Πολιτική

ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΤΟΥ «ΑΝΤΙ»
ΓΙΑ ΤΟ
ΕΘΝΙΚΟ
ΣΥΣΤΗΜΑ
ΥΓΕΙΑΣ

Περιλαμβάνονται οι εισηγήσεις των: Γ. Τούντα, Γ. Κριμπά, Ν. Μανιού, Ν. Φίλια, Σπ. Δοξιάδη, Γερ. Πεντόγαλου, Άγγ. Χατζάκη, Έφης Λεοντίδου, Μ. Μυλωνάκη, Στ. Καφαντάρη, Ηλ. Κούβελα, Γ. Ευδοκίμη, Θ. Χατζόπουλου, Άλκη Βατόπουλου, Φ. Σαλαμίνιου, Γ. Κυριόπουλου, Δ. Τριχόπουλου, Κ. Στεφανή και του υπουργού Γ. Γεννηματά.

Ο πλούσιος προβληματισμός που καταγράφεται όπως έχει αναπτυχθεί στο Συμπόσιο, ενδιαφέρει κάθε πολίτη.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Δεινοκράτους 131,
Αθήνα 115 21 Τηλ. 72.29.237

Συμφώνως με δήλωσιν του Ν. 105

του Βαγγέλη Γιαχνή

Όταν διατυπώναμε, τον δηκτικό υπαινιγμό, ότι «σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις θα διέλθουμε από το στάδιο του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού στο στάδιο του σοσιαλιστικού μονεταρισμού», θέλοντας να υπογραμμίσουμε την αντίφαση του σοσιαλιστικού λόγου, με τη μονεταριστική πρακτική, δεν μπορούσαμε να φανταστούμε ότι αυτή η απίθανη ζεύξη θα γίνονταν πραγματικότητα και μάλιστα με τέτοια ταχύτητα. Βέβαια, ο κ. Σημίτης, μετά από την επανάληψη του «όρου» (σοσιαλμονεταρισμός) από τους «αιθεροβάμονες» συνδικαλιστές προσπάθησε να ανασκευάσει την αλήθεια, λέγοντας ότι «δεν υπάρχει τέτοιος οικονομικός όρος και συνεπώς πρόκειται για έναν ευφάνταστο νεολογισμό». Σπεύδουμε να συμφωνήσουμε με τον κ. υπουργό, γιατί πράγματι δεν υπάρχει στο οικονομικό λεξιλόγιο, παρόμοιος όρος. Υπάρχει όμως, μια αναμφισβήτητη, πλέον, πραγματικότητα που επιβεβαιώνει το —παρά φύσιν— περιεχόμενο της συνεύρεσης του «σοσιαλισμού» με το μονεταρισμό. Συνεπώς ο εκτρωματικός νεολογισμός δεν είναι αποτέλεσμα των «ευφάνταστων κονδυλοφόρων», αλλά γνήσιο τέκνο της ερμαφρόδιτης κυβερνητικής πολιτικής. Η λεκτική άρνηση («δεν είμαστε μονεταριστές»), δεν αίρει την ουσία του μονεταριστικού περιεχομένου των μέτρων, και πάντως οι πεινασμένοι εργαζόμενοι ή οι απεγνωσμένοι άνεργοι, δεν βρίσκουν μεγάλη διαφορά, ανάμεσα σε μια «σοσιαλιστική» ή μια συντηρητική κυβέρνηση, όταν εφαρμόζεται η ίδια πολιτική. Ούτε η κρίση είναι μόνο ένας ανεξάντλητος χώρος για την ανάσυρση δικαιολογιών, είναι και ένα σκληρό δοκιμαστήριο των επιλογών και των προθέσεων αυτών που ασκούν την εξουσία. Μ' αυτή την έννοια η τετραετής κυβερνητική θητεία του ΠΑΣΟΚ, είναι αρκούντως αποκαλυπτική, του τρόπου με τον οποίο διαχειρίστηκε την κρίση. Αναγόρευσε τη σχινοβασία και τις ισορροπιστικές επιδόσεις, σε καθημερινή πολιτική πρακτική, με αποτέλεσμα την παρέλκυση των πάντων σε μια αιωρούμενη πορεία. Στο χώρο της οικονομίας η τακτική αυτή εκφράσθηκε, με τη γραμμή της «μεικτής οικονομίας» που σημαίνει παράλληλος συντονισμός των βημάτων του Δημόσιου με την ιδιωτική πρωτοβουλία. Το πρόβλημα που πρόκυψε από την εφαρμογή της προαναφερόμενης πολιτικής είναι η αλληλοεξουδετέρωση των δύο πόλων, λόγω των συγκρουόμενων συμφερόντων, με αποτέλεσμα τη διάχυση του Εθνικού Προϊόντος σε μια απύθμενη οπή. Κι αυτό γιατί —βοηθούσης και της κρίσης— σε κανέναν από τους δύο πόλους δεν συντελούνταν συσσώρευση κεφαλαίου. Αυτό οδήγησε στην επενδυτική ακινησία, ιδιαίτερα στον τομέα της άμεσης παραγωγής. Η

συνέχεια είναι γνωστή. Διόγκωση του εξωτερικού χρέους, υπέρμετρη διεύρυνση των ελλειμμάτων και γενικότερη νομισματική αναταραχή.

ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η κρίση επιτάχυνε τις εξελίξεις και τα ανελαστικά της όρια ώθησαν τους υπεύθυνους της κυβερνητικής εξουσίας, σ' ένα εξίσου ανελαστικό οριακό δίλημμα.

Λιτότητα με ταυτόχρονη ριζοσπαστική αναδιάρθρωση και αναμόρφωση των παραγωγικών σχέσεων, ή λιτότητα με δομική και θεσμική ακινησία. Σ' αυτό το σημείο είναι σκόπιμο να διευκρινίσουμε ότι με τα σημερινά οικονομικά δεδομένα, η λιτότητα, είτε στη μια περίπτωση, είτε στην άλλη πρέπει να θεωρείται αναπόφευκτη. Άλλωστε, σ' αυτό νομίζουμε ότι υπάρχει μία καθολική σχεδόν συμφωνία. Ακόμη και η σκληρότερη κριτική συνοψίζεται στο αρνητικό σύνθημα «όχι στη μονόπλευρη λιτότητα» που υποδηλώνει την κατάφαση «να στην αμφίπλευρη». Το πρόβλημα συ-

νεπώς δεν βρίσκεται σ' αυτή καθ' αυτή τη λιτότητα. Οι ευθύνες που πρέπει να καταλογισθούν σ' εκείνους (Δεξιά και ΠΑΣΟΚ) που διαχειρίστηκαν την κρίση, δεν ανατρέπουν την αναγκαιότητα επιβολής της λιτότητας. Η απόδοση των ευθυνών στους υπόλογους της οικονομικής αθλιότητας, είναι μια σημαντική πολιτική πράξη, —που ενδιαφέρει απόλυτα το λαϊκό κίνημα, αλλά δεν μπορεί ν' αλλάξει τη συγκεκριμένη οικονομική κατάσταση. Με λίγα λόγια πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η όποια εξουσία (συντηρητική, σοσιαλιστική ή επαναστατική) δεν μπορεί παρά —στη συγκεκριμένη πραγματικότητα— να ξεκινήσει από την αφετηρία της λιτότητας. Η πολιτική διαφορά συνίσταται στους προγραμματικούς στόχους, στον κοινωνικό καταμερισμό των συνεπειών καθώς και

στις διαδικαστικές μεθόδους εφαρμογής της. Η συντηρητική πολιτική εφαρμόζει τη λιτότητα, για τη συσσώρευση κεφαλαίου στον ιδιωτικό τομέα και στην περίπτωση της υπερχρέωσης για την αποπληρωμή των χρεών. Γι' αυτό και οι συνέπειες μεταβιβάζονται κυρίως στην —εκ προοιμίου— ασθενέστερη και εκμεταλλεύσιμη κοινωνική τάξη. Εκείνη η πολιτική που χαρακτηρίζεται για την προοδευτική της βούληση, καθιστά διάφανους και απόλυτα κατανοητούς στο λαό τους κοινωνικούς της στόχους και, διαμέσου, της συσσώρευσης κεφαλαίου (στο δημόσιο τομέα) επιδίδεται σε μια προγραμματισμένη αναπτυξιακή παραγωγική δραστηριότητα. Το θεωρητικό σχήμα που προβάλλεται από τη σημερινή κυβέρνηση ότι η οικονομία «πρέπει πρώτα να σταθεροποιηθεί και μετά ν' αναπτυχθεί», δεν έχει καμιά σχέση με τις προοδευτικές αντιλήψεις για την οικονομική πολιτική καθότι η σταθεροποίηση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης.

Ο διαχωρισμός της σταθεροποίησης από την ανάπτυξη δεν είναι οικονομική πολιτική, αλλά λογιστική μανούβρα που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των ελλειμμάτων χωρίς να διαταραχθούν οι δομές και οι σχέσεις του συγκεκριμένου συστήματος. Γι' αυτό η «συνταγή» υποστηρίζεται θερμά από τους, απανταχού, συντηρητικούς και ιδιαίτερα από τα διεθνή χρηματοοικονομικά κέντρα ελέγχου (ΔΝΤ, Διεθνής Τράπεζα) που ενδιαφέρονται κυρίως για την επανάκτηση των κεφαλαίων που έχουν δανείσει στις χρεωμένες χώρες. Συνεπώς δεν είναι τυχαία η μετάθεση —σαν χωριστό πακέτο— της εξαγγελίας των μέτρων, για την ανάπτυξη στο τέλος του χρόνου.

ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΑ ΤΑ ΜΕΤΡΑ

Αλλά ας άρουμε, προς στιγμήν, τις έντονες θεωρητικές μας επιφυλάξεις για τον οικονομικό χαρακτήρα της «συνταγής» και ας υποθέσουμε ότι παρά τις επώδυνες επιπτώσεις δεχόμαστε την εφαρμογή της στη χώρα μας. Ποια θα είναι τ' αποτελέσματα; Τα μέτρα που έχουν ληφθεί μπορούμε να τα συνοψίσουμε σ' ένα τρίπτυχο που αποτελείται, από την υποτίμηση, την τροποποίηση της ΑΤΑ και την περικοπή των δημοσίων δαπανών.

ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ: Η υποτίμηση (που δεν μπορεί παρά να είναι μόνο αιφνιδιαστική) για ν' αποφέρει κάποια ευεργετικά αποτελέσματα, θα πρέπει να προετοιμασθεί μεθοδικά η εξαγωγική ικανότητα της χώρας, ώστε ταχύτατα και πριν αντιστραφούν τα πλεονεκτήματα από τις αρνητικές παρενέργειες, να προκύψει ένα σημαντικό συναλλαγματικό όφελος. Άλλη έννοια της υποτίμησης δεν υπάρχει, εκτός από την α-

ναγκαστική υποτίμηση που επιβάλλεται λόγω των πληθωριστικών πιέσεων. Αλλά, κατά πόσο, έχει προετοιμασθεί η χώρα για μια επιθετική εξαγωγική πολιτική, τόσο στον τομέα της ανταγωνιστικότητας όσο και στην ίδια την εξαγωγική υποδομή; Κι αν υποθέσουμε ότι το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας είναι σύνθετο και συνάρτηση πολλών διαρθρωτικών παραμέτρων, γιατί δεν δόθηκαν λύσεις στον αποδιοργανωμένο εξαγωγικό φορέα; Τι έγιναν οι διακηρύξεις για την ίδρυση «ενός ενιαίου, έμπειρου, αυτοτελούς και ευέλικτου εξαγωγικού φορέα» που:

- θα εξουδετέρωνε τις παράλληλες ενέργειες και παρεμβάσεις της πολυπλόκαμης συναρμοδιότητας;
- θα παρακολουθούσε την υλοποίηση των διάφορων γενικών διακρατικών συμφωνιών και οικονομικών αποφάσεων;
- θα ενημέρωνε με επάρκεια όλους τους ενδιαφερόμενους και τους σχετιζόμενους με το εξωτερικό εμπόριο;
- θα εντόπιζε συγκεκριμένες αγορές με ευρύτητα περιθώρια απορρόφησης των ελληνικών προϊόντων;

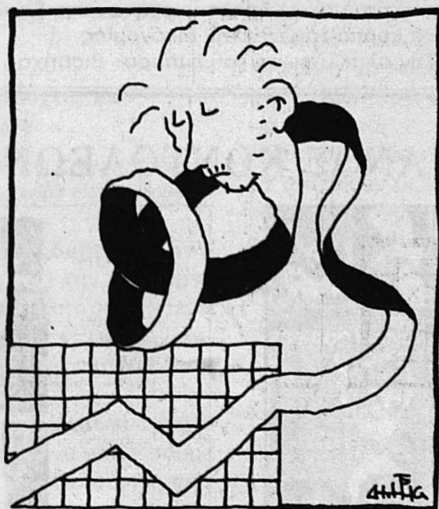
Απ' όλα αυτά δεν έχει γίνει ΤΙΠΟΤΑ. Η αλληλοεπικάλυψη των αρμοδιοτήτων, η ασυδοσία και ο αναχρονισμός των εξαγωγέων παραμένουν ως είχαν. Κατά συνέπεια μόνο οι αιθεροβάμονες (εδώ ταιριάζει) θα ανέμεναν κάποια αποτελέσματα από την υποτίμηση. Αντίθετα οι αρνητικές επιπτώσεις θα είναι τεράστιες. Η κερδοσκοπία τόσο από τη λαθρεμπορία συναλλάγματος, όσο και από τις αυθαίρετες ανατιμήσεις πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Ο πληθωρισμός εκτινάχθηκε στο 25%, ενώ τα εισαγόμενα ανατιμήθηκαν κατά 23%, προκαλώντας δυσμενέστερες επιπτώσεις (ενέργεια, πρώτες ύλες, εξαρτήματα κτλ.) στο κόστος της εγχώριας παραγωγής. Για όλους αυτούς τους λόγους είναι μάλλον ακατανόητη η επιλογή της υποτίμησης, αντί της ελεγχόμενης διολίσθησης που διασφάλιζε τουλάχιστον την απορρόφηση των εξωτερικών νομισματικών κραδασμών.

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΤΑ: Κατ' αρχήν θεωρούμε ότι δεν πρόκειται για απλή τροποποίηση της ΑΤΑ, αλλά για ουσιαστική κατάργηση. Κι αυτό συνάγεται όχι μόνο από την —κατά 10%— μείωση έναντι του τιμαρίθμου, αλλά κυρίως από τη νέα μέθοδο υπολογισμού της. Αν οι εργαζόμενοι είχαν κάποια δυνατότητα να εκτιμήσουν εμπειρικά (πάνω κάτω) την αντιστοιχία των τιμαριθμικών αυξήσεων με τη διορθωτική αύξηση στους μισθούς, στο παλιό σύστημα, με τη νέα μέθοδο δεν έχουν καμιά δυνατότητα ελέγχου, καθότι η διαμόρφωση της δεν εξαρτάται από τον υπολογισμό του παρελθόντος τιμαρίθμου, αλλά από την πρόβλεψη του επερχομένου. Δηλαδή, αν η αντικειμενικότητα του υπολογισμού, στο προηγούμενο σύστημα προϋποθέτε την πολιτική εμπιστοσύνη, στα κυβερνητικά «μαγειρεία», η νέα μέθοδος προϋποθέτει την «παράδοση άνευ όρων».

Εκείνο, ωστόσο, το σημείο που συγκεντρώνει —εδώ— το ενδιαφέρον μας είναι, κατά πόσο, η προκρούστεια περικοπή της

ΑΤΑ, θα συμβάλλει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μειώνοντας το κόστος της παραγωγής. Ανεπίσημοι πάντως υπολογισμοί της επίδρασης του «ετεροχρονισμού του '83», στο κόστος της βιομηχανικής παραγωγής αναφέρουν ότι η μείωση ήταν από αμελητέα, έως και μηδενική. Τούτο συμβαίνει, διότι στο υψηλό κόστος της ελληνικής βιομηχανικής παραγωγής, συντελούν άλλοι ετερόκλητοι και ανεξέλεγκτοι παράγοντες, που σχετίζονται με τα δομικά και διαρθρωτικά προβλήματα της βιομηχανίας. Δεν χρειάζεται ν' αναλωθούμε περισσότερο στο σημείο αυτό. Απλώς θα ολοκληρώσουμε το ατυχές (για την πολιτική του) παράδειγμα που ανέφερε ο κ. Κ. Σημίτης.

Πώς είναι δυνατόν όταν —σύμφωνα με μια μελέτη σοβαρού διεθνούς οργανισμού που έγινε το 1982— τα ημερομίσθια στην Ελλάδα να φτάνουν μόλις στο 1/3 αυτών που ισχύουν στις ΗΠΑ και στο 1/2 των ευρωπαϊκών και τα ελληνικά προϊόντα να κοστίζουν πολύ περισσότερο από τ' αντίστοιχα αμερικανικά ή ευρωπαϊκά; Η απάντηση σ' αυτό το θεμελιώδες ερώτημα, θ' αποκαλύψει πλήρως τις αιτίες που προκαλούν το υψηλό κόστος της εγχώριας παραγωγής και θα θέσει τέρμα στις δακρύβρεκτες ομιωγές της ολιγαρχίας για την ευθύνη των υπερβολικών αυξήσεων στην εργασιακή αμοιβή. Μετά απ' όλα αυτά, συ-

νάγεται το συμπέρασμα ότι —αν εξαιρέσουμε κάποια ποσά που θα εξοικονομηθούν από τη συρρίκνωση των μισθών, των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα— η σημασία της λιτότητας είναι κατ' εξοχήν πολιτική. Αποτελεί μια δήλωση «του νόμου 105» που αναφέρει την αποφασιστική πρόθεση της κυβέρνησης να ελέγξει με κάθε τρόπο το συνδικαλιστικό κίνημα και συνεπώς τόσο οι εσωτερικοί παράγοντες του κεφαλαίου, όσο και οι εξωτερικοί δεν έχουν λόγους ν' αμφισβητούν την προσήλωσή της, στις «αναλλοίωτες αρχές» του συστήματος.

ΠΕΡΙΚΟΠΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ: Τι να πούμε για τις δημόσιες δαπάνες, όταν πριν από την περικοπή τους, έχουν χρεωκοπήσει οι δήμοι και τα πανεπιστήμια; Απλώς είμαστε περίεργοι να πληρο-

φορηθούμε, από ποιους δημόσιους τομείς θα περικοπούν τα 170 δις δρχ. (εφημ. «Νέα») που προβλέπονται στα σχέδια των οικονομικών επιτελείων.

Τέλος, αξίζει να σταθούμε για λίγο στην αντιφατικότητα των φορολογικών μέτρων. Απ' τη μια πλευρά δηλώνεται η αποφασιστικότητα για την πάταξη της φοροδιαφυγής (πόσες φορές άραγε έχει δηλωθεί αυτή η ευχή) και από την άλλη δημιουργούνται όλες οι προϋποθέσεις για τη διεύρυνσή της. Γιατί θα είναι αφέλεια να πιστεύει κανείς ότι η έκτακτη εφάπαξ φορολογική εισφορά από 3% έως 10% στα φορολογητέα εσοδα, δεν θα συντελέσει στην απόκρουση και άλλων εσόδων. Το αντίμετρο της ποινικοποίησης της φοροδιαφυγής, έχει τόσες πιθανότητες εφαρμογής, όσες είναι οι πιθανότητες τροποποίησης του εθνικού θεσμού των «συμβιβασμών». Αλήθεια τι νόημα έχει η ποινικοποίηση αφού η Εφορία θεωρεί de jure όλους τους πολίτες φοροφυγάδες;

ΥΠΑΡΧΕΙ ΔΙΕΞΟΔΟΣ;

Πράγματι το ερώτημα που πλανάται στην περιπέεσα πολιτική ατμόσφαιρα —αν εξαιρέσουμε τους εξ επαγγέλματος χειροκροτητές— είναι «τι θα γίνει, υπάρχει άλλη διέξοδος;». Η απάντηση δεν μπορεί να προκύψει από μεμονωμένες προσπάθειες όσο κι αν διακρίνονται για τη συνέπεια, την εντιμότητα και τη σοβαρότητά τους. Το πρόβλημα της οικονομίας είναι, κατ' εξοχήν, πολιτικό. Συνεπώς πολιτικές θα είναι και οι λύσεις. Λύσεις που θα προέλθουν από την αισιόδοξη αντιμετώπιση της ζωής και όχι από τη μίζερη αυτοάμυνα. Οι πολλαπλές κατακτήσεις του λαϊκού κινήματος, παρά τις αντιξοές συνθήκες (και ενίοτε αιματηρές) προσδιορίζουν το ιδεολογικό περιεχόμενο των νέων αγώνων. Οι εργαζόμενοι έχουν τώρα το λόγο. Ένας λόγος που δεν θα εξαντλείται στη διεκδικητική - αμυντική τακτική, αλλά θα δομείται κυρίως πάνω σε πολιτικές βάσεις. Τούτο υπαγορεύει η συγκυρία της κρίσης.

Όπως παρατηρήσαμε από την ανάλυσή μας, τα μέτρα δεν είναι μόνο από πολιτική άποψη απαράδεκτα, αλλά είναι και τελείως αναποτελεσματικά από οικονομική άποψη. Αυτό οφείλεται, αφενός στην τυφλή εφαρμογή της «συνταγής» (χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η ελληνική ιδιομορφία) και αφετέρου στην ημιτελή της έκφραση. Για να ολοκληρωθεί η «συνταγή» θα πρέπει να συνοδεύεται από την πλήρη φιλελευθεροποίηση της αγοράς και της συρρίκνωση των κρατικών παρεμβάσεων. Διαφορετικά η συγκεκριμένη πολιτική δεν είναι βιώσιμη και κινδυνεύει να υπερκερασθεί από τα δεξιά. Συνεπώς θα πρέπει ν' αναμένουμε την ολοκλήρωση της μονεταριστικής πολιτικής, με όλα τα συνακόλουθα (αυταρχικότητα, καταστολή, τρομοκρατία κτλ.). Μια γεύση έχουμε πάρει ήδη από τη διαγραφή των συνδικαλιστών του ΠΑΣΟΚ. Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση, εκείνη η αριστερά, που διακρίνεται για τις ριζοσπαστικές της προθέσεις, δεν δέχεται την «καθ' υπαγόρευση» δράση, ούτε

διακατέχεται από ιδεολογικό θεοκρατισμό, οφείλει να καταθέσει τις προτάσεις της στην τράπεζα του διαλόγου. Προτάσεις που θα παίρνουν υπόψη τους τους εσωτερικούς και διεθνείς συσχετισμούς, τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικονομίας και θα συνδυάζουν τη σημερινή τακτική με τα κοινωνικά οράματα.

Μ' αυτή την έννοια, θα τολμήσουμε και μεις να διατυπώσουμε ορισμένες σκέψεις, διατηρώντας όλες τις επιφυλάξεις για την ορθότητά τους, εφόσον η αναταραχή και η σύγχυση είναι πλέον γενική.

Κατ' αρχήν θεωρούμε ότι είναι μέγιστη ανάγκη ν' αποκατασταθεί η αλήθεια για την πλαστότητα του διλήμματος «δημόσια ή ιδιωτική πρωτοβουλία». Αν με τον όρο, ιδιωτική πρωτοβουλία, δεν εννοούμε μόνο το εμπόριο, αλλά κυρίως τη βιομηχανία, τότε θα πρέπει να γίνει σαφές ότι η τελευταία είναι —εξ αντικειμένου— δημοσιοποιημένη και συνεπώς δεν χρειάζεται παρά μόνο η τυπική διαδικασία. Δεν αναφερόμαστε μόνο στις «προβληματικές» αλλά στην προβληματικότητα και την υπερχρέωση (στο κράτος και στις τράπεζες) του συνόλου της βιομηχανίας. Αυτή η πραγματικότητα αναγορεύει σαν μοναδική βιώσιμη λύση, την ανάληψη πρωτοβουλιών από το δημόσιο. Η αναγνώριση αυτής της αναγκαιότητας δεν παραπέμπει κατ' ανάγκη στον ιδιότυπο κρατισμό του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Σήμερα υπάρχουν, πλέον, πολλά περιθώρια για να διασφαλισθούν, εκείνες οι δικλίδες που θα επιτρέψουν την ολόπλευρη και ενεργητική συμ-

μετοχή των εργαζόμενων σ' όλο το πλέγμα των —υπό διαμόρφωση— παραγωγικών σχέσεων. Οι θετικές εμπειρίες —αν και ανολοκλήρωτες ακόμη— από την αυτοδιαχείριση και ο εμπλουτισμός του προβληματισμού με νέες απόψεις για τη σημασία των δημοκρατικών διαδικασιών στις σχέσεις κράτους και πολιτών, προσδίδουν αισιόδοξο χαρακτήρα στην αριστερή προοπτική. Με βάση αυτή τη λογική και με δεδομένους τους συσχετισμούς και την οικονομική συγκυρία, μια εναλλακτική αριστερή πρόταση θα μπορούσε να ήταν η εξής:

- Επαναδιαπραγμάτευση των χρεών με το ΔΝΤ για την ανατροπή του «τριτοκοσμικού» χαρακτήρα δανείων (υψηλότατα επιτόκια και βραχύχρονης διάρκειας) καθώς και για το πάγωμα (πρόταση καθηγητού Αγγελόπουλου) των τόκων και χρεωλυσιών για μια πενταετία.
- Προγραμματισμένη ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών από το δημόσιο με τις εξής προτεραιότητες α) τον εθνικό έλεγχο, την αξιοποίηση και τη διεύρυνση της έρευνας στον ορυκτό πλούτο β) τον εκσυγχρονισμό των βιώσιμων «προβληματικών» και με μοχλό τις ίδιες, την αποκατάσταση της κάθετης και οριζόντιας σχέσης στη βιομηχανική παραγωγή.
- Διαπραγμάτευση του δημοσίου με τους εφοπλιστές για την ελλινοποίηση της ναυτιλίας. Αυτό προϋποθέτει την ένταξη των ναυτιλιακών δραστηριοτήτων στο βασικό κορμό της εθνικής οικονομίας.
- Την ολοκλήρωση του εμπορο - βιομηχα-

νικού χαρακτήρα των συνεταιρισμών που εξακολουθούν να παίζουν παραπληρωματικό ρόλο στο παρασιτικό εμπόριο, καθώς και την προώθηση των ομαδικών καλλιεργειών στον αγροτικό τομέα, για τη μείωση του κόστους παραγωγής.

• Την προώθηση της συνεταιριστικοποίησης στη μικρομεσαία παραγωγή (με τη μορφή κοινοπραξιών) προκειμένου να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητά της.

• Κοινωνικοποίηση του τραπεζικού κεφαλαίου (συμμετοχή των εργαζόμενων στις αποφάσεις) και εκσυγχρονισμός του πιστωτικού συστήματος.

• Ευρύτατη κοινωνικοποίηση (δυστυχώς δεν υπάρχει άλλος όρος που να προσδιορίζει την αναγκαιότητα της συμμετοχής των εργαζόμενων) στο δημόσιο τομέα και ριζική αναμόρφωση των σχέσεων του κράτους με τους εργαζόμενους ώστε να μεγιστοποιηθεί και να βελτιωθεί η παραγωγικότητα καθώς και να αποκατασταθεί η διαχειριστική του ικανότητα. Τέλος οι πόροι για την πραγματοποίηση της αναπτυξιακής πολιτικής, είναι δυνατόν να προκύψουν τόσο από την αξιοποίηση των περιθωρίων της ΕΟΚ, όσο και από τον έλεγχο της ευδαιμονούσας παραοικονομίας.

Προϋπόθεση για την υλοποίηση των προαναφερόμενων μέτρων είναι μια άλλη πολιτική που θα στηρίζεται κυρίως στις αγωνιστικές διαθέσεις του λαϊκού κινήματος και θα έχει προετοιμασθεί για μικρές ή και μεγάλες ρήξεις. Πάντως κάτι κινείται...

ΜΑΝΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

μυθιστόρημα

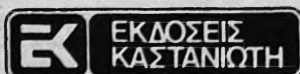
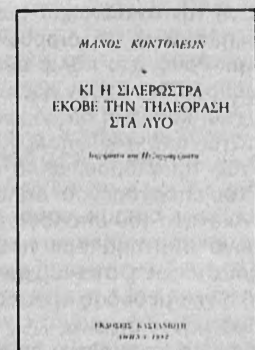

μυθιστόρημα

μυθιστόρημα

διηγήματα

Ζωοδ. Πηγής 3 Αθήνα 106 78 Τηλ. 3603 234. 3601 331

Τα «σταθεροποιητικά μέτρα» και η «αναπτυξιακή πτυχή» τους

της Δανάης Μυλωνάκη

Τα οικονομικά μέτρα που εξαγγέλθηκαν από την κυβέρνηση δεν προκάλεσαν έκπληξη. Διάφορα πιθανά «σενάρια» είχαν δημοσιευτεί τον τελευταίο καιρό στις εφημερίδες, προετοιμάζοντας το ευρύ κοινό για την περισσότερο ή λιγότερο σκληρή πολιτική που έπρεπε να ασκήσει τώρα πια η κυβέρνηση μπροστά στην κρίσιμη οικονομική κατάσταση. Όσο για τους παροικούντες στην Ιερουσαλήμ, η καταφυγή σε τέτοια μέτρα συζητιόταν στο νοσε από χρόνια, αν δεν παίρνονταν εν τω μεταξύ κάποια άλλα μέτρα μακράς πνοής και διαρθρωτικής επένδυσης.

Αυτό όμως που δεν είναι ξεκάθαρο, τουλάχιστον στους πολλούς που θα υποστούν τις συνέπειες των μέτρων, είναι η πραγματική τους φύση και οι ενδεχόμενες έως βέβαιες επιπτώσεις τους στις όποιες προσπάθειες για ανάπτυξη αναληφθούν.

Τα κόμματα της αριστεράς τα χαρακτήρισαν μονεταριστικά, θατσερικής έμπνευσης, υπαγορευμένα από το ΔΝΤ και την ΕΟΚ, αντιαναπτυξιακά, εν τέλει υπέρ του κεφαλαίου και εναντίον των μισθωτών, των αγροτών και των μικρομεσαίων.

Οι χαρακτηρισμοί αυτοί, αν και ανταποκρίνονται εν όλω ή εν μέρει στην πραγματικότητα, δεν μπορούν να υποκαταστήσουν την ανάλυση της φύσης τους ούτε ιδίως να διαγράψουν τις πολυσύνθετες επιπτώσεις τους.

Το ισοζύγιο πληρωμών άμεσος στόχος των σταθεροποιητικών μέτρων

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι όσα μέτρα έχουν γνωστοποιηθεί και όσα αναμένονται να αποσαφηνιστούν στοχεύουν άμεσα στο ισοζύγιο πληρωμών.

Κατ' αρχήν η περιστολή της καταναλωτικής δαπάνης των ιδιωτών και του δημοσίου που θα προκύψει από την εφαρμογή τους, ελπίζεται ότι θα επιφέρει σημαντική μείωση του εξωτερικού ελλείμματος ενώ παράλληλα θα περιορίσει και τα ελλείμματα του δημόσιου τομέα. Με ποιο κόστος όμως και ποιες συνέπειες;

Κάθε έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών δεν είναι αναγκαία ολέθριο και απευκτέο. Θα μπορούσαμε εύλογα να υποθέσουμε ότι ελλείμματα στο εμπορικό ισοζύγιο που προκαλούνται από εισαγωγές κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και πρώτων υλών είναι αντίθετα επιθυμητά, εφόσον σημαίνουν ταυτόχρονα επενδύσεις, εκσυγχρονισμούς, αύξηση της παραγωγής, δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Σε μια οικονομία όπου το επίπεδο της απασχόλησης εξαρτάται από το συντριπτικά μεγάλο αριθμό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, είναι φανερό ότι το άμεσο και βραχυπρόθεσμο κόστος από τους σχεδόν ασφυκτικούς όρους στις εισαγωγές τους θα είναι η αύξηση της ανεργίας.

Άλλη συνέπεια θα είναι η παρεμβολή εμποδίων στον εκσυγχρονισμό και τη διεύρυνση της παραγωγικής βάσης της χώρας, που είναι όμως όρος εκ των ων ουκ άνευ για την αναβάθμιση της στο διεθνή καταμερισμό της εργασίας και τη διαρθρωτική βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών.

Προς την ίδια κατεύθυνση θα επενεργήσει και η συρρίκνωση της ζήτησης των χαμηλότερων εισοδηματικών στρωμάτων από τη μείωση του πραγματικού τους εισοδήματος, εκείνης δηλαδή που απορροφά κυρίως την παραγωγή νευραλγικών κλάδων της ελληνικής βιομηχανίας.

Το κόστος της μείωσης της απασχόλησης και της αναστολής του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού, ακόμη κι αν υποθέσουμε ότι υπήρχαν άλλα επαρκή κίνητρα για την πραγματοποίησή του, το έχει προφανώς αναλάβει η κυβέρνηση και αναρωτιέται κανείς πόσο σημαντική αναμένει να είναι η βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών έναντι αυτών των κορυφαίων θυσιών.

Είναι γνωστό ότι το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου είναι σε σημαντικό βαθμό ανελαστικό, εξαιτίας της ενεργοβόρας φύσης της ελληνικής βιομηχανίας, των εισαγωγών πρώτων υλών και εξοπλισμού που αντιπροσωπεύουν το 55% του συνόλου των εισαγωγών καθώς και καταναλωτικών αγαθών αναγκαίων για τη διαβίωση του πληθυσμού.

Αναμφίβολα υπάρχουν μερικά περιθώρια βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου με τον περιορισμό των εισαγωγών ειδών πολυτελείας ή άλλων ανταγωνιστικών των ελληνικών προϊόντων προς τα οποία στρέφεται η κατανάλωση ορισμένων κοινωνικών κατηγοριών υψηλού εισοδήματος. Ακριβώς όμως αυτές οι κοινωνικές κατηγορίες πλήττονται ελάχιστα από τα μέτρα. Αντίθετα μπορεί και να ευνοηθούν, εφόσον σε περιόδους κρίσης και πληθωρισμού, η εμπειρία δείχνει ότι τα υπερκέρδη διογκώνονται και ότι η παραοικονομία και ο παρασιτισμός ευδοκιμούν. Άλλωστε το εισόδημα αυτών των κοινωνικών κατηγοριών δεν εξαρτάται άμεσα από την εισοδηματική πολιτική, ούτε μπορεί να συλληφθεί εύκολα από το ισχύον φορολογικό σύστημα.

Παράλληλα, αναμένεται ότι με την υποτίμηση της δραχμής θα αυξηθούν οι εξαγωγές. Οι ευνοϊκές επιπτώσεις, εν τούτοις, των προηγούμενων υποτιμήσεων ατόνησαν πολύ γρήγορα. Η οποιαδήποτε υποτίμηση δεν μπορεί από μόνη της να αυξήσει μακροπρόθεσμα την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων στη διεθνή αγορά εφόσον δεν συνοδεύεται από άλλα μέτρα που θα αναβαθμίζουν την ποιότητά τους, θα μειώνουν το κόστος τους και θα βελτιώνουν τους τρόπους διείσδυσης στις εξωτερικές αγορές. Ακριβώς δηλαδή από εκείνα τα μέτρα που ούτε προβλέπονται ούτε μπορούν εύκολα να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο της περιοριστικής πολιτικής.

Η αναποδοτικότητα της κατανομής των βαρών

Η επιλογή των μέτρων σταθεροποίησης της οικονομίας θα πρέπει να έχει συνοδευτεί από κάποια ανάλυση κόστους / ωφέλους που έκδηλα δεν εξαντλείται στο πρόβλημα του ισοζυγίου πληρωμών, όσο κι αν αυτό αποτελεί τη βραχυπρόθεσμη αιχμή τους. Η βίαιη αναδιανομή του εισοδήματος που απορρέει από την ουσιαστικά καταργούμενη ΑΤΑ, την υποτίμηση, την αύξηση του πληθωρισμού, την περικοπή των κοινωνικών δαπανών και κατά πάσα πιθανότητα τις ασαφείς ακόμη αλλαγές στο φορολογικό σύστημα θα έχουν μακροπρόθεσμες συνέπειες, οικονομικές και πολιτικές, που πέραν του συγκυριακού τους χαρακτήρα υποκρύπτουν μια αναπτυξιακή πτυχή και μια σαφή ταξική και οικονομική επιλογή.

Πριν όμως γίνει αναφορά στην αναπτυξιακή πτυχή θα πρέπει να επισημανθεί ακόμη μία φορά ότι οι αναλύσεις κόστους / ωφέλους, σε οποιοδήποτε οικονομικό επίπεδο κι αν τοποθετούνται, δεν αρκούν για τη λήψη αποφάσεων που αναγκαία υπερβαίνουν την οικονομία και επηρεάζουν τον κοινωνικό σχηματι-

σμο. Απαιτείται ακόμη και η ταξική ανάλυση της ελληνικής κοινωνίας όχι μόνον για την ορθή αντίληψη της κατανομής των βαρών από επώδυνα οικονομικά μέτρα, αλλά και γι' αυτήν καθ' αυτήν την επισημάνση της εμβέλειας και της αποδοτικότητας τους.

Η πιο στοιχειώδης ανάλυση από αυτή την οπτική γωνία θα έδειχνε ότι η συνδυασμένη επίπτωση από το σύνολο των μέτρων αφορά το 50% του ενεργού πληθυσμού που είναι οι μισθωτοί. Το 30% των αγροτών, όσο κι αν πληγεί από την περιστολή της χρηματοδότησης των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και την αύξηση του κόστους της παραγωγής τους, ξεφεύγει τουλάχιστον από την άμεση φορολογία ενώ έχει πάντα την ευχέρεια να διατηρεί κάποιες συμπληρωματικές πηγές εισοδημάτων που βελτιώνουν το πρωτογενές αγροτικό εισόδημα.

Από το υπόλοιπο 20% των επιχειρηματιών, μικρών και μεγάλων, των ελευθέρων επαγγελματιών και των παρασιτικών επαγγελματιών, εκείνοι που θα πληγούν κυρίως θα είναι οι, πολλοί, μικρομεσαίοι. Οι υπόλοιποι λίγοι είναι και παραμένουν ως επί το πλείστον «εκτός των τειχών».

Σ' αυτές τις συνθήκες όχι μόνον δεν θα πρέπει να μιλάμε για την εξ' ορισμού αδύνατη «δίκαιη κατανομή» των θυσιών, αλλά θα πρέπει να αναρωτηθούμε για την ίδια την αποδοτικότητα των μέτρων, εφόσον η φοροδιαφυγή, το πολυτελές καταναλωτικό πρότυπο ορισμένων κοινωνικών κατηγοριών που έχουν προάγει μέσω του μιμητισμού τον καταναλωτισμό της ελληνικής κοινωνίας, ο παρασιτισμός και η παραοικονομία, τα υπερκέρδη, η διαρροή του συναλλάγματος, το κυριότερο οι πιο ισχυρές αντιδραστικές μερίδες του κεφαλαίου, συγκεντρώνονται σε κάποια μικρά ποσοστά αυτού του 20%.

Η κοινωνική δικαιοσύνη δεν είναι μια έννοια στερημένη από οικονομικό ενδιαφέρον. Κι αν πραγματικά επιθυμούσαν οι κρατούντες να μην επιβάλουν την σκληρή οικονομική πολιτική τους, αλλά να επιτύχουν τη συναίνεση των πολλών —επιτέλους των «μη προνομιούχων»!— δηλαδή να εξασφαλίσουν την πρωταρχική προϋπόθεση επιτυχίας μιας περιοριστικής πολιτικής, θα έπρεπε να αποδώσουν τα του Καίσαρος της Καισαρι και να καταλείψουν τα βάρη κατ' αντίστροφη φορά δηλαδή να τα επιβάλουν εκεί όπου ανήκουν και οι ευθύνες.

Τα μέτρα χαρακτηρίστηκαν από την κυβέρνηση «σταθεροποιητικά», κάτι σαν βραχυπρόθεσμο αναγκαίο κακό. Ειπώθηκε μάλιστα ότι θα τα ακολουθήσουν άλλα «αναπτυξιακά», με-

σομακροπρόθεσμα, μέτρα.

Την ίδια λογική ενστερνίστηκαν τα κόμματα της αριστεράς, αυτά για να ασκήσουν την κριτική τους, υποστηρίζοντας ότι η κυβέρνηση εγκαταλείπει κάθε φιλοδοξία για άσκηση αναπτυξιακής πολιτικής.

Η φιλοσοφία των «σταθεροποιητικών» μέτρων και η «αναπτυξιακή πτυχή» τους

Εν τούτοις, ο διαχωρισμός σε «σταθεροποιητικά» και «αναπτυξιακά» μέτρα είναι επίπλαστος. Τα «σταθεροποιητικά» μέτρα δεν ορίζουν μόνο κάποιες βραχυπρόθεσμες, οδυνηρές και παροδικές επιλογές, αλλά ακόμη ενέχουν τη δική τους «αναπτυξιακή πτυχή» και εμπνέονται από μια πολύ γνωστή φιλοσοφία. Τη φιλοσοφία της ανάκαμψης μέσα από τη διεύρυνση των περιθωρίων του κέρδους και της ανάλογης συρρίκνωσης του πιο ευάλωτου στοιχείου του κόστους: του εργατικού μισθού. Έτσι, αυτό που εγκαταλείπει η κυβέρνηση είναι το πενταετές της πρόγραμμα και κάθε ενδεχόμενη φιλοδοξία —δική της ή των πολιτικών φορέων της αριστεράς αν επιτέλους εισακουστεί ο αριστερός λόγος— για παρέμβαση στην ελληνική οικονομία που θα μπορούσε να μεταβάλλει τον τρόπο που παράγει και τον τρόπο που διανέμει, τις οικονομικές λειτουργίες του κράτους, τις σχέσεις κράτους, κεφαλαίου και εργαζομένων, τις σχέσεις παραγωγικά και παρασιτικά απασχολούμενων.

Η λογική της «σταθεροποιητικής» πολιτικής που επιχειρείται, προϋποθέτει την αποδοχή της αυτόματης διαδικασίας της ανάπτυξης. Η παρέμβαση του κράτους είναι νοητή και αποδεκτή για να αποκαταστήσει τους όρους λειτουργίας της καπιταλιστικής αγοράς όταν αυτοί έχουν διαταραχθεί σε βαθμό αδρανοποίησης των εγγενών μηχανισμών επέκτασης - σταθεροποίησης.

Αν όμως οι παραδοχές της νεοκλασικής θεωρίας αντανakλούν ως ένα βαθμό τον εσωτερικό δυναμισμό δομημένων και βιομηχανικά ώριμων καπιταλιστικών κοινωνιών, αυτό καθόλου δεν σημαίνει ότι ισχύουν και για την ελληνική οικονομία ιδίως σήμερα.

Αλλά φαίνεται ότι η δεκαετία του '60 —η περίοδος των διαρθρωτικών αλλαγών της ελληνικής οικονομίας— στοιχειώνει τις μνήμες των κεφαλαιούχων και των οικονομικών εγκεφάλων, παρόλο που οι όροι της ανάπτυξης εκείνης της εποχής έχουν ακυρωθεί από πολλά χρόνια. Ο όποιος μετασχηματισμός της ελληνικής οικονομίας στηρίχτηκε τότε στο πρωτοφανές κλίμα ανάπτυξης του καπιταλισμού διεθνώς, την επενδυτική δραστηριότητα του ξένου κεφαλαίου και του κράτους σε τομείς κλειδιά, τα μεγάλα αποταμιευτικά πλεονάσματα, την υψηλή ζήτηση για ενδιάμεσα και τελικά αγαθά, τον προστατευτισμό και την ευχερή επιδότηση της επενδυτικής δραστηριότητας, το χαμηλό εργατικό κόστος και την καταστολή του εργατικού κινήματος.

Τώρα η ελληνική οικονομία συναποτελείται από παραδοσιακούς τομείς και κλάδους, τεχνολογικά και οργανωτικά καθυστερημένους, σε ένα παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον ταχύτατα μεταβαλλόμενο, γεγονός που ερμηνεύει την ταχύτατη υποβάθμισή της στο διεθνές καταμερισμό της εργασίας και τη συνεχή επιδείνωση του ισοζυγίου πληρωμών. Η αποβιομηχάνιση της χώρας τείνει να υποκαταστήσει την αντίθεση κεφαλαίου / εργασίας με την αντίθεση, στο επίπεδο της διανομής, μεταξύ παραγωγικά και παρασιτικά απασχολούμενων. Ο δημόσιος τομέας έχει μεταβληθεί σε παραγωγό εισοδημάτων και λύση στο πρόβλημα της απασχόλησης, από όπου και τα τεράστια ελλείμματά του. Ο κίνδυνος ενός καπιταλισμού —κι ως μην μιλάμε καθόλου πια για σοσιαλιστικούς μετασχηματισμούς— χωρίς ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και με αποδιάρθρωμένες καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής είναι απτός με όλες τις συνέπειες που μπορεί αυτό να έχει στη δομή

νηπιαγωγείο
το αστεράκι

- Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαθηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό άστεράκι».
- Μία μικρή δαση μέσα στο τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο - Διδασκαλία και επίδλεψη από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης γιά τό παιδί.
- Έλάτε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε γιά τό παιδί σας.

Γκόλφω Τζελετοπούλου - Ευθυμίου
Βαλαμώνος 4 και Άσκληπιού τηλ. 6447830 - 3635419.

της ελληνικής κοινωνίας και στην εξάρτησή της από τα κέντρα της σύγχρονης καπιταλιστικής ανάπτυξης.

Υπάρχει άλλη διέξοδος;

Μήπως όμως οι προτεινόμενες λύσεις από την κυβέρνηση είναι τώρα πια μονόδρομος; Μήπως δεν υπάρχει άλλη λύση;

Η πρόκληση είναι πολύ συγκεκριμένη και η μετάθεση της απάντησης στον καταμερισμό των ευθυνών δεξιάς και ΠΑΣΟΚ, στην υπόμνηση των λαθών ή της αδράνειας, της μιας ή της άλλης παράταξης, δεν οδηγεί σε πρακτικό αποτέλεσμα.

Υπάρχουν άλλες λύσεις, δύσκολες, δυσκολότερες ίσως από τις προβλεπόμενες, ιδίως σήμερα όταν πράγματι ο κόμπος έχει φτάσει στο χτένι.

Αρκεί να πιστεύουμε ότι υπάρχουν άλλες αναπτυξιακές επιλογές, πέραν από τις διδασκόμενες στους άσηπτους πανεπιστημιακούς χώρους και να δεχτούμε το κόστος της εφαρμογής τους. Επιλογές που θα διεύρυναν και θα εκσυγχρόνιζαν την παραγωγική βάση της χώρας, θα αύξαναν τον αριθμό των άμεσων παραγωγών, θα συρρίκνωναν βαθμιαία την παραοικονομία και τον παρασιτισμό, θα μετασχημάτιζαν τον καταναλωτικό πρότυπο.

Τέτοια εγχειρήματα προϋποθέτουν αλλαγές στις παραγωγικές σχέσεις, συνδυασμένη απόφαση και δράση του δημόσιου τομέα και των εργαζομένων στα επίπεδα της συσσώρευσης, της παραγωγικής διαδικασίας και της διανομής, συλλογικές πρωτοβουλίες και αυτοδιαχειριστικά πρότυπα. Προϋποθέτουν ακόμη σκληρές θυσίες από τους εργαζόμενους που θα συμμερίζονταν όμως την ιστορική ευθύνη για την υλοποίησή τους και θα συμμετείχαν στα οφέλη από αυτές.

Η επιδίωξη στόχων αυτού του είδους σημαίνει αυτόματα και αποδοχή της κρίσης. Οι αλλαγές γίνονται σε συνθήκες κρίσης, όχι προφανώς της παρούσας του εκφυλισμού της παραγωγικής

δομής, αλλά εκείνης που προκαλείται από τις αντιθέσεις της παλιάς και της νέας παραγωγικής διάρθρωσης, του μετασχηματισμού των παραγωγικών σχέσεων, της αναδιανομής των εισοδημάτων και του πλούτου.

Αναμφίβολα σε μια καπιταλιστική οικονομία, ακόμη κι αν οδεύει συνειδητά προς το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό, το ιδιωτικό κεφάλαιο έχει κυρίαρχο ρόλο στην ανάπτυξη. Το κέρδος αποτελεί μοχλό για τη συσσώρευση.

Στην Ελλάδα, όμως, για ποιο κεφάλαιο και ποιους καπιταλιστές μιλάμε; Κάτω από ποιους όρους και με ποια ποσοστά κέρδους είναι διατεθειμένοι να συμμετάσχουν στην αναπτυξιακή διαδικασία;

Μήπως για κείνο το κεφάλαιο που δε θέλησε στο παρελθόν, παρόλο τον ευνοϊκό διεθνή και εσωτερικό περίγυρο, να δημιουργήσει ανταγωνιστική βιομηχανία, μήπως για εκείνο που δεν είδε τα σημεία των καιρών, ακόμη και όταν η ένταξη στην ΕΟΚ ήταν επί θύραις, για να εκσυγχρονίσει την παραγωγική βάση της χώρας;

Μήπως πρέπει να αποδεχθούμε τα υπερκέρδη, την παραοικονομία, τις φοροαπαλλαγές, τα γενναία δοσίματα, τη συμπίεση του εργατικού μισθού, να υποκαταστήσουμε την καταστολή του εργατικού κινήματος με την αδρανοποίησή του ως «υποστηρικτική της αλλαγής», προκειμένου να αισθανθούν στο κλίμα τους οι ιδιώτες επενδυτές και να δεήσουν να επανεργοποιήσουν τις διαδικασίες της συσσώρευσης; Και ποιας συσσώρευσης;

Είναι τόσο φανερό ότι η ελληνική οικονομία απαιτεί όχι μόνον μια άλλη πολιτική, όχι μόνον θυσίες αλλά και μια άλλη γκάμα επενδυτών και ότι αυτή δεν μπορεί να βρεθεί παρά κυρίως στο δημόσιο και στις συλλογικές επενδυτικές πρωτοβουλίες ώστε αναρωτιέται κανείς, τι αναμένεται από τις τόσο μεγάλες παραχωρήσεις απέναντι στο ιστορικά αναξιόπιστο ελληνικό κεφάλαιο.

ΦΩΝΤΑΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

μυθιστόρημα

μυθιστόρημα

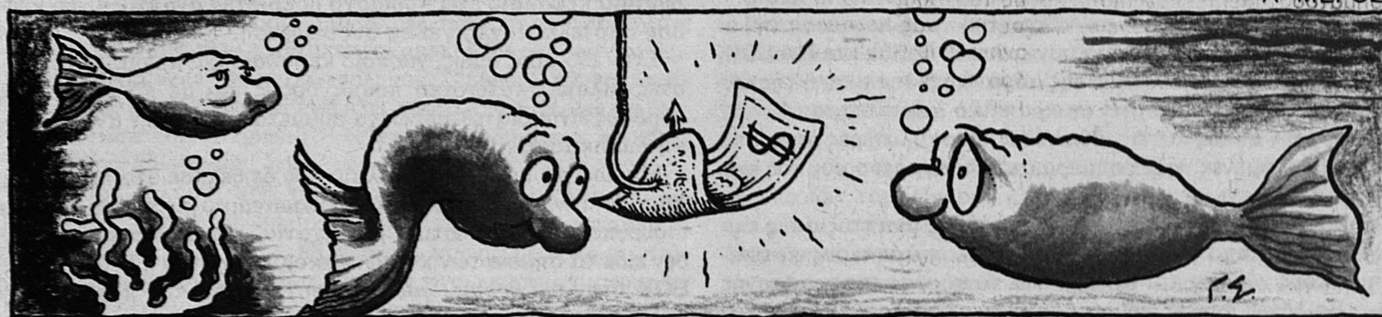

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Ζωοδ. Πηγής 3 Αθήνα 106 78 Τηλ. 3603 234, 3601 331

Οδηγός προς ναυτιλομένους

Α' ΜΕΡΟΣ

Διεθνείς πρακτικές και θεσμοί για την επαναδιαπραγμάτευση του εξωτερικού χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών

του Πέτρου Ν. Στάγκου

Με αφορμή τα «μέτρα σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας» που εξαγγέλλει η κυβέρνηση στις 11.10.1985, η αξιωματική αντιπολίτευση ενέτεινε τις —ανακόλουθες, σε σχέση με το βίο και το ύφος της— επισημάνσεις για την «αμαχητί παράδοση της χώρας στις εντολές του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου» («Καθημερινή», 12.10.1985, σ. 1).

Τα μέτρα αυτά, ξέχωρα από το γεγονός ότι αποτελούν το φυσιολογικό επιστέγασμα μιας τετράχρονης οικονομικής πολιτικής (1981-1985) που πολύ απείχε από το να συνεργεί στη διαμόρφωση των όρων μιας αυτοβασισόμενης ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, δεν συνοδεύτηκαν με την ενεργοποίηση κάποιας από τις δόκιμες διεθνείς πρακτικές, οι οποίες συνήθως ρητά και άμεσα συνοδεύουν τέτοιες φύσης μέτρα όταν αυτά εντάσσονται σε διαδικασίες επαναδιαπραγμάτευσης του εξωτερικού χρέους μιας χώρας —διαδικασίες που, μεταξύ άλλων, καταλήγουν και σε νέο δανεισμό για την εξυπηρέτηση του ήδη υπάρχοντος εξωτερικού χρέους της.

Βέβαια, με δεδομένα το πράγματι υψηλό εξωτερικό χρέος της Ελλάδας¹ και την από τον ίδιο τον πρωθυπουργό Α. Παπανδρέου ομολογημένη συρρίκνωση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας (βλ. δηλώσεις του στον ημερήσιο Τύπο της 12.10.85), δεν πρέπει να αποκλείσουμε ούτε μια οξυμένη ευαισθησία του ΔΝΤ για τις προοπτικές εξυπηρέτησης του ελληνικού εξωτερικού χρέους, ούτε ίσως και την από πλευράς αυτού του διεθνούς οργανισμού ανάληψη κάποιας ενημερωτικών πρωτοβουλιών. Εξάλλου, αυτή η ευαισθησία του ΔΝΤ εκδηλώνεται τον τελευταίο χρόνο απέναντι σε κάθε χώρα που βαρύνεται με υψηλό εξωτερικό χρέος, αλλά και εξηγείται από τις πρόσφατες «απειλές» που απευθύνουν οι υπερχρεωμένες αναπτυσσόμενες χώρες κατά των χωρών - οφειλετών τους: πραγματικά δεν απέχει χρονικά η πολυσυζητημένη «επανάσταση» την οποία επαγγέλλθηκε εναντίον της αντιμετώπισης που επιφυλάσσει το ΔΝΤ στις υπερχρεωμένες χώρες ο Πρόεδρος της Κούβας Φιντέλ Κάστρο, ο οποίος τον Ιούνιο 1985 κατόρθωσε να συγκεντρώσει στην Αβάνα κυβερνητικούς εκπροσώπους χωρών της Λατινικής Αμερικής και να τους προτείνει να επεξεργαστούν και να εφαρμόσουν από κοινού ένα σχέδιο διακοπής πληρωμής των οφειλών τους προς τους ξένους δυνάστες —και κατά κύριο λόγο αμερικανούς— δανειστές τους (βλ. τον ημερήσιο Τύπο της 10 και 11.6.1985 και την Αυγή της 25.8.1985, σελ. 8). Επίσης, πρόσφατη είναι και η απόφαση της νέας —δημοκρατικά εκλεγμένης— κυβέρνησης του Περού να διακόψει για πέντε χρόνια την εξυπηρέτηση του υπέρογκου —για τα εθνικά οικονομικά μεγέθη αυτής της χώρας— εξωτερικού της χρέους. Κι ακόμη μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτές τις «απειλές» κυρίως των Λατινοαμερικανικών χωρών προσμέτρησε ο αμερικανός υπουργός

Θησαυροφυλακείου J. Baker —και όχι μόνο τη συγκίνηση που αισθάνεται κατά τη Le Monde (8.10.85) η αμερικανική κοινή γνώμη εξαιτίας της πείνας που κατατρέπει την... Αφρική, η οποία, κατά τ' άλλα, δεν είναι η πιο υπερχρεωμένη περιοχή του πλανήτη— όταν στη συνέλευση του ΔΝΤ στη Σεούλ, στις αρχές αυτού του μήνα, ανακοίνωνε μια σειρά από «ήπια» πράγματι μέτρα περιορισμού της πρόσβασης των υπερχρεωμένων χωρών στο αμερικανικό χρηματοδοτικό σύστημα.

Αντικείμενο αυτού του άρθρου αποτελούν εκείνες οι διεθνείς διαδικασίες και οι θεσμοί που, ενώ προορίζονται να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα τα οποία απορρέουν από την υπερχρέωση κατά κύριο λόγο των αναπτυσσόμενων χωρών και από την αδυναμία τους να εξοφλήσουν τα χρέη τους και να διευκολύνουν, τελικά, τη μελλοντική Εξόφλησή τους, καταλήγουν σε αποτελέσματα που είναι αμφίβολο αν όντως διευκολύνουν αυτές τις χώρες. Αφορμή πάντως αυτού του άρθρου, δε ν είναι ότι «διαβλέπουμε» μια «αργά ή γρήγορα» προσφυγή της ελληνικής κυβέρνησης σ' αυτές τις διαδικασίες: απλά και μόνο ότι η ηγεμονική κυβερνητική εξουσία του ΠΑΣΟΚ, δεν διανοήθηκε σ' αυτά τα 4 χρόνια της να έρθει σε ρήξη με την κερδοσκοπική αντιπαραγωγική καπιταλική ανάπτυξη του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού ώστε έτσι —και μόνο έτσι— να ανατρέψει τη δομική αδυναμία και ασυμμετρία των σχέσεών του με το «εξωτερικό». Σ' αυτά λοιπόν τα πλαίσια, και αναφορικά με την πιθανότητα να χρησιμοποιήσει η ελληνική κυβέρνηση αυτές τις διαδικασίες, δυο μόνο παρατηρήσεις χωρούμε:

- Η πρώτη από αυτές —που συναρτάται τόσο με το ενδεχόμενο να μην αποδώσουν τα μέτρα της 11.10.85 τα προσδοκώμενα αποτελέσματα όσο και με το να οφείλεται, τελικά, το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού εξωτερικού χρέους σε αμερικανικές τράπεζες ή να είναι εγγυημένο από αυτές— αναφέρεται στην ένταξη μιας επαναδιαπραγμάτευσής του στο συνολικό πλέγμα των υπό διαπραγμάτευση προβλημάτων των ελληνο - αμερικανικών σχέσεων: Όπως πρώτη η Αυγή παρατηρούσε στις 13.8.1985 (σ. 3), στην αιτούμενη από ελληνικής πλευράς «αμερικανική οικονομική συμπαράσταση», θα μπορούσε να συμπεριληφθεί η αξίωση ευνοϊκής παρέμβασης της αμερικανικής διοίκησης στις τράπεζες - πιστωτές για μια κατά το δυνατόν ευνοϊκή για τα ελληνικά συμφέροντα αντιμετώπιση του ελληνικού εξωτερικού χρέους, με αντάλλαγμα κάποιες ελληνικές παραχωρήσεις σε θέματα που άπτονται των στρατηγικών συμφερόντων των Ηνωμένων Πολιτειών και, ειδικά, του μέλλοντος των στρατιωτικών τους βάσεων στη χώρα.

- Η δεύτερη παρατήρησή μας αφορά τις επανειλημμένες διαβεβαιώσεις του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου ότι «δεν είναι στις προθέσεις μας να καλέσουμε κανένα παράγοντα από το εξωτερι-

κό να καθορίσει (...) την πορεία μας»· διαβεβαιώσεις που είναι επιλεκτικές, αφού ρητά αφορούν τους «παγκόσμιας συντήρησης οργανισμούς» (βλ. τον ημερήσιο Τύπο της 2.9. και 12.10.85) όπως είναι το ΔΝΤ και όχι τους «περιφερειακής συντήρησης οργανισμούς» (sic) όπως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, σύμφωνα με την πρωθυπουργική λογική, π.χ. η ΕΟΚ. Έτσι, δεν θα πρέπει να αποκλείσουμε την προσφυγή σε δανεισμό από την ΕΟΚ ώστε να χρηματοδοτηθεί η εξόφληση μέρους του ελληνικού εξωτερικού χρέους με νέα τελικά δάνεια, είτε αυτά συναφθούν στο πλαίσιο των διαδικασιών του κοινοτικού κανονισμού 682/81 —που αποβλέπουν στην αντιμετώπιση εξωγενών οικονομικών δυσχερειών των κρατών· μελών, όταν αυτές οι δυσχέρειες βρίσκονται σε «άμεση ή έμμεση σχέση με την ανατίμηση των προϊόντων πετρελαίου»— είτε αντληθούν από άλλες άμεσες ή έμμεσες κοινοτικές ενισχύσεις βάσει των άρθρων 108-109 της Συνθήκης της Ρώμης. Η προοπτική δε αυτή ενισχύεται, στο μέτρο που η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, πιστή στο δρόμο που έχει χαράξει ήδη από τους πρώτους μήνες της στην εξουσία (βλ. το «μνημόνιο»), ετοιμάζεται να διαπραγματευθεί τη συγκατάθεσή της στις εντεινόμενες διαδικασίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης έναντι χρηματικών ανταλλαγμάτων —έστω κι αν αυτά τα ανταλλάγματα, τη φορά αυτή, με δεδομένη την τωρινή δυστοκία της κοινοτικής χρηματοαγοράς, παρασχεθούν απλώς με ελκυστικούς όρους και όχι «δωρεάν» (όπως συνέβη με τα ολοκληρωμένα μεσογειακά προγράμματα).

Εξωτερικό χρέος και ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών...

Ο ορισμός του εξωτερικού χρέους μιας χώρας είναι, σύμφωνα με το ΔΝΤ, ο εξής: «Το υπόλοιπο των αναγνωρισμένων άμεσων υποχρεώσεων του δημόσιου προς το εξωτερικό, που εκκρεμεί από κυβερνητικές δραστηριότητες στο παρελθόν και που είναι είτε προγραμματισμένο να αποσβεσθεί με κυβερνητικές δραστηριότητες στο μέλλον, είτε να διαγωνισθεί» (αναφ. από Θ. Κατόμπα, στον Οικ. Ταχ., 25.4.1985, σελ. 33). Το βασικότερο σημείο αυτού του ορισμού που χρησιμεύει σαν βάση για τον υπολογισμό του εξωτερικού χρέους κάθε χώρας από το ΔΝΤ, είναι ότι σ' αυτό περιλαμβάνονται μόνο συμβατικές υποχρεώσεις, δηλαδή συνολοποιημένα δάνεια με τακτές προθεσμίες απόσβεσης. Δεν περιλαμβάνονται, π.χ., πιθανές ή ενδεχόμενες υποχρεώσεις που συνήθως έχουν τη μορφή καταθέσεων σε συνάλλαγμα ούτε και υποχρεώσεις που δημιουργούνται από εξωτερικές οικονομικές δραστηριότητες για τις οποίες οι απαιτήσεις τους σε συνάλλαγμα εξυπηρετούνται από τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας².

Οι διακρίσεις του εξωτερικού χρέους σύμφωνα με τις πηγές προέλευσής του³, αφορούν κατά πρώτο λόγο τα δημόσια διμερή χρέη και τα χρέη σε εμπορικές τράπεζες. Ο δημόσιος χαρακτήρας της πρώτης κατηγορίας χρεών κρίνεται από το πρόσωπο του πιστωτή και όχι του οφειλέτη. Λίγο ενδιαφέρει αν ο οφειλέτης ή ο δανειζόμενος είναι ένα κράτος, ή μια ιδιωτική επιχείρηση, ή μια επιχείρηση του κρατικού τομέα μιας εθνικής οικονομίας. Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι το χρέος οφείλεται σε ένα κράτος, ή σε ένα δημόσιο οργανισμό (κεντρική τράπεζα, ταμεία αναπτυξιακών πιστώσεων) ή και σε μια ιδιωτική τράπεζα που παρέχει δάνεια σε τρίτες χώρες με την εγγύηση ειδικευμένων δημόσιων οργανισμών (π.χ. της Coface στη Γαλλία, της Eximbank στις ΗΠΑ). Χωρίς την εγγύηση του δημόσιου παρέχουν δάνεια ιδιωτικές εμπορικές τράπεζες, από τα οποία προέρχεται η δεύτερη κατηγορία χρεών. Τέλος, στις δύο αυτές κατηγορίες πρέπει να προστεθούν τα δημόσια διακυβερνητικά χρέη, δηλαδή τα χρέη που οφείλονται στους διεθνείς διακυβερνητικούς οργανισμούς (ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα, περιφερειακές τράπεζες ανάπτυξης, Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών), τα βραχυπρόθεσμα εμπορικά χρέη και τα χρέη από ομολογιακά δάνεια.

Στη βάση των προβλημάτων της υπερχρέωσης των αναπτυσσόμενων χωρών και της σημερινής αδυναμίας τους να εξοφλήσουν τα χρέη τους βρίσκεται η πρακτική που διαμορφώθηκε στη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, όταν αναδόκησε η διεθνής δημόσια χρηματοδότηση της ανάπτυξης. Διεθνείς ιδιωτικές πιστώσεις που προέρχονται από την αγορά των πετροδολλαρίων και από την αναζήτηση εξωτερικών διεξόδων από την πλευρά των διεθνικών επιχειρήσεων, επέτρεψαν τότε μια θεαματική αύξηση των τραπεζικών δανείων στις αναπτυσσόμενες χώρες αλλά και την ι-

διωτικοποίηση του χρέους τους. Όμως, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, η οιοinei εξαφάνιση των πετροδολλαρίων (1982), η αύξηση των επιτοκίων, η καθίζηση του διεθνούς εμπορίου, η «αναξιοπιστία» των αναπτυσσόμενων χωρών λόγω της κακής οικονομικής τους κατάστασης και η επιδείνωση των όρων της παγκόσμιας ανταλλαγής (μείωση της αγοραστικής δύναμης των περισσότερων από τα μεταλλευτικά και τα αγροτικά προϊόντα) αποτέλεσαν τους παράγοντες που συνέτειναν στην επιβράδυνση της μεταφοράς ιδιωτικών πόρων προς τις λιγότερο αναπτυσσόμενες χώρες. Από το 1979 μέχρι το 1983, είναι κυρίως οι νέες βιομηχανικές και οι πετρελαιοπαραγωγικές χώρες —δηλαδή οι χώρες με ενδιάμεσο εθνικό εισόδημα— που απορρόφησαν συντριπτικά μεγάλο μέρος των διεθνών πιστώσεων που προέρχονται από ιδιωτικές τράπεζες. Αντίθετα, στις λιγότερο αναπτυγμένες από τις αναπτυσσόμενες χώρες τα δάνεια που δόθηκαν προέρχονται κατά 80% από την διεθνή δημόσια βοήθεια για την ανάπτυξη και από τις εξαγωγικές πιστώσεις που χρηματοδοτούσαν ή εγγυούνταν οι δημόσιοι οργανισμοί αναπτυσσόμενων χωρών. Έτσι, η βοήθεια που διοχετεύθηκε άμεσα ή διαμέσου των προγραμμάτων πολυμερούς βοήθειας από τις χώρες μέλη της Επιτροπής Βοήθειας για την Ανάπτυξη (CAD) του ΟΟΣΑ σχεδόν διπλασιάστηκε μεταξύ 1978 και 1982, περνώντας από 2,8 σε 5,5 δισ. δολ.: σε ποσά, δηλαδή, που είναι εκπληκτικά χαμηλά αν συγκριθούν με τα δάνεια που παραχώρησαν στο σύνολο των αναπτυσσόμενων χωρών διεθνικές τράπεζες και τα οποία, σύμφωνα με τους ειδικούς, αριθμούσαν στο τέλος του 1984 λίγο περισσότερο από 900 δισ. δολ.

Οι ευθύνες για την υπερχρέωση των αναπτυσσόμενων χωρών

Οι ευθύνες για το συντριπτικό βάρος αυτού του χρέους του αναπτυσσόμενου κόσμου αποδίδονται τόσο στους δανειστές όσο και στους ιδίους τους οφειλέτες⁴. Στους πρώτους, δηλαδή στις ιδιωτικές τράπεζες, καταλογίζεται το ότι δανείζοντας με ευκολία στα κράτη (ή και σε επιχειρήσεις του δημόσιου τομέα αλλά με την εγγύηση του κράτους προέλευσής τους) θεωρούσαν ότι διέτρεχαν ελάχιστο κίνδυνο στο μέτρο που το κυρίαρχο κράτος, σε αντίθεση με μια ιδιωτική επιχείρηση, δεν μπορεί να πτωχεύσει ή να εξαφανιστεί. Από την πλευρά τους τα κράτη ήταν υπερβολικά ευνοϊκά διακείμενα απέναντι στην εύκολη πρόσβασή τους στην ιδιωτική διεθνή χρηματοδότηση, στο μέτρο που κατά τον τρόπο αυτό μπορούσαν να καλύπτουν τα εξωτερικά τους ελλείματα χωρίς να καταφεύγουν στη βοήθεια του ΔΝΤ και χωρίς να υπόκεινται στον έλεγχο αυτού του διεθνούς οργανισμού. Ωστόσο, οι σημερινές δυσκολίες που γνωρίζει ένας σεβαστός αριθμός αυτών των κρατών για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους τους, δεν αποδίδονται μόνο στην απρονοησία των εμπορικών τραπεζών όταν παραχωρούσαν σημαντικά δάνεια χωρίς ιδιαίτερη περίσκεψη. Στην πραγματικότητα, αρκετά είναι τα κράτη στον χώρο των αναπτυσσόμενων που δεν χρίστηκαν σωστά τα ποσά που δανείστηκαν: αντί να τα διοχετεύουν σε παραγωγικές επενδύσεις, τα χρησιμοποίησαν για την κάλυψη των ελλειμάτων των ισοζυγίων ή και για να χρηματοδοτήσουν τρέχουσες δημόσιες δαπάνες, ενώ μερικές φορές έφθασαν μέχρι να προτρέπουν ιδιωτικές τράπεζες να δανείζονται από τη διεθνή διατραπεζική αγορά με μοναδικό σκοπό να επαυξήσουν τα εθνικά αποθέματα σε συνάλλαγμα. Όμως πρέπει να τονίσουμε, με σκοπό μια ελάφρυνση της ευθύνης των κρατών, ότι εξωτερικά γεγονότα στα οποία δεν ασκούσαν τον παραμικρό έλεγχο αποδυνάμωσαν τις ικανότητές τους να εξοφλήσουν τα χρέη τους: οι τιμές των κυριότερων πρώτων υλών —και κυρίως του πετρελαίου— ακολουθούν την τελευταία πενταετία μια πτωτική τάση, γεγονός που κόστισε στις εξαγωγικές χώρες σημαντική απώλεια εσόδων σε συνάλλαγμα. Επίσης —και προπαντός άλλου— η ιλιγγιώδης άνοδος του αμερικανικού δολαρίου και των αμερικανικών επιτοκίων συνετέλεσε αποφασιστικά στην επιβάρυνση του εξωτερικού χρέους των κρατών που στο μεγαλύτερο μέρος του είναι εκφρασμένο στο νόμισμα των ΗΠΑ.

Η πρακτική της επανακλιμάκωσης των εξωτερικών χρεών

Μετά από μια σύντομη χρονική περίοδο που διάρκεσε από τις αρχές μέχρι τα μέσα της πενταετίας 1980-1985, κατά την οποία τον τόνο στην αντιμετώπιση του προβλήματος της αδυναμίας

των αναπτυσσόμενων χωρών να εξυπηρετήσουν τα εξωτερικά χρέη τους φάνηκε να τον δίνει η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ (με τη μεν πρώτη να εγκαταλείπει σχεδόν τους στόχους της καταπολέμησης της υπανάπτυξης και να μειώνει δραστικά τις πιστώσεις της στις λιγότερο αναπτυσσόμενες χώρες, το δε ΔΝΤ να αρνείται να αυξήσει τα Ειδικά Τραπεζικά Δικαιώματα των αναπτυσσόμενων χωρών που δυσκολεύονταν στην εξυπηρέτηση των εξωτερικών χρεών τους), τη «λύση» του προβλήματος τείνει σήμερα να μονοπωλήσει η πρακτική της επανακλιμάκωσης (reéchelonnement) των εξωτερικών χρεών.

Η γενική οικονομία της επανακλιμάκωσης των εξωτερικών χρεών θυμίζει αρκετά τον «πτωχευτικό συμβιβασμό», όπως αυτός θεσπίζεται από διάφορα εθνικά δικαίκα συστήματα στο πλαίσιο των διαδικασιών τους κήρυξης σε πτώχευση ενός φυσικού ή νομικού προσώπου. Είναι όμως φανερό ότι ένα κράτος δεν μπορεί να εξομωωθεί με μια εμπορική επιχείρηση: η περιουσία του (και για ν' αρχίσουμε μόνο: το έδαφός του) δεν μπορεί να θεωρηθεί «εχέγγυο για τους πιστωτές του» όπως ορίζουν οι αστικοί κώδικες αρκετών ευρωπαϊκών ηπειρωτικών χωρών· κι ακόμη, δεν υφίσταται κανόνας δικαίου, εθνικός ή διεθνής, για θέματα πτώχευσης ή χρεωκοπίας ενός κράτους· κανένα, τέλος, εσωτερικό ή διεθνές δικαστήριο δεν θα μπορούσε να εμπλακεί σε μια διαδικασία που θα στρεφόταν εναντίον ενός κράτους, ακόμη κι αν επρόκειτο να ανακηρύξει ένα είδος «πτωχευτικού συμβιβασμού» που συνομολογήθηκε αβίαστα μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών και να του προσδώσει υποχρεωτική ισχύ. Από την άλλη βέβαια πλευρά, οι πιστωτές ξέρουν καλά ότι δεν πρόκειται να εξοφληθούν οι προς αυτούς οφειλές αν επιμεινούν στην πιστή ικανοποίηση των συμβατικών τους δικαιωμάτων. Μπορούν βέβαια, μέσα από διαδικασίες χρονοβόρες και δυσκίνητες, να παραλύσουν την οικονομική ζωή των οφειλετριών χωρών (να κατάσχουν αεροπλάνα ή πλοία που βαρύνονται με υποθήκες υπέρ του κράτους - δανειστή, να κατάρχουν διάφορους πιστωτικούς τίτλους που βρίσκονται στα χέρια τους ως ενέχυρο, κτλ.)· τα μέσα όμως αυτά είναι περισσότερο μέσα πίεσης παρά πραγματιστικές μέθοδοι. Οι πιστωτές γνωρίζουν επίσης ότι δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις τους παρά μόνο αν αποδεχτούν, τουλάχιστον προσωρινά, να τις παγώσουν και να παραχωρήσουν νέες πιστώσεις στο κράτος - οφειλέτη που θα συνδεόταν με την υιοθέτηση και την εφαρμογή —τότε— που να εγγυάται ότι θα είναι σε θέση να εκπληρώσει μελλοντικά τις υποχρεώσεις του, τόσο τις παλιές όσο και τις νέες. Μέσα στα πλαίσια αυτά, τέλος, το κράτος - οφειλέτης έχει κάθε συμφέρον να μην αποποιηθεί την εξόφληση των εξωτερικών χρεών του αν δεν θέλει να περάσει στο περιθώριο της διεθνούς οικονομικής και χρηματοδοτικής κοινότητας (όπως το είχαν πράξει για πολλά χρόνια η ΕΣΣΔ και η Κίνα μετά τις επαναστάσεις του 1917 και του 1949) και να διαπραγματευθεί με τους κυριότερους πιστωτές του ώστε να τηρήσει τις παλιές και καινούργιες δεσμεύσεις του.

Αυτή είναι η γενική προσέγγιση και η αιτιολογία της πρακτικής της επανακλιμάκωσης των εξωτερικών χρεών. Υπάρχουν, όμως και ορισμένοι ειδικοί (αλλά και λιγότερο θεωρητικοί) λόγοι που προέτρεψαν και τις ίδιες τις τράπεζες (και κυρίως τις αμερικανικές, από τις οποίες προέρχεται ο μεγαλύτερος όγκος των δανείων προς τις αναπτυσσόμενες χώρες) να σπεύσουν για την υιοθέτηση αυτής της πρακτικής. Ο πρώτος λόγος δεν είναι άλλος από τον κίνδυνο κατάρρευσης πολλών τραπεζών κάτω από το βά-

ρος των μη εξοφλούμενων δανείων. Αρκεί να θυμηθούμε ότι τον Αύγουστο 1982, μπροστά στην αδυναμία του Μεξικού να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, η Chase και η Citibank συναισθάνθηκαν άμεσα την απειλή και της δικής τους κατάρρευσης. Την εποχή όμως εκείνη η εθνοποίηση των μεξικανικών εμπορικών τραπεζών επέτρεψε στις Ηνωμένες Πολιτείες να παραχωρήσουν σ' αυτές βοήθεια για τη ρύθμιση των επιτοκίων των χρεών τους και να διασώσουν τόσο το Μεξικό όσο και ορισμένα μεγάλα αμερικανικά χρηματοδοτικά ιδρύματα. Επίσης, λίγους μήνες αργότερα, με αφορμή την πτώχευση και την αναδιοργάνωση της Continental Illinois, η αμερικανική ομοσπονδιακή Τράπεζα αποθεμάτων λειτούργησε σαν ένα είδος εγγυητή των δανείων, πράγμα που ενθάρρυνε, σε κάποιο βαθμό, τις αμερικανικές τράπεζες να συνεχίσουν τη ρύθμιση δανείων.

Όμως οι λύσεις αυτές δεν θα μπορούσαν να καθιερωθούν για πάντα, ενώ κι ένα πρόσθετος λόγος εξωθούσε τις αμερικανικές τράπεζες να επιδιώξουν, οι ίδιες, την επανακλιμάκωση των χρεών των αναπτυσσόμενων χωρών: στη διάρκεια του 1984, είχαν καταμετρηθεί μια περίπου εκατοντάδα πράξεων επαναπώλησης ή ανταλλαγής, μεταξύ τραπεζών, απαιτήσεων τους απέναντι σε οφειλέτριες χώρες —πράξεις που αποδείκνυαν σε ποιο βαθμό οι απαιτήσεις έναντι της Χιλής, του Περού και των άλλων Λατινοαμερικανικών χωρών απέχουν από το επίπεδο της αρχικής ονομαστικής αξίας τους. Για παράδειγμα, αναφέρεται η ανταλλαγή μεταξύ δύο τραπεζών απαιτήσης 2 εκατ. δολαρίων που προερχόταν από το βραζιλιανό χρέος έναντι απαιτήσης 1,6 εκατ. δολαρίων από το μεξικανικό ή η ανταλλαγή 5 εκατ. δολ. από το Περού έναντι απαιτήσεων 2,5 εκατ. δολ. από το Μεξικό. Τέτοιες διαφορές μεταξύ των ανταλλάξιμων απαιτήσεων όπως η τελευταία (που είναι 50%) είναι μάλλον σπάνιες, αλλά φαίνεται ότι απώλειες, κατά την ανταλλαγή, της τάξης του 10%-20% αποτελούν συνηθισμένο φαινόμενο⁵. Πάντως, η πρακτική αυτή εγκαταστάθηκε από τις μικρού μεγέθους αμερικανικές τράπεζες που επιθυμούσαν να ανταλλάγουν γρήγορα από αμφιλεγόμενες απαιτήσεις και ανταποκρινόταν στη διάθεση χρηματοδοτικών θεσμών να αποστασιοποιηθούν από τη μια ή την άλλη χώρα - οφειλέτη. Η «αγορά» που διαμορφώθηκε, αν και είναι σχετικά μικρού μεγέθους (1 δισ. δολ. περίπου, στα τέλη του 1984), δεν μπορεί να ταυτιστεί με μια δευτερεύουσα αγορά τίτλων πάνω στα κράτη του Τρίτου Κόσμου· αποτελεί όμως ένα πρώτο βήμα για τη διαμόρφωση ενός αληθινού «Χρηματιστηρίου» χρεών. Και πραγματικά, δεν μπορεί κανείς να υποθέσει ότι μια τέτοια αγορά οφείλει να υπάρξει σαν προνομιακό μέσο υποτίμησης —ώστε να επαναφερθεί σ' ένα αξιότεχνο επίπεδο— του χρέους του Τρίτου Κόσμου και ενώ όλο το πρόβλημα δεν θα είναι άλλο από το να αποτραπεί μια ενδεχόμενη απότομη και καταστροφική υποτίμηση που θα έθετε σε κίνδυνο το τραπεζικό σύστημα;

Την αντίθεση σε μια τέτοια δυνατή καταστροφή εκφράζουν, κατά κάποιο τρόπο, οι συμφωνίες επανακλιμάκωσης των χρεών των αναπτυσσόμενων χωρών. Στα χρέη που αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης με σκοπό την επανακλιμάκωση της εξόφλησής τους, δεν υπάγονται και οι πέντε κατηγορίες χρεών που ήδη αναφέραμε αλλά μόνο οι δύο πρώτες: τα δημόσια χρέη και τα διμερή χρέη σε εμπορικές τράπεζες. Όμως, το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκτυλίσσεται η διαπραγμάτευση, το περιεχόμενο των συμφωνιών που υπογράφονται και το ρόλο του ΔΝΤ, πρόκειται να εξετάσουμε στη συνέχεια με άρθρο στο επόμενο τεύχος του περιοδικού. □

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σύμφωνα με στοιχεία του ΔΝΤ, το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ήταν το 1981, 7.876 εκατομ. δολάρια, 9.499 το 1982, 10.562 το 1983 και 12.358 το 1984. (Αναφ. από Θ. Κατσάμπα, στον *Οικονομικό Ταχυδρόμο* της 25.4.1985, σελ. 34). Βλ. επίσης τις πληροφορίες που δημοσίευσε το *Βήμα* γύρω από την κατάσταση του ελληνικού εξωτερικού χρέους στις 11.7, 23.10. και 26.20.1984.

2. Είναι χαρακτηριστικό της σύγχυσης στην παρουσίαση στοιχείων για το ελληνικό εξωτερικό χρέος που επιδιώκει να καλλιεργήσει η συντηρητική αντιπολίτευση το ότι η *Καθημερινή*, (11.8.85), στο ύψος των 18,6 δισ. δολαρίων που κατ' επίκληση πηγών του ΔΝΤ θεωρεί ότι θα φτάσει το ελληνικό εξωτερικό χρέος το 1985, αυθαίρετα πρόσθεσε και 5 δισ. δολάρια «που είναι οι καταθέσεις σε συνάλλαγμα των Ελλήνων εσωτερικού και εξωτερικού»,

καταλήγοντας ότι «το εξωτερικό χρέος της χώρας θα φτάσει τα 24 δισ. δολάρια περίπου».

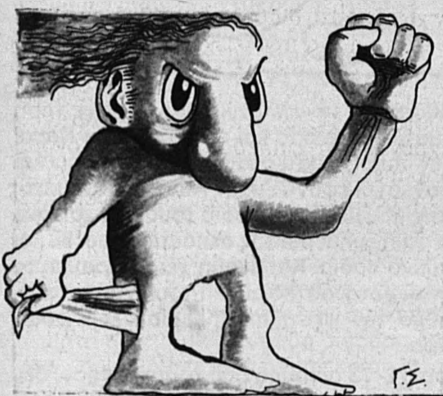
3. Βλ. κυρίως Ph. Wood, *Law and Practice of International Finance*, 1980, § 4.12.

4. Βλ. την ενδιαφέρουσα μελέτη του ΔΝΤ: I.M.F., *Occasional Paper*, no. 25, *Recent multilateral debt restructurings with official and bank creditors*, 1983, σελ. 6-8. Βλ. επίσης V.O. Worms, *L'endettement International sur le fil du rasoir?* στο *Problèmes Economiques* της Documentation Française, no. 1840, 21.9.1983, σελ. 3 επ., καθώς και την αρθρογραφία του *Economist* της 20.3.1983 (*The International debt threat*) και της 30.4.1983 (*A nightmare of debts*).

5. Ph. Norel, *Vers un marché de la dette?* (...), στο *Le Monde Diplomatique*, Μάρτιος 1985, σελ. 9 και E.A. Finn, *US Bank Regulators Are Worried by Discounts in Foreign Loan Swaps*, στην *Wall Street Journal*, 27.11.1984.

Όταν μιλούν οι εργαζόμενοι και το κεφάλαιο βουβαίνεται

του Ρεπόρτερ

Αναυδοι οι εργαζόμενοι μόλις που παρακολουθούν τις τελευταίες 15 μέρες τη χιονοστιβάδα των εξελίξεων που σημειώνονται και τους αφορούν άμεσα: οικονομικά μέτρα, άνω κάτω το συνδικαλιστικό κίνημα με αιχμή τη διαγραφή κορυφαίων συνδικαλιστικών στελεχών της ΠΑΣΚΕ, εκτεταμένες απεργιακές κινητοποιήσεις, απαγόρευση με έκτακτο διάταγμα κάθε αύξησης πέραν της εισοδηματικής πολιτικής για 2 χρόνια, ενώ πληθαίνουν οι πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες η κυβέρνηση οδηγείται —στην πιο ήπια περίπτωση— σε ποινικοποίηση των απεργιών...

Και όλα αυτά, για την υπεράσπιση και εφαρμογή δέσμης οικονομικών μέτρων, για τα οποία —τουλάχιστον στο χώρο των εργαζομένων— και αυτή η μειοψηφία που τα υποστηρίζει σαν «αναγκαία κακό» έχει αντιρρήσεις (σοβαρότατες για τον τρόπο που μεθοδεύτηκε η εξαγγελία τους και αρκετές επιφυλάξεις για την αποδοτικότητα τους).

Και ενώ όλα αυτά συμβαίνουν και μαζί με τις εντονότερες αντιδράσεις όλων των κομμάτων «χαλάει ο κόσμος» σημειώνεται ένα περίεργο (;) φαινόμενο. Οι μόνοι Έλληνες που φαίνεται ότι δεν έχουν ακούσει τίποτε, μα απολύτως τίποτε, είναι οι βιομήχανοι. Δέκα μέρες μετά την εξαγγελία των μέτρων, και αφού μήνες προηγούμενα φώναζαν σ' όλους τους τόνους και προς όλες τις κατευθύνσεις ότι «για τη σωτηρία της οικονομίας χρειάζονται άμεσα και δραστικά μέτρα» επιμένουν να σιωπούν επίμονα και ενοχλητικά...

Τα ίδια τώρα τα οικονομικά μέτρα, και οι μεθοδεύσεις που ακολουθήθηκαν για την επιβολή τους καθώς και όσες δεν απο-

κλείεται να ακολουθήσουν, σύμφωνα με τις θέσεις των κορυφαίων συνδικαλιστικών οργανώσεων, βλάπτουν το εργατικό εισόδημα και ζητείται η άμεση ανάκλησή τους. Πληττουν όμως παράλληλα και τον συνδικαλισμό καθώς για πρώτη φορά δημιουργήθηκε τέτοιο σχίσμα ανάμεσα στις συνδικαλιστικές παρατάξεις του δημοκρατικού χώρου. Γιατί:

- Δίχασαν τη συνδικαλιστική παράταξη του ΠΑΣΟΚ —και όχι μόνον αυτή, αλλά κλυδωνισμοί σημειώνονται και στις κομματικές του οργανώσεις.

- Έφεραν αντιμέτωπες από τη μια πλευρά τη «νομιμόφρονα» ΠΑΣΚΕ και από την άλλη τις παρατάξεις ΕΣΑΚ-Σ και ΑΕΜ μαζί με, όχι μόνο τα 8 διαγραμμένα συνδικαλιστικά στελέχη, αλλά και τις εκατοντάδες των μελών της ΠΑΣΚΕ που συμφωνώντας μαζί τους βρίσκονται εκτός γραμμής. Και το σχίσμα αυτό, μοιραία θα οδηγήσει σε διαφοροποιήσεις στη διοίκηση της ΓΣΕΕ και άλλων μεγάλων οργανώσεων, σε νευραλγικούς τομείς.

Ήδη στη ΓΣΕΕ αντιμετωπίζεται μια απρόβλεπτη (;) πραγματικότητα: Ενώ στην ιστορική πια Ολομέλεια της διοίκησης της ΓΣΕΕ που έγινε την Τετάρτη 9 Οκτωβρίου, παίχτηκαν όλα τα παιχνίδια και η απεργιακή κινητοποίηση αποφεύχθηκε χάρις στη διπλή ψήφο του προέδρου της, μετά το έκτακτο διάταγμα βρίσκονται συνασπισμένοι καταγγέλοντάς το, η ΕΣΑΚ-Σ, το ΑΕΜ και οι 8 πρώην εκπρόσωποι της ΠΑΣΚΕ που διαγράφηκαν. Δηλαδή, μια πλειοψηφία 25 στα 45 μέλη μπορεί άνετα αυτή τη στιγμή και χωρίς άλλες διαδικασίες (αποσύνθεση προεδρείου κτλ.) να προχωρήσει σε αποφάσεις για πανεργατικές απεργίες με αίτημα δύο ανακλήσεις αυτή τη φορά: και των οικονομικών μέτρων και του απαγορευτικού Προεδρικού Διατάγματος. Και ενώ η κυβέρνηση κατάφερε να απαλλαγεί από μια «άκρως ενοχλητική» απεργία οργανωμένη από τη ΓΣΕΕ τώρα, πιθανόν να μην αποφύγει πολλές κινητοποιήσεις. Και με δεδομένη την απόφασή της να εφαρμόσουν με κάθε τρόπο τα μέτρα, αντικειμενικά θα οδηγηθεί σε σύγκρουση με τη ΓΣΕΕ με το συνδικαλιστικό κίνημα.

Η παραπάνω προοπτική διαθέτει και μια πρωτοτυπία: αν έτσι, όπως προαναφέραμε, αφεθούν να «εξελιχθούν τα πράγματα, δηλαδή έχουμε μια ΓΣΕΕ πραγματικά απέναντι στην κυβέρνηση, τότε αυτό θα συμβεί αληθινά για πρώτη φορά στην Ελλάδα, τουλάχιστον στα τελευταία 40 χρόνια. Γιατί είναι γνωστός ο ασφυκτικός έλεγχος που ασκούσαν οι κυβερνήσεις της Δεξιάς στο συνδικαλιστικό κίνημα, από τη βάση μέχρι την κορυφή...

Τώρα το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στις εξελίξεις μέσα και γύρω από την ΠΑΣΚΕ. Ήδη, τα κορυφαία συνδικαλιστικά στελέχη που εντάχθηκαν στο στρατόπεδο των «αντί» για τα οικονομικά μέτρα πρώτα και για το Προεδρικό Διάταγμα στη συνέχεια:

- α) βρέθηκαν εκτός ΠΑΣΟΚ και
- β) έμαθαν ίσως, ότι άλλο η αρχή και η εξαγγελία για συνδικαλιστικό κίνημα ανεξάρτητο από εργοδοσία, κυβέρνηση και

κόμματα, και άλλο η εφαρμογή της στην πράξη.

Η έξωση των 8 από το ΠΑΣΟΚ θέτει πάντως σε δοκιμασία τη συνοχή της συνδικαλιστικής παράταξης του Κινήματος της ΠΑΣΚΕ. Εκατοντάδες μέλη της συμπαράσταθηκαν στους διαγραφμένους. Είναι φανερό εξάλλου το νόημα μιας συνδυασμένης απεργιακής κινητοποίησης από μαζικές Ομοσπονδίες και Εργατικά Κέντρα της χώρας, που ελέγχονται από την ΠΑΣΚΕ. Η κινητοποίηση επρόκειτο να εκδηλωθεί χθες (Πέμπτη, 24 Οκτωβρίου) με αίτημα την ανάκληση των μέτρων. Όλες οι οργανώσεις αυτές όρισαν ημερομηνία της απεργίας τους, αυτήν που πριν από τη διαγραφή τους είχαν εξαγγείλει οι 3 από τους διαγραφμένους (ΔΕΗ - ΟΤΕ - ΟΒΕΣ) και γι' αυτή τους την ενέργεια βρέθηκαν εκτός κόμματος.

Γνωστά πια και από τα δημοσιεύματα των εφημερίδων τα παρασκήνια της διαγραφής των 8. Και οι 8 συνδικαλιστές, σε κομματικό επίπεδο είχαν επανειλημμένα προειδοποιηθεί, ότι μια ανοιχτή αντίθεσή τους με τα οικονομικά μέτρα και πολύ περισσότερο μια στήριξη από μέρους τους απεργίας ενάντια στα μέτρα θα τους στοιχίξει την παραμονή τους στο ΠΑΣΟΚ. Και οι 8 συνειδητά, όπως υποστηρίζουν, απειθάρχησαν στις εντολές.

Λέγεται πάντως, ότι την έξωση των 8 συνδικαλιστών αξίωσαν άλλα συνδικαλιστικά στελέχη της ΠΑΣΚΕ με το σκεπτικό ότι «δεν μπορούν κάποιοι να απειθαρχούν ανοικτά σε κομματικές αποφάσεις και να παραμένουν ατιμώρητοι, ενώ κάποιοι άλλοι, σε βάρος ενδεχόμενα και της προσωπικής επιλογής τους, αναλαμβάνουν να στηρίζουν τις κυβερνητικές αποφάσεις». Οι ίδιες πληροφορίες επιμένουν ότι οι νομιμόφρονες συνδικαλιστές προειδοποίησαν ότι, σε περίπτωση που δεν προχωρούσε η ηγεσία του κόμματος στη διαγραφή των «ανταρτών», τότε, θα αποχωρούσαν αυτοί από το ΠΑΣΟΚ...

Φανερό η πόλωση και τα αδιέξοδα μέσα στην ΠΑΣΚΕ. Τι δρομολογείται για το ίδιο το συνδικαλιστικό κίνημα, για την ίδια τη ΓΣΕΕ, είναι θέμα εικασιών και εκτιμήσεων. Είναι όμως και θέμα χρόνου, γιατί στις 31 Οκτωβρίου συνέρχεται το Γενικό Συμβούλιο της ΓΣΕΕ («μίνι» - συνέδριο) που θα καθόριζε τη στάση της Συνομοσπονδίας στα ζητήματα της εισοδηματικής πολιτικής για το 1986 και τις διεκδικήσεις των εργαζομένων. Με όσα διαδραματίστηκαν και όπως τα πράγματα διαμορφώθηκαν στη διοίκηση της ΓΣΕΕ το Γενικό Συμβούλιο θα ασχοληθεί με περισσότερα ζητήματα από αυτά που η ημερήσια διάταξη καθόριζε.

Και αν υπέκρυπταν κάποια σκοπιμότητα τα λόγια που είπε ο πρόεδρος της ΓΣΕΕ ανοίγοντας τις εργασίες της δραματικής συνεδρίασης της Διοίκησης, την Τετάρτη 9.10.1985, ότι δηλαδή: «Δεν αποκλείεται να εξελιχθεί σε μια καθοριστική συνεδρίαση τόσο για την ενότητα όσο και για την ενωτική πορεία του συνδικαλιστικού κινήματος», τότε το Γενικό Συμβούλιο της ΓΣΕΕ θα είναι ανοιχτό σε κάθε έκπληξη...

Το τέρμα μιας πορείας:

11 Οκτώβρη 1985

του Θεοχάρη Παπαμάργαρη

Στις 9 Γενάρη έγινε και πάλι υποτίμηση της δραχμής. Και τότε είχε επιβληθεί πάγωμα μισθών, κουτσούρεμα της ΑΤΑ, περιορισμός στις εισαγωγές. Μόνο που τότε η κυβέρνηση, με μόλις 14 μήνες θητείας πίσω της, μπορούσε ακόμη να υπολογίζει σε ορισμένα αποθέματα εύκολης και καλής πίστης από τους πολλούς και σ' ένα μαζικό κίνημα που ουσιαστικά βρισκόταν υπό έλεγχο. Τριάντα τρεις μήνες αργότερα τα σαρωτικά μέτρα της 11/10/85 δεν μπορούν να βρουν πια ούτε αποθέματα καλής πίστης ούτε ένα μαζικό κίνημα που το ίδιο εύκολα θα στηρίξει (αντικειμενικά) μια πολιτική ωμής και αποκάλυπτης λιτότητας για τους εργαζόμενους, μια πολιτική χωρίς προοπτικές. Τα αποθέματα εύκολης και καλής πίστης εξανημιώθηκαν κάτω από τις συνεχείς διαψεύσεις της ίδιας της ζωής, που στην ελληνική πραγματικότητα έχει ένα στεγνό και αδυσώπητο τρόπο επιβολής των δικών της θέσεων. Το μαζικό κίνημα σίγουρα δεν ελέγχεται όπως ελεγχόταν το 1983 και θα χρειαστούν πολύ πιο δραστικά μέτρα κυβερνητικής παρέμβασης για να αποδυναμωθεί το διαφαινόμενο κύμα αντιδράσεων. Ήδη η άμεση εφαρμογή των μέτρων της 11/10/85 με έκτακτη προεδρική πράξη νομοθετικού περιεχομένου, χωρίς συζήτηση στη Βουλή, δείχνει ότι η κυβέρνηση δεν διστάζει να προσφύγει σε καθαρά αυταρχικές μεθόδους επιβολής της πολιτικής της.

Μια κρίση με προϊστορία

Σίγουρα, η Παρασκευή 11 Οκτώβρη 1985 σηματοδοτεί το τέρμα μιας πορείας που ξεκίνησε στις 18 Οκτώβρη 1981 όταν ήλθε στην Κυβέρνηση το ΠΑΣΟΚ μέσα σ' ένα κύμα οραμάτων για κοινωνική δικαιοσύνη, λαϊκή κυριαρχία και εθνική ανεξαρτησία. Μιας πορείας που κραυγαλέα συγκρούσαν συνεχώς τόσο με την οικονομική πραγματικότητα και τις κοινωνικές αναγκαιότητες της δεκαετίας του '80, όσο και με τις διακηρύξεις της 3ης Σεπτεμβρίου. Γιατί η οικονομική πραγματικότητα, όπως ήδη έχει αναλυθεί (βλ. ΑΝΤΙ, τεύχος 233, 21 Γενάρη '83, σελ. 14-15) επέβαλε να ακολουθηθεί από το 1981 μια άλλη πολιτική κι όχι αυτή που ακολουθήθηκε. Ποιά έπρεπε να είναι αυτή η πολιτική προσδιορίζεται από δύο θεμελιακούς παράγοντες: την οικονομική συγκυρία των αρχών της δεκαετίας του '80 και το πολιτικοϊδεολογικό στίγμα μιας κυβέρνησης που επαγγέλλεται το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Αναλύοντας τον πρώτο προσδιοριστικό παράγοντα της άλλης οικονομικής πολιτικής που η κυβέρνηση έπρεπε να είχε ακολουθήσει, δηλαδή την οικονομική συγκυρία (ελληνική και διεθνή) των αρχών της δεκαετίας του '80, πρέπει αναμφίβολα να σταθούμε στην εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας μετά το '50. Μια εξέλιξη που με ευθύνη όλων των κυβερνήσεων είχε σαν χαρακτηριστικό την απλή ποσοτική επέκταση των βασικών μεγεθών της οικονομίας, χωρίς τις διαρθρωτικές εκείνες αλλαγές που θα έδιναν σταθερή στήριξη, μακροχρόνια, στο βιοτικό επίπεδο του λαού. Στη δεκαετία του '50 και του '60, το βιοτικό επίπεδο όλων μας ανέβαινε χωρίς ουσιαστικό αντίκρουσμα σε αλλαγές δομών που θα επέτρεπαν την απρόσκοπτη συνέχιση της ανόδου του καταναλωτικού επιπέδου της ελληνικής κοινωνίας. Ένα ορατό φαινόμενο

που θα μας έδειχνε ξεκάθαρα ότι το «ελληνικό θαύμα» είχε τόση αντιστοιχία με την πραγματικότητα όσο και το νεράκι του Καματερού, δεν υπήρξε. Και δεν υπήρξε γιατί σταθήκαμε «τυχεροί» και οι εκατοντάδες χιλιάδες άνεργοι έφυγαν στην Αυστραλία και στη Δυτική Ευρώπη, στερώνοντας μας με την απουσία τους από το μόνο ίσως χειροπιαστό δείγμα ότι η ευημερία της δεκαετίας του '50 και του '60 στηριζόταν σε πηλίνα πόδια. Και ακόμη χειρότερα: με τα εμβάσματα που έστελναν οι μετανάστες άθελά τους χρηματοδότησαν σε σημαντικό βαθμό την ψεύτικη ευημερία όλων όσων έμειναν πίσω στην πατρίδα.

Η πετρελαϊκή κρίση του '72-'73 σίγουρα μας ταρακούνησε, δείχνοντας πόσο εύθραυστη ήταν η «ευημερία» μας. Οι κυβερνήσεις όμως μέχρι το '81 συνέχισαν ουσιαστικά την ίδια πολιτική του παυσίπουνου και της ασπρίνης, την πολιτική που προωθούσε τον άκρατο καταναλωτισμό σ' όλα τα επίπεδα και στρώματα της ελληνικής κοινωνίας. Ήταν φανερό ότι η άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση το 1981 συνδυαζόταν χρονικά με μια καθοριστική καμπή στην ελληνική οικονομία, με αντίστοιχες προεκτάσεις στην κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα. Μπροστά σ' αυτή την πραγματικότητα, η κεντρική καθοδήγηση του ΠΑΣΟΚ είχε να επιλέξει ανάμεσα σε δυο στρατηγικές: είτε ν' ακολουθήσει την «πεπατημένη» με φραστικές απλές διαφοροποιήσεις, είτε να πραγματοποιήσει μια τομή στα ελληνικά πολιτικά πράγματα λέγοντας ωμά στον ελληνικό λαό ότι θα έπρεπε για 1-2 χρόνια να συναινέσει σ' ένα πρόγραμμα σταθεροποίησης της οικονομίας που θα επέτρεπε να μουν οι βάσεις μιας πιο βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και, προοπτικά, μιας πορείας προς το σοσιαλισμό. Φυσικά, ένα τέτοιο πρόγραμμα σταθεροποίησης δεν θα έριχνε στις πλάτες των εργαζομένων το κόστος εξόδου από την κρίση, αλλά θα ζητούσε από το συνδικαλιστικό κίνημα να μετάρχει ενεργά στη διαμόρφωση των συγκεκριμένων επιλογών για έξοδο από την κρίση.

Η κεντρική καθοδήγηση του ΠΑΣΟΚ χωρίς ιδιαίτερη περίσκεψη ακολούθησε τον πρώτο δρόμο. Συνέχισε ουσιαστικά την ίδια πολιτική των προηγούμενων κυβερνήσεων με ορισμένες διαφοροποιήσεις που προέρχονταν από την ανάγκη να δείξει ότι το ΠΑΣΟΚ δεν ήταν «δεξιά». Οι διαφοροποιήσεις αυτές είχαν σχέση, στο φραστικό επίπεδο, με μια ακατάσχετη λογοπλασία σοσιαλιστικών ρητοριών που άφηνε άναυδο κάθε νηφάλιο και σκεπτόμενο προοδευτικό πολίτη και, σε επίπεδο πρακτικής, επέβαλαν στο μαζικό κίνημα μια χυδαία εξαχρείωση στο όνομα της Αλλαγής! Η αγωνιστική απεργοσπασία της ΠΑΣΚΕ, η σκληρή κομματικοποίηση του μαζικού κινήματος, η αχαλίνωτη αμετροέπεια συμπεριφοράς και ήθους πολλών στελεχών του κυβερνώντος κόμματος, ήταν το αναγκαίο επακόλουθο μιας πολιτικής επιλογής της κεντρικής καθοδήγησης του ΠΑΣΟΚ που ακριβώς επειδή βρισκόταν στους αντίποδες της 3ης Σεπτεμβρίου έπρεπε να συγκαλυφθεί με σκαίο και έντεχνο τρόπο σε δυο επίπεδα: στο επίπεδο της ρητορείας για να ζαλιστούν οι νηφάλια σκεπτόμενοι και να σιγήσουν, στο επίπεδο της πρακτικής για να «περάσει» μια πολιτική που ουσιαστικά αποτελούσε συνέχιση της πολιτικής των προηγούμενων κυβερνήσεων και που για να περάσει χρειαζόταν το

άρθρο 4, τη νομοθετική απαγόρευση των αυξήσεων το 1983, την αγωνιστική απεργοσπασία της ΠΑΣΚΕ και την χυδαία κομματικοποίηση σε κάθε επίπεδο κοινωνικής ζωής και πρακτικής λειτουργίας.

Απειρία, λάθος πληροφόρηση ή συνειδητή επιλογή;

Αυτή η πορεία που συνειδητά επέλεξε το 1981 η κεντρική καθοδήγηση του κυβερνώντος κόμματος σαν βασικό άξονα της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ είχε βασικό κίνητρο τις (κατά την εκτίμησή της) αναγκαίες μιας νικηφόρας για το κυβερνών κόμμα εκλογικής μάχης το 1984 και 1985. Γιατί σίγουρα η στυγνή οικονομική πραγματικότητα ήταν γνωστή πριν το '81 (και πολύ περισσότερο μετά το '81) στην ηγεσία του ΠΑΣΟΚ. Η επιλογή που έκανε μετά τις εκλογές του '81 δεν μπορεί να αποδοθεί σε απειρία ή λαθεμένη πληροφόρηση. Ήταν μια συνειδητή επιλογή πολιτικής στρατηγικής και τακτικής που είχε τα συνεπακόλουθά της: την συνέχιση ενός καταναλωτικού ευδαιμονισμού παρά τις διαρθρωτικές αδυναμίες μιας οικονομίας που κουβαλούσε στη ράχη της την κακή κληρονομία μιας τριαντάχρονης λαθεμένης οικονομικής πολιτικής. Φυσικά, η συνέχιση του καταναλωτικού ευδαιμονισμού και μετά το 1981 δεν έγινε με αναδιανομή του εισοδήματος μεταξύ των διαφόρων τάξεων της ελληνικής κοινωνίας. Για τους εργαζόμενους υπήρξε απλά μια αναδιανομή εισοδήματος από τους δήθεν υψηλόμισθους στους σχετικά χαμηλόμισθους μέσα από τον μηχανισμό της ΑΤΑ που ουσιαστικά ήταν συνέχιση της πολιτικής των «διαφορικών» αυξήσεων κατά κλιμάκια μισθών που εγκαινίασε η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας το 1975.

Αν λοιπόν μέτρα σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας έπρεπε να είχαν ληφθεί από το 1981 από μια σοσιαλιστική κυβέρνηση που θα ζητούσε από το συνδικαλιστικό κίνημα να μετάρχει ενεργά στη διαμόρφωση των συγκεκριμένων επιλογών, τα ερωτήματα που μπαίνουν τώρα σίγουρα δεν έχουν σχέση με το αν η οικονομία βρίσκεται ή όχι σε κρίση. Αυτό ήδη έχει απαντηθεί. Τα ερωτήματα που μπαίνουν τώρα είναι δύο:

Πρώτο, αν τα μέτρα αυτά, που σίγουρα ρίχνουν μονόπλευρα τα βάρη της σταθεροποίησης στις πλάτες των εργαζομένων, θα αποδώσουν, και, στη συνέχεια, αν θα δώσουν μια αναπτυξιακή προοπτική στην ελληνική οικονομία.

Και, **δεύτερο**, ποιές θα είναι οι επιπτώσεις στο μαζικό κίνημα και κατά συνέπεια ποιά πρέπει να είναι η στάση του μαζικού κινήματος απέναντι στα μέτρα που εξαγγέλθηκαν στις 11/10/85.

Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα μπορεί να δοθεί μόνο μέσα από μια συγκεκριμένη ανάλυση της οικονομικής πραγματικότητας που σίγουρα επηρεάζεται και από την εξέλιξη που θα έχει η αντίδραση του μαζικού κινήματος. Τελείως θεωρητικά και εφόσον το μαζικό κίνημα δεχθεί παθητικά να πληρώσουν μόνοι οι εργαζόμενοι το κόστος της σταθεροποίησης, η σταθεροποίηση μπορεί, θεωρητικά, να «πετύχει». Όπως πέτυχε και η κ. Θάτσερ να μειώσει τον πληθωρισμό στη Βρετανία διογκώνοντας την ανεργία. Σίγουρα όμως είναι ότι αναπτυξιακή προοπτική τα μέτρα της 11/10/85 δεν δίνουν, γιατί απλούστατα ο ιδιωτικός τομέας που θα καρπωθεί τα οφέλη της σταθεροποίησης δεν μπορεί να πραγματοποιήσει επενδύσεις στο επίπεδο εκείνο (ποσοτικά και ποιοτικά) που μακροχρόνια θα βγάλουν την ελληνική οικονομία απ' την κρίση. Και βέβαια, η δέσμη αναπτυξιακών μέτρων που επαγγέλεται η κυβέρνηση για εξαγγελία και εφαρμογή μέχρι τέλος του '85, θα πρέπει να ενταχθεί στα πλαίσια των γνωστών ρητορικών λογοπλασιών και φραστικών ευρημάτων που χαρακτηρίζει την κυβερνητική πρακτική μετά το 1981. Το «σύστημα» δεν πρόκειται να κάνει επενδύσεις γιατί απλούστατα δεν μπορεί να κάνει επενδύσεις. Ό,τι επιπλέον δοθεί στην ιδιωτική πρωτοβουλία, θα έχει την ίδια τύχη που είχαν τα περίφημα κίνητρα πριν το 1981 και μετά. Δηλαδή, θα διογκώσει απλώς «νόμιμα» το εισόδημα και το καταναλωτικό επίπεδο των επιχειρηματιών, χωρίς αντίστοιχο αντίκρουσμα σε παραγωγικές επενδύσεις. Αυτή η διόγκωση γίνεται ακόμη πιο μεγάλη με την ουσιαστική κατάργηση της ΑΤΑ και τη νομοθετική απαγόρευση των αυξήσεων. Η διαγραφόμενη μείωση του εργατικού εισοδήματος στη διετία '85-'87 θα ωφελήσει ευθέως τους επιχειρηματίες που απλά θα κληθούν να καταβάλουν ένα «τέλος χαρτοσήμου» με τη μορφή μιας αστείας εφάπαξ εισφοράς στα κέρδη του 1983!

Μαζικό κίνημα: για μακροπρόθεσμες λύσεις

Η παραπάνω απάντηση σίγουρα συνδέεται με εκτιμήσεις και προβλέψεις γύρω από το δεύτερο ερώτημα: ποιές θα είναι οι επιπτώσεις στο μαζικό κίνημα και ποιά θα είναι η στάση του μαζικού κινήματος στη διετία '85-'87; Για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα θα πρέπει κανείς να αναλύσει πρώτα την κατάσταση στο μαζικό κίνημα σήμερα, ένα κίνημα βαθειά σηματοδεδειγμένο από τραυματικές εμπειρίες πριν και μετά το 1981. Η έντονη κομματικοποίηση του μαζικού κινήματος ουσιαστικά αναγορεύει σε διαιτητή των διεργασιών στο κίνημα, τα κομματικά κέντρα που κατευθύνουν τις συνδικαλιστικές παρατάξεις. Φυσικά, οι τελευταίες εξελίξεις στην ΠΑΣΚΕ, με τη διαγραφή των 8 συνδικαλιστών, δημιουργούν εύλογους προβληματισμούς γύρω από τη σταθερότητα ελέγχου στο μαζικό κίνημα που μπορεί να ασκήσει το ΠΑΣΟΚ. Ποιά θα είναι η πορεία των «8»; Σίγουρα η στάση τους θα προσδιοριστεί και από τις γενικότερες εξελίξεις που δεν μπορούν αυτή τη στιγμή να διαγραφούν με βεβαιότητα. Αν η κίνησή τους παραμείνει ασύνδετη με το υπόλοιπο εργατικό κίνημα τότε απλά και μόνο θα χρησιμεύσουν, αντικειμενικά, σαν ένας ακόμη μοχλός αδρανοποίησης της ΓΣΕΕ σώζοντας βέβαια την προσωπική τους τιμή με τη θαρραλέα στάση τους. Αν πάλι εναρμονίσουν τα βήματά τους με τις επιλογές του υπόλοιπου συνδικαλιστικού κινήματος, τότε σίγουρα η προοπτική αλλάζει ριζικά και ραγδαία, δεδομένου ότι δημιουργείται ένα αγωνιστικό μπλοκ στη ΓΣΕΕ που θα έχει την απόλυτη πλειοψηφία στη Διοίκηση και που θα μπορεί να προχωρήσει ακόμη και σε ανασύνθεση του προεδρείου και της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΓΣΕΕ.

Οι εξελίξεις στο μαζικό κίνημα δεν μπορούν ακόμη να προδιαγραφούν, γιατί συνδέονται και με τις γενικότερες εξελίξεις στους κομματικούς χώρους που ακόμη δεν έχουν κρυσταλλωθεί. Ανεξάρτητα όμως από όλα αυτά, το μαζικό κίνημα οφείλει να αρθρώσει ένα δικό του λόγο, μια δική του πρόταση. Και η πρόταση αυτή δεν μπορεί να είναι άλλη από εκείνη που επιβάλλουν τα συμφέροντα των εργαζομένων. Δηλαδή, μια πρόταση που θα επιδιώκει μέσα από τη μεγαλύτερη δυνατή συσπείρωση εργαζομένων να πιέσει την κυβέρνηση για μια πολιτική όχι μόνο βραχυχρόνιας σταθεροποίησης, αλλά μακροχρόνιας εξόδου από την κρίση. Θα ήταν λάθος για το μαζικό κίνημα να δει στατικά την κατάσταση και να αντιδράσει τυφλά και αποσπασματικά. Η κρίση της οικονομίας και της κοινωνίας έχει τέτοιο βάθος που η κεντρική καθοδήγηση του κυβερνώντος κόμματος θα προχωρήσει σε ακόμη πιο μεγάλους αυταρχισμούς και χτυπήματα στο μαζικό κίνημα, αν δεν βρεθεί αντιμέτωπη με μια σταθερή και ρεαλιστική πρόταση που θα συσπειρώνει όλους τους εργαζόμενους ανεξάρτητα από κομματική τοποθέτηση. Για να υπάρξει όμως μια τέτοια πρόταση θα πρέπει οι δυνάμεις εκείνες που ελέγχουν το μαζικό κίνημα να πείσουν τους εργαζόμενους ότι έχουν μια ρεαλιστική πρόταση εξόδου απ' την κρίση και, κυρίως, ότι δεν πρόκειται να κάνουν πίσω από αυτή την πρόταση, προκειμένου να διευκολυνθούν συμφωνίες κορυφής σε επίπεδο κομμάτων, σε βάρος των συμφερόντων των εργαζομένων και του συνδικαλιστικού κινήματος. Η ώρα της αλήθειας για πάρα πολλούς έχει φτάσει...

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΓΙΑΧΝΗΣ

«ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΟΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΣ»

Μια δραματική «φωτογραφία» της ελληνικής οικονομίας

Επείκειρο όσο ποτέ!!

Ιστορικά αίτια της κρίσης και επιπτώσεις:

ΟΡΥΚΤΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΓΗ - ΓΕΩΡΓΙΑ
ΝΑΥΤΙΛΙΑ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
ΔΗΜ. ΔΙΟΙΚΗΣΗ - ΤΟΚ
ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Προεδρία και αναθεώρηση: υπό αναθεώρηση;

ΣΟΚ Δικαστής χθες έβγαλε απόφαση: **ΠΑΡΑΝΟΜΗ Η ΕΚΛΟΓΗ Σαρτζετάκη**

Πριν από λίγες βδομάδες, ένας νέος Πρωτοδικής, εκδίδοντας μια υπόθεση που ενέπιπτε στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα περί εξύβρισης, αποφάνθηκε παρεπιπτόντως (...) και για τη νομιμότητα της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας. Λίγες ημέρες πριν, ο κ. Μητσοτά-

κης είχε δίωρη συνομιλία, για πρώτη φορά μετά τον «ανένδοτο» προεκλογικό αγώνα του, με τον κ. Σαρτζετάκη, συνομιλία που αποτέλεσε έμπρακτη χειρονομία αναγνώρισης του Προέδρου ως θεσμοποιημένου παράγοντα της πολιτικής διαδικασίας και φορέα εξουσίας υπεράνω των ανταγωνισμών της πολιτικής συγκυρίας· αφ' ετέρου η «πρώτη επίσκεψη» του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης στον προεδρικό οίκο είχε και την έννοια της άρσης του «διχασμού» που είχε αποπειραθεί να δημιουργήσει προεκλογικά το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Παρόλα αυτά όμως, την επομένη της γνωστοποίησης της απόφασης του Πρωτοδική, ο Δεξιός Τύπος, συντονισμένα, μας θύμισε τις παλιές καλές ημέρες του φτείνου Μαρτίου και Απριλίου, ανασύροντας από τη λήθη τον «παράνομο» χαρακτήρα της εκλογής του Π.τ.Δ. Η όλη επιχείρηση βέβαια έπεσε στο κενό, αν και θα μπορούσε να είναι χρήσιμη για τη διαπίστωση συμπτωμάτων πολιτικού φολκλορισμού και προπολιτικής στάσης στα συντηρητικά έντυπα, καθώς και για τη μέτρηση του βαθμού προσήλωσής τους στην επίσημη ηγεσία και τις επιλογές του αρχηγού της παράταξής τους.

ΚΟΥΣ - ΚΟΥΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΤΥ
ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ

ΗΒΡΑΔΥΝΗ

ΕΛ
ΣΕΛΙΔΕΣ

Δημόσια εμφάνιση Καραμανλή

Ένα δεύτερο περιστατικό περιφερειακής, αυτή τη φορά, «προεδρολογίας» —το προηγούμενο θα ανήκε στην περιθωριακή επίθεση κατά του Π.τ.Δ.— ήταν ο «περίπατος Καραμανλή» στο κέντρο της Αθήνας, εν μέσω ημέρας, ανθρώπων, οχημάτων, κτιρίων· αν μέσω δηλαδή όλων αυτών που ο ιδρυτής δύο παρατάξεων στο μεταπολεμικό βίο μας τοποθετούνταν, ως Πρωθυπουργός και ως Πρόεδρος, σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απόσταση, γνωρίζοντας καλά και ακολουθώντας επιμελώς τις στρατηγικές οικοδόμησης μια υπερβατικής - χαρismaticής προσωπικότητας. Τώρα, σε μεγάλη απόσταση από την εξουσία, τοποθετήθηκε από τις στήλες και τις φωτογραφίες του δεξιού Τύπου μέσα στον κόσμο, μετρήθηκε από τις εφημερίδες αυτές με τα κριτήρια της δημοτικότητας, της λαϊκότητας, της αγάπης, της συμπάθειας, της ευγνωμοσύνης και λίγο έλειψε να εκπέσει σε κωμική φιγούρα: η «Βραδυνή» της 10ης Οκτωβρίου, μεταξύ των «τεστ» που υπέβαλε στον «αδικοχάμενο αρχηγό» (κανείς δεν ρώτησε τον κ. Καραμανλή αν ήθελε να συνεχίσει να είναι «αρχηγός») ήταν και η στάση προσοχής ενός λουστράκου στη θέα του τέως Π.τ.Δ.

Βεβαίως, η όλη φιλολογία περί του «περίπατου» αυτού, καθώς και η αντίστοιχη για την επίσκεψη του κ. Καραμανλή στη γενέτειρά του και την... κατάκλισή του στο παιδικό του κρεβάτι, μπορεί να μην πείθει πως ο τέως Πρόεδρος επανέρχεται ωσονούπω στο μέγαρο της Ηρώδου Αττικού, όμως δεν είναι άσχετη με προβλήματα που χαρακτηρίζουν την «κρίση κατάστασης» της οικονομίας, ή με την ατμόσφαιρα στις σχέσεις κυβέρνησης - Προεδρίας, τις προοπτικές της αναθεώρησης του Συντάγματος σε συνάρτηση με κάποιες αντιφάσεις και αντιδράσεις στις σχετικές, και αναγκαίες, αποφάσεις, τις διαθέσεις του σημερινού Προέδρου, κτλ. Το σκηνικό πάντως δεν θυμίζει τις «ημέρες ευφορίας» μετά την 9η Μαρτίου...

Ως προς την αναθεώρηση του Συντάγματος, οι πληροφορίες που έχουμε οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι το μοναδικό ίσως σημείο στο οποίο οι σχετικές απόψεις επίσημων κύκλων συγκλίνουν, είναι ο χρόνος της πραγματοποιήσεώς της· μέχρι στιγμής, αυτός τοποθετείται γύρω στον Ιανουάριο. Ήδη, στη συνεδρίαση της Ολομέλειας της Βουλής της προηγούμενης Δευτέρας, αποφασίστηκε να κατατεθεί το σχέδιο αναθεώρησης σε 40 ημέρες από την πρώτη συνεδρίαση της αρμόδιας κοινοβουλευτικής επιτροπής.

Σε ουσιαστικά όμως ζητήματα αυτής καθεαυτής της αναθεώρησης, υπάρχει, σύμφωνα με τη γνώμη καλά πληροφορημένων πηγών, «αστάθεια αποφάσεων». Παράγων της κυβέρνησης, μιλώντας για το περιεχόμενο της αναθεώρησης, και για τον οριστικό αριθμό και προσδιορισμό των αναθεωρητέων διατάξεων, ανέφερε ότι δεν είναι δεδομένος, σήμερα, ούτε ο αριθμός των άρθρων, ούτε το τελικό περιεχόμενο των αναθεωρητέων άρθρων, ούτε και η πολιτική ουσία των νέων ρυθμίσεων. Προσθέτοντας χαρακτηριστικά ότι «άλλες εκτιμήσεις υπήρχαν όταν κατατέθηκε το Μάρτιο η πρόταση της αναθεώρησης από τους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, και άλλες σκέψεις υπάρχουν σήμερα».

Η αποσαφήνιση των προθέσεων της κυβέρνησης γύρω από τα ζητήματα αυτά πιθανόν να μην είναι ούτε απλή, ούτε εύκολη. Και τούτο διότι, η Προεδρία της Δημοκρατίας δεν φαίνεται να έχει οριστικά καταταχθεί στους ανίσχυρους, και μάλλον συμβολικούς, πόλους της εξουσίας· αυτό το νόημα ίσως θα πρέπει να αποδοθεί στην παραπάνω άποψη κυβερνητικού παράγοντα, όταν διαφοροποίησε τις εκτιμήσεις του Μαρτίου, που εκφράστηκαν σαφώς υπέρ της υποβάθμισης του προεδρικού πόλου εξουσίας στην πρόταση που κατατέθηκε τότε από το ΠΑΣΟΚ, και στις σκέψεις που υπάρχουν σήμερα, και οι οποίες φαίνεται να επενδύουν και πάλι την προεδρία με προσδοκίες και σχέδια ουσιαστικής άσκησης εξουσίας. Σε τελική ανάλυση, η ασφαλιστική βελτίδα για τον Πρωθυπουργό, αν και όταν «απογοητευθεί από τη διάψευση των σχεδίων που είχε», μπορεί κάλλιστα να είναι η αναγωγή του σε νέο εθνάρχη, με τις απαραίτητες «τροποποιήσεις» που θα χρειαστούν στην αρχική πρόταση αναθεώρησης.

Φαίνεται πως σ' αυτή την προοπτική υπάρχει μία περιεργή σύμπτωση αυτής της «αμφιθυμίας» περί την προεδρία με τις κινήσεις τις οποίες κάνει εδώ και κάποιο καιρό ο κ. Σαρτζετάκης. Αν οι κυβερνητικοί κύκλοι εξετάζουν το ενδεχόμενο να ζητήσουν τη γνώμη επαϊόντων για την επανεξέταση των αναθεωρητέων διατάξεων του Συντάγματος, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, σε γέυματα, που λέγεται ότι προσκεκλημένοι του είναι στελέχη της κυβέρνησης, προσπαθεί και αυτός επίσης να υποβάλει την αντίληψη για τον περιορισμό της αναθεώρησης, ή

αλλιώς, για τη διατήρηση κάποιων προνομίων που του εξασφαλιζονται με τη σημερινή, συνταγματικά εκφρασμένη, διάταξη των σχέσεων της δικής του εξουσίας με αυτήν της κυβέρνησης, και των άλλων στοιχείων του πολιτικού συστήματος. Η πρόθεση εξάλλου του σημερινού Προέδρου να διατηρήσει κάποια περιθώρια άσκησης επιρροής σε διάφορους τομείς της πολιτικής ζωής, να βιώνει δηλαδή το ρόλο του ως ενεργός φορέας εξουσίας και όχι ως συμβολικό πρόσωπο μόνον, διαφαίνεται και από κάποιες ενέργειές του να συγκροτήσει δικές του προσβάσεις στον Τύπο, έχοντας γι' αυτό το σκοπό πραγματοποιήσει κάποιες επαφές με δημοσιογράφους από το καλοκαίρι.

Παράλληλα, όμως, με αυτή τη σύμπτωση μεταξύ των προθέσεων του σημερινού Προέδρου και των σκέψεων αναθεώρησης της πρότασης για... αναθεώρηση του Συντάγματος, υπάρχει κάποια ένταση μεταξύ κυβέρνησης και Προέδρου, διότι ο τελευταίος κρίνεται πως ασκεί «εξοργιστικό έλεγχο» στα διατάγματα που του στέλνονται για προσυπογραφή. Πίσω από αυτήν την «τριβή» φαίνεται πως υπάρχουν σκέψεις να εξεταστεί η δυνατότητα έκδοσης διαταγμάτων χωρίς την προεδρική προσυπογραφή. Για τον γνωρίζοντα τα συνταγματικά και πολιτειολογικά προβλήματα, είναι μάλλον σαφές πού μπορούμε να οδηγηθούμε αν αυτές οι σκέψεις γίνουν και πραγματικότητα.

Αν συνάγεται κάποιο συμπέρασμα από τις πληροφορίες και τις σκέψεις που καταγράφηκαν μέχρι εδώ, αυτό είναι ίσως ότι μείζονα και σοβαρά θέματα και επιλογές που άπτονται ευθέως των θεμελίων της θεσμικής υπόστασης και συγκρότησης αυτού τούτου του συνταγματικού - δημοκρατικού κράτους, δεν δημιουργούνται και δεν εκπορεύονται από κάποιο σταθερό και μακροπρόθεσμο πλαίσιο πολιτικών αρχών δράσης αλλά συνδέονται στενά, όσο και επικίνδυνα, με βλέψεις και κριτήρια που έχουν σχέση μόνο με τις συγκυρίες. Το «βλέποντας και κάνοντας» έχει να κάνει μόνο με τις εμβολιαστικές λύσεις «σωτηρίας» μπροστά σε καταστάσεις οριακής δοκιμασίας για τους κυβερνώντες, όπου «σώζεται» αυτός που θα κάνει την πιο «πονηρή» και «γρήγορη» κίνηση, αφήνοντας για το... μέλλον τις συνέπειες τις κίνησής του. Θα 'πρεπε να δώσουμε μεγαλύτερη σημασία στη δήλωση που έκανε προεκλογικά ο Πρωθυπουργός σε ανταποκριτή ξένης εφημερίδας: «θα ήταν πολιτική αυτοκτονία για τους Έλληνες σοσιαλιστές η υποστήριξη της υποψηφιότητας Καραμανλή».

Ίσως το άλλοθι αυτής της «άρνησης αυτοκτονίας» ήταν η αναθεώρηση.

Όμως, αυτό το άλλοθι έχει ήδη τη δική του δυναμική, που πληρώνεται συγκεκριμένα, ενδεχομένως από όλους μας, πάντως σίγουρα από τους θεσμούς.

...μεδρία της «Ελευθερίας»...
...εοδόθηκε η ακόλουθη ανα-

α) Όπως όλοι οι προηγούμενοι πρόεδροι της Δημοκρατίας έτσι και ο σημερινός χρησιμοποιεί κατά τις μετακινήσεις του το υπηρεσιακό τεθωρακισμένο αυτοκίνητο πρωτίστως για λόγους ασφαλείας. Πρέπει να σημειωθεί ότι με τεθωρακισμένο αυτοκίνητο μεταβαίνει και τώρα ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Καραμανλής.

...συνήθη συγκοινωνία...

γ) Κατά την πρόσφατη ύλη μετάβασή του στη Θεσσαλονίκη και από εκεί στη Βέροια, να παραστεί στον εορτασμό επέτειου της απελευθέρωσης της πόλεως, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν συνοδεύονταν από σύζυγό του, επήρθε δε μαζί (στο πορτ-μπαγκάζ του αυτοκινήτου του) μόνο μια συνήθιστη βαλίτσα. Επομένως, τα αναφερόμενα στις εφημερίδες «ΒΡΑΔΥΝΗ» και «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ», ότι δήθεν ο πρόεδρος της Δημοκρατίας συνοδεύονταν από τη σύζυγό του και είχε πάρει μαζί του δέκα «σεντούκια» ρούχα, οποία και ξεφορτώθηκαν... αεροπλάνο...

PAUL KLEE ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ 1898-1918

PAUL KLEE

ΤΑ
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ

1898-1918

ΤΟΜΟΣ Α

Klee

“Ένα ωραίο ταξίδι στον κόσμο της ψυχής και της τέχνης είναι τα ‘Ημερολόγια του Paul Klee. Οί αναγνώστες θα βρουν σ’ αυτά στοιχεία για την οικογένεια του ζωγράφου, την παιδική ηλικία, τις έρευνες και τα ταξίδια του, θέματα πού θά τον φέρουν πιο κοντά στο θαυμάσιο κόσμο της ζωγραφικής του. ‘Η έπαφή μας μ’ αυτή την εκπληκτική προσωπικότητα της τέχνης είναι ένα ανώτερο σχολείο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9. Αθήνα. Τηλ. 3607744

Πήρες σήμερα τον ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ;

Ο Μικρός
ΗΡΩΑΣ

ΚΑΘΕ ΠΕΜΠΤΗ
ΕΝΑΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ
ΤΟΜΟΣ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ:

Αναπαραγωγές

8 ΑΥΘΕΝΤΙΚΑ
ΕΞΩΦΥΛΛΑ

της πρώτης έκδοσης

Η συντηρητική στροφή της κυβέρνησης και της κοινωνίας

του Δ. Μιχαήλ

ΣΤΙΣ ΠΟΛΛΕΣ και πολυδιάστατες αναλύσεις των τελευταίων ημερών για τα «μέτρα έκτακτης ανάγκης» εξετάστηκαν τόσο οι συνέπειές τους στην οικονομική ζωή της χώρας όσο —και κυρίως— οι πολιτικές τους παράμετροι.

ΕΝΑ ΕΥΡΥ φάσμα πολιτικών αρθρογράφων και σχολιαστών (όπως οι Σ. Χρυσοστομίδης, Αλ. Φιλίππου, Β. Πάικος, Π. Λουκάκος, Γ. Μασσαβέτας, Πότης Παρασκευόπουλος) επεσήμαναν με αφορμή τα μέτρα λιτότητας «τα προβλήματα της πολιτικής αξιοπιστίας, του αναγκαίου δημοκρατικού διαλόγου, της πορείας της Αλλαγής, της δημαγωγίας της ΝΔ», κ.ά.

ΑΠΟ ΤΗΝ πλευρά τους οι επιτελείς της κυβέρνησης και του ΠΑΣΟΚ αποφάσισαν —σε αλληπάλληλες κλειστές συσκέψεις— αφενός να επιδείξουν «άκαμπτη στάση», γιατί θεωρούν ως προϋπόθεση επιτυχίας των μέτρων την αυστηρή τήρηση - επιβολή τους και αφ' ετέρου να διανύσουμε ως αύριο μια «εβδομάδα εκτόνωσης» προκειμένου να ιχνηλατήσουν την ένταση και έκταση της κοινωνικής δυσαρέσκειας.

ΣΥΜΦΩΝΑ με έγκυρες πληροφορίες του «ΑΝΤΙ» η κυβέρνηση έχει καταλήξει ήδη στην πεποίθηση ότι τα νέα οικονομικά μέτρα έχουν γίνει αποδεκτά από τη μεγάλη λαϊκή πλειοψηφία, η οποία μάλιστα «σε ένα μήνα θα παύσει να τα κουβεντιάζει». Η δεύτερη πεποίθηση της κυβέρνησης είναι ότι το λασκάρισμα των περιοριστικών μέτρων, δεν θα χρειασθεί —όπως έχει αναγγελθεί— μια διετία, αλλά μόλις ένα χρόνο το πολύ.

ΜΕ ΒΑΣΗ τις δύο βασικές διαπιστώσεις αυτές, που μπορεί πολλοί να μην συμφωνούν αλλά οι οποίες αποτελούν σήμερα κεντρικές καθοδηγητικές αρχές για την κυβέρνηση, ας προσπαθήσουμε να δούμε ορισμένες γενικότερες πολιτικές παράμετρους του ζητήματος «νέα οικονομικά μέτρα» όπως ευφώνως ονομάζονται.

ΚΑΙ ΠΡΩΤΑ από τη σκοπιά των κυβερνητικών παρασκήνιων και ελπίδων:

• Η επίκληση των πολλών κινδύνων για τη δραματική κατάσταση της οικονομίας από την πλευρά της κυβέρνησης επέτεινε ασφαλώς το ψυχολογικό σοκ που δημιούργησε η ίδια η εξαγγελία των μέτρων: ο κ. Α. Παπανδρέου επέλεξε αυτό το πολλαπλό σοκ (στο οποίο εντάσσονται οι διαγραφές κτλ.) προκειμένου —όπως είπε σε στενούς συνεργάτες του— να επιτευχθεί η μεγαλύτερη και ταχύτερη δυνατή «απόδοση» των μέ-

τρων, δηλαδή η υπέρβασή τους. Πρόκειται για ένα ηθελημένο και προγραμματισμένο «αυταρχισμό».

• Αντίθετα με ό,τι νομίζεται —και η δυστοκία για την εκκαθάριση των προβληματικών επιχειρήσεων το επιβεβαιώνει— τα «αντιλαϊκά» νέα οικονομικά μέτρα πρόκειται να συνοδευτούν από εξαγγελίες για θεσμικές κοινωνικές κατακτήσεις, όπως λ.χ. τα νέα εποπτικά συμβούλια και η θεωρία του «κοινωνικού μισθού» και όχι με «μπαράζ» μέτρων, όπως η απελευθέρωση των τιμών και η αυστηρή τροποποίηση της εργατικής νομοθεσίας.

• Το πολιτικό κόστος από τα νέα μέτρα (που είναι σημαντικό αν υπολογίσει κανείς ότι έχουν τρώσει αισθητά την αξιοπιστία του πρωθυπουργού και του ΠΑΣΟΚ), υπήρξε μια επίσης συνειδητή όσο και αναπόφευκτη επιλογή, αλλ' όμως αυτό δεν ανησυχεί ιδιαίτερα τον κ. Ανδρέα Παπανδρέου. Βασική πεποίθηση της ηγεσίας της κυβερνήσεως και του Κινήματος είναι ότι δεν υπάρχει σήμερα καμία τόσο οργανωμένη και αξιόπιστη κοινωνική και πολιτική δύναμη (κόμματα ενώσεις επαγγελματιών, κινήματα καταναλωτών κτλ.), η οποία μπορεί να αντιπαρατεθεί με επιτυχία στο ΠΑΣΟΚ και την κυβερνητική πολιτική και να επωφεληθεί από τη φθορά τους. Η πεποίθηση αυτή στηρίζει την άποψη - πρόκληση προς τα κόμματα ότι «δεν έχουν προταθεί άλλα μέτρα εξόδου από την κρίση, εκτός από εκείνα της κυβέρνησης».

ΩΣΤΟΣΟ, αν στα κυβερνητικά και κομματικά παρασκήνια κυριαρχούν αυτές οι παραπάνω αντιλήψεις, υπάρχουν οι ενδοιασμοί και τα ερωτηματικά από την πλευρά ορισμένων καλόπιστων επικριτών της «Αλλαγής», που κλιμακώνονται ως εξής στα κύρια σημεία τους:

• Με τη διαδικασία που ακολουθήθηκε στην εξαγγελία των «μέτρων λιτότητας», διαδικασία που προκάλεσε την αντίθεση των συνδικαλιστών του Κινήματος, περισσότερο από τα μέτρα αυτά καθ' αυτά θεσμοθετείται το δόγμα, που είχε εξαγγελθεί επίσημα στις δύο τελευταίες συνεδριάσεις της ΚΕ και έχει επισημάνει το «ΑΝΤΙ» —ότι «δεν ανοίγουμε ακόμα και σε μας τους ίδιους όλα τα χαρτιά μας γιατί δεν μπορεί να υπάρξει ενημέρωση και συζήτηση για ορισμένα ζητήματα, τα οποία μπορεί να εκμεταλλευθεί η αντεπανάσταση». Θεσμοθετείται το δικαίωμα για επιλεκτικούς χειρισμούς καίριων πολιτικών και οικονομικών θεμάτων, τα οποία επίσης προσδιορίζονται κατ' επιλογή,

Γραφτείτε συνδρομητές στο ΑΝΤΙ

θα έρχεται σπίτι σας και θα ενισχύετε έτσι το περιοδικό

όπως λ.χ. όχι μόνο η υποτίμηση αλλά και η ΑΤΑ για τα επόμενα δύο χρόνια.

• Τα έκτακτα οικονομικά μέτρα, όσο και αν δεν κρίνεται ότι μπορούν να εκμεταλλευθούν τόσο η ΝΔ όσο και το ΠΑΣΟΚ φαίνεται να αποτέλεσαν τη λυδία λίθο της μειωμένης πολιτικής αξιοπιστίας μετά από μια σειρά εμπειριών (βάσεις, ΕΟΚ, ΝΑΤΟ κτλ.) και να υπήρξαν ο καταλύτης για τις λαϊκές αντιδράσεις απέναντι στη μειωμένη αξιοπιστία αυτή. Για μια μεγάλη μερίδα λαού τα νέα οικονομικά μέτρα επέτρεψαν το συμπέρασμα ότι η σχετική κυβερνητική πολιτική δεν χαρακτηρίζεται από «σοβαρότητα και υπευθυνότητα», δεν χαρακτηρίζεται από αίσθημα σεβασμού απέναντι στον έλληνα πολίτη και την ωριμότητά του. Από την άποψη αυτή μπορεί το ΚΚΕ και η ΝΔ να προσπαθήσουν για διαφορετικούς λόγους το καθένα να «εισπράξουν μικροκομματικά ωφέλη», αλλά οι διαμαρτυρίες και οι δυσφορίες για τα μέτρα δεν είναι αποτέλεσμα μόνο μικροκομματικής διαμάχης και καθοδήγησης. Ήταν και είναι δυσφορία ως απογοήτευση γνήσια λαϊκή. Γεγονός, που σημαίνει στο προκείμενο ότι με τους χειρισμούς της η κυβέρνηση κατόρθωσε να εξασφαλίσει ένα μίνιμουμ βαθμό λαϊκής συναίνεσης στις αποφάσεις της.

• Η κυβέρνηση φαίνεται να διακατεχόταν από υπέρμετρη αισιοδοξία για την αποδοχή των εξαγγελιών της από την οργανωμένη και μη κοινωνική της βάση και να αντιμετωπίσει με μεγαλύτερη αυταρχικότητα από την αναγκαία τις πρώτες αντιδράσεις. Πραγματοποίησε λάθη τακτικής λόγω της υπεροψίας της και έτσι προσπάθησε να αντιμετωπίσει με συνολική ρήξη και αντιπαράθεση ένα πρόβλημα, στο οποίο χρειαζόταν να επιδιώξει την ευρύτερη δυνατή συναίνεση. Μια συναίνεση, που προκύπτει σ' αυτές τις περιπτώσεις μόνο μέσα από το διάλογο της αυτοκριτικής, και την αντιπαράθεση αρχών και θέσεων. Η κυβέρνηση με την αρχική της στάση προκειμένου να αποφεύγει την κριτική κάποιων προσωπικών ευθυνών και τακτικών στόχων έμοιαζε να διακινδυνεύει και αυτές τις στρατηγικές της επιλογές.

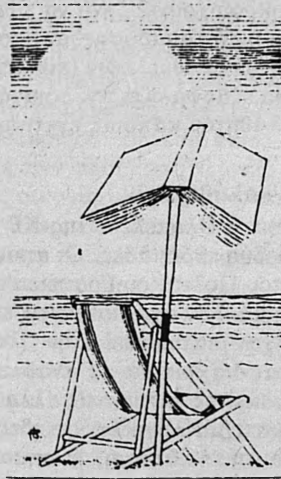
• Το βασικό πρόβλημα για την επιτυχία των νέων «μέτρων» τα οποία θα λειτουργήσουν με τις αλληπάλληλες αυξήσεις τιμών και υπηρεσιών ως «βραδυβλεγής βόμβα» θα είναι να πειθεί διαρκώς η κυβέρνηση ότι τα μέτρα λιτότητας οδηγούν πράγματι σε έξοδο από την κρίση, αν όχι σε ανάκαμψη πάντως σε σταθεροποίηση της οικονομίας. Από την άποψη αυτή τα νέα μέτρα δεν κρίνονται επαρκή, αλλά χρειάζεται να συγδυασθούν με τα αναγκαία εκείνα λ.χ. για νέες παραγωγικές επενδύσεις.

• Κατά τη γνώμη μας, το γενικότερο πολιτικό πρόβλημα που τίθεται πλέον για το ΠΑΣΟΚ και το «Κίνημα της Αλλαγής» είναι κατά πόσο τα συντηρητικά οικονομικά μέτρα προοιωνίζουν συντηρητική πολιτική στροφή (όπως των κυβερνητικών σοσιαλιστικών Κομμάτων της Γαλλίας, της Ιταλίας, Πορτογαλίας) ή κατά πόσο θα υπάρξουν οι αναγκαίες εκείνες πολιτικές επιλογές ρήξης ώστε να διατηρηθεί ο κοινωνικός και πολιτικός ριζοσπαστισμός της «Αλλαγής». Κατά πόσο δηλαδή η συντηρητική οικονομική στροφή είναι προσωρινή και κατά πόσο δεν θα δημιουργήσει τελικά τις αναπόφευκτες προσαρμογές της κοινωνίας σε συντηρητικές κατευθύνσεις.

ΣΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ αυτά ασφαλώς η απάντηση εξαρτάται από το πόσο μακροχρόνια θα είναι η οικονομική κρίση και από το κατά πόσο το ΠΑΣΟΚ στην υπεράσπιση αυτής της οικονομικής πολιτικής θα έλθει σε ρήξη με τις δικές του κοινωνικές δυνάμεις (αγρότες, επαγγελματιοβιοτέχνες, υπάλληλοι). Τελικά κατά πόσο θα είναι εξαναγκαστική η λαϊκή συναίνεση που χρειάζεται σήμερα το ΠΑΣΟΚ, ώστε αυτή η συρρίκνωση στο οικονομικό επίπεδο να μη γίνει συρρίκνωση πολιτική και κρίση ιδεολογική, προς όφελος των απολογητών του κληρονομημένου συστήματος του περιφερειακού καπιταλισμού στη χώρα μας. □

οδυσσεας

Οι νέες εκδόσεις και επανεκδόσεις του ΟΔΥΣΣΕΑ σας κρατούν συντροφιά και το Φθινόπωρο, στις όμορφες λιακάδες του σαββατοκύριακου, γεμάτες από τη νοσταλγία των διακοπών και τα νέα σχέδια για το χειμώνα...

- **Ντόρις Λέσινγκ**
Μάρθα Κουέστ
- **Ούλριχ Πλέντοντορφ**
Η σύντομη ζωή του νεαρού Έντγκαρ
- **Αλμπέρτο Μοράβια**
Αγκοστίνιο
- **Αλμπέρτο Μοράβια**
Η χωριάτισσα
- **Λουίς Μαρτίν-Σάντος**
Η εποχή της σιωπής
- **Λάουρα Κόντι**
Η ιστορία του Μάρκου και της Σάρας

...

ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

- **Ίταλο Καλβίνο**
Οι αόρατες πόλεις
- **Ίταλο Καλβίνο**
Ο διχασμένος υποκόμης
- **Τζόαν Ντίντιον**
Ένα βιβλίο για κοινή προσευχή
- **Ίαν Μακ Γιούαν**
Πρώτος έρωτας
- **Νάντιν Γκόρντιμερ**
Η κόρη του Μπέρτζερ
- **Πρόδρομος Σαββίδης**
Δυο σταγόνες βροχή
- **Ντόρις Λέσινγκ**
Ένας καλός γάμος
- **Κώστας Μαύρος**
Οδός Σόλωνος 1965
- **Μανουέλ Πουίγκ**
Το φίλι της γυναίκας-αράχνης
- **Πρέντραγκ Βρανίτσκι**
Ιστορία του μαρξισμού (2 τόμοι)
- **Εβγκένι Πασουκάνις**
Μαρξισμός και δίκαιο
- **Τζουζέπε Βάκα**
Δημοκρατία, αστικό κράτος και σοσιαλισμός

...

ΠΑΙΔΙΚΑ

- **Ανρί Ματίς**
Παράθυρα στον ήλιο
- **Πέτερ Μπρύνγκελ**
Τ' όνειρο του Πετράκη
- **Χουάν Μιρό**
Το ημερολόγιο του κόκκινου ήλιου
- **Ραούλ Ντιφί**
Το χρυσό βιολί

Εκσυγχρονισμός και παράδοση

του Χρήστου Κυριαζή

Δεν είναι συνηθισμένο φαινόμενο στην ιστορία και την πρακτική της κομμουνιστικής αριστεράς —και όχι μόνον της δικής μας— να επέρχεται κάποιο ρήγμα στην «αλυσίδα της αυθεντίας» της: να επιχειρείται δηλαδή η διόρθωση ή αναθεώρηση στις απόψεις και θέσεις των επίσημων σωμάτων του κόμματος, και μάλιστα σε απόσταση μικρού χρόνου, και να τίθεται υπό αίρεση, ακριβώς, η, κατά τεκμήριο παράδοση, απαράβατη αλληλουχία και λογική συνοχή των ολομελειών (που μεσολαβούν μεταξύ συνεδρίων), η οποία εξασφαλίζει την αδιατάρακτη αναπαραγωγή του αρχήθεν αλάθητου κάποιας ηγετικής εκτίμησης.

Η ανασκευή του «αλάθητου»

Αυτό όμως συνέβη στην πρόσφατη Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ που πραγματοποιήθηκε πριν δύο εβδομάδες. Οι απόψεις που αναπτύχθηκαν ως εισήγηση του Πολιτικού Γραφείου σχετικά με τις εκλογές του Ιουνίου, ή μάλλον σχετικά με τις εκτιμήσεις αυτών των εκλογών που είχαν διατυπωθεί στην Ολομέλεια της ΚΕ του Ιουνίου, έρχονται διακριτικά να ανασκευάσουν, όχι μόνον τις μετεκλογικές εκείνες εκτιμήσεις αλλά και να αμφισβητήσουν ένα βαθύτερο στίγμα λογικής και ιδεολογίας που τις χαρακτήριζαν. Από αυτή την άποψη, το σημαντικότερο ίσως στοιχείο της πρόσφατης Ολομέλειας δεν είναι τα ανοίγματα που επιχειρούνται σε μια σειρά όρους και διαδικασίες διαμόρφωσης της κομματικής στρατηγικής, ή σε κάποιες θέσεις· το σημαντικότερο είναι μια άλλη αντίληψη για τη διαδικασία πολιτικής πρακτικής του ίδιου του κόμματος, που η ηγεσία του εμφανίζεται να στρέφεται πίσω και να θέτει υπό εξέταση, διόρθωση, συμπλήρωση, θέσεις που είχε πάρει πριν λίγους μήνες, περιβεβλημένες —όπως πάντα— με το κύρος της ύπατης καθοδηγητικής αυθεντίας.

Φαίνεται λοιπόν πως στην Ολομέλεια αυτή του Οκτωβρίου κάτι άλλαξε από την αντίστοιχη του Ιουνίου· η κομματική ηγεσία, έχοντας εισπράξει τις ανησυχίες, τις αμφισβητήσεις ή και τις «έως αιρετικές» κριτικές της βάσης στις συνελεύσεις που πραγματοποιήθηκαν μετά την απογοήτευση της 2ης Ιουνίου, αποφάσισε να ξανανοίξει τα χαρτιά και να αμφισβητήσει την προβληματική της Ολομέλειας του Ιουνίου σχετικά με τους λόγους κάμψης της εκλογικής απήχησης του ΚΚΕ· και ξανανοίγοντας τα χαρτιά θέτει σε κίνηση δύο διαδικασίες: αφ' ενός μεν αναδιατάσσει σε πολιτικότερη και πειστικότερη —κατά προσδοκία τουλάχιστον— βάση τα πολιτικά στοιχεία και τους ιδεολογικούς όρους μέσω των οποίων ο ηγετικός αυτός πυρήνας νομιμοποιείται στη βάση του «ακούγοντας» τις αιτιάσεις της τελευταίας, ενώ, παράλληλα, τα μέλη και οι ενεργοί οπαδοί, με την επιχειρούμενη «αναγνώρισή» τους στο σκεπτικό της ηγεσίας ενσωματώνονται ομαλότερα στις πολιτικές πρακτικές της· αφ' ετέρου, η «επανεκτίμηση του Ιουνίου» σημαίνει και κάποιο ξεκαθάρισμα λογαριασμών με την τότε κυρίαρχη τάση.

Στην Ολομέλεια του Ιουνίου, η κυρίαρχη τάση ήταν η «επίλυση» του προβλήματος της συρρίκνωσης της εκλογικής επιρροής του ΚΚΕ στη βάση των «δυσμενών αντικειμενικών συνθηκών», δηλαδή του εκλογικού νόμου, των εκβιασμών του ΠΑ-

ΣΟΚ, του κινδύνου επαναφοράς της Δεξιάς, κτλ· το μόνο «ρηξικέλευθο» στοιχείο προς την «ημετέρα» κατεύθυνση ήταν η παραδοχή ότι ψηφοφόροι «δικοί μας» ψήφισαν ΠΑΣΟΚ.

Στην τωρινή Ολομέλεια αυτές οι «δυσμενείς συνθήκες» δεν θεωρούνται από μόνες τους ως επαρκείς όροι για να ερμηνευθεί το εκλογικό αποτέλεσμα, και κατά συνέπεια, και κυρίως, οι επιπτώσεις τους στο συσχετισμό δυνάμεων.

Οι «καθ' ημάς» όροι της στρατηγικής

Αν στην Ολομέλεια του Ιουνίου υπήρχε η «κατά τρίτων» ροπή στην κριτική του ΚΚΕ, τώρα κυρίαρχο ρόλο παίζει η αντιστροφή της ροπής της κριτικής προς τα μέσα, στα «καθ' ημάς». Αν τότε, στη συνολική εκτίμηση ανιχνευόταν ένα κλασικό σύνδρομο πατριωτικής αναδίπλωσης, περιχαράκωσης και οριακής «κατασφάλισης» μέσω ενός δογματικού, αφοριστικού στυλ λόγου και εν μέσω φυγόκεντρων τάσεων στον κομματικό οργανισμό, τώρα μπορούν να διαπιστωθούν προθέσεις πολιτικής προσέγγισης της εκλογικής στασιμότητας, με δείγματα αναλυτικού λόγου πρωτοεμφανιζόμενα στη «γλώσσα» του ΚΚΕ. Το ζήτημα, τώρα, είναι:

- κατά πόσο μπορούσαν να υπερβληθούν οι «δυσμενείς συνθήκες» και να ξεπεραστεί η αδυναμία «να εκφραστεί εκλογικά ένας μεγαλύτερος αριθμός υπέρ του κόμματος» και,
- το γιατί «είχαμε μεγαλύτερη σχετικά κάμψη σε αστικά κέντρα με μεγάλες αγωνιστικές παραδόσεις». Αυτά τα επί του συγκεκριμένου νέα ερωτήματα της ηγεσίας του ΚΚΕ σχετικά με τις αιτίες και τους όρους διαμόρφωσης της εκλογικής γεωγραφίας του κόμματος πόρρω απέχουν από αριθμητικές αληθιές ή δογματικές εφησυχασμού που διατυπώθηκαν από επώνυμα και με στελεχικό διαμέτρημα στελέχη της ΚΕ του κόμματος μετά τις εκλογές, όπως ο κ. Αλαβάνος και η κ. Παπαρρήγα (που απηχούσαν ακριβώς την ιδεολογία της μεταφυσικής αναδίπλωσης και του σεχταριστικού σλόγκαν «όσο χειρότερα τόσο καλύτερα», αλλά και το πνεύμα της Ολομέλειας του Ιουνίου)· εξάλλου, τα παραπάνω δύο ερωτήματα δικαιώνουν εκείνες ακριβώς τις απόψεις που, μολονότι μειοψηφικές, θέτουν ριζικά ερωτήματα για το μέλλον της δεδομένης κομμουνιστικής στρατηγικής και δείχνουν ότι κάποιες μειοψηφικές απόψεις ορισμένες φορές δεν αντλούν τη δύναμή του μόνον από τον αριθμητικό συσχετισμό δύναμης στα ηγετικά κλιμάκια.

Για να απαντηθούν, λοιπόν, αυτά τα ερωτήματα (που δεν είχαν τεθεί φυσικά στην «αμυντική» και κατ' ουσίαν περιθωριακή μέχρις ηττοπάθειας εκτίμηση του Ιουνίου) δεν αρκεί η αναφορά στις «συνθήκες»· αντίθετα στις συνθήκες υπάρχει και το «εμείς», δηλαδή παράγοντες ευθέως αναφερόμενοι στην ίδια τη θεωρητική και πρακτική πολιτική του ΚΚΕ: παράγοντες τέτοιοι —που οροθετούν την αποτελεσματικότητα ή μη της εν γένει πολιτικής απήχησης— όπως το ότι «σε πολλές περιπτώσεις δεν υπήρχαν οι δικές μας εναλλακτικές λύσεις στα προβλήματα», ή το ότι «περιοριζόμαστε σε γενικόλογες διατυπώσεις συνθημάτων», ή το ότι χρειάζονται «μεγαλύτερες συγκεκριμενοποιήσεις» στην πρόταση εξωτερικής πολιτικής του κόμματος, γιατί παρατηρείται «σκεπτικισμός» στις «ευρύτατες μά-

ζες» ως προς τη «βιωσιμότητα» αυτής της πρότασης, πράγμα που συναρτάται και με αυτή τούτη την «καθυστέρηση» στη «διατύπωση» της εξωτερικής πολιτικής. Πέραν όμως από τις «ανεπάρκειες και καθυστερήσεις στην επεξεργασία των θέσεων», η αίσθηση της απόστασης που υπάρχει ανάμεσα στο ακροατήριο και τον κομματικό λόγο συγκεκριμενοποιείται στην Ολομέλεια όταν γίνεται αναφορά στο «πρόβλημα της γλώσσας που χρησιμοποιούμε όταν απευθυνόμαστε στο πλατύ κοινό που αγνοεί την ορολογία... των εσωκομματικών συζητήσεων».

Αυτή η επιχειρούμενη επανατοποθέτηση και ενδογενής κριτική απέναντι σ' αυτές τις ιδίες τις προϋποθέσεις και της διαμόρφωσης και της εμβέλειας της στρατηγικής του ΚΚΕ— δηλαδή, σε ένα άλλο επίπεδο, απέναντι στους όρους της κοινωνικής του πρακτικής— συνοδεύεται από κάποια ανοίγματα σε περιεχόμενα πολιτικής όπου, μέχρι τώρα, υπήρχε πάγια κλειστή και αρνητική στάση. Στο σημαντικότερο από αυτά τα ζητήματα, τη στάση απέναντι στην ΕΟΚ, υπάρχει πλέον μια αναθεώρηση προσανατολισμού αφού η εισήγηση του Π. Γραφείου δίνει για πρώτη φορά έμφαση στη «διεκδίκηση και πάλη μέσα στην ΕΟΚ», αναιρώντας έτσι μια ολόκληρη φιλολογία περί «αντικειμενικής αδυναμίας» δράσης μέσα από την ΕΟΚ και ανοίγοντας προοπτική συνεργασίας με άλλες αριστερές δυνάμεις σε ευρωπαϊκή ή και ελληνική κλίμακα· μια αλλαγή προσανατολισμού που δεν είναι άσχετη βέβαια με τα νέα δεδομένα στις σχέσεις Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης... Παράλληλα, στο εσωτερικό πεδίο, και ειδικά στη συνδικαλιστική πρακτική, η Ολομέλεια αναφέρεται στην ανάγκη επεξεργασίας όχι πλέον «τυποποιημένων - φτωχών προγραμμάτων» αλλά άλλων, που να παίρνουν υπόψη νέους θεσμούς —συλλήβδην υπό αρνητική κριτική μέχρι τώρα— όπως τον «εργατικό έλεγχο», τη «συμμετοχή» και την «κοινωνική πολιτική».

«Αριστερή» αποσαφήνιση

Παράλληλα όμως προς την κριτική επανατοποθέτηση και τη διάθεση προσέγγισης των μέχρι τώρα «κλειστών θεμάτων» πολιτικής, το ΚΚΕ προχωρά σε μια αποσαφήνιση και συγχρόνως αναθεώρηση όρων με βάση τους οποίους συντελείται, πλέον, μια προς τα αριστερά μετατόπιση της κριτικής του: διαπιστώνοντας ότι, «η καθημερινή μας μαζική και πολιτική δουλειά γλίστραγε, ως ένα βαθμό, στη λογική του σχήματος δεξιά - αντιδεξιά», σχήμα το οποίο «εξισώνει σ' ένα γενικό αντιδεξιό παρανομαστή το ΚΚΕ, ένα επαναστατικό κόμμα... με το ΠΑΣΟΚ, ένα ρεφορμιστικό κόμμα...», επιχειρεί μια «αντιρεφορμιστική» τομή στην μέχρι τώρα θέση των περι εν γένει «δημοκρατικών δυνάμεων» και τονίζει την πρόθεσή του για σαφή διαφορισμό του από κάποια «συγκεχυμένη» αντίληψη περί την αριστερά, αντίληψη στην οποία μέχρι τώρα δεν είχε παρέμβει, νομιμοποιώντας ντε φάκτο συνθήματα συγκεντρώσεων του ό- πως «ο λαός δεν ξεχνά τι σημαίνει Δεξιά», αλλά και αφήνοντας ελεύθερες τις προσδοκίες για τη «γενιά της αντίστασης», την οποία αυτή πλέον η Ολομέλεια απογυμνώνει από τον κομμουνιστικό μύθο της θεωρώντας την απλώς «εαμική», και δεκτική χειρισμών ενσωμάτωσης σε «ρεφορμιστικά» πλαίσια πολιτικής και κοινωνίας.

Έτσι, η αναθεώρηση των «εκτιμήσεων συγκυρίας» της Ολομέλειας του Ιουνίου μετατρέπεται σε αφορμή για μείζονες αναθεωρήσεις στην πολιτική ιδεολογία που ενυπάρχει στη θεωρία και πρακτική του ΚΚΕ σε ό,τι αφορά τις κοινωνικές συνιστώσες και τη στρατηγική των συμμαχιών. Θεωρία και πρακτική που προκαλεί ακριβώς, κάποιες συγχύσεις (τα «γλιστρήματα») και που η ιδεολογική ανατοποθέτησή της αποτελεί κεντρικής σημασίας εγχείρημα, το οποίο και αναγνωρίζεται στον ίδιο τον πρόλογο του κειμένου της Ολομέλειας η οποία θεωρείται «συμβολή στην πορεία του κόμματος προς το 12ο Συνέδριο», ενώ στην πρωτοσέλιδη παρουσίασή της στο «ΡΙΖΟΣΠΑ-

στη» η εισήγηση του ΠΓ χαρακτηρίζεται «καθοδηγητικό ντοκουμέντο του κόμματος». Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι το «ντοκουμέντο» αυτό δεν αποτελεί, όπως άλλες Ολομέλειες, απόφαση της ΚΕ αλλά εισήγηση του ΠΓ που «ψηφίστηκε ομόφωνα», διαδικασία η οποία ερμηνεύεται και από την πολιτική σημασία του κειμένου, αλλά ίσως και από κάποιους συσχετισμούς στην ΚΕ, που κρίθηκαν μη ευνοϊκοί για την έγκριση αυτούσιας της εισήγησης και το παιχνίδι κρίθηκε σε επίπεδο Πολιτικού Γραφείου, με ευνοϊκότερους τους συσχετισμούς για την αποδοχή των επιχειρούμενων αναθεωρήσεων.

Ο εκσυγχρονισμός και η δουλειά της παράδοσης

Το πρόβλημα όμως είναι ότι αυτό το αναβαθμισμένης σημασίας κείμενο του ΠΓ η προβληματική του, επιδέχεται πλείονες της μιας ερμηνείες και από αυτή την άποψη μπορεί να εκληφθεί ως σημείο συμβιβασμού των εκτιμώμενων συσχετισμών ανάμεσα στις τάσεις της ΚΕ· στα πλαίσια του ΠΓ, βέβαια, ίσως δεν υπήρχαν περιθώρια κριτικής του επιχειρούμενου ανοίγματος από αυτούς οι οποίοι, φέροντας το βάρος της ευθύνης για τα «γεγονότα της Πάτρας», δύσκολα θα μπορούσαν να αρνηθούν την αναθεώρηση των εκτιμήσεων του Ιουνίου, με το να υποστηρίξουν εκ νέου, όπως τότε, την «ανάγκη» της αποσιώπησης των προβλημάτων και τη χάραξη μιας γραμμής, εν όψη της οικονομικής κρίσης, βασισμένης στη «συνέπεια» που διέκρινε τις εκτιμήσεις των «θέσεων του Ιούνη».

Λέμε όμως ότι το κείμενο αυτό του ΠΓ μπορεί να ερμηνευθεί διαφοροτρόπως, ή αλλιώς να δώσει λαβή για την οικειοποίησή του από τους όποιους «νεοδογματικούς» διότι και δυνατότητες δίνει για μια εκλεκτικιστική «ανάγνωση» του και τα σημεία αναφοράς του σε πολλές περιπτώσεις είναι φορτισμένα από μια παράδοση πολιτικής ιδεολογίας κάθε άλλο παρά θετικής, πολιτικά, και ανοιχτής θεωρητικά στις αναζητήσεις που το ίδιο το κείμενο επιβάλλει.

Έτσι, η απόπειρά σου να εκσυγχρονίσεις τους ιδεολογικούς όρους με τους οποίους προσλαμβάνεις τις διαδικασίες διαμόρφωσης, και την πολιτική σημαντική της κοινωνικής συνειδησίας καθώς και τα σχήματα κοινωνικής συμμαχίας στην Ελλάδα του 1985, σωστά ίσως σε προσανατολίζει στην τομή με το μετεμφυλιακό δημοκρατισμό και στην ανάγκη στοίχισής σου με σύγχρονες πολιτικές πραγματικότητες και διατομές, αλλά, από την άλλη, οι προϋποθέσεις για να επιτύχεις αυτά επωχούνται σχημάτων όπως ο «ρεφορμισμός», και η «επανάσταση», η «πολιτικοποίηση των συνδικάτων», η ηγεμονιστική αντίληψη του κόμματος («το κόμμα μας κύριος πολιτικός φορέας της αλλαγής»), ο επαμφοτερισμός προς τον «άλλο» και η αποφυγή προσδιορισμού, κατά συνέπεια, των φορέων και των όρων της συμμαχίας (στην Ολομέλεια η νέα εκδοχή στρατηγικής που φέρει το όνομα «δημοκρατική κυβέρνηση αλλαγής» δεν αποσαφηνίζει τις πολιτικές της δυνάμεις εκτός από το ότι αυτές... είναι αυτές «που υπάρχουν»). Είναι αυτά ακριβώς τα σχήματα της «συνεπούς παράδοσης», που καθιστούν απρόβλεπτη την πορεία του εκσυγχρονιστικού «σχεδίου» και του ανοίγματος που διατυπώθηκε, έτσι, κάπως τεθλασμένα και «ανάμεικτα» στο κείμενο του ΠΓ, δημιουργώντας, βέβαια, τους όρους μιας νέας (;) ισορροπίας σε ηγετική κλίμακα και μιας άλλης στάσης έναντι των ανησυχιών σε κλίμακα σχέσεων ηγεσίας-βάσης.

Αυτές οι αμφίσημες ερμηνείες του κειμένου της Ολομέλειας και οι συνεπαγόμενες ισορροπίες (μία από αυτές είχε σαν αποτέλεσμα να μην δημοσιευθεί η εισήγηση του ΠΓ για την Πάτρα...), προσδιορίζουν ίσως και την πολιτική διαχείρισης τόσο της στρατηγικής όσο και του κόμματος εν όψει του 12ου Συνεδρίου και εν μέσω κρίσης οικονομικής και πολιτικής.

Ίσως η τελευταία λειτουργήσει ως καταλύτης στην κατάρ-
γηση της «αμφισημίας»...

Η οικονομική κρίση προστατεύει τον Κ. Μητσοτάκη

του Άκη Κοσώνα

«*Δώρο στη Νέα Δημοκρατία*» χαρακτηρίστηκαν από πολλά αριστερά στελέχη του ΠΑΣΟΚ τα νέα οικονομικά μέτρα. Όχι τόσο για το περιεχόμενό τους, (λιτότητα, πάγωμα μισθών, ουσιαστική εκμνηδένιση της ΑΤΑ, κτλ.) και τις δυνατότητες μικροπολιτικής «αξιοποίησης» τους, όσο για το γεγονός ότι η εξαγγελία και ειδικότερα ο χρόνος επιλογής της εξαγγελίας τους, πρόσφερε αντικειμενικά την ευκαιρία στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης να συγκαλύψει την κρίση που έχει ξεσπάσει σ' όλα τα όργανά της.

Η χρονική στιγμή ανακοίνωσης των μέτρων συνέπεσε με την όξυνση της κρίσης που διαρκεί τα τελευταία πέντε χρόνια στη ΝΔ. Έτσι, ο πάντα υπό αίρεση αρχηγός της, χρησιμοποιώντας πάλι το άλλοθι του «41%», ή των 2.600.000 Ελλήνων που μας ψήφισαν» ξέφυγε προσωρινά από τις επιθέσεις που δέχεται, και ασχολείται στο όνομα του —οριακού άλλωστε— 41% με συγκεντρώσεις, των οποίων «δεν ηγείται γιατί δεν θέλει να ρίξει την κυβέρνηση», αλλά απλά «εκφράζει την αντίθεσή του με τα μέτρα αυτά». Θα είχε ενδιαφέρον να ηγηθεί ο Κ. Μητσοτάκης συλλαλητηρίων διαμαρτυρίας εναντίον του αντιλαϊκού ΠΑΣΟΚ για να δούμε και μεις πότε και πώς θα έπεφτε η κυβέρνηση. Αλλά, ακόμα και μέσα στο κόμμα της ΝΔ —τα στελέχη της οποίας δεν φημίζονται ούτε για την κατάρτισή τους σε ιδεολογικά ζητήματα, ούτε για τη δυνατότητα έκφρασης εναλλακτικών λύσεων— έχει αρχίσει να γίνεται αντιληπτό ότι τα τεχνάσματα του αρχηγού και οι ηγετικές δηλώσεις του «δεν ηγούμαι...» δεν φτάνουν για την άσκηση ουσιαστικής αντιπολίτευσης.

Από την άποψη αυτή, τα σκληρά οικονομικά μέτρα της κυβέρνησης βοηθούν την μη εκδήλωση έντονων εσωκομματικών διαφωνιών στη ΝΔ, πράγμα που λειτουργεί υπέρ του Κων. Μητσοτάκη. Είναι εύλογο ότι όποιο στέλεχος της ΝΔ, κοινοβουλευτικό ή μη, αντιτεθεί στη γραμμή του αρχηγού, αντιτίθεται αυτόματα στην ενότητα του κόμματος, στο βαθμό που «οι ώρες είναι κρίσιμες και οι διαφωνίες στηρίζουν το ΠΑΣΟΚ που καταρρέει».

Αλλά, αυτήν ακριβώς τη λογική χρησιμοποίησε και η «Ακρόπολις» για να επιτεθεί στον Κ. Μητσοτάκη (την ετοιμάζε από καιρό φαίνεται αυτή την καθοριστική επίθεση): στο κύριο άρθρο της την περασμένη Τρίτη, καυτηρίαζε την επιλογή Μητσοτάκη να επιτεθεί στον Κωστή Στεφανόπουλο («ο εκ μεταγραφής και εκ περιστάσεως αρχηγός της δεξιάς κατηγορήσαν σαν διασπαστή και σύμμαχο του ΠΑΣΟΚ το γνήσιο τέκνο της παράταξης Κ. Στεφανόπουλο»), γιατί με την

τακτική αυτή —αυτός, ο Κ. Μητσοτάκης δηλαδή— παίζει αντικειμενικά το παιχνίδι του ΠΑΣΟΚ, στο μέτρο που οι αντεγκλήσεις στο συντηρητικό χώρο το ευνοούν.

Οι έντονες αντιδράσεις κατά του σημερινού ηγέτη της ΝΔ ξεκίνησαν με την απόφαση του περι εκλογής του Πολιτικού Συμβουλίου του κόμματος από την Κοινοβουλευτική Ομάδα.

«*Μα είναι δημοκρατική επιλογή αυτή*», υποστήριζαν πολλοί, μέσα κι έξω από το κόμμα της ΝΔ, για ν' απαντήσουν τα παλιότερα και επιφανή στελέχη ότι αυτή η ιστορία «δεν είναι τίποτ' άλλο από την προσπάθεια του Μητσοτάκη να ελέγξει άμεσα τους βουλευτές». Τα ίδια στελέχη διευκρίνισαν ότι «δεν μπορούμε να ψηφίζουμε για όργανο που είναι άτυπο, ο Μητσοτάκης θέλει να μας βάλει να αναμετρηθούμε μεταξύ μας, με σκοπό την αποδυνάμωση κάθε άλλου λόγου στη ΝΔ. Γι' αυτό επέλεξε την ψηφοφορία». Ήταν δηλαδή φανερό στους εμπειρότερους, ότι κινδύνευσαν να μην εκλεγούν —και μάλιστα σε «ανύπαρκτο» όπως χαρακτηρίζεται όργανο— αφού οι βουλευτές, την τελευταία στιγμή θα ψήφισαν τους «δοτούς» (γιατί υπήρχε και λίστα του αρχηγού) προκειμένου να καλύψουν δικές τους ανασφάλειες που προέρχονται από την έλλειψη «σταθερής ηγεσίας».

Αλλά πόσο σταθερή είναι σήμερα η ηγεσία του Κ. Μητσοτάκη;

Τα «παλιά, εμπειρία κι επιφανή» στελέχη της ΝΔ τον αμφισβητούν ανοιχτά, αν και δεν συμμετείχαν στην εκλογή του Πολιτικού Συμβουλίου. Ο Γιάννης Βαβιτσίωτης δίνει συνεντεύξεις σαφώς αντιηγετικού χαρακτήρα, ο Μιλτιάδης Έβερετ παραιτήθηκε από αναπληρωτή Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος (ίσως δεν ανεχόταν να βρίσκεται υπό τον Αθ. Κανελλόπουλο), ο Γιάννης Παλαιοκρασίδης έγραψε άρθρο στην «Καθημερινή» της Κυριακής 20/10 υπέρ της απλής αναλογικής.

Δεν είναι όμως μόνον οι τρεις· πρόκειται ίσως για τις πιο γνωστές και χαρακτηριστικές περιπτώσεις. Στελέχη της βάσης του κόμματος, του συνδικαλιστικού, της νεολαίας και των περιφερειακών οργανώσεων αναπτύσσουν έντονες επαφές πανελλαδικά και οργανώνουν τις συμμαχίες τους με τους βουλευτές που νομίζουν ότι εκφράζουν τις απόψεις τους. Ποτέ άλλοτε, ούτε επί ηγεσίας Ράλλη, ούτε επί ηγεσίας Αβέρωφ δεν είχαν οργανωθεί τόσες κινήσεις αμφισβήτησης και ανατροπής.

Δεν πρέπει να είναι άγνωστα όλα αυτά στον αρχηγό της ΝΔ, όμως οι πολιτικές συγκυρίες αντικειμενικά τον έχουν μέχρι στιγμής ευνοήσει. Ποιος, αλήθεια, ακόμα κι από το περιβάλλον του προέ-

δρου της ΝΔ μπορεί να ισχυριστεί ότι «ο αρχηγός προχωρεί στην οργάνωση του κόμματος με αμειωτο κύρος και αναμφισβήτητη την ηγετική του προσωπικότητα;», όταν μέσα από την κάλη της ψηφοφορίας για εκλογή του Π.Σ. βγήκαν 15 άκυρα ψηφοδέλτια, και 14 λευκά; Για ποιο εσωκομματικό κύρος μπορεί να γίνεται λόγος, όταν δύο ψηφοδέλτια έγραφαν τη λέξη «ΝΤΟΡΑ» (το όνομα της μεγάλης κόρης του κ. Μητσοτάκη), ένα έφερε τη λέξη «ΜΑΡΙΚΑ» (το όνομα της συζύγου του κ. Μητσοτάκη), κι ένα άλλο έγραφε «ΤΣΑΤΣΟΙ», μη υπονοώντας προφανώς τους πρώην ιδιοκτήτες της ΑΓΕΤ-ΗΡΑΚΛΗΣ. Το «ΤΣΑΤΣΟΙ» βέβαια, δεν χτυπούσε άμεσα τον Κ. Μητσοτάκη όπως τα προηγούμενα, αλλά αυτούς που δέχτηκαν να είναι υποψήφιοι («υποτελείς του ψηλού» ονομάστηκαν από αρκετούς συναδέλφους τους) σ' αυτή την εκλογή.

Προφανώς, οι συγκυρίες λειτουργούν πολλές φορές υπέρ κάποιων που δίνουν αγώνα πολιτικής επιβίωσης. Δεν παρέχουν όμως επ' άπειρο ασυλία κι αυτό το ξέρει καλά ο αρχηγός της ΝΔ. Οργανώνει λοιπόν την παραμονή του στην ηγεσία του κόμματος, όσο καλύτερα μπορεί, κάνει παραχωρήσεις, μιλάει για ενότητα, ανέχεται την ύπαρξη κάποιων βουλευτών που γράφουν «ΝΤΟΡΑ» και «ΤΣΑΤΣΟΙ», κάνει ανοίγματα: πρότεινε τη θέση του αναπληρωτή Κοινοβουλευτικού Εκπροσώπου (που αποποιήθηκε ο κ. Έβερετ) στον Σταύρο Δήμα (που την δέχτηκε), λόγω στενών σχέσεών του με τον «σοφό γέροντα» της παράταξης Κων. Παπακωνσταντίνου, και κατ' επέκταση με την Πολιτεία. Αλλά η Πολιτεία, δεν φαίνεται διατεθειμένη να αρκестεί σε «μικροδωράκια». Μοιάζει να έχει πάρει ήδη τις αποφάσεις της και να ετοιμάζεται για τη δρομολόγηση άμεσων εξελίξεων σε βάρος του κ. Μητσοτάκη. Στα πλαίσια αυτά, ο κ. Βαβιτσίωτης και ο κ. Παλαιοκρασίδης παρά τις απειλές του αρχηγού ότι «θα υποστεί συνέπειες όποιος αρθρογραφεί χωρίς να μ' ενημερώνει», γράφουν —και τι γράφουν: δεν καλύφθηκαν από την υπενθύμιση — απειλή του Κ. Μητσοτάκη (στον Γ. Βαβιτσίωτη αρχικά), ότι «ο τελευταίος που μίλησε για απλή αναλογική ήταν ο κ. Μπούτος», έτσι εξακολουθούν φυσικά να έχουν τις απόψεις τους για το εκλογικό σύστημα και τις προβάλλουν. Ο αρχηγός με το κύρος και την αναμφισβήτητη ηγετική φυσιογνωμία, απλώς τα διαβάσει στις εφημερίδες και τα περιοδικά που δημοσιεύονται. Αλλά, όπως τονίζεται από έγκυρους κύκλους προερχόμενους από την Πολιτεία, «αυτό» (την ανάγνωση δηλαδή) «μπορεί να το κάνει και ως ιδιώτης, δεν χρειάζεται να είναι αρχηγός»...

Για έναν «ελεγχόμενο» Πόλεμο των Άστρων;

Μια αμερικανοσοβιετική συνάντηση κορυφής, όπως αυτή του Νοεμβρίου στη Γενεύη, προετοιμασμένη εδώ και πολύ καιρό από όλες τις ενδιαφερόμενες πλευρές, με λυμένο επίτε- λους το πρόβλημα της σοβιετικής διαδοχής, δεν είναι κάτι που οργανώνεται για να μην οδηγήσει πουθενά. Πρόπερσι, ό- ταν οι Αμερικανοί ήσαν αποφασισμένοι να μην παζαρέψουν την εγκατάσταση των ευρωπυραύλων τους, τέτοια συνάντη- ση απλούστατα δεν πραγματοποιήθηκε αφού δεν τη δέχτη- καν. Αξίζει να θυμηθούμε ότι οι προϋποθέσεις που είχαν θέσει τότε για τη συνάντηση κορυφής (η περιβόητη «μηδενική επι- λογή» του Ρήγκαν) καθώς και η υπαναχώρησή τους από την ανεπίσημη «Συμφωνία του Δάσους», κατέστησαν αδύνατη τη συνάντηση κορυφής. Δεν αισθάνονταν πως είχαν στριμώ- ξει αρκετά τον αντίπαλο ώστε να προχωρήσουν σε συμφέ- ρουσα μοιρασιά.

Ασφαλώς, το γεγονός ότι ο Ρήγκαν πάει σήμερα να συναν- τήσει τον Γκορμπατσώφ στη Γενεύη δεν προδικάζει οπωσδή- ποτε την επίτευξη συμφωνίας. Δηλώνει, ωστόσο, ότι, κατά τα δύο τελευταία χρόνια, δημιουργήθηκε ένα μίνιμουμ αναγ- καίων όρων ώστε να μπορεί να γίνει σοβαρή διαπραγμάτευ- ση.

Ανεξάρτητα από το όποιο αποτέλεσμα της επικείμενης συ- νάντησης κορυφής, ορισμένα πράγματα μπορούν να θεω- ρούνται εκ των προτέρων δεδομένα: 1) Το ερευνητικό πρό-

γραμμα του «Πολέμου των Άστρων» (SDI —Πρωτοβουλία Στρατηγικής Άμυνας) θα προχωρήσει. 2) Το αντίστοιχο πρόγραμμα που είναι βέβαιο πως έχουν στα σκαριά οι Σοβιε- τικοί, σε πρωιμότερο οπωσδήποτε στάδιο, θα προχωρήσει και αυτό. 3) Οι Δυτικοευρωπαίοι, με πρωταγωνιστές τους γαλλο-γερμανούς, θα αγκιστρωθούν από το δικό τους καχε- κτικό ΕΥΡΗΚΑ σε μια προσπάθεια να ακολουθήσουν και ε- κείνοι κουτσά-στραβά ως αυτόνομη μονάδα.

Επομένως, θα πρέπει να συζητάμε με την επίγνωση ότι ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών έχει ήδη δρομολογηθεί ανεπι- στρεπτι προς την ανάπτυξη αντι-δορυφορικών και αντιπυ- ραυλικών συστημάτων, μεταφέροντας τις σχέσεις των υπερ- δυνάμεων σε νέο επίπεδο.

Αν όμως αυτά θεωρηθούν δεδομένα, τότε ποιο είναι το ζη- τούμενο της συνάντησης κορυφής, και ποιο περιεχόμενο μπορεί να έχει;

Μα, ακριβώς, το να διαμορφώσει ένα αμοιβαία αποδεκτό πλαίσιο γενικών κανόνων για τη διεξαγωγή του ανταγωνι- σμού σ' αυτό το νέο επίπεδο. Το ζητούμενο είναι ένας αντα- γωνισμός των εξοπλισμών στο διάστημα στοιχειωδώς ελεγ- χόμενος, στη θέση ενός πλήρως ανεξέλεγκτου.

Μόνο αν πρόκειται να γίνει σοβαρή διαπραγμάτευση γύρω απ' αυτό κυρίως το ζήτημα έχει νόημα η συνάντηση κορυφής.

Την 1η Οκτωβρίου, μία μέρα ακριβώς πριν α- πό την έναρξη της επίσκεψης του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ στο Παρίσι, η σοβιετική αντι- προσώπεια στη Γενεύη υπέβαλε νέες προτά- σεις, σε μια τελική «επίθεση ειρήνης» πριν α- πό την αποφασιστική συνάντηση Ρήγκαν - Γκορμπατσώφ. Να ποιες είναι συνοπτικά οι σοβιετικές προτάσεις που τόση ταραχή έ- χουν προκαλέσει στη Δυτική Συμμαχία:

- Μείωση κατά 50% των υπάρχοντων αμε- ρικανικών και σοβιετικών στρατηγικών ό- πλων.
- Πλήρης απαγόρευση των διαστημικών ό- πλων.
- Απευθείας συνομιλίες με τη Γαλλία και τη Μ. Βρετανία για να καθοριστεί ανώτατο επί- πεδο πυραύλων μέσου βεληνεκούς στην Ευ- ρώπη.
- Η Σοβιετική Ένωση αναλαμβάνει μονο- μερώς να μειώσει τους SS-20 σε 243.
- Οι επαφές μεταξύ Συμφώνου της Βαρσο- βίας και ΝΑΤΟ να πάνσουν να θεωρούνται ταμπού.
- Η Σοβιετική Ένωση είναι έτοιμη να δια-πραγματευτεί με την ΕΟΚ ως ενιαία πολιτική μονάδα.

Το τελευταίο αυτό σημείο των προτάσεων αποτελεί ένα ριζικά νέο στοιχείο στην ευρω- παϊκή πολιτική της Μόσχας.

Όπως ήταν φυσικό, η κατά 50% προτεινό- μενη μείωση στα στρατηγικά γέμισε τα οκτά- στηλα όλης της Ευρώπης. Οι πάσης φύσεως ειδικοί και λιγότερο ειδικοί έπιασαν χαρτί και μολύβι και βάλθηκαν να υπολογίσουν σε αριθμούς τι σημαίνει η πρόταση. Παραθέτου- με έναν από τους θεωρούμενους ως πλέον έγ- κυρους υπολογισμούς, αυτόν του Βρετανικού The Economist:

ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ

Πυρηνικές κεφαλές σε:	ΗΠΑ	ΕΣΣΔ	Αμερικανική Προσφορά ¹	Σοβιετική Προσφορά
Πυραύλους Εδά- φους	2.118	6.420	5.000 (από αυτές όχι πε- ρισσότερες από 2.500 σε πυραύλους εδάφους)	50% του σημερινού αριθμού ²
Υποβρυχιακούς Πυραύλους	5.536	3.123		
Βομβαρδιστικά Α- εροσκάφη	2.520	680	Κανένα όριο	
Σύνολο	10.174	10.223		
Εκτοξευτές				
Πύραυλοι Εδά- φους	1.018	1.398	850	50% του σημερινού αριθμού ³
Υποβρυχιακοί Πύ- ραυλοι	616	979		
Βομβαρδιστικά Α- εροσκάφη	280	170	400	
Σύνολο	1.914	2.547		
Πύραυλοι κρουαζιέρας	Κανένα όριο		20 σε κάθε βομβαρδιστικό αεροπλάνο	Πάγωμα στην ανάπτυξη ό- σων πυραύλων έχουν εμβέ- λεια πάνω από 600 χιλιομ.
Διαστημικά ό-πλα	Κανένα όριο		Κανένα όριο	Πλήρης απαγόρευση συμ- περιλαμβανομένης και της έρευνας.

1. Η βασική αμερικανική προσφορά πραγματοποιήθηκε το 1981-83 κατά τις συνομιλίες START (Συ- νομιλίες για Στρατηγικά Όπλα).

2. Η σημερινή σοβιετική πρόταση προβλέπει μείωση 50% τόσο στους «στρατηγικούς πυρηνικούς φορείς» όσο και στα «πυρηνικά φορτία». Ωστόσο ο ορισμός που δίνει στους στρατηγικούς φορείς περιλαμβάνει όχι μόνο τα «κεντρικά συστήματα» που αποτέλεσαν αντικείμενο των συμφωνιών Σαλτ Ι και Σαλτ ΙΙ αλλά οποιοδήποτε άλλο πυρηνικό όπλο μιας υπερδύναμης που θα μπορούσε να πλήξει την άλλη. Έτσι, οι Σοβιετικοί θεωρούν «στρατηγικούς φορείς» τα αμερικανικά βομβαρδι- στικά αεροσκάφη μέσης ακτίνας δράσης που σταθμίζουν στην Ευρώπη ή σε αμερικανικά αερο- πλανοφόρα, καθώς και τους ευρωπυραύλους Πέρσινγκ-2 και Κρουζ· ωστόσο, δεν θεωρούν στρατη- γικούς φορείς τους SS-20.

3. Η σοβιετική πρόταση προβλέπει ότι καμία πλευρά δεν θα μπορεί να παρατάξει νέους τύπους πυ- ραύλων.

Οι Σοβιετικοί απαντούν στους αιφνιδιασμούς...

Ο πρόεδρος Ρέγκαν δεν είναι, βέβαια, υπεύθυνος για την «ιστορική» απόφαση του ΝΑΤΟ, στις 12 του Δεκέμβρη του 1979, σύμφωνα με την οποία πέντε ευρωπαϊκές χώρες - μέλη της συμμαχίας (Βρετανία, Βέλγιο, Ολλανδία, Ομοσπονδιακή Γερμανία και Ιταλία) θα εγκαθιστούσαν 464 Κρουϊζ και 108 Πέρσινγκ-2, αν ως το τέλος του 1983 δεν επέρχετο συμφωνία για την απόσυρση των περίπου 250 SS-20 που έχει κακώς εγκαταστήσει η ΕΣΣΔ στα δυτικά εδάφη και που στρεφόταν εναντίον της Δυτικής Ευρώπης. Είναι, όμως, υπεύθυνος για τη γρήγορη εγκατάστασή τους, πριν καλά καλά λήξει το χρονικό όριο που είχε τεθεί. Γρήγορη εγκατάσταση, παρά τις φοβερές σε όγκο λαϊκές εκδηλώσεις εναντίον των Κρουζ και των Πέρσινγκ-2. Εγκατάσταση που οδήγησε στη διακοπή των διαπραγματεύσεων ανάμεσα στις δύο Υπερδυνάμεις και στην αποκορύφωση του Δεύτερου Ψυχρού Πολέμου.

Στο μεταξύ, την 1η Σεπτεμβρίου 1982 δημιουργήθηκε, σημαδιακά, το US Air Force: Space Command (Αεροπορία ΗΠΑ: Διοίκηση Διαστήματος), της οποίας διοικητής ήταν ένας στρατηγός. Αυτό το Space Command είχε το ρόλο του να επιβλέπει και να συντονίζει τους δορυφόρους και τα διαστημικά στρατιωτικά προγράμματα ως το τέλος της δεκαετίας. Για να ακολουθήσει, στις 24.3.1983, η ομιλία του προέδρου που χαρακτηρίστηκε «ιστορική». Ομιλία που έλεγε ότι άλλαζε η στρατιωτική στρατηγική των ΗΠΑ και, συνεπώς, θα άλλαζε και η αντιπαράθεση ανάμεσα στη Δύση και στην Ανατολή. Γιατί ο αμερικανός πρόεδρος πρότεινε στους στρατιωτικούς του να βρεθεί «ένα καινούριο μέσο στην άμυνα εναντίον των πυραύλων, στηριγμένο στις καινούριες τεχνολογίες» και πρότεινε —ή διάταξε— τους αμερικανούς επιστήμονες «να κάνουν το αμερικανικό έδαφος άτρωτο στις επιθέσεις του αντιπάλου», δηλαδή, της ΕΣΣΔ.

Αυτή η ομιλία του Προέδρου Ρέγκαν στην ουσία σημαίνει ότι θα άλλαζαν τελικά όλα. Αφού όποιος είχε τα μέσα πρώτος, θα ήταν σε θέση να επιβάλει στον αντίπαλο, δηλαδή, στην ΕΣΣΔ, τους όποιους όρους του. Με άλλα λόγια, σήμαινε την Παξ Αμερικάνα. Και τούτο γιατί, ενώ η Αμερική θα ήταν άτρωτη από τους σοβιετικούς πυραύλους μεγάλης ακτίνας, η ΕΣΣΔ και οι συμμάχοι της —εκείνοι που οι σοβιετικοί έχουν την τάση να ονομάζουν «Σοσιαλιστική Κόινοπολιτεία» —δεν έχουν ούτε τον τρόπο ούτε τα μέσα να προ-

στατευθούν από τους αμερικανικούς, τους γαλλικούς ή και αγγλικούς πυραύλους μακράς και μέσης ακτίνας και που προέρχονται από το αμερικανικό έδαφος ή από τα εδάφη των συμμαχικών χωρών και, τέλος, από τα αμερικανικά ή άλλα συμμαχικά —κυρίως γαλλικά και αγγλικά— υποβρύχια.

Η προετοιμασία των Αμερικάνων

Και σημαίνει, ακόμα, η ομιλία του αμερικανού προέδρου ότι η «Εποχή του Διαστήματος για όλους» (τουλάχιστον, θεωρητικά) τελείωσε και ότι μπαίνουμε, ή ήδη μπήκαμε, στην «Εποχή του Στρατιωτικοποιημένου Διαστήματος» —δηλαδή για τους Αμερικανούς και τους Σοβιετικούς που έχουν τα μέσα (μεγάλη βιομηχανία και άφθονους πόρους) και σε δεύτερο βαθμό για ορισμένους Δυτικοευρωπαίους και για τους Ιάπωνες που έχουνε προηγμένη τεχνολογία, και σχετικά επαρκείς πόρους. Μπαίνουμε στην «Εποχή του Στρατιωτικοποιημένου Διαστήματος» γιατί σχεδόν όλα τα όπλα που πλήττουν τους πυραύλους και τα αεροπλάνα που μεταφέρουν πυραύλους είναι υποχρεωτικά στο Διάστημα (ακτίνες λέιζερ, όπλα τηλεκατευθυνόμενης ενέργειας, δορυφόροι, πύραυλοι, οχήματα του Διαστήματος κτλ.).

Αλλά, καλύτερα να πούμε τα πράγματα με τη σειρά τους, με τη χρονολογική σειρά τους. Και να αρχίσουμε με τον αμερικανό και ευφάνταστο στρατηγό Τζ. Κήγκαν, αρχηγό Πληροφοριών της Αεροπορίας. Που «αποκάλυψε» στο τέλος του 1975 ότι εδώ και είκοσι χρόνια οι σοβιετικοί άρχισαν «εντατικές» έρευνες για «εντελώς καινούριου τύπου» όπλα. Ο στρατηγός ισχυρίστηκε ότι οι σοβιετικοί πέτυχαν σειρά τεχνολογικές διεισδύσεις που τους επέτρεψαν να είναι έτοιμοι να κατασκευάσουν στην επόμενη δεκαετία όπλα μιας ολοσδιόλου καινούριας γενιάς.

Συγκεκριμένα ο στρατηγός Κήγκαν ισχυρίστηκε ότι «έχει πληροφορίες» ότι οι σοβιετικοί πέτυχαν στα Κέντρα Ερευνών τους στο Αζγκόρ, Σεμιπαλατίνσκ και Κράννια - Πάσκα πολύ μεγάλες τεχνολογικές διεισδύσεις στον τομέα των λέιζερ, των γεννητριών που είναι ικανές να παρά-

γουν ηλεκτρικούς παλμούς πολύ μεγάλης πυκνότητας, ενός καινούριου τύπου επιταχυντή σωματιδίων και, τέλος, καινούριου τύπου μέσα συσσώρευσης πολύ πυκνής ενέργειας και «είναι έτοιμοι» να φτιάξουν την επόμενη δεκαετία πραγματικά επαναστατικού τύπου όπλα που θα «αναστρέψουν» τις διεθνείς στρατιωτικές ισορροπίες.

Όλα αυτά αποδείχθηκαν, στο τέλος, υπερβολικά, πολύ υπερβολικά. Και ο στρατηγός Κήγκαν αναγκάστηκε να υποβάλει την παραίτησή του. Όμως, στο μεταξύ κινητοποιήθηκαν μεγάλα αμερικανικά κέντρα ερευνών όπως το Εθνικό Εργαστήριο Ερευνών του Μίλεμπορ και το περίφημο Τεχνολογικό Ινστιτούτο Μασσαχουσέτης που σε σύντομο διάστημα πείσθηκαν ότι πολλές διαβεβαιώσεις του Κήγκαν, αν και υπερβολικές, είχαν ένα ποσοστό ακρίβειας. Ακρίβειας που έσπρωξε τα εργαστήρια και τα πανεπιστήμια σε εκτεταμένες έρευνες και σε πολλές πολύτιμες τεχνολογικές διεισδύσεις στον τομέα των λέιζερ και στον τομέα των πολύ πυκνών μορφών ενέργειας. Γεγονός που στη συνέχεια ενθάρρυνε τον Πρόεδρο Ρέγκαν να προχωρήσει στην περιφημη και «ιστορική» πια ομιλία του. Ομιλία που στηρίχθηκε και σε ορισμένες πολύ ενθαρρυντικές επιστημονικές εκθέσεις που περιείγραφαν συγκεκριμένα και πολύ σπουδαία σχέδια ερευνών, όπως εκείνα της Ομάδας για Αμυντικές Μελέτες Τεχνολογίας που δημιουργήθηκε την άνοιξη του 1983 και μέχρι τον Οκτώβριο 1983 υπέβαλε μια πολύ θετική έκθεση στον Πρόεδρο.

«Εύρηκα» και οι σοβιετικές θέσεις

Η έκθεση αυτή τόνιζε ότι «με πολύ έντονα και εκτεταμένα προγράμματα τεχνολογικής ανάπτυξης, οι έρευνες της άμυνας εναντίον των βαλλιστικών πυραύλων θα έχουν φθάσει στο τελικό σχέδιο στις αρχές και της δεκαετίας του 1990». Επιπλέον, η έκθεση έκανε και έναν οικονομικό προϋπολογισμό του έργου: τότε (1983) ένα αμυντικό στρώμα εναντίον των πυραύλων θα κόστιζε πάνω κάτω 95 δισεκατομμύρια δολάρια και ένα σύστημα πολλών στρωμάτων θα κόστιζε περίπου 200 δισεκατομμύρια δολάρια ποσό, που ορισμένοι ειδικοί τολμού να το τετραπλασιάσουν, και θα έχει 432 δορυφόρους - δολοφόνους σε 24 τροχιές σε ύψος 400 χιλιομέτρων για επιτυχία 80%.

Μεγάλη μερίδα των χωρών - μελών του ΝΑΤΟ, με τη Γαλλία επικεφαλής, υποδέ-

χτηκαν τα σχέδια του Προέδρου Ρέγκαν με εχθρότητα ή, τουλάχιστον, με υπερβολική δυσπιστία. Η Γαλλία, μάλιστα, αντιτάχθηκε στην πρόταση του αμερικανού προέδρου όλο το πρόγραμμα να στηριχτεί σε κοινές έρευνες όλων των συμμάχων, με αντιπρόταση για ένα *ευρωπαϊκό επιστημονικό πρόγραμμα* που θα ονομαζόταν «Εύρηκα».

Όσο για τη Σοβιετική Ένωση και τους συμμάχους της η εχθρότητα εναντίον του αμερικανικού προγράμματος ήταν απόλυτη. Και συνδυάστηκε με μια πολύ έξυπνη και τολμηρή πρόταση Γκορμπατσώφ: Οι δυο υπερδυνάμεις να περιορίσουν το διπλωματικό τους οπλοστάσιο. (στο οποίο οι σοβιετικοί περιλαμβάνουν και τους Πέρσινγκ-2, που από την Ομοσπονδιακή Γερμανία, όπου είναι τοποθετημένοι, φτάνουν στα προάστια της Μόσχας κι ακόμη παραπέρα) — *υπό τον όρο*, βέβαια, ότι οι Αμερικανοί θα εγκαταλείψουν τα σχέδιά τους για «Πόλεμο των Άστρων» που, με τη σειρά τους, θα υπονομεύσουν όλες τις βάσεις της σημερινής «ισορροπίας του τρόμου» η οποία, ως τη στιγμή, μας εξασφαλίζει την ειρήνη.

Και λένε, επιπλέον, οι σοβιετικοί ότι ο «Πόλεμος των Άστρων» του αμερικανού προέδρου πρόκειται να οδηγήσει σε μian έκρηξη του ανταγωνισμού των εξοπλισμών. Γιατί και κείνοι δε θα καθήσουν με σταυρωμένα χέρια. Όπως τόνισε ήδη ο Αρχηγός του Σοβιετικού Επιτελείου, η ΕΣΣΔ και οι χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας θα προχωρήσουν σε αντιμε-

τρα στην αμερικανική απειλή, αναπτύσσοντας στα δικά τους σχέδια και προγράμματα εναντίον του Πολέμου των Άστρων και εναντίον των δυτικών πυραύλων. Μάλιστα, σ' ένα άρθρο στη «Ισβέστια» στις 9 του Μαΐου του 1983, ο τότε Αρχηγός των Σοβιετικών Δυνάμεων, στρατάρχης Νικολάι Ογκαρκόφ, έλεγε ότι η ΕΣΣΔ θα ανέπτυξε ένα καινούργιο οπλοστάσιο που προορισμός του θα ήταν η προστασία στο Διάστημα και η άμυνα ενάντια σε μια αμερικανική πυραυλική διηπειρωτική επίθεση εναντίον της ΕΣΣΔ και των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

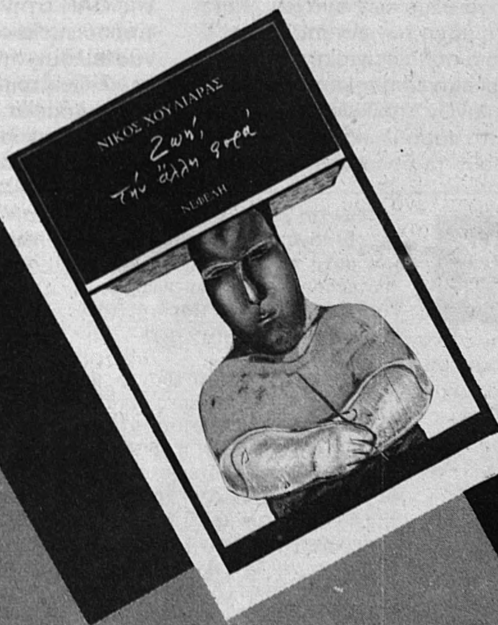
Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Γκορμπατσώφ στο Παρίσι, όπου ο Σοβιετικός ηγέτης ανέπτυξε στη γαλλική Βουλή το σοβιετικό σχέδιο για τον έλεγχο και τον περιορισμό των πυρηνικών εξοπλισμών, το Αμερικανικό Πεντάγωνο, που άρχισε να ανησυχεί με την εντύπωση που έκανε το ζευγάρι Γκορμπατσώφ και το σοβιετικό σχέδιο στην παγκόσμια, και ιδιαίτερα στην ευρωπαϊκή και αμερικανική, κοινή γνώμη, έβγαλε ένα πολυτελές φυλλάδιο σχετικά με τις «σοβιετικές προόδους» στον τομέα της αντιπυραυλικής άμυνας, που δικαιώνει, στην ουσία, τον «Πόλεμο των Άστρων». Ο επικεφαλής της αμερικανικής αντιπροσωπείας στη Διάσκεψη της Γενεύης για τον έλεγχο και τον περιορισμό των πυρηνικών εξοπλισμών, ο κ. Πωλ Νίτσε, ο οποίος παρουσίασε το φυλλάδιο στους δημοσιογράφους, «δεν έμοιαζε να πιστεύει στο φυλλάδιο», κατά

ανταπόκριση της έγκριτης ιταλικής εφημερίδας «Λα Ρεπούμπλικα». Ο ίδιος ανταποκριτής και ο ανταποκριτής της ευρωπαϊκής «Ουνιτά» στην Ουάσιγκτον, τόνιζουν ότι ο Πρόεδρος Ρέγκαν δεν έχει πολύ καιρό να προετοιμάσει ένα πειστικό αμερικανικό αντισχέδιο και φαίνεται ότι ο Γκορμπατσώφ του πήρε τα πρωτεία.

Εδώ που τα λέμε, τώρα, έχει η ΕΣΣΔ τα δικά της σχέδια και τα δικά προγράμματα για την στρατιωτικοποίηση του Διαστήματος και για την άμυνα εναντίον εχθρικών πυραύλων. Και η σοβιετική τεχνολογία η οποία ξέρει τα μυστικά της, επανειλημμένα αιφνιδίασε τους αμερικανούς και τους ευρωπαίους. Τους αιφνιδίασε με την ταχύτητα με την οποία προχώρησε στην κατασκευή της ατομικής και πυρηνικής βόμβας. Τους αιφνιδίασε με τον «Σπούτνικ» και τους διηπειρωτικούς πυραύλους. Και τους αιφνιδίασε με την ταχύτητα με την οποία ακολουθεί τις μεγάλες προόδους της αμερικανικής τεχνολογίας μένοντας πίσω δυο με τέσσερα το πολύ χρόνια. Γιατί δεν θα αιφνιδιάσει και τώρα, στον αγώνα για το Διάστημα;

Ο πρόεδρος Ρέγκαν, καλά θα κάνει να βάλει τέρμα στην έπαρσή του. Οι Σοβιετικοί έχουν συνηθίσει να απαντούν στους αιφνιδιασμούς. Και ο αμερικανός πρόεδρος καλά θα κάνει να ακούσει τους ευρωπαίους συμμάχους που τον συμβουλεύουν να δεχθεί τις σοβιετικές προτάσεις και να κάνει συμβιβασμό για τον Πόλεμο των Άστρων.

Κ
Υ
Κ
Λ
Ο
Φ
Ο
Ρ
Ε
Ι

ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ

Ζωή, τήν άλλη ζωή

NEΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, Αθήνα
ΤΚ. 10679, τηλ. 3607744-3639962

ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

**Ένας αγώνας που δεν μπορεί
παρά να συνεχίζεται**

Οπωσδήποτε, οι τελευταίες συγκρούσεις των Παλαιστινίων με το Ισραήλ και τις Ηνωμένες Πολιτείες κόμισαν κάποια νέα στοιχεία στο μεταλλασσόμενο μεσανατολικό γρίφο. Αξίζει να ξαναδούμε τις κυριότερες όψεις της βασικής μεσανατολικής αντίθεσης μέσα από το πρίσμα του νέου συστήματος δεδομένων που τείνουν να δημιουργήσουν οι πρόσφατες εξελίξεις:

1. Η κλιμάκωση της λεγόμενης «τρομοκρατίας» των Παλαιστινίων τόσο στα κατεχόμενα εδάφη όσο και αλλού αποτελεί καινούρια φάση του ένοπλου απελευθερωτικού αγώνα τους. Ο πόλεμος με το Ισραήλ δεν σταμάτησε ποτέ, και οι Ισραηλινοί δεν παύουν να το υπενθυμίζουν αυτό χτυπώντας κάθε τόσο συγκεντρώσεις μάχιμων και αμάχων Αράβων έξω από τα σύνορά τους, κυρίως στο Λίβανο.

Η Παλαιστινιακή Αντίσταση (και αυτός ο όρος καλύπτει όλα τα οργανωμένα κινήματα που αναπτύσσονται μέσα στους κόλπους του παλαιστινιακού λαού), έχοντας σταθεροποιηθεί σχετικά σε κάποιες νέες θέσεις μετά τη δεινή ήττα του '82, πασχίζει να ανακτήσει μια κάποια στρατιωτική πρωτοβουλία. Ο πόλεμος ενάντια στο Ισραήλ παίρνει αναγκαστικά χαρακτήρα αντάρτικου: στόχος είναι, να βρίσκεται το Ισραήλ διαρκώς σε ανασφάλεια, να μην μπορούν οι σφετεριστές να ζουν ήσυχοι στη γη που έχουν σφετεριστεί. Ο γενικός αυτός στόχος του παλαιστινιακού ανταρτοπόλεμου συνδυάζεται ασφαλώς με την ειδικότερη τακτική και στρατηγική των επιμέρους οργανώσεων σε κάθε φάση του αγώνα.

2. Τα παλαιστινιακά χτυπήματα έξω από τα κατεχόμενα εδάφη στρέφονται κυρίως ενάντια σε πράκτορες της Μοσάντ, οι οποίοι φυσικά —όπως όλοι οι πράκτορες— καλύπτονται πίσω από κάποιο παραπληρητικό προσωπείο. Για τα δυτικά μέσα ενημέρωσης, το προσωπείο αυτό γίνεται πρόσωπο ύστερα από κάθε τέτοιο παλαιστινιακό χτύπημα, και σ' αυτή τη λαθροχειρία στηρίζουν την παραπληροφόρησή τους μιλώντας για αντισιμιτισμό και δολοφονίες αθώων. Και αν καμιά φορά συμβεί (όπως στην περίπτωση των δύο δέθεν ναυτικών που εκτελέστηκαν στη Βαρκελώνη) να μην μπορέσει να κρυφτεί η ιδιότητα των θυμάτων ως πρακτόρων της Μοσάντ, δεν χάθηκε και ο κόσμος για τα δυτικά μέσα ενημέρωσης: η δουλειά τους έγινε, οι αρχικές εντυπώσεις έμειναν.

Όσο οι πράκτορες δρουν ανενόχλητοι, έχει καλώς. Όταν χτυπηθούν, αναγορεύονται σε «αμάχους».

3. Στο προπαγανδιστικό μέρος του παλαιστο-ισραηλινού πολέμου, κεντρική θέση κατέχει το θέμα των αμάχων. Και η χρήση του στη μάχη των εντυπώσεων. Έτσι, όταν κάποια παλαιστινιακή οργάνωση πραγματοποιεί επιχείρηση αυτοκτονίας εναντίον ισραηλινών εποίκων στα κατεχόμενα εδάφη, το Ισραήλ και οι σύμμαχοί του στιγματίζουν τη δολοφονία αμάχων.

Στην πραγματικότητα, πρέπει κανείς να δεχτεί έναν πολύ ελαστικό ορισμό του «αμάχου» για να θεωρήσει τέτοιους τους ισραηλινούς εποίκους στη Δυτ. Όχθη και στη Γάζα. Πρόκειται για τ πιο επιθετικά ρατσιστικό τμήμα του ισραηλινού πληθυσμού που η καθημερινή πρακτική του συνίσταται στην άσκηση κάθε μορφής τρομοκρατίας εις βάρος των γηγενών παλαιστινίων με δηλωμένο σκοπό την εκδίωξή τους, και τη συνεπόμενη δημογραφική αλλοίωση των κατεχομένων εδαφών.

4. Ο αιγυπτιακός λαός, τρέφει αβυσσαλέο μίσος ενάντια στο σιωνιστικό κράτος και τον αμερικανό προστάτη του. Στο βαθύ και ριζικό αυτό λαϊκό μίσος διασταυρώνεται η εθνική ταπείνωση με την ταξική υποδούλωση, καθώς η αιγυπτιακή άρχουσα τάξη έχει καταστεί το κυριότερο στήριγμα των ΗΠΑ στον αραβικό κόσμο και τη συνδέει συνθήκη φιλίας με το Ισραήλ.

Δυό πρόσφατα γεγονότα είναι χαρακτηριστικά: α) Ένας αιγύπτιος φρουρός στα σύνορα με το Ισραήλ «τρελάθηκε» ξαφνικά και άδειασε το όπλο του πάνω σε ένα γκρουπ ισραηλινών τουριστών. Οι συνάδελφοί του ούτε τον εμπόδισαν αλλά ούτε έσπευσαν να βοηθήσουν τους τραυματίες οι περισσότεροι από τους οποίους αφέθηκαν να πεθάνουν από αιμορραγία.

β) Με την κατάληψη του «Ακίλε Λάουρο», έγιναν στο Κάιρο διαδηλώσεις υπέρ των Παλαιστινίων κομμένων και εναντίον του Μουμπάρακ, τον οποίο οι διαδηλωτές απειλούσαν πως θα έχει την τύχη του Σαντάτ.

5. Το Ισραήλ και οι ΗΠΑ εκμεταλλεύτηκαν την κατάληξη του «Ακίλε Λάουρο» για να εμποδίσουν τη συμμετοχή εκπροσώπων της ΟΑΠ στην Ιορδανο-παλαιστινιακή αντιπροσωπεία και ακόμη περισσότερο να αναστείλουν την ίδια τη διαδικασία των συνομιλιών στο πλαίσιο της συμφωνίας Χουσεϊν - Αραφάτ.

Στον αποκλεισμό της PLO του Αραφάτ από την ιορδανοπαλαιστινιακή εκπροσώ-

Τα πρόσφατα χτυπήματα παλαιστινίων καταδρομέων στη Λάρινα, στα κατεχόμενα εδάφη, στο κρουαζιερόπλοιο «Ακίλε Λάουρο» και αλλού, η διφορούμενη αποκρήρυξη τους από τον Γιασέρ Αραφάτ, η ανάληψη της ευθύνης από οργανώσεις όχι ευρύτερα γνωστές, και, γενικότερα, η σύγχυση που δημιουργήθηκε γύρω από την πατρότητα αυτών των επιχειρήσεων, ξανάφεραν στην επικαιρότητα το θέμα της πολυδιάσπασης του παλαιστινιακού κινήματος και του ουσιαστικού πολυκεντρισμού του. Η ρευστότητα των συγκροτήσεων, συμπαράταξεων, αποσχίσεων και κατακερματισμών, γνώρισμα που έχει συνοδεύσει την Παλαιστινιακή Αντίσταση από τα πρώτα βήματα της αυτόνομης οργανωμένης παρουσίας της, είναι ευθέως ανάλογη προς τον σταθερά επιδεινούμενο συσχετισμό δυνάμεων από το '82 και μετά εκφράζει την πληθώρα των νέων τακτικών αμυντικών επιλογών στις οποίες ε-

Στον αστερισμό της Παλαιστίνης

ξωθούνται οι παλαιστίνιοι μαχητές. Εικόνα κατά κάποιον τρόπο και αυτή της κινούμενης άμμου των ενδοαραβικών αντιθέσεων, η Παλαιστινιακή Αντίσταση ανα-νεώνει διαρκώς την ανάγκη χαρτογράφησης της.

Παρακάτω, μνημονεύονται μερικές από τις κυριότερες μεταβολές τον τελευταίο ενάμιση χρόνο:

Το Μάιο του 1984, η ομάδα του Αμπού Μουσά που είχε αποσχιστεί τον προηγούμενο χρόνο από την Φατάχ, μαζί με τη γνωστή φιλοσυριακή Αλ Σάικα, το Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΑΜΑΠ) —Γενική Διοίκηση του Αχμέντ Τζεμπρίλ, και το Μέτωπο Λαϊκού Παλαιστινιακού Αγώνα του Σαμίρ Γκος σχημάτισαν ένα είδος «αντι-PLO» υπό την επωνυμία Εθνική Παλαιστινιακή Συμμαχία. Από την άλλη μεριά, οι δύο ιστορικές οργανώσεις: Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης του Ζωρζ Χαμπάς και Δημοκρατικό Μέτωπο για

την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης του Ναγιφ Χαβατμέ, καθώς συμμερίζονται μεν τις αντιρρήσεις των ηγετών της Εθνικής Συμμαχίας για την πολιτική του Αραφάτ αλλά δεν θέλουν κιόλας να ευθυγραμμιστούν με τη Δαμασκό, συγκροτούν έναν άλλο συνασπισμό που τον ονομάζουν Δημοκρατική Παλαιστινιακή Συμμαχία, στην οποία προσχωρούν επίσης το ολιγομελές Απελευθερωτικό Μέτωπο της Παλαιστίνης (ΑΜΠ) του Ταλαάτ Γιακούμπ, και το Παλαιστινιακό Κομμουνιστικό Κόμμα (ΠΚΚ) που αναπτύσσει έντονη δραστηριότητα στα κατεχόμενα εδάφη.

Αμέσως μετά το σχηματισμό της, η Δημοκρατική Συμμαχία άρχισε διαπραγματεύσεις με την Φατάχ αποβλέποντας στην όσο το δυνατό ταχύτερη σύγκληση του 17ου Εθνικού Παλαιστινιακού Συμβουλίου (ΕΠΣ —ένα είδος κοινοβουλίου της διασποράς) που υποτίθεται ότι θα επανέφερε την ενότητα μέσα στους

πήση συμπίπτουν τα συμφέροντα όχι μόνο του Ισραήλ και των ΗΠΑ, αλλά και της Συρίας. Με αφορμή τα γεγονότα του «Ακίλε Λάουρο», η Δαμασκόσ βοήθησε αφανώς πλην αποφασιστικά, την αμερικανισιωνιστική προσπάθεια αποκλεισμού της PLO. Η προσπάθεια αυτή στηρίχτηκε στο να παρουσιαστεί η PLO ως οργάνωση αιμοσταγών δολοφόνων οι οποίοι, επομένως, δεν μπορούν να είναι αξιόπιστοι συνομιλητές σε οποιοσδήποτε ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις. Το σχετικό προπαγανδιστικό οικοδόμημα στήθηκε πάνω στο πολυσυζητημένο πτώμα του αμερικανοεβραίου παραπληγικού Λίο Κλινγκόφερ, επιβάτη στο «Ακίλε Λάουρο», τον οποίο, σύμφωνα με την κυρίαρχη εκδοχή, σκότωσαν οι απαγωγείς του πλοίου. Το πτώμα του Κλινγκόφερ ξεβράστηκε, μερικές μέρες αργότερα, στις ακτές της Συρίας, οι αρχές της οποίας τσακίστηκαν να το παραδώσουν στους Αμερικανούς καθώς έβλεπαν τη χρήση που θα είχε.

Τώρα οι συνθήκες θανάτου του Κλινγκόφερ είναι εξαιρετικά αμφιλεγόμενες,

και, εν πάση περιπτώσει, κρίνοντας από τη χρήση που του έγινε, δικαιούται κανείς να είναι επιφυλακτικός.

6. Ο Ρήγκαν ωστόσο, έχοντας πάρει φόρα από την αναμφισβήτητη διπλωματική νίκη του επί του Αραφάτ, κατάφερε να τη «συμπληρώσει» δημιουργώντας κρίση στις σχέσεις της χώρας του με την Αίγυπτο και την Ιταλία. Η προσπάθεια του Λευκού Οίκου να χτυπήσει με το ίδιο σμπάρο δυο τρυγόνια προσφέροντας το καουμπόικο υπερθέαμα της σύλληψης των τρομοκρατών στους αιθέρες, κατέληξε στο γνωστό φιάσκο, δηλωτικό, πάντως, ορισμένων πραγμάτων:

- το θέαμα για εσωτερική κατανάλωση (γιατί αυτό είναι το κύριο περιεχόμενο της επιθυμίας των Αμερικανών, να τους παραδοθεί ο Αμράς και να δικαστεί στις ΗΠΑ), αναπόσπαστο στοιχείο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, σημαντικό όσο και οποιοδήποτε άλλο·

- το να χειρίζονται οι Αμερικανοί τις σχέσεις με τους συμμάχους τους όπως την εποχή του Σχεδίου Μάρσαλ, μαρτυρά μια καθυστέρηση που αποτελεί πάγια αδυναμία της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Είναι χαρακτηριστικό το πόσο «λίγη» στάθηκε αυτή η αντίληψη (παρά την παραιτήση του Κράξι και τη συνεπούμενη κυβερνητική κρίση) μπροστά στο βάρος των συμφερόντων που έχει δημιουργήσει η ιταλική αστική τάξη στις σχέσεις της με τον αραβικό κόσμο. Μάλιστα, εκείνος που προσωποποίησε εντονότερα την αντίσταση του ιταλικού κατεστημένου απέναντι στο Λευκό Οίκο δεν ήταν ο σοσιαλιστής Κράξι, αλλά ο χριστιανοδημοκράτης Αντρεότι. Χαρακτηρίζοντας τον Αραφάτ ως «μοναδικό αξιόπιστο συζητητή» για τη Δύση, στραμμένον αταλάντευτα στο δρόμο των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων, ο Αντρεότι δεν παρέλειψε να υπενθυμίζει ότι οι σημερινοί ηγέτες του Ισραήλ έκαναν, πριν από το 1948, ό,τι ακριβώς κάνουν σήμερα οι Παλαιστίνιοι.

κόλπους της PLO. Αλλά, η υποκινούμενη από τη Συρία αδιαλλαξία της Εθνικής Συμμαχίας εμπόδισε τη συγκλήση ενός τέτοιου Συμβουλίου. Αυτό επέτρεψε στον Αραφάτ να συγκαλέσει ένα ΕΠΣ αποτελούμενο σχεδόν αποκλειστικά από εκπροσώπους της Φατάχ και προσκείμενους στον ίδιο ανεξάρτητους. Ο Αραφάτ χρειαζόταν το χρίσμα ενός έστω και «κόλοβου» αντιπροσωπευτικού οργάνου των Παλαιστινίων προκειμένου να προχωρήσει σε συνομιλίες με το Χουσεϊν της Ιορδανίας για κοινή ιορδανο-παλαιστινιακή εκπροσώπηση σε ενδεχόμενες διαπραγματεύσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ, μέσα στο πλαίσιο του παλιού αμερικανικού «ειρηνευτικού» σχεδίου. Η Δαμασκόσ δεν άργησε να απαντήσει στην πρόκληση του Αραφάτ. Ένα μήνα μετά την σύνοδο του ΕΠΣ στο Αμμάν, ένα από τα νέα «μετριοπαθή» μέλη της ανανεωμένης Εκτελεστικής Επιτροπής της PLO, ο

Φαχντ Καμπασμέ, πρώην δήμαρχος της Χεβρόν, εξορισμένος από τις ισραηλινές αρχές, δολοφονήθηκε στο Αμμάν.

Το Φεβρουάριο του 1985, αποφασισμένος να τραβήξει προς τη νέα κατεύθυνση, ο Αραφάτ υπογράφη την ιορδανο-παλαιστινιακή συμφωνία του Αμάν, προκαλώντας έκρηξη οργής μεταξύ των αντιπάλων οργάνων.

Το Μάρτιο, οι τέσσερις της Εθνικής Συμμαχίας μαζί με το Λαϊκό Μέτωπο του Χαμπάς και το Απελευθερωτικό Μέτωπο του Γιακούμπ συγκρότησαν το λεγόμενο Παλαιστινιακό Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας (ΠΜΕΣ), υπό συριακή κηδεμονία. Το καινούργιο αυτό μέτωπο δήλωσε αμέσως ότι «θα αγωνιστεί για να πετύχει την ακύρωση της ιορδανο-παλαιστινιακής συμφωνίας της 11ης Φεβρουαρίου» και επανέλαβε την αντίθεσή του σε «κάθε μορφωμά που εμφανίζεται ως υποκατάστατο της PLO ή που πλήττει την αντιπροσωπευτικότητά του παλαι-

στινιακού λαού». Οι ηγέτες του ΠΜΕΣ δεν έπαψαν ούτε στιγμή να διακηρύσσουν ότι θεωρούν εαυτούς ως τους μόνους νόμιμους εκπροσώπους του παλαιστινιακού λαού μέχρις ότου η επίσημη PLO επανέλθει σε μια «εθνική γραμμή αντιπαράθεσης προς τον ιμπεριαλισμό, το σιωνισμό και τα αντιδραστικά σχέδια».

Το Δημοκρατικό Μέτωπο του Χαβατμέ και το Παλαιστινιακό ΚΚ παρέμειναν έξω από το ΠΜΕΣ σε μια προσπάθεια να αποφυγούν τη συριακή μέγγενη και παράλληλα να περισώσουν κάποια υπολείμματα ενότητας στο παλαιστινιακό κίνημα. Τούτο δεν σημαίνει πως δέχονται τη γραμμή του Αραφάτ.

Ο τελευταίος ελέγχει ουσιαστικά τρεις μόνο από τις οκτώ οργανώσεις που συμμετείχαν αρχικά στην PLO: το Μέτωπο Αραβικής Απελευθέρωσης που συνδέεται με τον ιρακινό κλάδο του Μπαάθ, την Φατάχ και μία αντισυριακή φράξια του Απελευθε-

20 ΧΡΟΝΙΑ

Θλιβερό ιωβηλαίο ο φετινός Οκτώβρης για το διεθνές κομμουνιστικό κίνημα αλλά και το Κίνημα των Αδεσμεύτων. Κλείνουν 20 χρόνια από τη μαζική σφαγή εκατοντάδων χιλιάδων ινδονησιων κομμουνιστών υποστηρικτών της αδεσμευτής πολιτικής του Σουκάρνο, πρώτου προέδρου της ανεξάρτητης Ινδονησίας και ηρωικής μορφής του Κινήματος των Αδεσμεύτων. Η φυσική εξόντωση ενός ρωμαλέου προοδευτικού κινήματος, που προηγήθηκε κατά λίγους μήνες της ανατροπής του Σουκάρνο, ήταν έργο ενός στρατού με αμερικανοθρεμμένους αξιωματικούς υπό την αρχηγία του σημερινού προέδρου της χώρας Σουχάρτο.

Τα γραφεία της ΚΕ του ΚΚ Ινδονησίας στην Τζακάρτα μετά το πραξικόπημα.

Το ΑΝΤΙ, στο επόμενο τεύχος, θα υπενθυμίσει με ένα σύντομο χρονικό τα τραυματικά εκείνα γεγονότα του Οκτώβρη του '65.

ρωτικού Μετώπου της Παλαιστίνης με επικεφαλής τον Αμπούλ Αμράς. Η τελευταία αυτή οργάνωση ήταν, άλλωστε, εκείνη που πήρε την ευθύνη της απαγωγής του «Ακίλε Λάουρο».

Θα ήταν, πάντως, εσφαλμένο να συμπεράνει κανείς ότι η τάση του Αραφάτ είναι μειοψηφία μέσα στους κόλπους της Αντίστασης. Η Φατάχ είναι σαφώς η ισχυρότερη οργάνωση αντιπροσωπεύοντας τα 80% περίπου του δυναμικού της PLO. Διαθέτει την πλειοψηφία στο Εθνικό Παλαιστινιακό Συμβούλιο και απολαμβάνει της εμπιστοσύνης των περισσότερων ανεξάρτητων προσωπικοτήτων του Κινήματος.

Ωστόσο, το λεγόμενο «Μέτωπο της Άρνησης» διαπερνάει και την ίδια τη Φατάχ. Πολλά στελέχη της δέχτηκαν την ιορδανο-παλαιστινιακή συμφωνία με πολλές επιφυλάξεις και μόνο για λόγους κομματικής πειθαρχίας.

κι μέχρι τη Φλώρινα. Ο Δήμαρχος της Καισαριανής δήλωσε ότι η εργατοϋπολη είναι στο πόδι και ετοιμάζει το φεστιβάλ διαίτας. Εργάτες πάρτε το πρόβλημα στα πόδια σας».

Υπάρχουν φύλακες

Στις ειδήσεις των οκτώ το πρωί ο εκφωγνής ήταν ενθουσιασμένος:

«Από τις δέκα χτες το βράδυ μέχρι τις επτά σήμερα το πρωί δεν παρατηρήθηκαν ανατιμήσεις με εξαίρεση τα διανυκτερεύοντα φαρμακεία και βενζινάδικα, τα περίπτερα, τα γαλακτοπωλεία, τα πατσατζιδικά, τους σαλεπιτζίδες, τις ταβέρνες και τα μπαρ. Υπήρξαν εικοσιοχτώ συνεργεία που έκαναν έλεγχο στις ταβέρνες και τα μπαρ. Γύρισαν πίσω τα εικοσιδύο. Τα μέλη τεσσάρων συνεργείων που έκαναν έλεγχο στις ταβέρνες, είναι στο νοσοκομείο με διάτρηση στομάχου. Ο Υπουργός Οικονομικών τους διαμήνυσε την ευαρέσκειά του γιατί εφαρμόζοντας την κυβερνητική πολιτική για λιτότητα στην πράξη έσκασαν από το πολύ φαί που δοκίμασαν».

Τα τηλέφωνα στην ΕΡΤ έσκασαν. Εφόσον υπήρχαν εικοσιοχτώ συνεργεία και γύρισαν το εικοσιδύο μας μένουν έξι. Υπάρχουν και τέσσερα συνεργεία στο νοσοκομείο. Λείπουν άλλα δύο. Τι έγιναν;

Η διεύθυνση ειδήσεων ήταν ανάστατη:

— Αμάν, αλλάζουμε διευθυντή!

Στη Νέα Δημοκρατία έγινε έκτακτο συμβούλιο του Πολιτικού Γραφείου. Η ανακοίνωση βγήκε στις δέκα και ήταν καταπέλτης:

«Η φασιστική ΕΡΤ χτύπησε ξανά. Οι πρασινοφρουροί δεν γνωρίζουν ούτε πρόσθεση. Τι έγιναν τα δύο συνεργεία; Είναι αλήθεια ότι στην εξαφάνιση είναι μπλεγμένα και δυο μέλη του εκτελεστικού γραφείου του ΠΑΣΟΚ τα οποία αναφέρονται και στη λίστα του Μποχάν; Ο πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας και παρ' ολίγον χθεσινός πρωθυπουργός αναρωτιέται για πόσο καιρό ακόμη θα φυγοδικεί ο τωρινός πρωθυπουργός από την αντιμετώπιση του κ. Μητσοτάκη στην τηλεόραση».

Μόλις έφθασε η ανακοίνωση οι αρμόδιοι της ΕΡΤ τα χρειάστηκαν:

— Πάρε τηλέφωνο τη Ζαλοκώστα!

— Τη Μέλπω;

— Όχι, το δρόμο!

— Μιλάει ο δρόμος;

Προφανώς τα είχαν όλοι χαμένα. Σαν να μην έφτανε αυτό νέα ανακοίνωση του ΚΚΕ ήρθε να κάνει την κατάσταση χειρότερη:

«Τα μονοπώλια και οι πολυεθνικές χτύπησαν πισώπλατα το λαό. Δύο συνεργεία της αγορανομίας χάθηκαν το βράδυ και η κυβέρνηση ακόμη ψάχνει. Όμως, ο λαός θ' αντιδράσει στα συμφέροντα μιας χούφτας αμερικανόδουλων ολιγαρχών. Το σωματείο εργατών μπαρ καλεί το λαό σε πορεία από το Κολωνά-

Στο υπουργείο οικονομικών η κατάσταση θύμιζε συνεδρίαση της ΕΦΕΕ:

— Στείλτε γρήγορα τη Δημοτική Αστυνομία να κάνει έλεγχο στα μπαρ!

— Δεν ετοίμασε ακόμη ο Τσεκλένης τις στολές λιτότητας!

— Στείλτε άλλα συνεργεία.

— Τώρα είναι κλειστά.

— Τι ώρα ανοίγουν;

— Μετά τις δέκα το βράδυ.

— Πώς μπορούμε να βρούμε τους ιδιοκτήτες τους;

— Από το ΚΚΕ εσωτερικού.

— Τι σχέση έχουν αυτοί;

— Είναι οι προστάτες των μπαρ!

— Πάρε αμέσως τον Κύρκο!

Ο Κύρκος ήταν ανένδοτος:

— Θα μου δώσετε πρώτα γραφείο.

— Σε μπαρ;

— Όχι, στη Βουλή

— Τι να το κάνεις;

— Να δέχομαι το λαό.

— Έγινε!

— Πρώτα να δω φως!

— Δεν πιστεύεις τον Υπουργό Οικονομικών;

— Υπάρχει κάποιος που τον πιστεύει;

— Εντάξει. Μ' έπεισες!

— Πού θα είναι;

— Στον τηλεφωνικό θάλαμο της Βουλής.

— Ευχαριστώ. Είναι σ' ένα διαμέρισμα των Εξαρχείων αυτός που ζητάτε.

— Τη διεύθυνση.

— Πάρτε την.

Ήταν φανερό. Τα συνεργεία είχαν σχέση με τρομοκράτες. Το τηλέφωνο της ΚΥΠ χτύπησε με νόημα.

— Τρέξτε γρήγορα στα Εξάρχεια. Στο διαμέρισμα τάδε είναι τάδε συνεργεία που χάθηκαν. Υπάρχουν φήμες ότι έχουν σχέση με τρομοκράτες.

Διακόσιοι πενήντα πράκτορες ξεχύθηκαν. Έσπασαν την πόρτα και βρήκαν τα συνεργεία να είναι ανάσκελα στο πάτωμα. Η ατμόσφαιρα μύριζε οινόπνευμα.

— Άτιμοι τρομοκράτες σας πιάσαμε! Αρχηγέ βρήκα και την πρώτη ύλη για βόμβες μολότωφ. Ένα μπουκάλι Βότκα μισοάδειο.

— Πρόσεξε μήπως υπάρχουν και γκαζάκια.

— Αυτός εδώ είναι υπεύθυνος για τη δολοφονία του Μάλλιου, του Μπάμπη, του Αθανασιάδη, του Γουέλτς και του Καποδιστρια.

— Έχει γκαζάκια;

— Όχι, έχει, όμως, δώδεκα γκαζές και είκοσι βόλους. Είναι σίγουρα από το όπλο του!

N.Σ. Μάργαρης

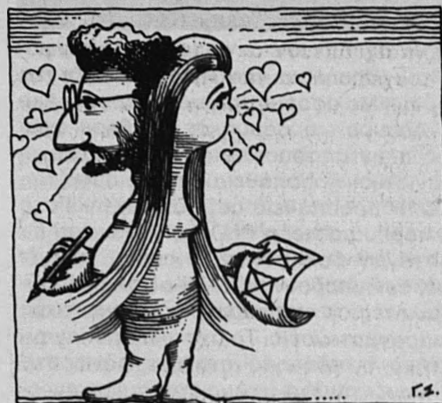
Το μέτρημα

«Δεν αγαπώ τους τεμπέληδες της καρδιάς. Εκείνοι που δεν ανταλλάσσουν τίποτε δεν γίνονται τίποτε. Και η ζωή δεν θα 'χει ωφεληθεί για να τους ωριμάσει. Ο χρόνος κυλά γι' αυτούς σαν μια χούφτα άμμος και τους εκμηδενίζει. Τι έχω να προσφέρω στο Θεό, στο όνομά τους».

Antoine de Saint-Exupery: La citadelle

«Και δέ νιώθω τίποτα γιά καμιά τους, δέ συγκινοῦμαι καθόλου. Σκέφτομαι πώς είναι καιρός πού οι γυναίκες λείψαν από τή ζωή μου —αυτή τήν ώρα δέ βρίσκω νά ξέρω καμιά, γκόμενες μείνανε μόνο. Πολλές. Καί λέω, λοιπόν, λείψαν οι γυναίκες, πλήθυναν οι γκόμενες. Είναι καλό — κακό;— δέν τό ξέρω. Ξέρω μόνο πώς τώρα πρώτη φορά τό σκέφτομαι ἐδώ καί δέν θέλω νά τό πάω παραπέρα».

Δ. Χατζή: Ρεμβασμός του Δεκαπενταύγουστου

Συχνά καταφεύγουμε σε κείμενα άλλων, σε κείμενα κλασικά, από μίαν αδυναμία μας να μιλήσουμε για πράγματα που μας αφορούν άμεσα στην πρακτική της καθημερινής ζωής. Χάνουμε τη φυσική μας άνεση και χάνουμε το δικό μας λόγο.

Το έχω σκεφτεί και έχω καταλήξει πως μιλώντας για πράγματα που αφορούν τη διαμάχη των δύο φύλων δεν μπορώ να μιλήσω και να γράψω από τη σκοπιά της μιας ή της άλλης μεριάς. Κάθε αρνητικό που πάω να φορτώσω στην άλλη, την ετερόφυλη δηλαδή, διαπιστώνω αμέσως πως θα μπορούσε να αφορά και εμένα, το φύλο μου δηλαδή. Σκέφτομαι μάλιστα, στην τελική του εκδοχή, το κείμενο αυτό να το υποβάλω «προς έγκριση» σε εκπροσώπους και του άλλου φύλλου. Είναι προκαταβολικά βέβαιο ότι θα το προσυπογράψουν χωρίς επιφύλαξη.

Ας μην κρυβόμαστε: Κάθε λόγος, γραπτός ή προφορικός έχει φύλο. Αλλά όπως έγιναν τα πράγματα —και εδώ οφείλουμε μίαν ειλικρινή εκμυστήρευση— οι συμπεριφορές μας είναι πανομοιότυπες, αδιακρίτως φύλου. Ομοιομορφία συμπεριφοράς. Ομοιομορφία, ισοπέδωση στην αντιμετώπιση κάθε συνάφειας και σχέσης. Εξηγούμαι: Δεν θέλω τώρα να αραδιάσω ανεκδοτολογικά, δεκάδες από περιστατικά και ούτε μπο-

ρώ να συμπυκνώσω όσα συμβαίνουν, όσα λέγονται και όσα γράφονται. Όμως ένα απλό περιστατικό συνόψισε στη συνείδησή μου την πλήρη ισοπέδωση και την κυριαρχία των καταναλωτικών προτύπων: Η ανταλλαγή και αναμέτρηση έχουν εκλείψει. Ο απολογισμός της ζωής μας είναι ένα απλό μέτρημα, μια απαρίθμηση.

Καθόμουν πριν από λίγες ημέρες στο υπαίθριο καφενείο και απολάμβανα τον απογευματινό ήλιο που σε λίγο θα στερηθούμε. Είχα απλώσει την εφημερίδα μου και αφού περιδιάβασα εγκλήματα και πολιτική, έβγαλα το στυλό και άρχισα να λύνω το σταυρόλεξο —έτσι για να περάσει η ώρα. Σκόνταψα σε μια λέξη και δεν θυμάμαι τώρα, πού. Στην αμηχανία μου, όπως έπαιζα με το στυλό, αντί να σχεδιάζω εκείνα τα ακαταλαβίστικα σχέδια που σκαρώνουμε παίζοντας με ένα χαρτί, άρχισα να τραβώ γραμμές και να τσεκάρω έτσι όπως κάνουν όταν μετρούν καφάσια ή τα αποτελέσματα στις εκλογές: πρώτα μια κατακόρυφη, ύστερα κολητά μια οριζόντια γραμμή. Πάλι μια κατακόρυφη και μια οριζόντια για να κλείσει ένα τετράγωνο. Και μετά μια διαγώνιο και τέλος άλλη μια διαγώνιο ώσπου οι γραμμούλες να γίνουν έξι. Συνέχισα το «τσεκάρισμα», δηλαδή τις εξάδες, και σταμάτησα όταν έφτασα σε ένα σχήμα μισοτελειωμένο, ανοιχτό. Γραμμούλες ίσιες, ίδιες, όμοιες.

Με διπλωμένη την εφημερίδα και παρατημένο το σταυρόλεξο κατάλαβα ότι ασυναισθητα έπαιζα. Είχα μιμηθεί το παιχνίδι που πριν λίγη ώρα παρακολουθούσα κρυφά, να το παίζει ένα ζευγάρι, καθισμένο στο διπλανό τραπέζι. Είχε προηγηθεί μια συζήτηση σε τόσο ζωηρό. Πιο ζωηρό από το κανονικό. Στο τέλος έφυγαν. Σηκώθηκαν, πλήρωσε ο καθένας τα δικά του και ανεχώρησαν, με μικρή διαφορά χρόνου, προς αντίθετες κατευθύνσεις.

Έμεινε πάνω στο τραπέζακι ο λογαριασμός και πάνω του ήταν χαραγμένα τα μαγικά τετράγωνα με τις εξάδες που αυτοί πρώτοι έπαιζαν. Με έτρωγε η περιέργεια να αρπάξω εκείνο το χαρτάκι και να μετρήσω τις εξάδες που ο καθένας είχε σημειώσει. Να βγάλω τα αθροίσματα. Μόνο η φυσική μου ντροπή με απέτρεψε από μια χειρονομία που θα γεννούσε την περιέργεια των διπλανών και θα με εξέθετε στα μάτια του γκαρσονιού. Τι γύρευε λοιπόν στα χέρια μου ένας ξένος λογαριασμός, και τι αντιπροσώπευαν τα λεφτά που είχε παρατήσει το ζευγάρι;

Άντε μετά να ξεμπλέξεις με τα γκαρσόνια. Δεν με φτάνουν τα άλλα...

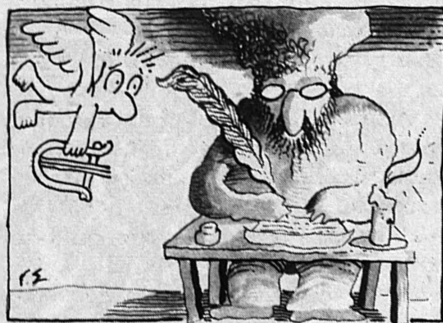
Στη συζήτηση που είχε προηγηθεί ανά-

μεσα στο ζευγάρι, όπως —άθελά μου— κρυφάκουγα, κατάλαβα τους «όρους» του περιέργου εκείνου παιχνιδιού. Στη ζωηρότητα της συζήτησης και της αντιπαλότητας, τα δύο μέρη του ζευγαριού άρχισαν να «τσεκάρουν» τις σχέσεις που είχε ο καθένας ως τότε, και παραβγαίνουν στο μέτρημα. Καθένας πίεζε τη μνήμη του και τραβούσε κι από μια γραμμούλα ώσπου έκλεινε το ένα μετά το άλλο τα τετράγωνα με τις διαμέτρους. Οι εξάδες παρήλυναν η μια μετά την άλλη. Επρόκειτο για μια καταμέτρηση ερωτικών συντρόφων —αδιακρίτως παρήλασαν σύζυγοι, αγάπες με όρκους αιώνιας εμμονής και αφοσίωσης, ευκαιριακές συναντήσεις σε μεθοριακούς σταθμούς και τουριστικά θέρετρα. Δεν κατάλαβα αν είχαν τραβήξει και από μια γραμμή ακόμα, καταμετρώντας ο ένας τον άλλον.

Όπως σηκώθηκα να φύγω, μου ήρθε να γελάσω φωναχτά. Άφησα βιαστικά όσα χρωστούσα και μάζεψα το τσαλακωμένο χαρτάκι με το λογαριασμό του ζευγαριού. Μετρούσα εξάδες και προσπαθούσα να βγάλω κάποιο συμπέρασμα. Είχα όμως μπερδευτεί. Ποιος είχε καλύτερη μνήμη και ποιος είχε καταναλώσει τις περισσότερες σχέσεις; Όπως κοιτάξα στο δικό μου λογαριασμό, φεύγοντας, διαπίστωσα ότι μπορούσα να κλείσω άλλη μια εξάδα στο σχήμα που έχασκε ανοιχτό. Είχα παραλείψει ότι μόλις εχτές το απομεσημέριο είχα καταναλώσει άλλη μια καινούρια σχέση. Και το βράδυ η τύχη μου είχε χαμογελάσει. Νομίζω πως ίσως από μεθαύριο θα μπορώ να τραβήξω ανέξοδα άλλη μια γραμμούλα, ίσια, όμοια με τις άλλες...

N-K

Θεοφράστου χαρακτήρες, μεμψιμοιρίας ις'

Εστιν η μεμψιμοιρία φθονου και άχαριστίας έγγονον γνήσιον, ό δέ μεμψίμοιρος τοιόσδε τις, οίος αποδόντος του ταμειυτικού άρχοντος δραχμάς έκάτον κατά μήνα ειπειν «στατήρος και δαρει-

κων δέομαι. τί μοι ταυτα τά κίβδηλα και παράσημα και έν τη άλλοδαπή ούδέ τριχός άξια άποδιδως;» και ταυτα ούδ' όβολόν έχων βρόχον πρίασθαι και άπάγξασθαι. Καί εις συμπόσιον ή εις έσπερίδα του δημοσίου παρακληθείς και τήν τράπεζαν πλήρη άλλάντων και πλακώνων και ποπάνων και ζυθου (νενοθευμένου μέν, αλλά ζυθου) καταλαβών τάς όφρυς άνεσπακώς τοιαυτα άθυροστομειν «λάβρακας και άστακούς και λαγούς και όρνιθων γάλα, οία έν Έλουντι και Κερκύρα και Ρόδω οί άρχοντες έσθίουσιν, βούλομαι κάγώ καταφαγειν. ή γάρ γαστήρ μου έπί χιλιετίας όλας λυττώσα όφα φαύλα βδελύττεται». Καί άστράβην ήμιόνου ώνησάμενος (ανάλώμασιν' άλλολοτρίοις) δεινός ειπειν «τεθρίπτου σικελικού χρήζω». Καί άρχίδιον παρ' άξίαν λαβών οίος έν τη άγορά τοιαυτα διατρανώσαι «ό Λυδός τόν όνον έλαύνει! άρχήν τήν περιπόρφυρον βούλομαι κατέχειν. Ουδενός γάρ ήττων ειμί. Μών οί γαμβροί και οί υίοί και αί παλλακίδες βελτίονες έμου εισιν; πολλού γε και δει». Καί υπό παιδίσκης χαριέσσης καταφιλούμενος και καταψυχόμενος (αυτός ώμογέρων ήδη και νωδός και κυφός και —τό πάντων δεινότατον— τάς όσφυς κεκομμένος) οίος ειπειν «ρυτίδα άνέφανες, μύρου ευτελους όζεις, κροκωτόν έλληνικόν φέρεις. —Σποδησιλαυρα, έχιδνης και σκορπίου γέννημα, δέδοικα μά τήν Κυθήρειαν μή μοι τήν νόσον, ήν θείαν μάστιγα καλοουσιν, προσάψης!

Διά γάρ τό δέος του ίου άνίσχυρος γεγόνα και ταυτα 'Ηρακλέους έρρωμενέστερος». Καί του δήμου τραγφδούς και κωμωδούς και όρχηστάς και άοιδούς και αϋλητρίδας μισθωσαμένου οίος συρίσαι και ποδοκροτήσαι και λιθοβολήσαι και σιχιτρίσαι και σκώψαι ώς «γραιών υθλοι και δικηλιστών αγωνίσματα και Άσπασίας χαμαιτυπεία». Καί εις βουλήν παρακληθείς ίνα δημηγορουντας τούς άρχοντας —ό Βερβελιθράκη, ό Βαρβαράκη και σύ μελίρρυτε Άλευριά! —άκροάσθαι οίος σφακλώσαι και άναβοήσαι «Ρήτορες σύκινوي και όχλου βλαχικού περιτρίμματα. άλεκτορομαχίας γλίχομαι». Καί λέκτωρ νόμω βιαίω κατασταθείς και διά βίου τής έν τω πρυτανείω σιτήσεως τυχών οίος τόν νομοθέτην άγράμματος και άνελληνιστον μυκτηρίσαι. Καί τής έαυτου μερίδος μετά χρόνου πολλού μόγις έκ τριακοσίων βουλευτήν κτησαμένης οίος δέσμην άρχών και αντιπροεδρίαν άπαιτειν και έν τη Πυκνί άναφωνειν «Είς έμοί μύριοι» και «Ένα αλλά λέοντα!» Ταυτα γνώμης γογγυστικής, μεμψιμοιρου και άχαρίστου δείγματα.

Φιλολογική έπιμέλεια:

Μειλίχιος Παλαιόφρων

Ιατρική Σχολή

Η ΑΝΑΣΤΟΛΗ των εκπαιδευτικών διαδικασιών στην Ιατρική του Πανεπιστημίου της Πάτρας — το κλείσιμο καλύτερα της σχολής, γιατί ουσιαστικά δεν λειτουργεί — προκάλεσε ποικίλα σχόλια και αντιδράσεις. Η πλειοψηφία του αντιπολιτευόμενου Τύπου πρόβαλε την περίπτωση της Ιατρικής σαν απόδειξη για τη διάλυση των ΑΕΙ. Ούτε λίγο, ούτε πολύ το τρανό δείγμα μιας «διαφορετικής πολιτικής» την οποία ακολουθεί η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ στην Ανώτατη Εκπαίδευση και η οποία όπου να 'ναι θα έχει σαν αποτέλεσμα να «τιναχθούν όλα στον αέρα» και «οι σχολές να κλείσουν». Η κυβέρνηση είπε ότι υπάρχουν αδιάθετα χρήματα στα Πανεπιστήμια, υποσχέθηκε να λύσει ορισμένα προβλήματα στο μέλλον και υπερασπίστηκε την πολιτική της. Θεωρεί, δηλαδή, ότι δεν υπάρχει ζήτημα, και το ιατρικό τμήμα στην Πάτρα μπορεί με λίγη καλή θέληση και διευθέτηση μικροπροβλημάτων, να λειτουργήσει απρόσκοπτα.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ όμως δεν ανταποκρίνεται ούτε στην καταστροφολογική εικόνα, που δίνεται κυρίως από μερίδα του αντιπολιτευόμενου Τύπου, ούτε θα γίνει «ρόδινη» με «λίγη καλή θέληση», όπως υποστηρίζει η κυβέρνηση. Υπάρχουν κρίσιμα προβλήματα εκπαιδευτικής λειτουργίας του τμήματος, προβλήματα προγραμματισμού και οικονομικά τα οποία και προκάλεσαν το κλείσιμο.

Το παρελθόν και η σημερινή εικόνα
ΤΟ ΙΑΤΡΙΚΟ τμήμα του Πανεπιστημίου Πατρών ιδρύθηκε με το νόμο 641/1977. Ανάμεσα στους σκοπούς της ίδρυσης ήταν και η βελτίωση της ιατρικής περιθαλψης στην περιοχή, η ενίσχυση της αποκέντρωσης και η αναβάθμιση και ανανέωση της ιατρικής εκπαίδευσης.

Η ΜΕΛΕΤΗ για την ίδρυση της Ιατρικής Σχολής Πατρών έθετε το ανώτατο όριο 100 εισακτέων φοιτητών κάθε χρόνο ώστε να ανταποκρίνεται η σχολή στην εκπαιδευτική της λειτουργία. Η αύξηση του αριθμού των εισακτέων σε 150 το 1984 και 180 το 1985, χωρίς να υπολογίζονται οι μεταγραφές από το εξω-

τερικό και των ειδικών κατηγοριών, αποτέλεσε την αφορμή για την πρώτη σύγκρουση με το υπουργείο Παιδείας. Η Γενική Συνέλευση του τμήματος, διαμαρτυρήθηκε για την αύξηση, και τον Ιούνιο με διάβημα προς το υπουργείο διαπίστωνε ότι το τμήμα υποβαθμίζεται με δεδομένο το υπάρχον διδακτικό προσωπικό (ΔΕΠ) και την αδυναμία παροχής σωστής εκπαίδευσης. Προτάθηκε μάλιστα, να περιοριστεί ο αριθμός των εισακτέων για το 1985 στους 40.

Η ΑΥΞΗΣΗ του αριθμού σε 180, η αύξηση μείωση των πιστώσεων που από 50 εκατ. δραχμές έγιναν φέτος 20, το ελάχιστο διδακτικό προσωπικό και ο μικρός αριθμός κρεβατιών που δεν αρκούν για την εκπαίδευση των φοιτητών, οδήγησε το τμήμα στην ομόφωνη απόφαση της αναστολής των εκπαιδευτικών διαδικασιών.

ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΚΤΗ συγκέντρωση που έγινε στις 16/10 με πρωτοβουλία της κοινής επιτροπής όλων των φορέων της ιατρικής και στην οποία πήραν μέρος μαζικοί φορείς, δόθηκαν ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία για τη σημερινή κατάσταση του τμήματος. Σύμφωνα με την επιτροπή ένα από τα κύρια προβλήματα της ιατρικής είναι η αύξηση του αριθμού των εισακτέων από το όριο των 100

στους 180 σε σχέση με το ανεπαρκές ΔΕΠ και την όλη υποδομή του τμήματος. Οι καθηγητές θεωρούν ότι είναι αδύνατη η εκπαίδευση ενός τέτοιου αριθμού φοιτητών με τις σημερινές συνθήκες. Το πρώτο αρνητικό αποτέλεσμα είναι π.χ. η μείωση του χρόνου εκπαίδευσης από τις 8 εβδομάδες στις 6.

ΕΠΙΠΛΕΟΝ υποστηρίζουν ότι το πρόβλημα θα οξυνθεί στο μέλλον με απρόβλεπτες συνέπειες. Η αύξηση του αριθμού των φοιτητών δεν θα δημιουργούσε προβλήματα εάν υπήρχε μια καλύτερη σχέση διδασκόντων - διδασκόμενων και φοιτητών - κρεβατιών σε πανεπιστημιακές κλινικές. Σήμερα το ΔΕΠ αποτελείται από 22 καθηγητές, 2 αναπληρωτές, 12 επίκουρους, 29 λέκτορες, 32 επιστημονικούς συνεργάτες και 36 επιστημονικό διδακτικό τεχνικό προσωπικό. Στην Ιατρική Αθήνας, το ΔΕΠ είναι 700 και στην Ιατρική Κρήτης υπάρχουν 280 θέσεις ΔΕΠ.

ΟΙ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑΚΕΣ κλινικές ανά φοιτητή σύμφωνα με τον Harrell, ο οποίος έκανε τη μελέτη για την Ιατρική Πάτρας, έπρεπε να είναι 4, ενώ η μελέτη του ΚΕΠΕ προέβλεπε 5. Η αντίστοιχη αναλογία στη Γαλλία είναι 5, στη Σοβιετική Ένωση 3,9 και στις ΗΠΑ 5,9. Ο αριθμός σήμερα στην Ιατρική Πάτρας είναι 0,9.

ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΣΗ του 5ου και του 6ου έτους των Ιατρικών Σχολών Αθηνών - Πατρών, που φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, είναι χαρακτηριστική των διαφορών και των προβλημάτων.

Σύγκριση 5ου - 6ου έτους της Ιατρικής Αθηνών - Πατρών

	ΠΑΤΡΑ	ΑΘΗΝΑ
Φοιτητές	236	1.273
ΔΕΠ*	85	700
Κλινικές	213	2.080
Κλινικές/Φοιτητές	0,9	1,6

*Περιλαμβάνονται καθηγητές και λέκτορες.

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ να σημειωθεί ότι τα προηγούμενα ισχύουν μέχρι στιγμής ενώ στη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 1985-86 προβλέπεται

η Μαχη

Σεπτέμβριος
Οκτώβριος '85
No 8

Τα
κόμματα
σε κρίση

Οι αγώνες ξεδιπλώνονται

Περιεχόμενα

Σελ.

• Το ΠΑΣΟΚ στη μεταλογική συγκυρία: Αυτοδυναμία αλλά κρίση	1
• ΚΚΕ, ΝΚΕ (απ): Κατάσταση αναρχής και περιπλοκή	9
• Το εργατικό κίνημα μεσοτάς στη «νέα οικονομική πολιτική» του ΠΑΣΟΚ	12
• Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΝΑΥΤΗΓΕΩΝ - Το χρονικό	18
- Σχόληση με ένα σύνθημα κρήνη στο ναυπηγείο	23
- Η παρότρυνση της Εργατικής Αλληλεγγύης	25
• ΔΕΗ - Οι αντιθέσεις μιας γραφειοκρατικής εξουσιοδότησης	27
• ΠΡΑΚΤΟΡΟΛΟΓΙΑ - τα υποκείμενα της πασοτικής διαχείρισης	30
• ΕΥΠΡΟΣ: Τα αδιέξοδα της στρατηγικής των Ελλήνων κομμουνιστών	38
• Γεωργιασμός ο Μεταρρυθμιστής	41
- Το ανήλικτο πρόσωπο του κρατικού καταναλωτή	47
• ΝΟΤΙΑ ΑΦΡΙΚΗ: Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση	51
• Λευκός στον Ούτολο Καρβέλι	53
• Η Αγγλία της θάλασσας και της	56
• Το ραβδικό κίνημα μετά τον αντι-309	59
• Όταν οι ραβδικοί τρανούν από τους εργατικούς αγώνες	61
• Το «εργατικό Πεντακτύριο» μεσοτάς στην οικονομική κρίση	
• Οι φοιτητές της Πάτρας και το σκαμπό	

Δρχ 120

Θέσεις

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ — ΚΡΙΤΙΚΗ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΩΝ ΓΕΩΝ

Κρίση και μεταρρύθμιση

Χρήστος Θεοχαράς: Οι σύγχρονες τεχνολογίες («δηλαδή η πληροφορική και η μικροηλεκτρονική») και η θεωρία της αξίας

Μπάμπης Ανθόπουλος: Ο χρόνος του Συντάγματος

Τάσος Κυπριανίδης: Η λεωφόρος της δύσης (Σημειώσεις για την ιστορική πορεία του Κ.Κ.Γαλλίας)

Ηλίας Ιωακείμογλου: Η κρίση του καπιταλισμού της σχετικής υπεραξίας (1970-1985)

Γ.Ν.: Κασετοπειρατείες έπαινος

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1985

13

οι αναλογίες να είναι πιο δυσμενείς.

ΣΕ Ο,ΤΙ αφορά την Πάτρα δεν υπολογίζεται το νέο πανεπιστημιακό νοσοκομείο, ούτε το 409 στρατιωτικό νοσοκομείο. Όμως οι εκτιμήσεις για το 409 Σ.Ν. είναι αντιφατικές, για το πότε δηλαδή θα είναι έτοιμο, ενώ το νέο πανεπιστημιακό νοσοκομείο με δύναμη 720 κλινές έπρεπε, σύμφωνα με τον προγραμματισμό, να είναι έτοιμο τη φετινή χρονιά. Με τους υπάρχοντες ρυθμούς δεν είναι γνωστό πότε και αν θα ετοιμαστεί. Ας αφήσουμε και το σημαντικό θέμα της επάνδρωσής του. Υπολογίζεται ότι για τη λειτουργία του χρειάζονται μόνον 1.000 νοσηλεύτριες.

ΣΥΜΦΩΝΑ πάλι με υπολογισμούς της κοινής επιτροπής καθηγητών - φοιτητών της Ιατρικής στην Πάτρα, για τους σημερινούς πρωτοετείς και δευτεροετείς φοιτητές που είναι 335, χωρίς τις μεταγραφές, χρειάζονται, όταν φτάσουν στο 5ο και 6ο έτος, για την εκπαίδευσή τους 1340 κλινές.

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ επίσης να σημειωθεί ότι για ορισμένες ειδικότητες υπάρχουν καθηγητές χωρίς να υπάρχουν κλινικές. Είχε ζητηθεί στο παρελθόν η ίδρυση Ψυχιατρικής κλινικής, Ορθοπαιδικής, Ουρολογικής, Ωτορινολαρυγγολογικής και Νευροχειρουργικής. Οι αρμόδιοι είχαν υποσχεθεί ότι θα γίνουν. Μέχρι τώρα όμως δεν έγινε τίποτα.

Έλλειψη προγραμματισμού

ΔΥΣΚΟΛΑ μπορεί να αμφισβητηθεί αυτή η εικόνα. Ανεξάρτητα, δηλαδή, από βελτιώσεις και την υλοποίηση ορισμένων υποσχέσεων το πρόβλημα υπάρχει. Η σημερινή κρίση οφείλεται όμως σε λόγους αποκλειστικά οικονομικούς ή τα αίτια της πρέπει να αναζητηθούν και στην εκπαιδευτική πολιτική και στην πολιτική που ακολουθείται στην υγεία;

ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΑ υπάρχει στενότητα. Αλλά τα προβλήματα δεν προκύπτουν πάντα επειδή δεν υπάρχουν οι πιστώσεις. Πρώτα απ' όλα υπάρχει το κρίσιμο θέμα του προγραμματισμού από το υπουργείο Παιδείας. Όταν δεν καταρτισθεί σωστός προγραμματισμός και σχεδιασμός στη βάση μιας συγγραμμένης πολιτικής είναι φυσικό να υπάρχουν τεράστιες αντιφάσεις. Το υπουργείο π.χ. αποδέχεται ότι στο ιατρικό τμήμα της Κρήτης για 50-100 φοιτητές πρέπει να υπάρχουν 280 θέσεις ΔΕΠ και για την Ιατρική Πάτρας υποσχεται 80 θέσεις. Τελικά επειδή δεν υπάρχουν κονδύλια —μόνο;— θεωρεί ικανοποιητική τη λειτουργία της ιατρικής στην Πάτρα με 65 περίπου θέσεις ΔΕΠ.

ΑΛΛΟ χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η αυξομείωση των δαπανών, οι οποίες πρέπει επιπλέον να ξεδευτούν σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα —από τον Αύγουστο μέχρι το Νοέμβριο— χωρίς να υπάρχει παράλληλα ο προγραμματισμός, η αξιολόγηση επιλογών κτλ.

ΟΙ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ αυτές όπως και εκείνες που προέρχονται από τη σχέση φοιτητών - πανεπιστημιακών κλινικών και από τη σχέση ΔΕΠ - φοιτητών οφείλονται στην πολιτική που ακολουθείται για την ιατρική εκπαίδευση και ιδιαίτερα την προπτυχιακή εκπαίδευση. Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον π.χ. να γνωρίζαμε —αν υπάρχουν— τις μελέτες και τον προγραμματισμό για την εγκατάσταση των Κέντρων Υγείας στις περιοχές που υπάρχουν

Ιατρικές Σχολές. Η αν υπάρχει και ποια είναι η σύνδεση μεταξύ των εκπαιδευτικών στόχων των ιατρικών σχολών με τους σκοπούς του Εθνικού Συστήματος Υγείας.

ΜΙΑ ΑΛΛΗ ενδιαφέρουσα πλευρά, είναι τα αποτελέσματα της εφαρμογής του νόμου -πλαισίου. Θεωρείται σήμερα αναγκαίο, κάθε ιατρικό τμήμα να διατυπώνει τους εκπαιδευτικούς του στόχους και ένα πρόγραμμα σπουδών για την υλοποίησή τους με βάση τα κριτήρια, προτεραιότητες και τους γενικότερους και ειδικούς στόχους της πολιτικής για την Υγεία και την ιατρική εκπαίδευση. Εδώ, όμως, πρέπει να επισημανθεί η λειτουργία των Πρυτανικών Συμβουλίων και των Διοικήσεων των Πανεπιστημίων. Η εκλογή των πρυτάνεων αποφασίσθηκε από το υπουργείο Παιδείας και οι διαδικασίες καθώς και οι ψήφοι που στήριζαν την εκλογή τους είναι κομματικοί. Είναι φυσικό να θεωρούν τους εαυτούς τους υπόχρεους μάλλον στα κόμματα και στο υπουργείο, παρά στη λειτουργία των φορέων και στην εκπαιδευτική πολιτική που καθορίζεται από αυτόνομες διαδικασίες μέσα στα ίδια τα ΑΕΙ. Και δεν αναφερόμαστε εδώ μόνο στην έγκαιρη άσκηση πίεσης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αλλά στη διατύπωση προτάσεων, απόψεων και θέσεων για τους εκπαιδευτικούς στόχους και τον αναγκαίο προγραμματισμό.

Πιστώσεις και σχεδιασμός

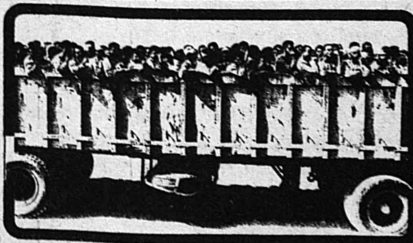
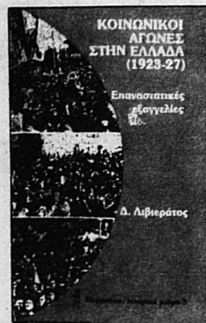
ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΑ που η κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι περισσεύουν είναι κυρίως κονδύλια για τεχνικές και διοικητικές εργασίες τα οποία όμως δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για επιστημονικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς. Πώς μπορεί να εξηγήσει η κυβέρνηση π.χ. το γεγονός ότι καθηγητής στο κεντρικό τμήμα της Πάτρας αναγκάζεται να κάμει τον ζωκόμο για να λειτουργήσει το εργαστήριο; Και όταν υπάρχει μια τέτοια κατάσταση μπορεί να ζητήσουν π.χ. τα ΑΕΙ να κάμουν έρευνες όταν δεν υπάρχουν οι αναγκαίοι κατ' αρχήν όροι της σωστής λειτουργίας των εργαστηρίων;

ΣΤΗ ΒΑΣΗ ποιου προγραμματισμού αποφασίζεται λ.χ. η ίδρυση Οικονομικής Σχολής στο Αγρίνιο που ανήκει στο Πανεπιστήμιο Πατρών όταν τα τμήματα του ίδιου δεν λειτουργούν; Και με βάση ποιο σχεδιασμό και ποια εκπαιδευτική πολιτική ιδρύονται νέες πανεπιστημιακές μονάδες όταν υπάρχει ασφυκτικό οικονομικό πρόβλημα; Είναι φυσικό τότε να πηγαίνουν πρώτα οι φοιτητές, μετά οι καθηγητές και μετά τα κτίρια. Ειδικά σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης δεν θα έπρεπε να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στον προγραμματισμό;

ΑΥΤΟ όμως προϋποθέτει τις διαδικασίες εκείνες που θα οδηγήσουν στη διατύπωση στόχων και μεθόδων υλοποίησής τους. Τι είδους λχ. ιατρική εκπαίδευση χρειαζόμαστε και τι γιατρούς. Η περίπτωση του ιατρικού τμήματος στην Πάτρα δείχνει ότι πρέπει, έστω και αργά, να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα με σοβαρότητα και συνέπεια. Πολιτικές επιλογές χωρίς προηγούμενη διερεύνηση για τη δυνατότητα λύσεων, είναι πολιτικές επιλογές «για πισωγυρίσματα». Είναι δηλαδή συντηρητικές επιλογές είναι δημοσκοπικές διακηρύξεις.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑ

Συναίνεση στη συγκάλυψη χαφιέδων και παρακράτους

του Ρεπόρτερ

Με τη συζήτηση στη Βουλή, η υπόθεση του χαφιέ Κρυστάλλη μπήκε μάλλον στην τελική φάση της. Το αίτημα της Νέας Δημοκρατίας για σύσταση εξεταστικής των πραγμάτων επιτροπής προσάραξε γρήγορα στην ακλόνητη θέληση του Μένιου Κουτσόγιωργα να της υπενθυμίζει πόσο της μοιάζει, και κλείνοντας το μάτι να της υπογραμμίζει πως αυτοί οι μηχανισμοί είναι κληρονομήσιμοι και κληρονομητέοι. Έτσι, ενώπιον του κινδύνου να αποκαλυφθούν οι πράκτορες της νεοδημοκρατικής και καραμανλικής επταετίας, η Νέα Δημοκρατία ανέκρουσε πρύμναν και επέλεξε ως σημείο αντιπαράθεσης την ερμηνεία του Συντάγματος. Αλλά και σε αυτό το σημείο ο Μένιος δεν πρωτοτύπησε. Ερμήνευσε τις διατάξεις του Συντάγματος με τον οίστρο της προδικτατορικής περιόδου και μετέτρεψε ένα προνόμιο της μειοψηφίας με το οποίο ελέγχεται η κυβέρνηση, σε διακριτική ευχέρεια της τελευταίας. Το αποτέλεσμα βέβαια ήταν να αποδειχθούν ταυτόχρονα τόσο η καθαρά δημαγωγική αντιπολίτευση που ασκεί η Νέα Δημοκρατία,

όσο και η απόφαση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ να καλύψει πολιτικά όλο τον εσμό προσώπων και καταστάσεων που διαφάνηκαν για μια στιγμή πίσω από τις ρωγμές που άφησε η αντιπαράθεση ΚΥΠ και ΕΛΑΣ.

Η Αριστερά, για μια ακόμα φορά πιάστηκε στην παγίδα των δικών της αντιφάσεων, κι ανάμεσα στην ταραχή που δημιουργήσε η αποκάλυψη ενός χαφιέ και την αδυναμία της να πεισθεί ότι η υπεράσπιση της δημοκρατίας είναι μια υπόθεση που οφείλει να στρέφεται κατά παντός, προτίμησε να παίξει έναν δευτερεύοντα ρόλο, παρά να γίνει πρωταγωνίστης σε μια υπόθεση που περιέκλειε τον κίνδυνο να την εμφανίσει ως συμπλέουσα με την επάρατη Δεξιά.

Με δύο λόγια, όλοι οι πολιτικοί σχηματισμοί φαίνεται πως απέκτησαν αιφνίδια μια ισχυρή διάσταση κυνισμού, κι αφού χλεύασαν με την αδεξιότητα των κυβερνητών, γρήγορα απεδέχθησαν ότι αυτού του τύπου οι λειτουργίες αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των κανόνων του πολιτικού παιχνιδιού.

Ωστόσο, τα κρίσιμα ζητήματα παραμένουν.

- Ο υπουργός Δημόσιας Τάξης Θ. Τσούρας ανακοίνωσε ότι συνελήφθη ενεργός πυρήνας της τρομοκρατίας, ενώ τις προηγούμενες ημέρες κάποιοι υφιστάμενοί του διοχέτευαν με φορτικό τρόπο ψευδείς ή αδιασταύρωτες πληροφορίες στον Τύπο.
- Αρκετά από τα δημοσιεύματα έθιξαν την τιμή κάποιων προσώπων και δύο από τους κατηγορούμενους που σήμερα αποφυλακίσθηκαν στιγματίστηκαν ως επικίνδυνοι τρομοκράτες.
- Ο πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου μίλησε στο υπουργικό συμβούλιο για «απαράδεκτους ανταγωνισμούς» ανάμεσα στην Αστυνομία και την ΚΥΠ, άφησε ακάλυπτους όσους είχαν θεωρήσει ότι

η ορθή κυβερνητική λειτουργία συνίσταται στη με κάθε μέσο υποστήριξη της αρχικής ανακοίνωσης του Θ. Τσούρα, και σαν να ήταν ο ίδιος εντελώς ανεύθυνος για το έργο των μηχανισμών στους οποίους προίσταται, υποσχέθηκε επίλυση του προβλήματος στο μέλλον.

• Τέλος, ο υπουργός Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης, έβαλε στη Βουλή την τελευταία πινελιά χρησιμοποιώντας ως μοναδικό επιχείρημα τον πρότερο ανέντιμο βίο της Δεξιάς. Προσφιλής βέβαια μέθοδος και αποτελεσματική, όμως φαίνεται να εξισώνει το ΠΑΣΟΚ με τις πιο σκοτεινές πτυχές της Νέας Δημοκρατίας.

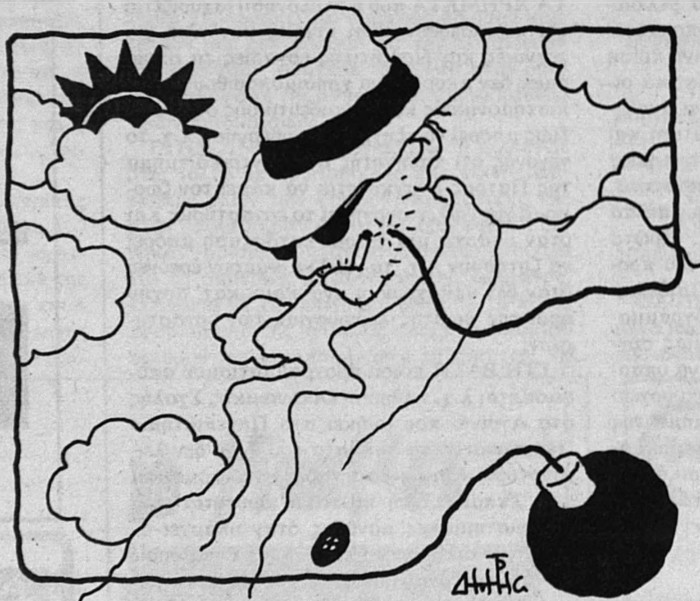
Βέβαια, η επίδειξη δημοκρατικής ευαισθησίας δεν είναι το πιο ισχυρό χαρακτηριστικό του Μ. Κουτσόγιωργα, όμως το επιχείρημα ότι ο Κρυστάλλης προσλήφθηκε στην ΕΡΤ-2, για να βγάξει το ψωμί του, αποτελεί από μόνο του ένα μείζον πολιτικό ζήτημα. Κι από αυτή τη σκοπιά το «ΑΝΤΙ» έχοντας συνείδηση ότι το αίτημά του έχει στις σημερινές συνθήκες ουτοπικό χαρακτήρα, θα επιμέ-

νει να υπενθυμίζει ότι στους κανόνες του παιχνιδιού παραμένει πάντα και ο κανόνας ότι εκείνος που χάνει καλείται να πληρώσει.

Υπενθυμίζουμε, λοιπόν, ότι αυτή η υπόθεση δεν έχει κλείσει. Και για πολλούς ο λογαριασμός μένει ανοιχτός. Έτσι το θέμα του διορισμού του χαφιέ Κρυστάλλη στην ΕΡΤ-2 ύστερα από διαμεσολάβηση του γραμματέα του πρωθυπουργού Μ. Ζιάγκα, αποτελεί σύμπτωμα παρακρατικής λειτουργίας, το οποίο όχι μόνον δεν καλύπτεται από τον Μ. Κουτσόγιωργα, αλλά αντίθετα κηλιδώνει τη συνολική λειτουργία της κυβέρνησης. Οι λανθασμένοι πολιτικά χειρισμοί (και οι συνέπειές τους) του αναπληρωτή υπουργού Δημόσιας Τάξης δεν ξεπε-

νιούνται με τη μέθοδο της λήθης, ούτε με τη φημολογούμενη αποστρατεία των κ. Μποσινάκη και Τζανάκη. Έπειτα, ο ρόλος του Ιωάν. Αλεξάκη, οι σχέσεις του και οι ποικίλες διασυνδέσεις του, δεν είναι δυνατόν να παραμένουν αδιευκρίνιστα. Ούτε οι λειτουργίες της ΚΥΠ μετά το 1981 να καλύπτονται πολιτικά κάτω από τη φιλοσοφία του Μ. Κουτσόγιωργα που προαλείφεται για πολιτικούς της προϊστάμενος.

Μέσα από την υπόθεση Κρυστάλλη αποκαλύφθηκε μια πτυχή από τις λειτουργίες των Μυστικών Υπηρεσιών και των διασυνδέσεών τους με την πολιτική εξουσία, που θέτει μείζονα ζητήματα. Δεν μπορεί, λοιπόν, να αντιμετωπισθεί από εδώ και πέρα με μια συνωμοσία σιωπής, ή με το απλοϊκό επιχείρημα ότι από την υπόθεση οφελείται η Δεξιά. Διότι η υπεράσπιση της νομιμότητας και της δημοκρατικής λειτουργίας του Κράτους, είτε είναι ενιαία είτε είναι απλώς αφερέγγυα.

Ο ΑΛΕΞΑΚΗΣ

δυσανασχετούσε για τις παρεμβάσεις Μποσινάκη - Τζανάκη - Τζίμα, στις σχέσεις του με την CIA...

Νέα στοιχεία στην υπόθεση ΚΥΠ - Κρυστάλλη έρχονται στη δημοσιότητα, μέσα από μία συνέντευξη που έδωσε ο Ντάνος Κρυστάλλης στην Δήμητρα Αλεξάκη. Στοιχεία που δεν μπορούν βέβαια να ελεγχθούν, όπως όλα όσα έχει πει μέχρι σήμερα στους δημοσιογράφους ο Ντάνος Κρυστάλλης, γιατί από την ΚΥΠ και τις υπηρεσίες ασφαλείας κανείς δεν πρόκειται να τα επιβεβαιώσει ή να τα διαψεύσει.

Ο ίδιος είναι λαλίστατος και με κάθε τρόπο συνεχίζει μια τακτική των αποκαλύψεων, που ουσιαστικά μιλούν για τη δημιουργία ενός παρακράτους, είτε για κάποιους λόγους δικής του ανάγκης, είτε για λόγους άγνωστων ακόμη πολιτικών σκοπιμοτήτων.

Πράγμα που φαίνεται και από την συνέντευξή του στην «Βραδυνή» (21.10.85) που δόθηκε στο ανάλογο για την εφημερίδα ύψος. Γεγονός που δείχνει ότι ο χαφιάς Κρυστάλλης έχει τις ικανότητες του χαμπαλιέοντα. Προσαρμόζεται πάντα στο περιβάλλον.

Έτσι, σύμφωνα με όσα λέει ο Κρυστάλλης:

- Ο Αλεξάκης είχε σχέσεις με Αμερικανούς της CIA και καθημερινές σχεδόν επαφές, αλλά αυτό ήταν κάτι απόλυτα φυσικό.
- Η CIA παρακολουθούσε και προσπάθησε να πλησιάσει την

χήρα Κασίμη στην Κρήτη και χρησιμοποίησε γι' αυτό και την Αναστασία Τσάντες, ανηψιά του δολοφονημένου Τζωρτζ Τσάντες.

• Αλεξάκης και Κρυστάλλης «πιάστηκαν» από άντρες της Ασφάλειας να τα λένε σε κεντρικό ξενοδοχείο, γι' αυτό αναγκάστηκαν ν' αλλάξουν «στέκι» και να συναντιούνται σ' ένα σπίτι της οδού Χαρίσης.

• Ο Κρυστάλλης αποκαλύπτει στην Δήμητρα Αλεξάκη ότι ο Αλεξάκης παρακολουθούσε και την ίδια και τον δημοσιογράφο Γιώργο Κυράμπελα. Ο τελευταίος με αφορμή την επιβεβαίωση του Κρυστάλλη για την παρακολούθησή του και μια σειρά άλλων στοιχείων που έχει θα καταθέσει την, ερχόμενη εβδομάδα μήνυση εναντίον της ΚΥΠ.

• Μια καινούργια πληροφορία στο μεταξύ διέρρευσε αυτές τις μέρες από ανώτερους παράγοντες της ενοποιημένης Ελληνικής Αστυνομίας. Το 1980 παρολίγο το παιδί - θαύμα του Αλεξάκη, ο Κρυστάλλης, να έπαιρνε το ποσό των 20 εκατομμυρίων δραχμών για να πάει στην Ιταλία και ν' αποκαλύψει υποτίθεται τους «εγκέφαλους» της 17ης Νοέμβρη. Την τελευταία στιγμή μπήκε στη μέση κυβερνητικός παράγοντας και το ελληνικό δημόσιο γλύτωσε αυτό το ποσό.

— Σε κάποια εφημερίδα γράφτηκε ότι είχατε σχέσεις με τα μέλη της ομάδας Κασίμη.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ: Ούτε στον κύκλο της ομάδας Κασίμη, ούτε σε οποιαδήποτε τρομοκρατική ομάδα κατάφερα να διεισδύσω. Οι σχέσεις μου περιορίζονται στους νόμιμους αριστεριστές και αναρχικούς, που ποτέ δεν μου έδωσαν την εντύπωση ότι συνδέονται με οργανωμένες πράξεις βίας. Ιδιαίτερα για τους νεώτερους (καταληψίες χημείου κτλ.) είχα διαπιστώσει ότι η άποψή τους για τη βία είναι εντελώς άμεση, η αποθέωση του «εδώ και τώρα», ζωώδης θα έλεγα και βγάζει όλη την απελπισία τους. Οι σχέσεις τους με την τρέχουσα πολιτική είναι εντελώς ανύπαρκτες, τα ιδεολογικά τους «δάνεια» προέρχονται από λογοκλοπές κυρίως των θεωριών του Γκυ Ντεμπόρ, των στίχων του Τζόε Ντιβίσιον και της πανκ-ροκ σκηνής.

Θα έλεγα ότι αυτοί οι νέοι θέλουν πάση θυσία ν' αποφύγουν την ένταξη στο εργοστάσιο, που βρίσκεται προ των πυλών. Είναι ανίκανοι όπως και στο Μπρίξτον και στο Τότεναμ, να προετοιμάσουν μια βίαιη πράξη. Είναι πια σε σχέση με τους παλιότερους θέμα διαφορετικών αξιών.

Πίστευω ότι οι τρομοκράτες είναι στην πλειονοπία τους μεγάλης ηλικίας και αγκιστρωμένοι σαν σε σανίδα σωτηρίας στη μετά τη Μάη του '68 αντίληψη για το αντάρτικο της πόλης.

Καπου - καπου κυκλοφορούσαν φήμες για κάποιον που χανόταν από τα κυκλώματα των αριστεριστών ότι ενδέχεται να περνούσε στην «παρανομία», αλλά ποτέ δεν ήξερες αν συνέβαινε κάτι τέτοιο ή απλά όπως συμβαίνει συνήθως κάποιος αριστεριστής κουραζόταν και εγκατέλειπε.

Δεν ξέρω αν είχε επιχειρηθεί διείσδυση στην ομάδα Κασίμη, ξέρω μόνο ότι είχαν προσπαθήσει να πιάσουν επαφή με την Αλεξάνδρα Κασίμη και τον τότε σύζυγό της Γιώργο Λαγγαδινό και άλλους φίλους τους στην Κρήτη και απέτυχαν. Το ίδιο αποτέλεσμα είχε και προσπάθεια της CIA, λόγω του ειδικού ενδιαφέροντός τους για την τρομοκρατία και της διαμονής της Κασίμη στην Κρήτη, (αυξημένο ενδιαφέρον λόγω των Βά-

σεων), δια μέσου της πιθανής ανιψιάς του δολοφονηθέντος Τσάντες, Αναστασίας Τσάντες και άλλων πρακτόρων.

— Τι γνωρίζεται για τις σχέσεις Αλεξάκη - CIA;

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ: Την παραπάνω πληροφορία για τις επιχειρήσεις διείσδυσης της CIA μου είχε μεταφέρει ο ίδιος ο Αλεξάκης. Μου μιλούσε συχνά για τις καθημερινές σχεδόν υπηρεσιακές συναντήσεις του με τους αξιωματικούς του κλιμακίου της CIA στην Αθήνα αλλά ποτέ δεν με άφησε να εννοήσω ότι επρόκειτο για κάτι το ύποπτο ή το εξωπηρεσιακό.

Συχνά δυσανασχετούσε με τις παρεμβάσεις σ' αυτές του τις σχέσεις από τους κ. Μποσινάκη και Τζανάκη και από κάποια φάση και μετά από τον κ. Τζίμα. Για τον τελευταίο και ειδικότερα στην παρέμβασή του στην υπόθεση απελαθέντος αμερικανού πράκτορα της CIA.

Παρατηρούσε ότι η απέλαση αυτή, που παρέβαλε πλήθος εμποδίων στις σχέσεις με τη CIA, οφειλόταν στις από τη δικτατορία σχέσεις του κ. Τζίμα με τους Παλαιστίνιους, στην εκπαίδευσή του κοντά τους και στις συνεχιζόμενες επαφές μαζί τους.

Πάντοτε ο Αλεξάκης εμφανίζε μια ηττοπάθεια σε σχέση με τις δυνατότητες των ελληνικών υπηρεσιών στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας ιδιαίτερα της εισαγόμενης και έ-

Η υπόθεση Κρυστάλλη φαίνεται να περνάει πλέον στην αρμοδιότητα των αρχειοφυλάκων. Ύστερα από τα τεράστια πρωτοσέλιδα και τις αψιμαχίες ανάμεσα στην κυβέρνηση και την αντιπολίτευση, φαίνεται πως το πολιτικό προσωπικό όλων των κομμάτων και οι μηχανισμοί της εξουσίας βιάζονται να τελειώσουν με αυτή τη σκοτεινή και δυσάρεστη ιστορία. Ύστερα από όλον αυτό τον ορυμαγδό, πατριερείται μια εξαιρετική δυστοκία ως προς την εξαγωγή κάποιων πολιτικών συμπερασμάτων. Κι όμως ο χαφιές Κρυστάλλης συνεχίζει την παραληρηματικό μονόλογό του εμπλέκοντας καθημερινά όλο και νέα πρόσωπα, αποκαλύπτοντας πτυχές και καταστάσεις, χωρίς κανείς να μπορεί να διευκρινίσει αν συνεχίζει κάποια διατεταγμένη υπηρεσία που του έχει ανατεθεί ή αν πλέον ως κάλός χριστιανός αναζητά μέσα από την εξομολόγηση την άφεση αμαρτιών.

Στη συνέντευξη που ακολουθεί, ο Κρυστάλλης προσθέτει νέα στοιχεία κι αφήνει να φανεί μια σχιζοειδής πλευρά της προσωπικότητάς του. Χλευάζει τους αξιωματικούς της Αστυνομίας και της ΚΥΠ για την ανικανότητά τους, ενώ παράλληλα ξεχνάει πως ο ίδιος τουλάχιστον — σύμφωνα με όσα δηλώνει — είναι ένα από τα θύματα μιας μερικής έστω, ικανότητάς τους να μετατρέπουν κάποια άτομα σε ασπόνδυλους πράκτορες τους. Με την ίδια άνεση που τους ειρωνεύεται για τη βλακεία τους, υπονομεύει την ίδια τη στρατηγική του θεωρώντας ότι μπορεί να συνεχίζει την τακτική των αποκαλύψεων κατά δόσεις, να διατηρεί κάποια αξιοπιστία και παράλληλα να αποσιωπά ότι κρίνει πως δεν συναιρείται με την εικόνα που ο ίδιος επέλεξε για τον εαυτό του.

Ωστόσο, παρά τις προφανείς ψυχολογικές αντιφάσεις του και τους αδιευκρίνιστους στόχους του, ο χαφιές Κρυστάλλης αποτελεί ένα αποδεικτικό στοιχείο για τη λειτουργία μηχανισμών παρακράτους στους κόλπους της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ. Γι' αυτό και μόνο τον λόγο το «ΑΝΤΙ» δημοσιεύει τη συνέντευξή του και την «αφιερώνει εξαιρετικά» στον Μένιο Κουτσόγιωργα, τον μοναδικό Έλληνα πολιτικό που μπήκε στον κόπο του χαφιέ Κρυστάλλη και τον αντιμετώπισε σαν ένα άνεργο νέο που πήρε το δρόμο της ΚΥΠ και της ΕΡΤ-2, όπως άλλοι νέοι, τη δεκαετία του '60, έπαιρναν το δρόμο της ξενιτειάς, «για να φάνε ψωμί οι άνθρωποι».

βριζε όποιον πίστευε ότι παρενέβαλε εμπόδια στις τόσο αποδοτικές όπας πίστευε σχέσεις των ελληνικών υπηρεσιών με τη CIA.

— Ο Γιώργος Τσιτσιλιάνος είπε κάποια στιγμή στους δημοσιογράφους ότι μπορεί και να δουλεύατε στις μυστικές υπηρεσίες για να τους δημιουργήσετε προβλήματα.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ: Κάποιος ανάλογος ισχυρισμός αποδόθηκε στον συγκρατούμενό μου Τσιτσιλιάνο αλλά σε μια στιγμιαία συνάντησή μας, (στις φυλακές μάς έχουν απομονώσει μεταξύ μας) μου τον διένευσσε και ισχυρίστηκε ότι οι δημοσιογράφοι παραποίησαν τα λόγια του.

Η αλήθεια είναι ότι δεν είχα κανένα απολύτως λόγο για να διαβρώσω τις υπηρεσίες ασφαλείας και μεταξύ αυτών και την ΚΥΠ. Όταν το '76-'77 κατ' εμέ, '78 κατά τον Τσούρα, άρχισα τη συνεργασία μου με τις υπηρεσίες Ασφαλείας ανήκα στην ΕΔΑ και ασφαλώς δεν με έστελνε ο Γλέζος και ο Ηλιού να διαβρώσω επ' ονόματί τους την ασφάλεια.

Λίγο αργότερα συστήνεται η επιτροπή Σερίφη και εγώ με το πρόσχημα της συμπαράστασης σαν εκπρόσωπος της νεολαίας ΕΔΑ, γίνομαι ενεργό μέλος της. Αλλά ούτε και η επιτροπή Σερίφη το '78 αποτελούσε κάποιο συνωμοτικό πυρήνα που είχε συμφέρον να διαβρώσει την Ασφάλεια. Αντίθετα ενθυμούμαι ότι όταν διαλύθηκε η επιτροπή με την αθώωση του Σερίφη, κάποιος αξιωματικός με τον οποίο συνεργαζόμουν τότε μου υπέδειξε φωτογραφία νεαρού εύσωμου με μoustάκι αξιωματικού χωροφυλακής που εγώ μέχρι τότε θεωρούσα ένα από τα φανατικότερα και επιδεικνύοντα ιδιαίτερο ζήλο στελέχη της επιτροπής.

Μήπως θα ενδιαφερόταν κάποια από τις υφιστάμενες οργανώσεις, ΕΛΑ, ΕΟ 17 Ν., να στείλει πράκτορά της στην Ασφάλεια ή την ΚΥΠ; Εμένα προσωπικά έστω και «απ' έξω» ποτέ οι οργανώσεις αυτές δεν μου έχουν δώσει τη διάσταση ενός τέτοιου «επαγγελματισμού» στη δράση τους. Ενωώ τη λειτουργία ενός τέτοιου μηχανισμού που να διαθέτει δυνατότητες διάβρωσης ολόκληρων τομέων του κρατικού μηχανισμού.

Υπάρχει π.χ. το παράδειγμα του καθηγητή της εγκληματολογίας στο Πανεπιστήμιο της Φλωρεντίας Σεντζάνι που ενώ είχε επιφορτιστεί από το ιταλικό υπουργείο Δικαιοσύνης με τη μελέτη των αιτημάτων και της συμπεριφοράς της εγκλειστικής «ιστορικής ηγεσίας» των Ταξιαρχιών, (Ρενάτο Κούρτσιο, Φραντζεσκί, Ντίλε Βένερι. Πιανκόνε, Ρόσι, Μπεσούκιο κ.ά.) στην ουσία και μέχρι τη μέρα της σύλληψής του ήταν ο σύνδεσμος της «ιστορικής ηγεσίας» των Ταξιαρχιών με τους «απ' έξω» (Μορέττι, Μπάρμπαρα Μαλσταρένε κ.ά.).

Άλλα, ωστόσο, τα φόντα των κόκκινων Ταξιαρχιών την εποχή της παντοδυναμίας τους και άλλα του ΕΛΑ και της ΕΟ 17 Ν. Πολύ φοβάμαι δηλαδή ότι για τις ευκαιριακά λειτουργούσες ελληνικές τρομοκρατικές ομάδες, πληροφορίες σαν και αυτές που θα συνέλεγα εγώ με την πολύχρονη προύπηρεσία μου στις υπηρεσίες ασφαλείας, κάπου θα ήταν και άχρηστες. Οι ομάδες αυτές έχουν αποδείξει ότι χρόνια επιβιώνουν κλεισμένες κυριολεκτικά στο καβούκι τους. Σε τι θα τους χρησίμευε λοιπόν μια γενικότερη πλη-

ροφόρηση. Γιατί προβλήματα ασφαλείας δεν αντιμετωπίζουν, έτσι κι αλλιώς, αφού λειτουργούν κλεισμένες στο «γκέτο τους».

— Γνωρίζετε για παρακολούθησεις άλλων δημοσιογράφων εκτός από αυτούς που έχετε αναφέρει μέχρι τώρα;

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ: Η ερώτησή σας μου θυμίζει ένα περιστατικό από τις τακτικές συναντήσεις μας με τον κ. Αλεξάκη το φθινόπωρο του '84.

Άντρες των Τζανάκη και Μπουσινάκη παρακολουθούσαν τον κ. Αλεξάκη και μας περικύκλωσαν στο ξενοδοχείο Πρέζιντεντ. Πράγμα που το αντιλήφθηκαν και οι εκτός του μπαρ άντρες του κ. Αλεξάκη (οδηγός και άντρας ασφαλείας).

Αναγκαστήκαμε λοιπόν ν' αλλάξουμε «στέκι» και να συναντιόμαστε σε «γιάφκα» της ΚΥΠ στην οδό Χαρίσης 4 ή 6 (μεταξύ Ιουλιανού και Ηλείου), νοικιασμένη στο όνομα του εκδιωχθέντος αστυνομικού που υπηρέτουσε στην ΚΥΠ κ. Πισινάρα. Έρχεται λοιπόν ο κ. Αλεξάκης στη Χαρίση με κάποιο κείμενο στη δεύτερη σελίδα μιας κυριακάτικης Αυγής που είχε από κάτω την υπογραφή σας. Νόμισα στην αρχή ότι το ενδιαφέρον του πήγαινε από συνωνυμία ή την πιθανή συγγενεία σας αλλά όπως αμέσως μου εξήγησε, αφορμή ήταν το ίδιο το κείμενο. Ήταν μια από τις συνηθισμένες επιχειρήσεις «ρουτίνας» του κ. Αλεξάκη.

Εκείνο που προκάλεσε το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της ΚΥΠ για το άτομό σας ήταν μια φράση στο κείμενο που κατά τη γνώμη του κ. Αλεξάκη είχε μια «αίσθηση από μέσα», μια γνώση των εσωτερικών δεδομένων των τρομοκρατικών ομάδων. Γράφατε συγκεκριμένα για την τοποθέτηση της βόμβας έξω από τη δυτικογερμανική Πρεσβεία: κύκλοι προσκείμενοι στην ομάδα «Χρ. Κασίμης» επισημαίνουν ότι η ομάδα αυτή έχει διαλυθεί και τα μέλη της έχουν τραβήξει διαφορετικούς δρόμους.

Αυτή η ενυπόγραφη άποψή σας, στάθηκε αφορμή, για ν' αρχίσει ο ουσιαστικός ηγέτης της ΚΥΠ έρευνα για το άτομό σας. Θεώρησε ότι μια τέτοια άποψη δεν μπορεί παρά να προέρχεται από μια δημοσιογράφο που έχει ιδιαίτερες σχέσεις με τις τρομοκρατικές οργανώσεις.

Τις ημέρες εκείνες, δεν γνωρίζω αν έγινε ευδιάκριτη η παρακολούθησή σας, περάσατε από τον μεγαλύτερο κίνδυνο της ζωής σας, να συλληφθείτε. Επεί 15 μέρες θυμάμαι ερχόταν με ένα φάκελο που περιείχε όλα τα στοιχεία της προσωπικής σας ζωής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε για την ποιότητα και τον ακριβή χαρακτηρισμό της σχέσης σας με το δημοσιογράφο Γιώργο Καραμπέλα. Μου φαίνεται ότι ο δικός σας φάκελος παραγέμισε εξαιτίας αυτής της σχέσης.

Το ενδιαφέρον για τον Καραμπέλα αυξάνεται μετά τις πληροφορίες που δημοσίευσε την επόμενη τις εκτέλεσης Τσαντες για τις σχέσεις του με την αμερικανική αποστολή στην Ελλάδα και κορυφώνεται με την έκδοση του βιβλίου του «Το ελληνικό αντάρτικο των πόλεων». Ακόμη και πρόσφατα που αποσύρθηκε όπως μου είπε ο κ. Αλεξάκης (γιατί εγώ δεν τον γνωρίζω προσωπικά) στην ιδιαίτερη του πατρίδα, τελεί υπό αυστηρή παρακολούθηση.

— Γιατί οι υπηρεσίες ασφαλείας «έστησαν όπως λέτε αυτή την σκευωρία εναντίον σας; ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ: Έβγαλα κατά καιρούς ορισμένα συμπεράσματα από αναλύσεις που έκανα σε προκηρύξεις που μου δόθηκαν.

Διαφωνούσα πέρα για πέρα με τη χονδροειδή άποψη που κυριαρχούσε και κυριαρχεί για χρόνια στην Ασφάλεια και την ΚΥΠ, ότι τάχα οι διάφοροι τίτλοι των τρομοκρατικών οργανώσεων είναι άλλο συνωμοτικό κόλπο.

Πιστεύω, ότι ιδιαίτερα την περίοδο '79-'80, υπήρξαν έντονες ιδεολογικές διαφοροποιήσεις που οδήγησαν σε διασπάσεις. Έχουμε συγκεκριμένα το βάρος μιας «γκεβαρικής τουπαμαριστικής» παράδοσης, που στην πορεία συγκρούεται με τις από την Ιταλία μάλλον ελθούσες αντιλήψεις αυτονομίας.

Πιστεύω ότι εκεί όπου υπήρξαν οι περισσότερες διασπάσεις είναι μάλλον στον ΕΛΑ, όπου διογκώθηκε μέχρι το '80 σημαντικά χωρίς να είναι σε θέση να έχει ταυτόχρονα εκείνες τις ιδεολογικές πολιτικές λειτουργίες που θα βοηθούσαν στην ομογενοποίησή του.

Ήδη από το '79 έχουμε την εμφάνιση νέων οργανώσεων, με κυρίαρχα στοιχεία στους τίτλους τους τις λέξεις «αυτόνομοι», «πυρήνες» διαδικασία που κορυφώνεται με την εμφάνιση της ομάδας «Οκτώβρης '80». Οι ομάδες αυτές πλασματικά βέβαια υποτίθεται ότι εκφράζουν νέες ανάγκες και υποκείμενα, (π.χ. ο Οκτώβρης '80 βάει βόμβες σε αυτοκίνητα φαρμακευτικών εταιρειών που ειδικεύονται στα ψυχοφάρμακα, άλλη οργάνωση καίει το αυτοκίνητο του ψυχιάτρου των φυλακών Μαράτου κτλ.).

Ωστόσο, θεωρώ εντελώς απίθανο να γράφτηκαν τόμοι ολόκληροι διαφωνιών όπως συνέβη πάνω στο ζήτημα του εμπρησμού των πολυκαταστημάτων από οργανώσεις όπως η 17 Ν., ΕΛΑ, Οκτώβρης '80, μόνο και μόνο για ν' αποπροσανατολιστεί η αστυνομία χωρίς μάλιστα να υπάρχει μέχρι σήμερα κάποιο υπαρκτό πρόβλημα ασφαλείας των τρομοκρατών.

Από ένα σημείο και πέρα, όταν προσπαθήσεις να κάνεις μια τέτοια συστηματική «επιστημονική» θα τολμούσα να πω προσπάθεια ανάλυσης και είσαι αντιμέτωπος με το επίπεδο κουλτούρας και γνώσης του επιθεωρητή

Κλουζώ καταλαβαίνεις ότι αυτόματα αρχίζεις να θεωρείσαι και συ ο ίδιος τρομοκράτης. Οι άνθρωποι δεν είναι σε θέση να χωρίσουν τους Χούλιγκανς του Ολυμπιακού από της ΑΕΚ ή να μοιράσουν κλήσεις για παράνομο παρκάρισμα και τους ζητάνε ν' ασχοληθούν με την τρομοκρατία.

Πολλοί θα έχουν νιώσει στο πετσί τους τη διαδικασία που από ύποπτος «κουλτουριάρης», μπορείς να μετατραπείς σε ύποπτο για τοξικομανία, ομοφυλοφιλία κτλ. Το ίδιο εύκολα μπορείς από κουλτουριάρη συνεργάτη του επιθεωρητή Κλουζώ, πάλιν σ' θέματα τρομοκρατίας να μετατραπείς και συ ο ίδιος σε ύποπτο τρομοκράτη.

Κάθομαι και διαπιστώνω στη φυλακή τις προσπάθειες ανάλυσης που κάνει έγκυρο περιοδικό της Αριστεράς, πάντα στο θέμα μου, και διαπιστώνω, ότι κάπου αλλού κάνει μια ανάλυση βασισμένη στην πιθανότητα «σχίζοφρένειας» και «βλακειάς», (πρωταρχικές κατ' εμέ) των πρωταγωνιστών του σεναρίου και στη συνέχεια την απορρίπτει επειδή όπως ομολογείται: «ρομαντικοί ίσως εξακολουθούμε να υποστηρίζουμε ότι δεν καταντήσαμε έτσι ακόμη ...».

Τι κρύβεται πίσω από αυτή την αντίληψη; Το χρόνιο σύνδρομο της Αριστεράς ότι έχουμε να κάνουμε με ένα πανίσχυρο κράτος με παντοδύναμους κατασταλτικούς μηχανισμούς. Η Αριστερά έχει συνηθίσει να βλέπει γύρω της Καραχάλιους που πετάνε τη στολή του διοικητή Ασφάλειας, φορούν τη στολή του εργατή και μοιράζουν προβοκατορικές προκηρύξεις της ΕΔΑ, αστυνομικούς δηλαδή που διαθέτουν και ευφυΐα και πάθος. Πρέπει τώρα πια να το πάρει απόφαση ότι οι αστυνομικοί αυτοί μάς τελειώσαν, οι περισσότεροι από αυτούς ταυτίστηκαν με το καθέστώ τους τη δικτατορία και υπέστησαν τις συνέπειες. Από το '74 και μετά άρχισαν να ισχύουν νέα κριτήρια ανάδειξης που βασίζονται στην προθυμία του αστυνομικού να υποκείται τυφλά στις εντολές των προϊσταμένων του. Φτάνουμε λοιπόν και στο βασίλειο των επιθεωρητών Κλουζώ, που το μοναδικό τους προσόν είναι η κατάληξη του ονόματός τους σε «άκης», έστω και αν μερικές φορές είναι Μανιάντες και όχι Κρητικοί.

Ή ελπίζετε ότι σε μια ενδεχόμενη προαγωγή τους θα έρθουν σε ρήξη με το δεξιό περιβάλλον των συναδέλφων τους και αυτόματα θα μετατραπούν σε «δημοκρατικούς».

Στην ουσία οι διαφορές των μεν από τους δε είναι ανύπαρκτες, δεν είναι αυτές που έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε στις εναλλαγές του «πολιτικού προσωπικού».

Αν δεν θέλουμε λοιπόν να είμαστε ρομαντικοί και να αρπαζόμαστε από τους μύθους της παιδικής μας ηλικίας ας δούμε την αλήθεια κατάματα. Δεν έχουμε απέναντί μας το πανίσχυρο κράτος, αλλά το κράτος «χάρτινη τίγρη» και αυτό δεν είναι καθόλου αντιφατικό με όλα τα δεδομένα που εν μέρει εκθέσαμε. Δε χρειάζεται ιδιαίτερος κόπος, μια κάποια σπατάλη του χρήματος των φορολογουμένων για να παρακολουθήσουμε εσάς κ. Αλεξάκη. Το ίδιο και άλλους δημοσιογράφους ύποπτους και αυτούς για τρομοκρατία ή απλά για την ανεξαρτησία της γνώμης τους.

Το κράτος και σ' αυτούς τους τομείς πάσχει από αδυναμία εκσυγχρονισμού και αντι-

παραγωγικό τρόπο λειτουργίας. Είναι υπερτροφικό στη συγκέντρωση πληροφοριών που δεν χρειάζονται. Είναι εντελώς αδύναμο στη συγκέντρωση πληροφοριών για την τρομοκρατία.

Χρησιμοποιεί την ύπαρξη της τρομοκρατίας, σαν πρόσχημα για τη συγκέντρωση κονδυλίων, κατασκευάζει τρομοκράτες για να δικαιολογήσει τα κονδύλια, και δεν εννοώ τους ελάχιστους φανερούς τρόπους κατασκευής, όπως, στην περίπτωση της δικής μου «ομάδας», αλλά στο όριο των κατασκευών που επιτυγχάνεται στις δια μέσου ΥΠΕΑ ανταλλαγές των πληροφοριακών δελτίων. Εμφανίζεται και δω δηλαδή το πρόβλημα της αδυναμίας εκσυγχρονισμού, μόνο που παίρνει τερατώδεις μορφές και διαστάσεις. Εδώ έχει και τις ρίζες του το πρόβλημα της μεγέθυνσης των διαστάσεων της τρομοκρατίας. Εκμεταλλεύονται αυτή τη μεγέθυνση και τον ανταγωνισμό του Τύπου, που με το πλήθος των εφημερίδων που κυκλοφορούν, αναζητά μετά μανίας αποκλειστικότητες.

Την επιχειρησιακή ικανότητα που έδειξε η 17 Ν. στη δολοφονία του Μομφεράτου π.χ., μπορεί να δει κανείς με δύο τρόπους. Σαν επίδειξη δύναμης της συγκεκριμένης οργάνωσης που έχει διευρύνει τις δυνατότητες και τα μέλη της. Μπορούμε όμως να δούμε την ενέργεια και σαν κάτι το ανάλογο με την απαγωγή και δολοφονία του Μόρο στην Ιταλία. Και κει οι Ερυθρές Ταξιαρχίες, ευρισκόμενες δήθεν στο απώγειο της δύναμής τους, στην ουσία όμως έχοντας μετατραπεί σ' ένα αποκομμένο από κάθε φιλικό περιβάλλον μηχανισμό, εκτέλεσαν με στρατιωτική ετοιμότητα το σχέδιο της απαγωγής.

Αυτή η επιχείρηση όμως φάνηκε καθαρά ότι ήταν η αρχή του τέλους τους γιατί είχαν πριονίσει οι ίδιοι επί χρόνια το κλαδί που τους συνέδεε με το φοιτητικό κίνημα.

Έτσι και δω, μια ή δυο ενέργειες το χρόνο από τη 17 Ν. και άλλες τόσες από τον ΕΛΑ με ποιο τρόπο μπορεί να θεωρηθούν άνοδος της τρομοκρατίας.

Η τρομοκρατία ήταν σε άνοδο μέσα στο 1975-76 με το κάψιμο δεκάδων ΞΑ αυτοκινήτων ακόμη και στην περίοδο '78-'80, μέχρι τα πολυκαταστήματα με τις τοποθετήσεις δεκάδων βομβών από πλήθος ομάδων με τους πιο διαφορετικούς τίτλους.

— Ποια περίοδος προϋπόθετε τη μεγαλύτερη συμμετοχή λοιπόν, η σημερινή ή οι προηγούμενες;

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ: Βέβαια, μπορεί οι ίδιες οι Ταξιαρχίες να είχαν κάνει ό,τι ήταν δυνατό για ν' αποξενωθούν από το περιβάλλον τους αλλά και οι ίδιες οι ιταλικές αρχές είχαν φροντίσει να εκσυγχρονιστούν και να διεκδύσουν με μακροχρόνιο στόχο.

Εδώ απέχουμε «έτη φωτός» από τη χάραξη μια ανάλογης στρατηγικής. Εδώ οι υπεύθυνοι αντί να φροντίσουν για τη διεξόδυση του πράκτορα και στη συνέχεια την εξάρθρωση των τρομοκρατών φτάνουν αντιστρέφοντας τα διεθνή αστυνομικά δόγματα, και προβαίνουν στη σύλληψη του ίδιου του πράκτορα σαν τρομοκράτη.

Μπορούν να πείσουν φτάνοντας σ' ένα δικαστήριο με συμμορία αποτελούμενη από έναν απόφιο και μάλιστα δικό τους πράκτορα επί τόσα χρόνια;

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΑΘΗΝΑ 1983

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

● Από τον Ηλία Λεφούση πήραμε το γράμμα που ακολουθεί και αποτελεί τη δική του απάντηση στο δημοσίευμα, με τον τίτλο «Το εργατικό κίνημα και η ιστοριογραφία του» του Καστωρως Πολυδούκη (τχ. 299, σ. 52-53).

Αγαπητοί φίλοι του «Αντί»,

Δεν είναι στο χαρακτήρα μου να αντιδρώ, χωρίς λόγο. Είμαι όμως υποχρεωμένος να το κάνω, αφού προκλήθηκα απ' τον Κ.Π., που θέλει να κρύβει το πραγματικό του όνομα πίσω από ένα ψευδώνυμο. Κανονικά, ένας άνθρωπος, που δεν τολμάει να υποστηρίξει αυτά που γράφει με το όνομά του, θα 'πρεπε να περιφρονηθεί και να αγνοηθεί, ακόμα και από το αγαπητό «Αντί», που από πολλά χρόνια το διαβάζουμε. Τέλος πάντων επειδή ο Κ.Π. θα ανυπομονεί να τη δει αυτή την απάντηση, θα τον «τιμήςσουμε» με μια απάντηση υπογράφοντας την σαν υπεύθυνο άνθρωποι και όχι όπως έπραξε ο ίδιος. Λυπούμαστε μόνο, που θα αναγκαστούμε να μιλήσουμε για τον εαυτό μας, κάτι που δεν το κάναμε ποτέ. Ένα να σημειώσετε αγαπητοί φίλοι, πως αυτή η λάσπη, αφού πλασαρίστηκε στις εδώ εφημερίδες, για να δημοσιευτεί, χωρίς αποτελεσμα, βέβαια, βγήκε ύστερα εκτός των ορίων του τόπου και πήρε αμπάριζα τα αθηναϊκά φύλλα, για να βρει τη φιλοξενία της στο «Αντί». Ολιβερό κατάντημα, για τον άντρα, που έχει αποβληθεί από όλα τα έντυπα, για το απύθευμο μίσος, που τον χαρακτηρίζει.

Έγραψα ένα βιβλίο για τους παλιούς εργάτες του Βόλου, και όχι για τους μελετητές, πολύ περισσότερο για τους κουλτουριάρηδες. Δεν ήταν η πρόθεσή μου αυτή. Χρησιμοποίησα μια γλώσσα εργατική, εκείνη που μιλούν οι εργάτες, με αντικειμενικό σκοπό να διαβάσουν και να μάθουν τους αγώνες των παλιών εργατών του Βόλου, —τους αγώνες των πατεράδων τους. Τα θέματα αυτά, εργατικά και αγροτικά, υπηρέτω 25 χρόνια με τα βιβλία μου, που κυκλοφορούν κατά χιλιάδες στη χώρα. Ειδικότερα οι αγώνες αυτοί είναι περασμένοι στην Τριλογία των Κολιγιών, που έχει απαντολές εκδόσεις. Τώρα ένας λασπολόγος, που μάλιστα θέλει να είναι και ανώνυμος, βγαίνει για να μας δώσει μαθήματα. Όπως καταλαβαίνετε, δεν είναι δυνατόν, να δώσω απαντήσεις σε ένα κείμενο — που αναγράφονται τρομερές ανακρίβειες. Θα δώσω απαντήσεις σε δύο μόνο

πράγματα. Παρατηρεί ο Κ.Π.: «Και τι συνδέει το εργατικό κίνημα με το «Πανελλήνιο συνέδριο γεωργίας του 1912;» Την απάντηση στον άνθρωπο δίνω με το δημοσίευσμά μου στο «ΡΙζοσπάστη» —ένητο 15. 9.85, σελίδες 18-19 με τον τίτλο: «Το τρίτο Συνέδριο Γεωργίας στα 1912 —Η αδελφοποίηση εργατών - αγροτών κτλ.». Τώρα η απάντησή μου στην προτελευταία παράγραφο, που μεταξύ άλλων, αυτός ο αλεξιπτωτιστής, παρατηρεί: «Η ιστορία του ελληνικού εργατικού κινήματος και οι αγώνες των βολιωτών εργατών είναι θέματα πολύ ιερά... για να μ ο λ ύ ν ο ν τ α ι από τέτοιου είδους συγγράμματα». Είναι τραγικό ωσπού, αλήθεια, μπορεί να οδηγήσει τον άνθρωπο σε μίσος. Ολιβομαι που θα μιλήσω για μια μαρτυρική οικογένεια, —την οικογένειά μου, για να καταφανεί, ότι τις ιδέες, που υποτίθεται υποστηρίζουν κάποιοι ανώνυμοι κουλτουριάρηδες, εμείς τις πληρώσαμε με αίματα και πολλά —πολλά δάκρυα.

Εφτά χρόνια τραβήχτηκα ο ίδιος στις φυλακές αηλίκων και 45 χρόνια φυλακές και εξορίες έχει δώσει η οικογένειά μου για τη δημοκρατία, και το σοσιαλισμό. Και τρεις λεβέντες με το ίδιο όνομα κοιτώνται στις χαράδρες του Γράμμου. Με ποιες περγαμινές μιλούν κάποια μερικάκια και μάλιστα απ' τη σκιά των ψευδώνυμων; Ντρέπομαι ειλικρινά, αλλά η ντροπή είναι μια λέξη ανύπαρκτη στους κουλτουριάρηδες καιρούς που ζούμε. Χρειάστηκαν να περάσουν 77 χρόνια από την ίδρυση του Εργατικού Κέντρου του Βόλου. 1908-1985. Ούτε ένας δεν βρέθηκε να γράψει δυο λόγια για τους μάρτυρες παλιούς εργάτες, εκτός από τις πολύ λίγες σελίδες, που έγραψε ο Γιάννης Κορδάτος. Αυτή η ασπλαχνία είναι χαρακτηριστική. Και τώρα κάποιοι λασπολογούν σε βάρος μου, όχι γιατί δεν έγραψα ένα βιβλίο γι' αυτό το θέμα, αλλά γιατί έγραψα. Τι κατάντημα αλήθεια. Και αν τι τον ενδιαφέρον τον σημερινού Εργατικού Κέντρου, να εξαρθεί για το ότι βοήθησε στην προσπάθεια να φανούν οι αγώνες εκείνοι, δέχεται και αυτό τα πυρά των ψευδώνυμων.

Όπως είπα πολλές φορές και έγραψα πολλές φορές, η ιστορία του Εργατικού Κινήματος του Βόλου, είναι μια υπόθεση ανοιχτή για όλους. Και προπαντός για τους νέους ερευνητές, —δεν την ιδιοποιείται κανένας, πολύ περισσότερο η ταπεινότητά μου. Στους νέους φίλους συγγραφείς του Βόλου, που έχουν αζιάδα και καλές σπουδές, τους παρακίνησα να καταπιστούν με την έρε-

να αυτή σε όλο το βάθος. Ακόμη και στον ίδιο τον ψευδώνυμο, παλιό φίλο μου, (φαντάσου που καταντούν οι φίλες), του μίλησα γι' αυτό το θέμα. Τώρα αυτός ο τύπος πέρασε στην αντεπίθεση, κινούμενος από την εμπάθεια και μόνο, άνηθος, που πολύ ευδοκίμει στην Ελλάδα για να θυμηθούμε και κουβέντα τον μακαρίτη Γεωργίου Παπανδρέου: «Η Ελλάς, παιδί μου, είναι η πατρίς του φθόνου».

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το Εργατικό Κίνημα του Βόλου, το βιβλίο μου, ξαναγραμμένο απ' την αρχή και με πολλά νέα στοιχεία, θα κυκλοφορήσει σε νέα έκδοση, και τότε ίσως αρέσει στον αγαπητό φίλο, που θέλει να λέγεται Καστωρ Πολυδούκης!

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Με τιμή
Ηλίας Λεφούσης

ΠΕΡΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

● Από τον κινηματογραφιστή Γιώργο Πανουσόπουλο πήραμε την επιστολή που ακολουθεί.

Αγαπητό Αντί,

Δεν συνηθίζεται να απαντάει κανείς στους κριτικούς του, ιδιαίτερα ενώ που έχω τόσο κακές σχέσεις μαζί τους, αλλά θα κάνω μία εξαίρεση για τον συνεργάτη σας Ν. Σαββάτη και ειδικότερα για έναν τον χαρακτηρισμό που με θίγει βαθύτατα.

Με αποκαλεί «Έλληνα - Αμερικάνο» και με κατηγορεί μάλιστα ότι πήρα τους μετρητοίς αυτόν τον τίτλο!

Θέλω λοιπόν να πω (όχι στον ίδιο αλλά στους αναγνώστες του) ότι δεν έφαγα 25 χρόνια υπηρεσίας σ' έναν «Ελληνικό Κινηματογράφο», δεν έκανα θρησκεία μου τ' όνομά του, δεν ξόδεψα όλα όσα κέρδισα και κερδίζω κάνοντας ταινίες όσο γίνεται πιο μακριά απ' τις αμερικάνικες, για να έρθει ένας ημιμαθής να με λέει αμερικάνο.

Αν ευσταθεί ένας τέτοιος τίτλος θα πρέπει να δεχθώ ότι είμαι τελείως ηλίθιος. (Δεν θα το άντεχα στην ηλικία μου). Ας ξαναδεί λοιπόν τις ταινίες μου ο κ. Σαββάτης χωρίς τις παρωπίδες του. Μπορεί να του ευκολύνουν τη δουλειά αυτοί οι επιπόλαιοι χαρακτηρισμοί, όπως τους 9 από τους 10 κριτικούς του κινηματογράφου μας, εκθέτουν όμως τους ίδιους και τα έντυπά τους.

Μετά τιμής
Πανουσόπουλος Γιώργος
Κινηματογραφιστής

Σ.Σ.: Την επιστολή του Γ. Πανουσόπουλου θέσαμε υπόψη του Ν. Σαββάτη ο οποίος σημειώνει τα εξής:

Η προκατάληψη που ακόμη βά-

ζει τους σκηνοθέτες και τους κριτικούς σε θέση μάχης είναι τόσο βαθιά που μπορεί κανείς να αποκαλέσει κάποιον εξαιρετικό κινηματογραφιστή, κι εκείνος προσβεβλημένος να τον στείλει πίσω στα θρανία. Έτσι μ' έκπληξή μου ανακάλυψα ότι ο κ. Γιώργος Πανουσόπουλος διάβασε μια φράση από το σημειώμα μου για τη Μανία σαν απόπειρα να τον αλλάξω την ιθαγένεια των ταινιών του. Όμως η επίμαχη φράση, που χωρίς δική μου πρόθεση, τον έθιξε, σήμαινε:

1. Διαφωνώ με την άδικη προχειρότητα της κριτικής που αποκαλεί το στυλ του αμερικάνικο, σταματώντας εκεί την κουβέντα. 2. Βρίσκω ότι τα σχέδιά του είναι απροσδόκητα αλλά ότι στη Μανία οι αμερικάνικες επιρροές είναι πιο τονισμένες από τις προηγούμενες ταινίες του.

Κι επειδή αγαπώ τον αμερικάνικο κινηματογράφο και για το δικό μου σύστημα αξιών ένας σκηνοθέτης Β-movies σαν τον Φούλερ μπορεί να είναι μεγάλος καλλιτέχνης, δεν βλέπω τι μπορεί να θίξει τον κ. Πανουσόπουλο στην άποψή μου. Εκτός το ότι δεν έχω ακόμη μάθει το μάθημά μου: ότι δε χρειάζονται συζήτηση οι ελληνικές ταινίες —μόνο να τις βλέπεις μ' ανοιχτό στόμα.

Ν. Σαββάτης

«ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ»

● Διακήρυξη μέσω του Τύπου απευθυνή η «Συντονιστική Επιτροπή Αθήνας των ανένταχτων υποστηρικτών της Αλλαγής». Ακολουθούν και οι υπογραφές:

Οι Επιτροπές στήριξης της Αλλαγής μήκαν στη χώρα μας στο δρόμο της μορφοποίησης τους και αυτό αποδείχτηκε από την ποσοτική και ποιοτική ανοδό τους σε πανελλαδική κλίμακα στην προετοιμασία και διεξαγωγή του πρόσφατου εκλογικού αγώνα. Με ενεργητικότητα και πάθος αγωνίστηκαν με όλες τις δυνάμεις της Αλλαγής και συνέβαλαν σημαντικά στη μεγάλη νίκη του ΠΑΣΟΚ στις 2 του Ιουνίου. Δεν δείχνει ότι το φαινόμενο των επιτροπών στήριξης δεν είναι κάτι το ευκαιριακό, αλλά έχει ιστορικές και κοινωνικοπολιτικές ρίζες. Είναι λαογεννητες και διαμορφώνονται με την πρωτοβουλία των ανένταχτων κομματικά φίλων της Αλλαγής, καθορίζουν ελεύθερα τη γραμμή της δράσης τους και δεν δέχονται καθοδήγηση από καμιά άλλη κομματική οργάνωση. Η ιστορική πείρα διδάσκει ότι οποιοδήποτε κόμμα θέλησε να «καπελώσει» τέτοιου είδους επιτροπές τις κατέδικασε στον εκφυλισμό και τελικά έβλαψε το ίδιο και την πορεία της Αλλαγής.

Για να προχωρήσουν και να παίξουν τον εποικοδομητικό τους ρόλο σαν όργανα στήριξης της Αλλαγής στη σημερινή φάση ανάπτυξης τους οι επιτροπές πρέπει ν' ανταλ-

λάβουν μεταξύ τους τις εμπειρίες τους με σκοπό να δημιουργηθεί στην αρχή κατά περιοχή ένα συντονιστικό όργανο που θα βοηθήσει: τη σωστή και δημιουργική δράση τους με απώτερη προοπτική να γίνει ανάλογο όργανο σε πανελλαδική κλίμακα. Στη βάση του παραπάνω σκεπτικού ανέπτυξαν σαν αντιπρόσωποι επιτροπών στήριξης της αλλαγής από συνοικίες της Αθήνας πραγματοποιήσαμε ανοιχτή δημοκρατική συνέλευση στις 9.10.85 και πήραμε την απόφαση της συγκρότησης Συντονιστικής Επιτροπής για την Αθήνα.

Εξετάζοντας βαθιά και με αίσθημα ευθύνης την πολιτικοκοινωνική κατάσταση της χώρας μας, όπως διαμορφώθηκε στην πορεία της Αλλαγής και ιδιαίτερα μετά τις 2 του Ιούνη, επισημαίνουμε τα παρακάτω:

1) Ο λαός μας έδωσε και νέα αυτοδυναμία στο ΠΑΣΟΚ. Για να προχωρήσει όμως σωστά η πορεία και το βάθεμα της Αλλαγής πρέπει το ΠΑΣΟΚ και η ηγεσία του να εξετάσει βαθιά το χαρακτήρα της αυτοδυναμίας αυτής.

Την αυτοδυναμία αυτή του την έδωσε ο λαός, όχι για να τη λειτουργήσει σαν αυτοσκοπό, όπως έκανε στην πρώτη τριετία διακυβέρνησης της χώρας, που απ' αυτό παρουσίασε σε σοβαρά λάθη και αδυναμίες (όπως διαπιστώθηκαν από την πρόσφατη 18η Σύνοδο της ΚΕ), αλλά σαν μέσο που στην πορεία της Αλλαγής θα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να διευρύνει και βαθύνει απ' τα κάτω με τη στενή ενεργότερη και ουσιαστικότερη συνεργασία και συναίνεση με τις δημοκρατικές δυνάμεις που στηρίζουν την Αλλαγή. Δεν υλοποίησε το σύνθημα που έβαλε ο Πρόεδρος Α. Παπανδρέου στη 15η Σύνοδο της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ. «Με το λαό για το λαό» και όχι «με το ΠΑΣΟΚ για το λαό».

Σαν πρώτο πολιτικό λάθος διαπιστώνουμε την μονοκομματική σύνθεση της νέας κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ και τη στελέχωση των κρατικών οργανισμών. Εξακολουθεί το ΠΑΣΟΚ να λειτουργεί «την αυτοδυναμία για την αυτοδυναμία», στρατηγική που αν δεν την αλλάξει ριζικά, βάζει σε κίνδυνο την όλη υπόθεση της Αλλαγής με τραγικές επιπτώσεις για την τύχη της χώρας γενικότερα.

2) Το ΠΑΣΟΚ και η ηγεσία του πρέπει ψύχραιμα και με ευθύνη να σταθμίσουν και επιστημονικά ν' αξιολογήσουν τη δύσκολη εσωτερική και εξωτερική συγκυρία που περνάει η χώρα μας: διανύουμε μια κοινωνικοπολιτική και οικονομική κρίση που καθημερινά οξύνεται από την προϊούσα κρίση των κορυφών των πολιτικών μας κομμάτων (τους λείπει η σωστή πολιτική σκέψη και πράξη):

α) Το ΠΑΣΟΚ περνάει κρίση ιδεολογικής ταυτότητας και δημοκρατικής λειτουργίας

β) Η ΝΔ πάσχει από καθολική κρίση και

γ) Τα δύο ΚΚ και ιδιαίτερα το ΚΚΕ ταλανίζονται από τη μακρόχρονη κρίση της εξωπραγματικής στρατηγικής και τακτικής τους.

Η πολιτική μας ζωή κυλάει πολλές φορές μέσα σε μια απαράδεκτη κατάσταση μικροκομματικής τακτικής με κύριο φορέα τη ΝΔ συνεργό το ΚΚΕ όπως αποδείξε η πρόσφατη αντιπαράθεση με την «κατασκοπολογία» και «πρακτορολογία», όπου σε ορισμένες τακτικές μεθοδεύσεις ευθύνεται και η κυβέρνηση. Είναι

καιρός οι ηγεσίες των κομμάτων ν' αρθούν στο ύψος των περιστάσεων και να μην πολιτεύονται με στενά κομματικά κριτήρια και συμφέροντα ιδιαίτερα στα εθνικά ζητήματα, γιατί έτσι δημιουργούν αποσταθεροποίηση και διασπούν την εθνική ενότητα και ομοψυχία.

3) Το ΠΑΣΟΚ και η ηγεσία του από εδώ και μπρος έχει την κύρια ευθύνη και κοντά του και όλες οι δυνάμεις της αλλαγής, αν δεν το πιέσουν εποικοδομητικά για ν' αλλάξει ριζικά τη μέχρι τώρα μεθοδολογία και τακτική στη διακυβέρνηση της χώρας που παρουσιάζει:

α) Έλλειψη συλλογικότητας στη λήψη των αποφάσεων.

β) Τον τεχνokratισμό και ερασιτεχνισμό στην αντιμετώπιση των κρατικών ζητημάτων, και

γ) Την επιλογή των στελεχών, με στενά κομματικά κριτήρια, φαβορισμό και νεποτισμό.

Οι αποφάσεις για σοβαρά ζητήματα της Διοίκησης και ιδιαίτερα τα οικονομικά που βρίσκονται σε δύσκολη κατάσταση σήμερα, δεν μπορούν να εξεταστούν μόνο από ένα στενό κύκλο στελεχών της κυβέρνησης, χωρίς ν' αφουγκράζονται το λαό, όλες τις παραγωγικές τάξεις, ώστε ν' αξιολογούν σωστά τους προβληματισμούς τους και να δίνουν τις πρότερες λύσεις.

δ) Να γίνει από το ΠΑΣΟΚ, νόμπρα και θαρραλέα, η αναγνώριση των λαθών, να αναλυθούν επιστημονικά τα αίτια που τα προκάλεσαν και να πραγματοποιηθεί κάθοδος προς τον λαό, για τη διαφώτιση του, πάνω στην πορεία και τα προβλήματα της Αλλαγής.

Στη σοβαρή αυτή και επείγουσα αποστολή μπορούν σημαντικά να βοηθήσουν οι επιτροπές στήριξης της Αλλαγής.

Ανένταχτοι φίλοι της Αλλαγής.

Όλοι έχουμε συνειδητοποιήσει την κρίσιμότητα της κατάστασης που περνάει η χώρα μας. Με αποφασιστικότητα και δραστηριότητα μαζί με όλους τους πατριώτες δημοκράτες να δώσουμε τη μάχη για το ξεπέρασμα της κρίσης για το βάθεμα και την ολοκλήρωση της Αλλαγής.

Γιατί α) ακολούθησε μια σωστή πολιτική στην προετοιμασία των θεσμών για την αλλαγή, β) με την πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική υπερασπίσει την εθνική ανεξαρτησία και γ) ο λαός μας στην μεγάλη πλειοψηφία του δεν θέλει την επάνοδο της δεξιάς στην εξουσία.

Παπαϊάννου Γ., Νωταράς Γ., Τριφύλλης Π., Γεωργόπουλος Αρ., Πατρινού Αλεξάνδρα, Μαρίτσας Δ., Πέτρουλας Στ., Σπηλιωτόπουλος Κ., Βουγιούκας Γ., Αλεξανδράκης Γ., Μπούζας Θ., Χριστοδούλια Αλέκα, Τσέζος Α., Σιαπέρας Γ., Παπαγεωργίου Α., Διαμαντής Τ., Καφαντάρης Αρ., Αλεξανδράκης Α., Αρσένης Α. Αναστάσιος, Αθανασίου Σταμάτης, Γιαννακοπούλου Ελ., Φλέσσας Γ., Χριστοδούλιας Θ., Χριστοδούλου Ν., Ξανθάκης Κ., Γεωργιάδης Κ., Θωμόπουλος Κ., Ανδρεαδάκης Μ., Άγουρος Π., Δωρής Κ., Οικονομίδης Σ., Καλιάκης Π., Ευθυμίουπουλος Τ., Πέτρουλας Ηλ., Σταυροπούλου Αργυρώ, Κωνσταντόπουλος Φ., Κασατούλιας Κ., Μυλωνάς Δ., Πατρινός Φ., Ταξιάρχης Έλλη, Ξανθάκη Έφη, Τσέζος Γ., Σταυροπούλου Ελένη, Παπαγεωργίου Κ., Καννέλης Β., Κισκίρας Ηλ., Τσάτσος Γ., Πέτρος Ν., Κώστος Κ., Μαραγκός Δ., Σπυροπούλου Σ., Σταυρόπουλος Θ., Τζουμερκιώτης Χ., Σινόπουλος Στ., Σακελιών Ν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΦΟΥΡΙΕ...

● Από τη Θεσσαλονίκη το γράμμα που ακολουθεί.

Αδέρφια,

Είναι πλέον προφανές ότι οι πυρκαγιές είναι αποτέλεσμα διεθνούς συνωμοσίας. Δεκαετίες γεμισμένοι, μίσθαρνα όργανα τουριστών που συνδέονται προφανώς με τον γνωστό Ανατολικογερμανό διαιτητή που στο παρελθόν συνωμοτούσε κατά ελληνικών ομάδων, σε πλήρη συμπαγία με το γνωστό κέντρο του Σικάγο που χρηματοδοτεί και τη ΝΔ, μαζί με τη μασονική στοά Αργοστολίου και βεβαίως τους χιλιαστές που όλως τυχαίως (;) κάνουν και συνέδριο. Όλοι αυτοί, όπως ορθά διέβλεψε και ο πρωθυπουργός μας, βάσει σχεδίου έβαλαν φωτιάς στο Ντουμπρόβνικ (όπου κινδύνευσε και το αεροδρόμιο), στην Κορσική, στη Ν. Γαλλία (βλ. Le Monde 13/8) στην Ιταλία, στην Ισπανία κτλ., προφανώς για διεθνή αποπροσανατολισμό, ότι δήθεν δηλαδή δεν συνωμοτούν μόνον εναντίον της Ελλάδος.

Ιδού, λοιπόν, τι προτείνω: αφού οι εμπρησμοί είναι δεδομένοι κάθε καλοκαίρι, ας ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΟΥΜΕ τα δάση και ας ΕΤΕΡΟΧΡΟΝΗΣΟΥΜΕ τις πυρκαγιές.

Εξηγούμαι. Ας ανατεθεί στην αυτοδιοίκηση και στους άλλους μαζικούς φορείς κάθε χειμώνα να καίνε τα δάση, ώστε το καλοκαίρι να μην υπάρχουν πυρκαγιές αφού τότε είναι δύσκολη και η κατάσβεσή τους. Έτσι οι συνωμότες θα καταστούν αναποτελεσματικοί, ενώ συγχρόνως ο χειμώνας λόγω της υπό των εμπρησμών απεγκλωβισθείσας θερμότητας θα γίνει ευκατάστατος και γλυκύς με ατιμωμένη ευμενή επίδραση και στον τουρισμό αλλά και στην εξοικονόμηση περιττών εξόδων για την αγορά καυσίμων. Μόλις αρχίζει να καλοκαιριάζει, θα αρχίζει πρόγραμμα ταχείας αναδάσωσης στα πλαίσια του οικοτουρισμού (πολύτιμη εδω μπορεί να αποδειχθεί και η συμβολή κοινωνικών φορέων όπως ΚΑΠΗ, ΚΝΕ, κίνηση για απύραυλη Χάλκη, κτλ.), έτσι ώστε τον επόμενο χειμώνα να έχουμε πάλι τη δυνατότητα στα πλαίσια της αυτοδύναμης οικονομικής ανάπτυξης να ενεργοποιούμε κάτω από συμμετοχικές διαδικασίες το σχέδιο Λαϊκού Χειμεριού Εμπρησμού (ΛΑΧΕ).

Δεν συμφωνείτε ότι η φιλοσοφία του ΛΑΧΕ εμπλουτίζει με μια νέα διάσταση την πολυδιάστατη και εθνικά περήφανη εξωτερική μας πολιτική;

Ως σοσιαλιστής απαιτώ την εις μέγιστον θέσιν δημοσίευσιν της προύσης και την προπαγάνδισή της πλατφόρμας ΛΑΧΕ.

Με ατροφικούς χαιρετισμούς
Κάρλος Φουριέ
(και διά την αντιγραφήν: Πάνος Ι. ασκ. δικηγόρος, Θεσ-κης).

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σπαρτάκου 9, Καλλιθέα
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«Εκδοτικά επιχειρήσεις»
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 48.15.558 - 48.22.779

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 850 δρχ. - Ετήσια 1.700
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 6.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 13
ετήσια: δολ. 26
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αφ. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 15
ετήσια: δολ. 30

● Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 70
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 100

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

● Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ANTI»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819

● Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τοιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

Μάταιες επιταγές προς μη προνομιούχους

«Εμείς οι Έλληνες πρέπει να μάθουμε να δουλεύουμε περισσότερο και να καταναλώνουμε λιγότερο». Αυτή την κοινότοπη πρόταση, τις τελευταίες δύο εβδομάδες, πολλοί την επαναλαμβάνουν σαν να πρόκειται για ένα αυτονόητο αξίωμα που δεν επιδέχεται ανταπόδειξη. Κι όμως, με λίγη σκέψη, αποδεικνύεται η πλέον ακατάλληλη για να επιτύχει τον προφανή στόχο της.

Πρώτα απ' όλα, απευθύνεται σε άτομα και τα συλλαμβάνει αποκλειστικά ως προς την κύρια διάσταση που τους προσδίδει η καπιταλιστική κοινωνία: δηλαδή ως χρήστες και καταναλωτές εμπορευμάτων. Με αυτή τη στενή ατομικιστική ερμηνεία της υπάρχουσας κατάστασης, η ίδια η πραγματικότητα που παίρνει σα στόχο της αυτή η θυμώσοφη ασυναρτησία, γίνεται τελικά αποδεκτή. Έπειτα, το ίδιο το άτομο που επικαλείται, είναι αυτό ακριβώς που συντριβεται μέσα από τη λογική της. Με δυο λόγια, οι μη προνομιούχοι που ορίζονται έτσι ακριβώς διότι δεν διαθέτουν την αγοραστική δύναμη που θα τους επιτρέψει να καταναλώσουν, καλούνται να αποδεχθούν αυτή την «κοινωνική» τους υπόσταση, και να την μετατρέψουν σε ηθελημένη θυσία του παρόντος υπέρ ενός μέλλοντος υπερκατανάλωσης. Προφανώς, το αποτέλεσμα είναι να σπεύδουν να αγοράσουν εκείνα τα εμπορεύματα που τους καλούν να αποφύγουν.

Ατομιστές ιδεολόγοι κατηγορούν το άτομο για την κενότητα του, την έλλειψη πειθαρχίας και την υστερική επιθυμία του για κατανάλωση. Και συνάμα λησμονούν πως η αποσάρθρωση της πολιτικής και κοινωνικής συνοχής που απελευθερώνει δήθεν το άτομο, δεν του επιτρέπει να συλλάβει τις διαμεσολαβήσεις και τις κοινωνικές συντεταγμένες που θα του έδιναν υπόσταση στο εσωτερικό ενός συνόλου. Η διάλυση της πόλης εξαλείφει και το πεδίο όπου το άτομο μπορεί να αποκτήσει υπόσταση. Η αδυναμία του ατόμου να συλλάβει το είναι του, το ωθεί, μέσα από την εμπειρία της απώλειας της ατομικότητας, στην εμμονή να συγκροτηθεί δια μέσου του έχει του, δηλαδή μέσα από την απόκτηση αντικειμένων.

«Μέσα από τη διάλυση όλων των μεσολαβητικών στοιχείων μέσα στο ίδιο το άτομο, χάρη στα οποία το άτομο ήταν —παρ' όλα όσα συνέβαιναν— και μέρος ενός κοινωνικού υποκειμένου, αυτό οπισθοχωρεί, φτωχό και βάνουσο, στην κατάσταση του απλού κοινωνικού αντικειμένου... Οι αναρίθμητοι άνθρωποι δεν γνωρίζουν τίποτε άλλο πέρα από το γυμνό αρπακτικό τους σύμφερον».

Όταν λοιπόν επικαλείται κανείς τον Έλληνα ως «άτομο», ας μην περιμένει στο ραντεβού πολίτες. Είναι λογικό ότι στο προσκλητήριο θα εμφανιστούν μόνον μη προνομιούχοι καταναλωτές. Και δυστυχώς ο μόνος τρόπος για να συνδιαλλαγεί κανείς μαζί τους, ενώ θα συντηρεί αυτόν τον αντιφατικό και αναποτελεσματικό λόγο, είναι η ένταξη του αυταρχισμού.

Μέσα στη λογική αυτής της κοινότοπης φράσης που ακούμε τόσο συχνά, είναι και η συνέχειά της: «αν δεν πεισθείτε να δουλεύετε περισσότερο, τότε θα αναλάβει να σας πείσει είτε η σκληρή πραγματικότητα της χρεωκοπίας, είτε ένα ρωμαλέο πολιτικό καθεστώς που θα επιβάλει τις αναγκαίες εργασιακές πειθαρχίες».

Θλιβερή φιλοσοφία και στις δύο εκδοχές, που έχει ως πρόσόν να λησμονά πως η ίδια παράγει τα φαινόμενα που με άνεση καταγγέλλει.

Σημειωματάριο ειδήσεων

● Φοβάμαι πως από τα πλέον βαρετά πράγματα, και για τον γράφοντα και για τους αναγνώστες, είναι η αναίρεση των απόψεων του κ. Αν. Στεμνή περί αισθητικής. Το κείμενό του στην «Πολιτιστική» του Οκτωβρίου 1985, με το οποίο επιχειρεί να συνοψίσει τη συζήτηση γύρω από το βιβλίο του Γ. Ρίτσου «Ίσως να 'ναι κι έτσι», μόνον ως μνημείο ογκώδους άγνοιας και πρωτογενούς ωφελισμού μπορεί να κριθεί. Όσο για τα δήθεν ευφυή παιχνίδια γύρω από τη γραμμή του κόμματος στα ζητήματα της λογοτεχνίας και της τέχνης, απαντά το γράμμα μιας αναγνώστριάς του «ΑΝΤΙ» που με καθαρή συνείδηση πήρε μέρος στη συζήτηση και με οργή ανακάλυψε ότι είχε εξαπατηθεί. Το παραθέτω λοιπόν ολόκληρο:

«Όταν έγραφα τόσο το πρώτο όσο και το δεύτερο σημειώμά μου σχετικά με το ζήτημα που προκλήθηκε με τη δημοσίευση αποσπασμάτων του «Ίσως να 'ναι κι έτσι» του Γ. Ρίτσου στην «Πολιτιστική», ομολογώ ότι δεν είχα ιδέα πού το πήγαινε το περιοδικό. Τώρα που διάβασα το άρθρο του Αντώνη Στεμνή στο τεύχος του Οκτωβρίου, επιτέλους το κατάλαβα».

Αισθάνομαι την ανάγκη να δηλώσω τη βαθύτατη αντίθεσή μου προς τις απόψεις του Στεμνή, και ότι θεωρώ τουλάχιστον αστεία την απόπειρα αμφισβήτησης της ποιητικής αξίας του Ρίτσου. Είτε το θέλουμε, είτε όχι, ο Γιάννης Ρίτσος είναι ένας μεγάλος ποιητής».

Ηλέκτρα Ανδρεάδη

● Τον χάρτη ως καλλιτέχνημα, επιστημονική καταγραφή και ιστορική - πολιτική μαρτυρία φιλοδοξεί να παρουσιάσει το νέο βιβλίο «Χάρτες και χαρτογράφοι του Αιγαίου Πελάγους» που μόλις κυκλοφόρησε από τον εκδοτικό οίκο ΟΛΚΟΣ. Μια επιμελημένη έκδοση που περιλαμβάνει 166 χάρτες του Αιγαίου και των νησιών του —δichρωμου : η τετράχρωμος—, έργα 70 ευρωπαϊκών χαρτογράφων από τον 15ο αιώνα έως το 1967. Η φωτογραφική απεικόνιση

συνοδεύεται από διαφωτιστικά κείμενα των καθηγητών Βασ. Σφυρόρα, Άννας Αβραμέα και Σπύρου Ασδραχά. Το Αιγαίο πέλαγος, ένας χώρος ιστορικά σημαντικός και ευαίσθητος, αναπαρίσταται από τους χαρτογράφους ως μια «διάσπαρτη πάνω σε υγρή επιφάνεια ελληνική πόλη» σύμφωνα με το χαρακτηρισμό του Σπ. Ασδραχά.

● Ένα καινούριο περιοδικό κυκλοφόρησε το πρώτο του φύλλο, το CONVOY. Το Convoy πέρα από την ενδιαφέρουσα θεματολογία του και τον προβληματισμό του είναι ένα από τα επιμελημένα και καλαίσθητα έντυπα που ανακαλύψουμε.

● Κάθε περιοδικό έχει δικαίωμα να επικαλείται κατά αραιά διαστήματα τον δαίμονα του τυπογραφείου. Αυτή τη φορά εξαφάνισε από το προηγούμενο τεύχος μια ειδηση ενδιαφέρουσα. Την έκθεση του ζωγράφου Γιάννη Καρυδάκη στην «ΩΡΑ», από τις 25 Σεπτεμβρίου ως τις 11 Οκτωβρίου 1985. Η μόνη απόδοση δικαιοσύνης είναι να αφήσουμε ν' ακουστεί η φωνή πλέον του ίδιου του ζωγράφου. «Ερευνώ τις εκφραστικές δυνατότητες του ανθρώπινου σώματος και πάντα μου άρεσε

να παρατηρώ τα διάφορα σώματα επικοινωνίας που εκπέμπουν οι άνθρωποι με τις στάσεις και τις κινήσεις των σωμάτων τους. Θεωρώ πως πρόκειται για μια πρωταρχική ανάγκη επικοινωνίας που βρίσκεται την έκφρασή της ακόμα και στη σημερινή κοινωνία που θωρακίζει και εγκλωβίζει το άτομο».

Ο Γ. Καρυδάκης χρησιμοποιεί την τεχνική της ακουαρέλας και πριν στεγνώσει το χαρτί επεμβαίνει με διάφορα άλλα υλικά.

● «Mexico, hoy se canta para ti». Και για όσους δεν μιλούν ισπανικά, «Μεξικό, σήμερα τραγουδάμε για σένα». Τα

τέσσερα ινστιτούτα ισπανικής γλώσσας της Αθήνας, *Al Andar*, της *Ισπανικής Πρεσβείας*, το *Miguel de Cervantes* και το *Κέντρο Ισπανικών Σπουδών*, συνεργάστηκαν για την οργάνωση μιας μεγάλης συναυλίας ισπανολατινοαμερικάνικης μουσικής, από έλληνες και λατινοαμερικάνους μουσικούς, στη *Λυρική Σκηνή* στις 4 Νοεμβρίου. Ο σκοπός είναι η συγκέντρωση χρημάτων για την ενίσχυση των θυμάτων του σεισμού. Η εκδήλωση θα μεταδοθεί και από την τηλεόραση. Έχουν ήδη δηλώσει πως θα συμμετάσχουν οι *Ελβίρα Χιμένες*, τα συγκροτήματα *Raja*

de Cobre και *Arupimak*, ο *Νότης Μαυρουδής*, η *Αφρούλα Οικονόμου*, ο *Γιώργος Βαλέρης* και ο *Δημήτρης Κουκουλιδάκης* και άλλοι. Παράλληλα σε συνεργασία με την Εθνική Πινakoθήκη διοργανώνεται δημοπρασία έργων ζωγραφικής ισπανών ζωγράφων.

● Δεκαπέντε μόλις ημέρες πριν από την έναρξη της *Α' Βαλκανικής Συνάντησης Θεάτρου*, η οργανωτική επιτροπή αναγκάστηκε να την αναβάλει. Στο τηλεγράφημα που έστειλε προς τους συμμετέχοντες αναφέρει: «Εξαιτίας σοβαρών τεχνικών προβλημάτων που δημιουργήθηκαν από καθυστερήσεις και το γεγονός ότι δεν τηρήθηκαν από τους συμμετέχοντες ορισμένες προδιαγραφές που είχαν συμφωνηθεί από τους αντιπροσώπους των βαλκανικών χωρών, η *Α' Βαλκανική Συνάντηση Θεάτρου*... αναβάλλεται ώσπου να εξομαλυνθούν τα προβλήματα». Αν κανείς δεν κατάλαβε το νόημα της φράσης του τηλεγραφήματος που έστειλε το *Ελληνικό Κέντρο του Διεθνούς Ινστιτούτου Θεάτρου*, για την αθέτηση των συμφωνιών, σημειώνουμε πως πρόκειται για ένα κρίσιμο θέμα αρχών. Η Ελληνική Οργανωτική Επιτροπή δεν δέχθηκε να φιλοξενήσει άλλους θιάσους από αυτούς που είχε επιλέξει. Επικροτούμε την αναβολή λοιπόν, κι ελπίζουμε ότι οι θεατρόφιλοι της

Θεσσαλονίκης δεν πρόκειται, ύστερα από τις δόσεις εγχώριου σοσιαλιστικού ρεαλισμού, να καταδικασθούν στην κατανάλωση του γερασμένου βαλκανικού σοσιαλιστικού ρεαλισμού.

● Ο Δ. Χρονόπουλος ετοιμάζει ένα νέο ντοκιμαντέρ. Θα είναι βασισμένο στο βιβλίο του *Νίκου Ράπη* «*As συζητήσουμε για σεισμούς, πλημμύρες και... τραμ*». Τα τελευταία είναι βέβαια μια παλιά, καλή ανάμνηση και ίσως τα ξαναχρησιμοποιήσουμε. Όσοι θέλουν να βοηθήσουν, οι συντελεστές της ταινίας ζητάνε οποιαδήποτε στοιχεία υπάρχουν για τα τραμ: φωτογραφίες, μαρτυρίες για το ζήτημα των τραμ και τους οδηγούς τους κτλ. Όμα του ντοκιμαντέρ αυτή η παλιά ιστορία. Το τραμ. Στοιχεία μπορείτε να στέλνεται στη διεύθυνση του σκηνοθέτη Δ. Χρονόπουλου, Χειρώνας 9, 116 35 Αθήνα, και στα τηλέφωνα 72.41.922 και 86.74.413.

● Δεν συμβαίνουν μόνοι λοιμοί, σεισμοί και καταποντισμοί. Συμβαίνουν και ευχάριστα γεγονότα. Που δεν κρατιόμαστε να τα πούμε —τέτοιες μέρες ανέχειας και μιζερίας, γέλασε το χέιλι μας και χαρήκαμε με τις χαρές των φίλων μας. Η Μικέλα Χαρτουλάρη —η δική μας η Μικέλα— και ο Παναγιώτης Διαμαντόπουλος—ο δικός της Παναγιώτης δηλαδή—παντρεύτηκαν την περασμένη Παρασκευή.

Και τώρα εμείς θυμόμαστε την ιδιαίτερη φροντίδα της παλιάς μας συναδέλφου να επιμένει να κάνει κάθε Σαββατοκύριακο ρεπορτάζ στην Αργολιδοκορινθία, τις μονομανίες της για το τηλέφωνο και την πάντα καλή και πρόθυμη παρουσία της. Την χάσαμε κάποτε από τα ξενύχτια της δουλειάς αλλά τη θυμόμαστε πάντα και της ευχόμαστε «ανθοσπартон βίον». Λυπούμαστε που δεν έχουμε σταθμό να της αφιερώσουμε εξαιρετικά τα τραγούδια που αγαπά ή μια παλιά δική της εκπομπή.

Ας μέινουν γραπτά αυτά —και, πρέπει να το ομολογήσουμε, μας την έσκασε γιατί κατάφερε αυτή η στήλη να γίνει για λίγο «εσωτερική».

Τέλος καλό, όλα καλά. Και αυτό αξίζει να γιορτάζεται...

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΣ ΤΑΣΣΟΣ

Για τον αρχιμάστορα Τάσσο, ζωγράφο - χαρακτή, είδα και άκουσα πολλά, όλα τα χρόνια, πριν *χαθεί*.

Δεν θέλω και δεν μπορώ να πιστέψω, πως δεν υπάρχει πια όρθιος, όπως το ήθελε και όπως ήταν.

Η ζωντανή παρουσία του με γέλασε.

Χαμός απότομος, με μεγάλη πίκρα, στους ανθρώπους που είχε κοντά του, και σ' ένα μεγάλο κόσμο.

Η δουλειά του γύρισε παντού.

Η σκέψη του στάθηκε για τον άνθρωπο και η αντοχή του έγινε *δύναμη*.

Βρέθηκε παράδειγμα γι' αυτούς που υπάρχουν.

Κι έτσι εκείνος κυκλοφορεί και υπάρχει.

Δούλεψε τόσο πολύ πάνω στο έργο του που ούτε γράφεται, ούτε λέγεται. Μόνο βλέπεται κι αγκαλιάζεται.

Κι όλα αυτά πάντα με τη γυναίκα του τη Λουκία, με την αντοχή της και την τέχνη της.

Εμείς μέيناμε πάντα φίλοι και συνάδελφοι.

Γιώργος Βακιρτζής

Αρχαιολογία, Περιβάλλον, Ανάπτυξη και Πολιτισμός Παιδιά!.... στο Μουσείο...

της Μαρίζας Ντεκάστρο

«... μπορείς να σκεφτείς, να συζητήσεις, να καπνίσεις, να κάνεις βόλτα, να αγγίξεις, να ευχαριστηθείς, να ξεκουραστείς, να φας, να παρατηρήσεις, να μάθεις, να κρατήσεις σημειώσεις με μολύβι...!».

ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΡΧΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

ΕΤΟΣ ΑΤΤΑΛΟΥ

Α. ΑΙΘΟΥΣΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΟΥΝΟ (ΟΝΕΙΟΝ)

ΑΝΘΡΩΠΕΙ

Οι άνθρωποι Έλληνες για να μεταφέρουν υλικά (νερό, λάδι, κηροί) χρησιμοποιούσαν ειδικά αγγεία (δοχεία). Τα ονόμαζαν αμφορείς, γιατί τα έπαιαν και τα σήκωναν από τις δυο λαβές τους, όταν ήθελαν να τα μεταφέρουν.

* αμφοί = και από τη μια και από την άλλη πλευρά.

* αμφοί = αμφοτέρωθεν.

* αμφοί = αμφοτέρωθεν.

α. Έχουν λαβές.

β. καταλήγουν σε κοιλιά.

γ. για να είναι καλό το αγγείο

δ. για να στεγνώνει καλύτερα

ε. για να κρατάει σαν τσίτη λαβή (παραίμασε τη αυτή σπάνια)

ζ. Όταν έπαιαν έδωσαν ήθελε να μεταφέρει (παραίμασε αμφοί που θα τον έδωκε)

α. στη ράχη του.

β. στον ώμο του.

γ. στην επιμέση του. (παραίμασε τη αυτή σπάνια)

FICHE EXPLORATOIRE N° 27 - PREMIERE VISITE

L'ARTISANAT DANS L'ANTIQUITE (10000 AVANT J.C.)

EN REGARDANT LA VITRINE DE L'ARTISANAT, dans le musée, INSCRIS UN TITRE SOUS CHAQUE DESSIN. D'après toi, d'où proviennent ces dessins ?

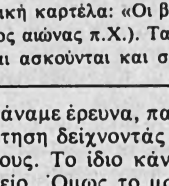
1.

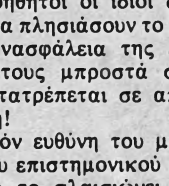
2.

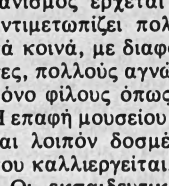
3.

4.

5.

6.

7.

8.

ΑΙΘΟΥΣΑ ΧΧΙ

Βρίσκεσαι στο υπόγειο του Μουσείου, στην αίθουσα ΧΧΙ.

Ετόν απέναντί σου το γυρο κομμάτι ψηλά ένα μακρόστενο κομμάτι. Εύλοιο ζωγραφισμένο. Το εύλοιο αυτό στόλιζε ένα σπίτι στη Ρόδο πριν από 300 περίπου χρόνια.

Ποιά από τα παρακάτω ζώα αναγνωρίζεις στις παραστάσεις; Σημειώσε τα με X

κροκόδειλος	έλεφαντας	πίθηκος	λιοντάρι
λαγός	οίδι	χελιδόνι	περιοστέρη
λεοπαρδαλή	δολο	τίγρης	σκύλος

Πόσα άλλα παρόμοια κομμάτια βλέπεις σε αυτή την αίθουσα;

Προσέλασε μπροστά στην αίθουσα ΧΧΙ και δεξιά της στην αίθουσα ΧΧ.

Μια σελίδα από το εκπαιδευτικό παιχνίδι, που οργάνωσαν οι Κ. Βέτσας - Μ. Ντεκάστρο για τους μαθητές της Δ' δημοτικού των «Εκπαιδευτηρίων ΚΩΣΤΕΑ - ΓΕΙΤΟΝΑ». Η διάταξη της σελίδας είναι τέτοια, ώστε ο μαθητής βασιζόμενος στις πληροφορίες που του παρέχονται να μπορέσει να απαντήσει στις

ερωτήσεις. Στη συγκεκριμένη σελίδα καλείται να παρατηρήσει και να ασκήσει την κρίση και τη φαντασία του.

Μουσείο Μασσαλίας. Θεματική καρτέλα: «Οι βιοτέχνες στην Αρχαιότητα» (5ος αιώνας π.Χ.). Τα επαγγέλματα που εικονίζονται ασκούνται και στις

μέρες μας. Τα παιδιά πρέπει να δώσουν το όνομα του επαγγέλματος της κάθε εικόνας. Ταυτόχρονα τίθεται και μια ερώτηση γνώσης: «Από πού προέρχονται αυτά τα σχέδια;».

Παιχνίδι παρατηρητικότητας για τα μικρά παιδιά (7-9 ετών). Μουσείο Μπενάκη, 1982.

Το μουσείο Hirshhorn της Ουάσιγκτον δείχνει την ταυτότητά του στον επισκέπτη. Η ταυτότητα δηλώνεται με ενεργητικά ρήματα. Δηλώνουν τη σχέση που επιδιώκει να έχει το μουσείο με το κοινό του.

«Για μερικούς είναι ένα μέρος σκοτεινό και παράξενο, γεμάτο αράχνες και ένα γέρο καμπούρη θυρωρό που χτυπάει με μια βέργα τα παιδιά που θέλουν να αγγίξουν κάτι...» απάντησε ένα παιδί στην ερώτηση «Τι είναι το Μουσείο;».

Γιατί αλήθεια αυτό το παιδί και χιλιάδες άλλα παιδιά, δίνει μια εικόνα σκοτεινού υπογείου όπου φυλάσσονται τα οικογενειακά κειμήλια; Επειδή οι γονείς του, του απαγορεύουν να είναι περιέργο, και να σκαλίζει τους θησαυρούς, να παίξει να φαντάζεται, να κάνει «καραγκιοζιλίκια» με πολύτιμα κειμήλια. Έτσι το παιδί, όπως δεν έχει καμία δουλειά στο υπόγειο, δεν έχει και στο Μουσείο που περιέχει παλιά πράγματα που μπορεί μόνο να κοιτάζει.

Επιπλέον, λείπει και ο μεσάζοντας. Αν στην οικογένεια οι παπούδες λειτουργούν ως μεσάζοντες

ζοντες με το οικογενειακό παρελθόν, οι μεσάζοντες με το πολιτιστικό παρελθόν που φυλάσσεται στο μουσείο είναι οι δάσκαλοι. Αβρόητοι οι ίδιοι δεν ξέρουν πως να πλησιάσουν το θησαυρό. Η ανασφάλεια της εμβρόνθιας τους μπροστά στο πολύτιμο μετατρέπεται σε αποτροπή, σε μη!

Είναι λοιπόν ευθύνη του μουσείου και του επιστημονικού δυναμικού που το πλαισιώνει να βρει τρόπους να απλωθεί προς τα έξω, να προσφέρει ευχαρίστηση και παιδεία ταυτόχρονα, τοποθετώντας τα αντικείμενα της συλλογής του σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο που να αναδεικνύει τον πολιτισμό μας και να αποκαθιστά τις διασυνδέσεις μεταξύ παρελθόντος και παρόντος. Όλοι είμαστε κάποτε συλλέκτες, και πολύ περισσότερο τα παιδιά. Όλοι φτιάσαμε κάποτε μικρά μουσεία που χωρούσαν στην τσέπη μας σ' ένα τετράδιο μέσα: συλλέγαμε γραμματόσημα, σπιρτόκουτα, χαρτοπετσέτες, χαρτάκια με ποδοσφαιριστές. Φροντίζαμε τη συλλογή μας, την πλουτίζαμε,

κάναμε έρευνα, παίρναμε ευχαρίστηση δείχνοντάς την στους άλλους. Το ίδιο κάνει και το μουσείο. Όμως το μουσείο σαν οργανισμός έρχεται σ' επαφή και αντικειμενίζει πολλά διαφορετικά κοινά, με διαφορετικές ανάγκες, πολλούς αγνώστους, και όχι μόνο φίλους όπως ο συλλέκτης. Η επαφή μουσείου - κοινού δεν είναι λοιπόν δοσμένη, είναι κάτι που καλλιεργείται.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες έχουν στόχο να καλύψουν τις ανάγκες και να καλλιεργήσουν την επαφή.

«Η εκπαίδευση μεταδίδει πληροφορίες, γνώσεις και επεξηγήσεις που αφορούν φαινόμενα και γεγονότα που έχουν συμβεί... Κύριο καθήκον του μουσείου είναι να εξασφαλίσει τη διατήρηση των αντικειμένων του παρελθόντος με στόχο την παιδεία και την επικοινωνία τους με τις μελλοντικές γενιές. Χάρη στις συλλογές τους τα μουσεία φανερώνουν την εξέλιξη που απορρέει από την αλληλεπίδραση του ανθρώπου και της φύσης...».

Το περιεχόμενο της εκπαίδευσης είναι λοιπόν συμπληρωματικό αυτών που προσφέρουν τα μουσεία με τις συλλογές τους. Η συνεργασία μουσείων και εκπαίδευσης είναι πρωταρχικό καθήκον: η γνωριμία με το παρελθόν, η συνειδητοποίηση της συνέχειας του πολιτισμού, η απόκτηση πολιτιστικής ταυτότητας οδηγεί στην καλύτερη κατανόηση του παρόντος και ενδεχομένως του μέλλοντος.

Παιδαγωγική της εμπειρίας και της χαράς

Ο Αγγ. Δελβοριάς, στη συνέντευξη που έδωσε στο «Αντί», (τχ. 295), επισημαίνει ότι «η έκθεση (πρέπει) να προκαλεί τον επισκέπτη σε μια ενεργητική ανάγνωση του υλικού... Η έκθεση στοχεύει να του καλλιεργήσει την όραση και την ευαισθησία... Ο επισκέπτης λοιπόν πρέπει να μπορεί να επικοινωνήσει με το αντικείμενο, το αντικείμενο πρέπει να τον κρατήσει...».

Είναι ωστόσο φανερό πως για να γίνει κάτι τέτοιο δεν αρκεί οι οργανωτές να μείνουν μόνο στο

επίπεδο της διακήρυξης και να περιμένουν τον ήδη ευαίσθητο-πονημένο επισκέπτη να αναγνώσει ενεργητικά το υλικό. Η παιδαγωγική εμβέλεια είναι μηδαμινή. Αντίθετα παιδαγωγική επέμβαση στο κοινό σημαίνει προκαλώ και οργανώνω δραστηριότητες τέτοιες που κινητοποιούν πρακτικά και εμπλέκουν τον επισκέπτη έτσι που του δίνουν την ευκαιρία να αποκτήσει εμπειρίες και χαρές από τη συμμετοχή του στην έκθεση. Τα κάθε λογής εργαστήρια και παιχνίδια που οργανώνουν τα μουσεία αυτό το σκοπό έχουν. Διαφορετικά οδηγούμαστε σ' ένα φαινόμενο καταναλωτισμού, όπως συμβαίνει στις μεγάλες εκθέσεις ξένων μουσείων, όπου το πλατύ κοινό περιμένει στις ουρές απλώς για να δει, αναρωτιέται κανείς τι.

Αφετηρία λοιπόν του συνόλου των εκπαιδευτικών προγραμμάτων διεθνώς —αφήνουμε προς το παρόν κατά μέρος σημαντικότητας παράγοντες όπως είναι η χρηματοδότηση, η ενημέρωση των εκπαιδευτικών, το πρόβλημα της απόστασης των σχολείων από τα μουσεία κ.ά. —είναι η απόκτηση εμπειρίας από τη συμμετοχή και η ελεύθερη έκφραση του επισκέπτη του μουσείου είτε πρόκειται για παιδί, έφηβο ή ενήλικο.

Κάθε κεντρικό ή περιφερειακό μουσείο που σέβεται κι αναγνωρίζει την αποστολή του ως φορέα πολιτισμού και παιδείας έχει έναν εκπαιδευτικό τομέα, με ειδικευμένο προσωπικό, που αναλαμβάνει την εκπόνηση προγραμμάτων για τη μόνιμη ή τις ευκαιριακές εκθέσεις.

Ο προβληματισμός γύρω απ' αυτά τα προγράμματα είναι σχεδόν κοινός. Η διεθνής πρακτική των μουσείων παρουσιάζει τους παρακάτω τύπους δραστηριοτήτων (ενδεικτικά αναφέρουμε και μερικά από τα μουσεία που τις προτείνουν):

- Παιδαγωγικές διαδρομές για παιδιά, στη μόνιμη έκθεση —παράδειγμα Tate Gallery, Εθνική Πινακοθήκη, Λονδίνο, Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης, Νέα Υόρκη, κ.ά. Τα μουσεία επέλεξαν εκθέματα που προσφέρονται για ανάλυση σε παιδιά 8-14 ετών: τύπωσαν φυλλάδια με οδηγίες, πληροφορίες, επεξηγήσεις ερωτήσεις παρατηρητικότητας και κρίσεις που έπρεπε να απαντήσουν τα παιδιά. Τα φυλλάδια είναι φτιαγμένα έτσι, ώστε η παρέμβαση του ενήλικου να είναι ελάχιστη.

Μερικά δείγματα: «Κήποι φαντασίας και απόλαυσης», «Το χρήμα», «Κυνήγι θησαυρού γύρω από την προκολομβιανή τέχνη του Μεξικού και του Περού».

- Θεματικές εκθέσεις για παιδιά: «Ένα αχλάδι κι ένα μήλο», «Τι είναι μια νεκρή φύση»;

Μουσείο του Τελ - Αβίβ, Ισραήλ.

- Οδηγοί για παιδιά: «Οδηγός για νεαρούς επισκέπτες», Βρετα-

νικό Μουσείο Φυσικής Ιστορίας.

- Εκδόσεις παιδαγωγικών φυλλαδίων με παιχνίδια παρατηρητικότητας, σταυρόλεξα, κ.ά. «Μπερδεμένες κλωστές», Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Κεμπέκ, Καναδάς.

- Επιτραπέζια παιχνίδια με θέματα τέχνης ή κάποιου πολιτισμού: «Ένας ελέφαντας μέσα σ' ένα μουσείο πορσελάνης», Μουσείο Κεραμικής, Σεβρ, Γαλλία.

- Χαρτοκατασκευές: «Μια ελληνική περιεφραγία». Μέσα από τις οδηγίες της χαρτοκατασκευής περνούν και οι αρχαιολογικές και τεχνικές πληροφορίες γύρω από το θέμα: Μουσείο Βερολίνου, Δυτ. Γερμανία.

- Διάθεση μπλοκ ζωγραφικής όπου τα παιδιά καλούνται να χρωματίσουν παραστάσεις παρμένες από τοιχογραφίες, αγγεία κτλ., Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο.

- «Μουσεία μέσα σ' ένα λεωφορείο» που περιοδεύει σε περιοχές που βρίσκονται μακριά από τα μουσεία ή σε περιοχές όπου ο πληθυσμός δεν έχει τα οικονομικά μέσα για να μετακινηθεί, Ναϊρόμπι, Κένυα, Βολιβία.

- Ειδικές ξεναγήσεις και εκδρομές σε χώρους αρχαιολογικού, ή φυσικού ενδιαφέροντος, Μουσείο της ερήμου Σονόρα, Αριζόνα, ΗΠΑ.

- «Αρχαιολογικές κατασκευές για παιδιά και εφήβους» κοντά σε χώρους ανασκαφών, Γαλλία.

- Ημέρες όπου το μουσείο δέχεται γονείς και παιδιά για να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις και να ζήσουν «όπως την εποχή του σιδήρου». Το κέντρο Ιστορικής και Αρχαιολογικής Έρευνας του Lejre, Δανία, ανάλασε ένα χώρο της εποχής του σιδήρου κι έδωσε τη δυνατότητα στους επισκέπτες να ζήσουν μια μέρα —μαγειρεύοντας, δουλεύοντας το ξύλο και το σίδηρο, κατασκευάζοντας αγγεία κτλ.— όπως ζούσαν οι πρόγονοί τους 1500 περίπου χρόνια πριν.

- Επαφή του κοινού με παραδοσιακούς τεχνίτες, Ισημερινός.

- Όλα σχεδόν τα μουσεία οργανώνουν και διαθέτουν: εργαστήρια ελεύθερης έκφρασης, ζωγραφικής, γλυπτικής κ.ά., ταινίες, σχολιασμένες διαφάνειες εκπαιδευτικού περιεχομένου, πληροφοριακά φυλλάδια για τους δασκάλους, ώστε να μπορούν να προετοιμάζουν την επίσκεψη της τάξης στο μουσείο, κινητές εκθέσεις, θεματικό παιδαγωγικό υλικό σε κουτιά που μπορούν να δανειστούν οι δάσκαλοι για την τάξη τους, σεμινάρια για το κοινό —εκπαιδευτικούς και μη— γύρω από θέματα τέχνης, και αρχαιολογίας.

... και στην Ελλάδα;

Στην Ελλάδα φροντίζουμε να αποκοιμίζουμε τις αισθήσεις, πλην μίας: της όρασης. Βλέπουμε: δυσνόητες ενημερωτικές πινακίδες, όποτε υπάρχουν, αρα-

διασμένα στη σειρά εκθέματα —τα κομμάτια που βρίσκονται στο κέντρο της αίθουσας συμπεριαινούμε ότι είναι «καλύτερα» από τα διπλανά —φύλακες που φυλάνε τους θησαυρούς, βλέπουμε γενικά τα αρχαία ανεξάρτητα από εποχή, τεχνοτροπία, είδος. Δεν έχουμε τι άλλο να κάνουμε μέσα στο Μουσείο. Με τα παιδιά τα πράγματα γίνονται δυσκολότερα: η μόνη προετοιμασία που ζητούν συνήθως τα μουσεία από το δάσκαλο που θα πάει με τα παιδιά του είναι όχι μια επιστημονική πληροφόρηση αλλά η πληροφόρηση του «να μην αγγίζουν, να μην τρέχουν, να μην ενοχλούν τους τουρίστες, να μη μιλούν», αλλά να βλέπουν... Η όραση λοιπόν αναπτύσσεται όχι όμως και η παρατήρηση που συνδυάζει μυαλό και μάτια. Ωστόσο, υπάρχουν και οι εξαιρέσεις: δυο τρία μουσεία που προσπαθούν να έχουν κάποιο εκπαιδευτικό προσανατολισμό καθώς και άλλοι ιδιωτικοί ή δημόσιοι φορείς. Παράδειγμα:

- Μουσείο Μπενάκη: δυο προγράμματα για τη Λαϊκή Τέχνη για τις ηλικίες 7-9 ετών, 10-12 ετών το 1982-83, που περιλάμβαναν μία προβολή από σχολιασμένες διαφάνειες και τυπωμένα φυλλάδια με ερωτήσεις για τους μαθητές, και ένα παρόμοιο πρόγραμμα για τη Βυζαντινή Τέχνη, για το Γυμνάσιο, 13-15 ετών.

- Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Παράδοσης του Δήμου Αθηναίων έχει διαμορφώσει με παιδαγωγική άποψη μερικές αίθουσες όπως η «Καλύβα των Σαρακατσάνων». Αυτός ο τρόπος παρουσίασης κινητοποιεί τον επισκέπτη γιατί τα εκθέματα παρουσιάζονται στο περιβάλλον τους.

- Το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, στο Ναύπλιο.

- Η ΣΕΛΔΕ (Σχολή Επιμόρφωσης Λειτουργών Δημοτικής Εκπαίδευσης) έχει εισάγει ένα τριμνηνο μάθημα σχετικό με την «παιδαγωγική προσέγγιση του Μουσείου», στα πλαίσια του μαθήματος της Διδακτικής της Ιστορίας.

- Ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων διοργάνωσε ένα συνέδριο πέρα στους Δελφούς με θέμα «Αρχαιολογία και Παιδεία».

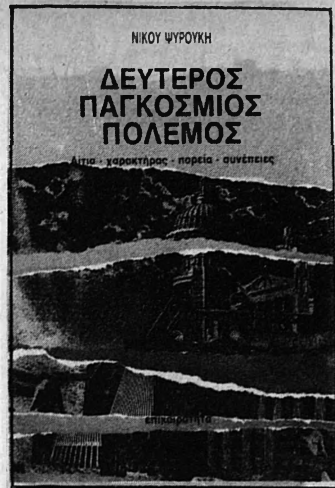
- Τα μεγάλα ιδιωτικά σχολεία των Αθηνών ετοιμάζουν επίσης εκπαιδευτικά προγράμματα στα Μουσεία για τους μαθητές τους.

Όλοι οι ενδιαφερόμενοι γνωρίζουν το πρόβλημα. Μένουν να παρθούν οι πρωτοβουλίες.

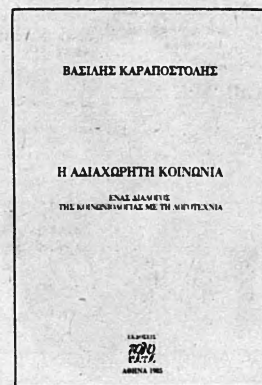
1. Gaël de Guichen, L' éducation pour la conservation, in Museum, No 144, 1984.

2. "What's a museum", Journal of Education, Vol. 7, no 4, Nova Scotia, Canada.

3. Tage Hoyer Hansen, Le rôle éducatif du Musée, in Museum, No 144, 1984.

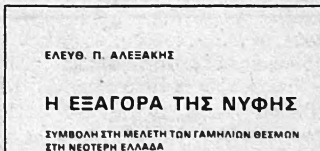
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ Η Αδιαχώρητη Κοινωνία

Με αφετηρία το μυθιστόρημα του Δ. Χατζή «Διπλό βιβλίο» ο συγγραφέας αναζητά τους όρους με τους οποίους η λογοτεχνική μαρτυρία και η κοινωνική σκέψη μπορούν να θεμελιώσουν μια κοινή δημιουργία.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237

Πρώτοι δημοτικιστές Η εσωτερική βιογραφία του κινήματος

Επιμέλεια:
Χριστίνα Ντουνιά

Αδερφάτο

Η Ανάσταση

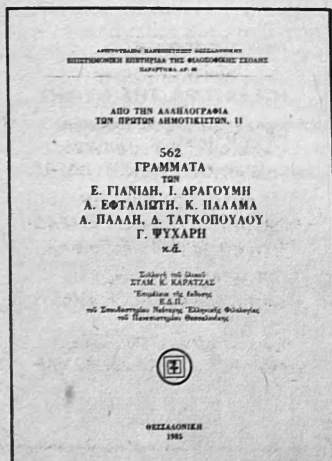
Τραχίλια τω συνείδησι

Τίχιν

«Μισό γράμμα, μισό κόμμα δεν πρέπει να πετάς απ' όσα σου στέλνουνε. Πολύ σημαντική για τα ιστορικά της εποχής μας, του αγώνα και της ιδέας είναι, φίλε μου, όλη μας η αλληλογραφία...».

Από γράμμα του Ψυχάρη προς τον Πάλλη (1903)

Το κίνημα του δημοτικισμού, ένα από τα σημαντικότερα πνευματικά κινήματα της νεότερης ιστορίας μας, ενώ έχει συστηματικά απασχολήσει την ιστορική και φιλολογική έρευνα από τις αρχές του 20ου αιώνα ως τις μέρες μας, δεν έχει, ακόμα, πλήρως διαλευκανθεί και ερμηνευθεί. Οι δύο ογκώδεις τόμοι, που κυκλοφόρησαν αρχές Σεπτεμβρίου και περιέχουν ένα μεγάλο μέρος από την αλληλογραφία των πρώτων δημοτικιστών, ενισχύουν την παραπάνω διαπίστωση.

Ο πρώτος περιλαμβάνει «562 γράμματα των Ε. Γιαννίδη, Ι. Δραγούμη, Α. Εφταλιώτη, Κ. Παλαμά, Α. Πάλλη, Δ. Ταγκόπουλου, Γ. Ψυχάρη, κ.ά.» (εκδ. Επιστημονικής Επετηρίδας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης): η συλλογή του υλικού ανήκει στον καθηγητή Σταμ. Κ. Καρατζά και η επιμέλεια στο Διδακτικό Επιστημονικό Προσωπικό του Σπουδαστηρίου Νεότερης Ελληνικής Φιλολογίας του ΑΠΘ. Την έκδοση προλογίζουν ο καθηγητής Σταμ. Κ. Καρατζάς και από το ΕΔΠ, η Μάρθα - Θωμαΐδου Μώρου και ο Παναγιώτης Πίστας, οι οποίοι είχαν και την ευθύνη του γενικού συντονισμού.

Κεντρική μορφή του τόμου «562 γράμματα...» αναδεικνύεται ο Αλέξανδρος Πάλλης, μια και τα περισσότερα γράμματα έχουν αυτόν ως αποστολέα ή ως παραλήπτη. Ο ηπειρωτικός καταγωγής Αλέξανδρος Πάλλης, ένθερμος δημοτικιστής, υποστηρίζει ηθικά και υλικά το κίνημα. Είναι ένας από τους βασικότερους χρηματοδότες του «Νουμά» και του «Λαού» της Κωνσταντινούπολης, ενώ παράλληλα ενισχύει οικονομικά εκδόσεις βιβλίων στη δημοτική γλώσσα. Η μετάφρασή του της Ιλιάδας, παρά τις ακρότητές της, «είναι ίσως το σημαντικότερο επίτευγμα της γενιάς των πρώτων δημοτικιστών, μαζί και σαν ένα σύμβολο πίστης της γενιάς αυτής» (Α. Πολίτη, Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, σελ. 212). Μια μακρόχρονη φιλία τον συνδέει με τον Ψυχάρη: ωστόσο η διαφορά χαρακτήρων, αλλά και απόψεων των δύο αντρών γίνεται φανερή μέσα από την αλληλογραφία τους. Γενικότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάδειξη των διαφορών, των εντάσεων και των ιδεολογικών αποκλίσεων ανάμεσα στους πρωταγωνιστές του κινήματος, του δημοτικισμού, τόσο της πρώτης γενιάς (Ψυχάρης, Πάλλης, Εφταλιώτης, Φωτιάδης, Παλαμάς κ.ά.) όσο και της δεύτερης (Δραγούμης, Γιαννίδη, Ταγκόπουλος κ.ά.).

Ανάλογες σημασίας είναι και το περιεχόμενο του βιβλίου του Γιάννη Παπακώστα «Ο Φώτης Φωτιάδης και το Αδερφάτο της Εθνικής Γλώσσας - Η αλληλογραφία» (Εκδ. Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, σελ. 661). Το πρώτο μέρος του περιλαμβάνει μια εκτενή και εμπειριστικώς μονογραφία για τον Φ. Φωτιάδη και το έργο του, ενώ ακολουθούν: α) η αλληλογραφία του Φ. Φωτιάδη β) Τα πρακτικά των συνεδριάσεων του συλλόγου δημοτικιστών της Κωνσταντινούπολης («Αδερφάτο της Εθνικής Γλώσσας») και γ) σχολιασμός του δημοσιευμένου υλικού από τον συγγραφέα Γιάννη Παπακώστα.

Ο Φώτης Φωτιάδης, γιατρός και λόγιος της Κωνσταντινούπολης, συνέλαβε πρώτος την ιδέα του εκπαιδευτικού δημοτικισμού. Το 1902 εκδίδει το βιβλίο «Το γλωσσικόν ζήτημα και η εκπαιδευτική μας αναγέννησις» αφιερωμένο στον Ψυχάρη. Τόσο ο Ψυχάρης όσο και ο Παλαμάς εκφράζουν τον ενθουσιασμό τους για το βιβλίο, το οποίο επηρεάζει αποφασιστικά τους νεαρούς, τότε, Δελμούζο και Τριανταφυλλίδη, που σε γράμματά τους προς τον Φωτιάδη το αποκαλούν «προφητικό». Το 1905 ο Φωτιάδης γίνεται ιδρυτής και πρόεδρος του Αδερφάτου «Η Ανάσταση» που θέτει ως σκοπό την προώθηση της ιδέας του εκπαιδευτικού δημοτικισμού και εκδίδει την εφημερίδα «Λαός».

Η δημοσίευση των πρακτικών του συλλόγου, φωτίζει πτυχές της δράσης του που παρέμεναν άγνωστες μέχρι σήμερα ενώ ο κατάλογος / ευρετήριο των μελών του που φτάνουν τα 300 περίπου, μας αποκαλύπτει ονόματα όπως του Ε. Βενιζέλου, του Μ. Καλομοίρη, του Κ.Π. Καβάφη, του Κ. Παλαμά, του Κ. Θεοτόκη, του Θ. Σοφούλη. Το αδερφάτο διαλύεται το 1909: πολλά μέλη του και ο πρόεδρος Φ. Φωτιάδης προσχωρούν στον «Εκπαιδευτικό Όμιλο» (1910). Το κίνημα του δημοτικισμού μπαίνει σε νέα φάση.

Η δημοσίευση ενός εξαιρετικά πλούσιου και ενδιαφέροντος υλικού, που εντελώς συνοπτικά θίγει στο σημείο αυτό, είναι αναμφίβολα έργο μεγάλης σπουδαιότητας. Η «εσωτερική βιογραφία» του κινήματος, δεν συγκεκριμένοποιεί απλώς κάποιες αόριστες υποθέσεις: οδηγεί πιθανόν και στην επανεξέταση ορισμένων ιστορικών συμπερασμάτων.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
Πεζογραφία

ΛΟΥΙΤΖΙ ΠΙΡΑΝΤΕΛΛΟ

Γυμνή ζωή
και άλλα διηγήματα
Μετ. Κατερίνα Γλυκοφρύδη
Εκδ. Καστανιώτη,
Αθήνα 1985, σελ. 163

Δώδεκα διηγήματα του διάσημου Ιταλού νομπελίστα συγγραφέα περιλαμβάνει ο τόμος αυτός. Στο καθένα από αυτά ο Λ. Πιραντέλλο παρουσιάζει μια ποικιλία ανθρώπων χαρακτήρων, έτσι όπως εκδηλώνονται μέσα στην καθημερινότητα χωρίς να περιορίζεται στην απλή περιγραφή των πράξεών τους αλλά να διεισδύει στην ψυχολογία τους: τα βαθύτερα κίνητρα των επιλογών και των κινήσεών τους αναζητούνται ταυτόχρονα στον κοινωνικό περίγυρο, αλλά και στο χώρο του ατομικού ψυχισμού.

ΙΑΝ ΜΑΚ ΠΙΟΥΑΝ

Πρώτος έρωτας
Μετ. Ρωζάνη Καντατζόγλου
Εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1985, σελ. 186

Πρόκειται για το πρώτο βιβλίο του νέου Άγγλου συγγραφέα Ιαν Μακ Γιούαν (έτος γεννήσεως 1948) που έχει τιμηθεί με το βραβείο Σώμερσετ Μωμ. Στα οχτώ διηγήματα του βιβλίου, μέσα από ένα ρεαλιστικό τρόπο γραφής αποδίδεται με αμεσοστόχαστο έναν κόσμο βίας και σκληρότητας. Οι ήρωές του είναι όλοι άτομα νεαρής ηλικίας που συμπεριφέρονται με κυνισμό και βαναυσότητα, αφού η τρωφερότητα και η ευαισθησία μοιάζουν να έχουν χρεωκοπήσει οριστικά μέσα στον αρνητικό και εχθρικό κοινωνικό ιστό που τους περιβάλλει: η αφετηρία αυτή, οδηγεί σχεδόν πάντοτε στη μοιραία, δραματική σύγκρουση.

D. H. LAWRENCE

Η γυναίκα
που έφυγε με το άλογο
Μετ. Άρης Αλεξάνδρου
Εκδ. Γκοβόστη,
Αθήνα 1985

Επανεκδοση του γνωστού βιβλίου που είχε κυκλοφορήσει πριν αρκετά χρόνια από τον ίδιο εκδοτικό οίκο, με πρόλογο του Άλντους Χάξλεϋ (μετ. Β. Νικολόπουλου). Παρούσα και στα διηγήματα αυτά η ατμόσφαιρα αισθησιασμού, που κυριαρχεί στο έργο του D.H. Lawrence —ο οποίος με το μυθιστόρημά του «Ο ερασστής της λαϊκής Τσάτερλντ» τόσα σχόλια και επικρίσεις είχε προκαλέσει κάποτε— ενώ η ματιά του πάνω στη φύση, αγγίζει τα όρια της ειδωλολατρίας.

N.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
Τρία θαλασσινά ειδύλλια
Εκδ. Δόμος, Αθήνα 1985,
σελ. 75

Μια πολύ ενδιαφέρουσα απόπειρα απόδοσης στοιχείων γραφής και ύφους του Αλ. Παπαδιαμάντη είναι κυρίως τα τρία διηγήματα του βιβλίου, του οποίου ο τίτλος παραπέμπει στα «θαλασσινά ειδύλλια» του Σκιαθίτη συγγραφέα. Με τη θάλασσα στο κέντρο της αφήγησης ο Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος «διαλέγεται» με άλλους τρεις συγγραφείς —Ν. Εγγονόπουλο, Ν.Γ. Πεντζίκη, Γ. Σκαρίμπα— χρησιμοποιώντας δάνεια από το έργο τους, οδηγείται στη διαμόρφωση μιας προσωπικής μυθολογίας και στη δημιουργία ενός λόγου που μέσα του διακρίνονται οι ποικίλες διαστρωματώσεις της γλώσσας.

ΤΑΚΗ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ο ψιθύρος της Περσεφόνης
Εκδ. Άγρα, Αθήνα 1985,
σελ. 168

Μια νουβέλα που κινείται στα όρια του ρεαλισμού και της επιστημονικής φαντασίας. Το εφιαλτικό σκηνικό της παρουσιάζει μια εικόνα της Αθήνας, που, ως πόλη επικίνδυνη πλέον για τους κατοίκους της, ερμηνεύεται σταδιακά με εντολή της κυβέρνησης και ισοπεδώνεται. Ένας άνδρας κρύβεται στο διαμέρισμα μιας άδειας πολυκατοικίας που πρόκειται να καταδαφιστεί. Η αφήγηση με συνεχή φλας - μπακ αποκαλύπτει ορισμένα στοιχεία της ταυτότητάς του και προωθεί την εξέλιξη της δράσης με μια μέθοδο που συχνά προσεγγίζει το θρίλερ, ενώ το αίσθημα απομόνωσης ή μανία καταδιώξης και οι φαντασιώσεις που βασανίζουν τον κεντρικό ήρωα, μας μεταφέρουν κάποιες στιγμές στην ατμόσφαιρα των βιβλίων του Κάφκα.

PAUL KLEE
Τα ημερολόγια 1898-1918
Μετ. Γιώργου Κεντρωτή
Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1985,
σελ. 205

Ο Πωλ Κλέε υπήρξε αναμφισβήτητος ένας από τους σημαντικότερους ζωγράφους του 20ού αιώνα. Η κατάθεση των προσωπικών του εμπειριών ενδιαφέρει κατ' αρχήν όσους πιστεύουν ότι το έργο τέχνης φωτίζεται πληρέστερα με τη γνώση της προσωπικότητάς του δημιουργού του.

Αλλά και για τους άλλους, η ανάγνωση του ημερολογίου του Π. Κλέε δεν είναι καθόλου μια πράξη χωρίς νόημα.

Η καταγραφή των παιδικών και νεανικών του εμπειριών, που περιέχει ο πρώτος τόμος (1898-1918) είναι λογοτεχνικότατη και αυτόνομη. Γοητευτικές οι περιγραφές των ταξιδιών του στην Ιταλία, η γνωριμία του με τα έργα μεγάλων καλλιτεχνών, η σχέση του με τη μουσική και τη λογοτεχνία.

ΒΟΥΛΑΣ ΔΑΜΙΑΝΑΚΟΥ
Από ανώνυμο ημερολόγιο
Αθήνα 1985, σελ. 99

Μια συλλογή μικρών κειμένων που καταθέτουν τις προσωπικές μαρτυρίες της συγγραφέως και —έμμεσα— άλλων γυναικών για τη δύσκολη πορεία της γυναίκας - αγωνίστριας, που πήρε μέρος στην Εθνική Αντίσταση και στη συνέχεια πλήρωσε ακριβώς τις συνέπειες του εμφυλίου πολέμου. Το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου αναφέρεται στις συνθήκες διαβίωσης που επικρατούσαν στις γυναικείες φυλακές Αβέρωφ, όπου πολλές γυναίκες καταδικασμένες σε θάνατο είχαν να αντιμετωπίσουν εκτός από τους δεσμοφύλακες και το πρόβλημα των σχέσεών τους με την κομματική ηγεσία.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΓΙΑΝΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΛΟΥ
Καταχωρήσεις (ποίηση)
Εκδ. Ρώτρο, Αθήνα 1985,
σελ. 20

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΦΡΑΓΚΟΥ
«και το θέρος ετελεύτα ...»
(ποίηση)
Εκδ. Θεωρία, Αθήνα 1985,
σελ. 28

ΤΑΚΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ
Πρώτη τριλογία (ποίηση)
Γ' έκδοση
Εκδ. Imago, Αθήνα 1985,
σελ. 193

ΗΡΩΣ ΚΑΣΙΜΑΤΗ
Το χάδι της καρδιάς ΣΟΥ
(μυθιστόρημα)
Εκδ. Ειρήνη, Αθήνα 1985,
σελ. 311

ΑΓΓΕΛΟΥ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ
Ξαφνικά τον είπανε τρελό
(μυθιστόρημα)
Αθήνα 1983, σελ. 230

ΑΓΓΕΛΟΥ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ
Ο δαίλος (μυθιστόρημα)
Αθήνα 1985, σελ. 140

ΧΡΗΣΤΟΥ ΑΓΓΕΛΗ
Ανοιχτά χαρτιά
ΠΑΣΟΚ-ΝΔ-ΚΚΕ
(συλλογή άρθρων)
Πάτρα 1985, σελ. 32

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΒΡΕΤΑΚΟΥ
Το κόστος της αλαζονείας -
Διαλεκτική της γνώσης και
της απόγνωσης
(σχόλια και δοκίμια)
Εκδ. Τρία φύλλα, Αθήνα 1984,
σελ. 144

Έκδόσεις Στιγμή
ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 91-93, ΑΘΗΝΑ 114 73
τηλ. 36.44.064

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ
Μανόλη Αναγνωστάκη

ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

(1941-1971)

3η έκδοση

ΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ '68-'69

ποίηση, 2η έκδοση

ΑΝΤΙΔΟΓΜΑΤΙΚΑ

ΑΡΘΡΑ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ (1946-1977)

2η έκδοση

ΤΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

VINCENT DESCOMBES
ΤΟ ΙΔΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΛΛΟ

45 χρόνια γαλλικής φιλοσοφίας
(1933-1978)

PRAXIS

Georges Bataille
το καταραμένο
αποθέμα

RONALD D. LAING
DAVID G. COOPER

ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΒΙΑ

PRAXIS
φιλοσοφικές έρευνες

R. D. LAING / D. G. COOPER
ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΒΙΑ: 10 ΧΡΟΝΙΑ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΑΡΤΡ, 1950-60

VINCENT DESCOMBES
ΤΟ ΙΔΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΛΛΟ: 45 ΧΡΟΝΙΑ
ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, 1933-78

GEORGES BATAILLE
ΤΟ ΚΑΤΑΡΑΜΕΝΟ ΑΠΟΘΕΜΑ

Κεντρική Διάθεση / Παραγγελίες:
ΜΗΝΥΜΑ, Σόλωνος 83, τηλ. 362.3646

Ο Ελ.Π. Αλεξάκης γράφει για το βιβλίο του Μιχ. Γ. Μερακλή, Ελληνική λαογραφία-κοινωνική συγκρότηση. Εκδόσεις «Οδυσσεάς», Αθήνα 1984, σ. 167.

Κυκλοφόρησε σε μια καλαίσθητη έκδοση από τον εκδοτικό οίκο «Οδυσσεάς» το βιβλίο του καθηγητή της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Μιχάλη Γ. Μερακλή: «Ελληνική λαογραφία-κοινωνική συγκρότηση». Πρόκειται για ένα συνθετικό έργο υπό μορφή εγχειριδίου ή «εισαγωγής στην ελληνική λαογραφία» αφιερωμένο, όπως δείχνει ο υπότιτλος, σε έναν τομέα της λαογραφίας, την κοινωνική οργάνωση. Ο συγγραφέας άλλωστε δηλώνει ότι θα ακολουθήσουν άλλοι δύο αυτοτελείς τόμοι για τα ήθη και τα έθιμα και τη λαϊκή τέχνη (λαϊκή λογοτεχνία, τέχνες κτλ.).

Η εργασία του Μερακλή είναι πολύ καλά ενημερωμένη, και στηρίζεται στα τελευταία δημοσιεύματα, αν και όχι τόσο σε βαθμό εξαντλητικό και αυστηρά επιλεκτικό, γιατί καθώς φαίνεται, στόχος του συγγραφέα ήταν να δώσει μόνο μια γενική εικόνα της ελληνικής λαογραφίας και ταυτόχρονα να επισημάνει τις νεότερες τάσεις που επικρατούν στον ελληνικό χώρο και διεθνώς.

Το βιβλίο εντάσσεται μέσα στο γενικότερο πνεύμα που κυριαρχεί στην Ελλάδα από τη δεκαετία του '70, της «Νέας ελληνικής λαογραφίας», η οποία, κοινωνιολογικά και εθνολογικά προσανατολισμένη, έκανε την εμφάνισή της, όταν ορισμένοι «Ελληνες επιστήμονες, ύστερα από οποιεσδήποτε Κοινωνικές Ανθρωπολογίας και Εθνολογίας στα Πανεπιστήμια του εξωτερικού επέστρεψαν στην Ελλάδα και αφιερώθηκαν στη μελέτη του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού. Χώροι, όπου αναπτύχθηκαν οι τάσεις αυτές, υπήρξαν και συνεχίζουν να είναι τα Πανεπιστήμια Ιωαννίνων και Θεσσαλονίκης και, όσο κι αν φαίνεται παράδοξο, το Κέντρο Ερευνών της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών. Στο Πανεπιστήμιο μάλιστα Ιωαννίνων όπου για μια περίπου δεκαετία διδάσκει ο συγγραφέας το μάθημα της Λαογραφίας έχουν εκπονηθεί υπό την εποπτεία του και υποστηρίχθηκαν αρκετές διδακτορικές διατριβές, των οποίων η θεματολογία ξεκινάει από την παραδοσιακή λαογραφία και φθάνει ως την καθαρή κοινωνική ανθρωπολογία και την εθνολογία.

Αναλυτικότερα το βιβλίο του Μερακλή χωρίζεται:

● Στον πρόλογο, όπου ο συγγραφέας εκθέτει την προβληματική και παρατηρεί ότι η θεωρία γύρω από τα διάφορα θέματα που αναπτύσσονται είναι διάσπαρτη μέσα

στο βιβλίο και ιδιαίτερα στις σημειώσεις, που βρίσκονται στο τέλος της εργασίας, δεν είναι δηλαδή αυτοτελώς συγκεντρωμένη σε ορισμένα κεφάλαια. Καθώς φαίνεται ο σ. κρίνει απαραίτητη την εξήγηση αυτή, επειδή οι Έλληνες παραδοσιακοί λαογράφοι έχουν κατηγορηθεί επανειλημμένα για την έλλειψη θεωρίας στις εργασίες τους.

● Στην «Εισαγωγή» (σ. 9-12), όπου ο σ. δίνει τον ορισμό της επιστήμης και αναλύει την έννοια λαός (folk). Θα θέλαμε εδώ να επισημάνουμε, ότι ο σ. παραμένει στην άποψη, πως η λαογραφία μελετάει λαούς εξελιγμένους σε επίπεδο εθνικό. Δεν δέχεται εξάλλου, και αυτό είναι σωστό, ότι η έννοια λαός περιορίζεται μόνο στην αγροτική τάξη. Υποστηρίζει ότι η παραπάνω έννοια, άσχετα από την πολιτική φόρτιση που έχει σήμερα, είναι έννοια πολυταξική και πολυστρωματική, στην οποία συμπεριλαμβάνονται εκτός από την αγροτική, η αστική και η εργατική τάξη, που αποτελούν αντικείμενο μελέτης της σύγχρονης λαογραφίας. Επιφυλάξεις επίσης διατηρεί ο σ. και για την τάση πολλών νεότερων λαογράφων να χρησιμοποιούν τον όρο Εθνολογία για την επιστήμη τους, πράγμα που διευκολύνει τις αφοριστικές τάσεις της επιστήμης αυτής σε βάρος της λαογραφίας. Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να παρατηρήσουμε ότι τα προβλήματα που δημιουργούνται από την ιδιαιτερότητα και την ιστορία του ελληνικού όρου «λαογραφία» παραμένουν, καθώς και ότι σε πολλές ξένες χώρες, κυρίως δυτικές (Αμερική κ.ά.), η λαογραφία στον αγγλοσαξωνικό της όρο (folklore) είναι κλάδος της γενικής ανθρωπολογίας, που περιλαμβάνει την κοινωνική ανθρωπολογία, την πολιτισμική ανθρωπολογία, τη γλωσσολογία, τη βιολογική ανθρωπολογία και την προϊστορική ανθρωπολογία. Ο σ. αναφέρεται επίσης στις παλιότερες απόψεις για το χαρακτήρα των λαογραφικών φαινομένων (το κατά παράδοξο, το αυθόρμητο και το ομαδικό) και παρατηρεί ότι στη σημερινή λαογραφία αυτό που έχει γενική ισχύ και παραμένει είναι το στοιχείο «της ομαδικότητας». Τελειώνοντας την εισαγωγή ο σ. εξετάζει το θέμα της λαογραφικής ύλης και συμπεραίνει ότι η λαογραφία μπορεί να θεωρηθεί ένα είδος πολυεπιστήμης, γιατί ο λαογράφος οφείλει να κατέχει ή να ελέγχει μεγάλο και ποικίλο αριθμό γνώσεων που συχνά προέρχονται από τελείως διαφορετικές επιστήμες. Αυτό όμως που πάντα ενδιαφέρει το λαογράφο κατά τον συγγραφέα, είναι το σημείο σύγκλισης ή τομής αυτών των επιστημών.

● Στο πρώτο κεφάλαιο (σ. 15-23) με τίτλο «Φυσικός χώρος», που χωρίζεται σε δύο ενότητες: Η φύση και ο άνθρωπος, μετακινήσεις πληθυσμών. Στο κεφάλαιο αυτό ο σ. αναπτύσσει τη διαλεκτική σχέση φυσικού περιβάλλοντος, κοινωνίας και λαϊκού πολιτισμού. Μετά από μια

σύνοψη αναφορά στο θέμα της τεχνικής και με παραπομπές στο Γάλλο αρχαιολόγο και εθνογράφο Leroi-Gourhan προχωράει στο θέμα των κάθε είδους μετακινήσεων και μεταναστεύσεων στον ελληνικό χώρο, είτε οι συνέπειές τους είναι μόνιμες (διαρκείς) είτε προσωρινές και εποχικές: π.χ. η φυγή των πληθυσμών στα ορεινά κατά την τουρκοκρατία και η επιστροφή στα πεδινά μετά την απελευθέρωση, εποχικές μετακινήσεις των νομάδων και ημινομάδων κτηνοτρόφων (Βλάχοι, Σαρακατσάνοι κ.ά.), επαγγελματικές μετακινήσεις μαστόρων, μετανάστευση για λόγους εργασίας Ελλήνων στη Γερμανία και ξένων (εγχώριων κ.ά.) στην Ελλάδα. Κλείνοντας το κεφάλαιο ο σ. αναφέρεται στις γενικότερες συνέπειες αυτών των μετακινήσεων και μεταναστεύσεων: οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές. Γενικά στο παραπάνω κεφάλαιο είναι φανερό η επίδραση της σύγχρονης Ανθρωπογεωγραφίας.

● Στο δεύτερο κεφάλαιο (σ. 25-48) «οικιστική δραστηριότητα», που χωρίζεται στις ενότητες: Αγροτική κοινότητα και αστικός τρόπος ζωής, το σπίτι και το χτισμένο περιβάλλον, το εσωτερικό του σπιτιού, ο κήπος, η πολυκατοικία και η φύση, η γειτονιά, η πλατεία και η αγορά, το νεκροταφείο, η δημόσια βρύση, το δημόσιο λουτρό, η απομόνωση των κοινοτήτων. Εδώ εξετάζεται η πολυσυζητημένη νόθα αστικοποίηση και επισημαίνεται ο αγροτικός χαρακτήρας των λεγόμενων ημιαστικών περιοχών και ο ημιαγροτικός των αστικών, καθώς και οι πολύ σημαντικές επιπτώσεις της επιβολής από έξω ενός καινούργιου, ουσιαστικά αντιπαικτικού, αστικού τρόπου ζωής. Ο σ. προχωράει κατόπιν σε ορισμένες καίριες και απόλυτα σωστές παρατηρήσεις για την ελληνική παραδοσιακή κατοικία, τις αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού, την αλλοίωση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος (μπετόν κ.ά.). Αναλύει με επιτυχία τους παράγοντες που συντελούν στην οικιστική κακοποίηση (αυθαίρετη δόμηση, πρόχειρες κατασκευές κ.ά.). Τέλος εξετάζει σε συντομία το σύγχρονο αστικό περιβάλλον με τις πολυκατοικίες, την ανάγκη της στέγης κτλ. Άλλα ειδικότερα θέματα που θίγει ο σ. σε σχέση με τους οικισμούς είναι: το υψοπέζαρο, οι λαϊκές αγορές, τα παζάρια.

● Στο τρίτο κεφάλαιο (σ. 47-57), όπου ο σ. αναφέρεται στην «Οικογένεια». Εδώ εξετάζονται τα νεότερα στοιχεία που έχουν δημοσιευθεί για τη βασική αυτή μονάδα της κοινωνικής οργάνωσης και κυρίως τη διευρυνόμενη πατριαρχική οικογένεια του αγροτικού χώρου. Άλλα ειδικότερα θέματα σε σχέση με την οικογένεια που αναλύονται σ' αυτό το κεφάλαιο είναι: η προίκα, η μορφή της Patria Potestas, η πεθερά, η διανομή των ρόλων κτλ. Η συζήτηση στρέφεται γύρω από τις γαμήλιες ανταλλαγές «εξαγορά της σύμφης» - «προίκα», το θεσμό της σύμφης (δिवανία ανδρών για λόγους αρρενογονίας ή άλλους), το σώμα-προ, τον κύκλο της ζωής, την εθιμογραφία της γυναικείας γονιμότητας - αρρενογονίας.

● Στο τέταρτο κεφάλαιο (σ. 58-84) αφιερωμένο στις «ευρύτερες ομάδες», το οποίο χωρίζεται στις ενότητες: τα γένη, με ιδιαίτερη αναφορά στη Μάνη, στους Σουλιώτες και στους Σαρακατσάνους, το τσιφλίκι,

τις διαφορές των κοινωνικών τάξεων και τα σύγχρονα προβλήματα τους, τις ενδοταξικές διαφορές, τις εθνικές μειονότητες, τους πρόσφυγες, τους ξενιτεμένους, τους ετεροδημότες και το περιθώριο. Στο κεφάλαιο αυτό ο σ. κάνει πολύ σημαντικές παρατηρήσεις για την κοινωνία της Μάνης, για την εξέλιξη των συγγενικών ομάδων, για την ιεραρχία και τη διαστρωμάτωσή τους. Ο σ. εξάλλου αφιερώνει ένα μεγάλο μέρος στην οργάνωση της κοινωνίας του Σουλίου. Κάπως περιέργη εδώ είναι η παρατήρηση του σ. ότι στην περίπτωση των Σουλιωτών έχουμε αναίρεση της ιστορίας από τον πόλεμο ή ότι η ιστορία βρίσκεται αντίμαχη με την Εθνολογία. Στο ίδιο κεφάλαιο εξετάζεται η οργάνωση του τσιφλικιού και των διαφόρων άλλων μορφών οικονομικής εκμετάλλευσης, όπως το τσιφλίκι. Γενικά το κεφάλαιο αυτό είναι μεστό από χρήσιμες και καίριες παρατηρήσεις πάνω στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία. Έχουμε όμως ορισμένες επιφυλάξεις στη γενίκευση από τον σ. κοινωνικών θεσμών, που συναντιούνται σε ορισμένα χωριά της Μέσης Μάνης, για ολόκληρη την περιοχή, καθώς και στη χρήση των όρων γέννη - γενιές σε πληθυσμούς, όπως οι Σαρακατσάνοι, παρά τις παραπομπές του σ. στις σημαντικές, κατά τα άλλα, εργασίες του Καββαδία και της Χατζημιχάλη.

● Στο πέμπτο κεφάλαιο (σ. 85-90), που έχει τίτλο «Διοίκηση» και χωρίζεται σε δύο ενότητες: κοινότητες της τουρκοκρατίας, σύγχρονη διοίκηση. Οι περισσότερες αναφορές του συγγραφέα, όπως δείχνει και ο τίτλος του κεφαλαίου, έχουν να κάνουν με την τοπική αυτοδιοίκηση επί Τουρκοκρατίας και στηρίζονται βασικά στην πλούσια σύγχρονη ελληνική ιστορική βιβλιογραφία. Άλλωστε δεν υπάρχουν σχετικές κοινωνικοανθρωπολογικές ή εθνολογικές εργασίες.

● Στο έκτο κεφάλαιο (σ. 91-113) με τίτλο «Παραγωγή και χρήση των αγαθών» εξετάζονται θέματα όπως: η βάση της ιδιοκτησίας, οι συντεχνίες και οι συνεταιρισμοί, τα επαγγέλματα, η ζωοκλοπή, η επαιτεία, οι λαϊκές επιστήμες (μετεωρολογία, μαγεία, λαϊκή ιατρική, αστρολογία κτλ.), ο αποκρυφισμός της αστρολογίας, η τεχνολογία, οι σχέσεις παραγωγής - χρήσης των αγαθών κ.ά. Σ' αυτό το αρκετά εκτεταμένο κεφάλαιο αξιολογές είναι οι κοινωνιολογικές παρατηρήσεις του σ., η σύγχρονη προβληματική και οι συγκρίσεις που κάνει με νεότερες μορφές οικονομικής οργάνωσης, π.χ. συνεταιρισμούς, εταιρείες κτλ.

Γενικά το βιβλίο του Μιχάλη Μερακλή, πλούσιότατα τεκμηριωμένο με τη σύγχρονη λαογραφική και άλλη βιβλιογραφία μπορεί να αποτελέσει την αφετηρία ή τη βάση μελέτης οποιουδήποτε ενδιαφέρεται για την ελληνική λαογραφία, για ευρύτερα θέματα της ελληνικής αγροτικής κοινωνίας, ή ασχολείται με τις άλλες συγγενικές επιστήμες (κοινωνική ανθρωπολογία, εθνολογία, κοινωνιολογία). Επιπλέον η στρωτή και ωραία γλώσσα στην οποία είναι γραμμένο, παρά την πυκνότητα του κειμένου, λόγω των πολλών πληροφοριών, το κάνει απλότατα κατανοητό και ευχάριστο. Χωρίς καμιά επιφύλαξη το συνιστάμε στους φίλους αλλά και σε όποιον άλλο ενδιαφέρεται για παρόμοια θέματα.

Γερμανικός εξπρεσιονισμός

του Ανδρέα Ιωαννίδη

Βρισκόμαστε αυτή την περίοδο μπροστά σε μια συγκυρία πολιτιστικού περιεχομένου. Από τη μια η έκθεση γερμανών εξπρεσιονιστών¹ κι από την άλλη η επέτειος των 100 χρόνων από τη γέννηση δύο μεγάλων φιλοσόφων, του Λούκατς και του Μπλοχ.

Θα αναλογισθεί βέβαια κανείς, τι σχέση έχουν αυτά τα δύο γεγονότα. Και όμως, εξαιτίας του εξπρεσιονισμού αυτοί οι δύο φιλόσοφοι ήρθαν σε σύγκρουση, με τον πρώτο κατά και το δεύτερο υπέρ του εξπρεσιονισμού.

Είναι δύσκολο να καθορίσει κανείς τον εξπρεσιονισμό απλά και μόνο σαν ένα καλλιτεχνικό ρεύμα, γιατί πριν απ' όλα πρόκειται για μια ολόκληρη ιδεολογία, για μια κοσμοθεωρία που βρήκε μορφή έκφρασης σε κάθε τομέα της πολιτιστικής παραγωγής². Ξεκινώντας από τη ζωγραφική επεκτάθηκε στον κινηματογράφο, θέατρο, καμπαρέ, λογοτεχνία, ποίηση, χορό, μουσική, αρχιτεκτονική. Δημιουργοί του, η γενιά του 1914, η αστική νεολαία των μεγάλων βιομηχανικών πόλεων που στρέφεται εναντίον της τάξης της. Χωρικά, ο εξπρεσιονισμός είναι ένα κατεξοχήν γερμανικό φαινόμενο.

Για πρώτη φορά εκδηλώνεται στο χώρο της ζωγραφικής με δύο ομάδες που σχεδόν διαδέχονται χρονικά η μία την άλλη: τη *Γέφυρα* (Die Brücke) που δημιουργήθηκε στη Δρέσδη το 1905 από τους Κίρχνερ, Ρότλουφ, Πεχστάιν, Χέκελ, Μύλλερ και Νόλντε, και διαλύθηκε το 1914, και το *Γαλάζιο Καβαλάρη* (Der Blaue Reiter) που ιδρύθηκε στο Μόναχο με ταξί του 1911 και 1914, χωρίς όμως να αποτελεί ομάδα με τη συνοχή της *Γέφυρας*. Καρδιά του *Καβαλάρη* ήταν ο Καντίνσκυ και ο Μαρκ. Ο πρώτος μάλιστα με το βιβλίο του «*Για το πνευματικό στην τέχνη*» γίνεται κι ο θεωρητικός νους του κύκλου του *Γαλάζιου Καβαλάρη*. Άλλωστε και το όνομά της η ομάδα το πήρε από ένα έργο του, του 1903.

Ο εξπρεσιονισμός θα λέγαμε ότι αποτελεί το ζενίθ της υποκειμενικότητας. Η καλλιτεχνική δημιουργία αποσπάται από τον εξωτερικό κόσμο και γίνεται εσωτερική υπόθεση. Γι' αυτό και η αντιπαράθεση εξπρεσιονισμού και κυβισμού βοηθάει στην καλύτερη κατανόηση και των δύο. Ο εξπρεσιονιστής πρώτα συνειδητοποιεί τις εσωτερικές του ανάγκες και μετά ψάχνει τον τρόπο να τις εκφράσει μέσω του εξωτερικού αντικειμενικού κόσμου. Ο κυβιστής αντίθετα ξεκινάει από έξω, επιλέγει δηλαδή ποώτα το

αντικείμενο και στη συνέχεια το αποδίδει υποκειμενικά.

Ο εξπρεσιονιστής δεν δέχεται σε γενικές γραμμές καμία άλλη πραγματικότητα πέρα από την υποκειμενική ανθρώπινη, από την οποία πηγάζει κάθε μορφή δημιουργίας. Και, επειδή πιστεύει ότι η μέχρι τώρα αντίληψη που έχουμε του κόσμου στηρίζεται πάνω στον επιστημονικό ορθολογισμό, κληρονομιά του 19ου αι., του οποίου ο φορέας είναι ο μισή της στον εξπρεσιονιστή αστός της βιομηχανικής κοινωνίας, ο εξπρεσιονιστής θέλει να «καταστρέψει» τον κόσμο με σκοπό την «ανα-μορφοποίησή» του. Με την διαφορά ότι η νέα μορφή του κόσμου θα προέρχεται αυτή τη φορά μέσα από την ανθρώπινη υποκειμενικότητα ώστε να ανασυντεθεί η χαμένη κοσμική αρμονία, η σχέση δηλαδή ανθρώπου και κόσμου, μέρους και όλου.

Αυτή είναι η βασική αρχή του εξπρεσιονισμού, κοινή και στις δύο ομάδες, με μια διαφοροποίηση όμως στον *Καβαλάρη*. Αν για τη *Γέφυρα* εκείνο που προέχει είναι η «εσωτερική εικόνα» που αποτελεί, σύμφωνα με τον Κίρχνερ, συγχώνευση όλων των επιμέρους όψεων ενός σώματος, για τον *Καβαλάρη* ο εξωτερικός αντικειμενικός κόσμος παίζει κάποιο ρόλο. Πράγματι ο Καντίνσκυ ζητάει όχι μια «εσωτερική εικόνα» αλλά μια «εσωτερική κατασκευή», αποτέλεσμα της «κατάκτησης του υποκειμενικού μέσα από το αντικειμενικό». Με άλλα λόγια, και οι δύο αναζητούν τη συνολική μορφή μόνο που ο πρώτος την ψάχνει μέσα του και ο δεύτερος στη σχέση του με τον εξωτερικό κόσμο. Ο Καντίνσκυ βέβαια, ρώσικης καταγωγής και βαθιά επηρεασμένος από το ρώσικο χριστιανικό μυστικισμό, ψάχνει για ένα σύστημα οργάνωσης του κόσμου, για μια κατασκευή, αντλώντας δομικά στοιχεία από τον εξωτερικό κόσμο. Γίνεται έτσι ο *Καβαλάρης* το σημείο συνάντησης του γερμανικού εξπρεσιονιστικού συναισθήματος και του γαλλικού κυβιστικού ορθολογισμού μέσα όμως από τον ορφισμό του Ντελνέ.

Πέρα απ' αυτή τη διαφορά μεταξύ των δύο εξπρεσιονιστικών ομάδων, κοινό τους αίτημα παραμένει η ανάπλαση του κόσμου, ανάπλαση που προϋποθέτει όμως την «καταστροφή» του παλιού.

Πώς μορφοποιείται εικαστικά αυτό το ιδεολογικό περιεχόμενο; Με τέσσερα βασικά στοιχεία: το χρώμα, την αφαίρεση, τη διαστρέβλωση και την παραμόρφωση.

Ερίχ Χέκελ, Τοπίο στο Άλσεν (ζυωγραφία). Ο τρόπος απεικόνισης με την αντίθεση άσπρου/μαύρου, φωτός/σκιάς και την αφαίρεση ενοποιεί αντικείμενα και περιβάλλον σ' ένα ενιαίο όλον.

Το χρώμα θεωρείται το κατεξοχήν μέσο για την έκφραση του υποκειμενικού συναισθήματος. Είναι η «ρευστότητα» απέναντι στο «συμπαγές» σχέδιο, το «εν δυνάμει» απέναντι στο «οριστικό». Ο εξπρεσιονιστής αίρει—μέσω του χρώματος—το σχέδιο, την εξωτερική αντικειμενική μορφή για να γεμίσει τον κόσμο συναισθήματα. Παράλληλα η χρήση του χρώματος είναι τέτοια ώστε και το μύθο ή το ψυχο που αναπαρίστανται να συγχέεται με το περιβάλλον του ή μάλλον να διευρύνεται το ένα μέσα στο άλλο όπως θα ήθελε ο Μπλοχ, και να αποκαθίσταται η κοσμική αρμονία, η οποία έχει διασαλευθεί, διασάλευση που αποδίδεται με την αντιπαράθεση έντονων χρωμάτων όπως του κόκκινου, κίτρινου, πράσινου, μπλε. Αυτά τα έντονα χρώματα εκφράζουν και την βίαιη επιθετικότητα που τρέφει ο εξπρεσιονιστής για τον κόσμο που τον περιβάλλει, τον κόσμο που διαμορφώθηκε χωρίς τη συμμετοχή του υποκειμένου. Σ' αυτό το σημείο είναι καθοριστικός ο ρόλος της αφαίρεσης, η οποία παίζει διττό ρόλο. Από τη μια παραπέμπει στην κενότητα του κόσμου κι από την άλλη δίνει τη δυνατότητα στο υποκείμενο να τον αναπλάσει. Γιατί αν η απεικόνιση ήταν νατουραλιστική, πιστή δηλαδή αναπαράσταση, τότε το άτομο θα βρισκόταν μπροστά σε μια εικόνα του κόσμου που προϋπήρχε και στην οποία είναι αδύνατο να επέλθει, πράγμα που αντιβαίνει στη συνέχεια δημιουργική διαδικασία με σκοπό την ανάπλαση του κόσμου, την οποία προσβύει ο εξπρεσιονισμός.

Τέλος, τόσο η διαστρέβλωση όσο και η παραμόρφωση, αποδίδουν την κατάσταση που βρίσκεται ο κόσμος. Μ' αυτό τον τρόπο όμως οι εξπρεσιονιστές πραγματοποιούν και κάτι πολύ σημαντικό. Το άσχημο γίνεται αποδεκτό αισθητική κατηγορία. «Εξανθρωπίζεται» μ' άλλα λόγια ο άνθρωπος αποδεσμευόμενος από

την κλασική κληρονομιά του αντικειμενικού Ωραίου.

Σκοπός, μορφολογικός σκοπός του εξπρεσιονισμού, είναι ο συνδυασμός μεγάλης αφαίρεσης με πολλή έκφραση, γεγονός που θα ωθήσει τους εξπρεσιονιστές στην τεχνική της χαρακτηριστικής η οποία επιτρέπει αυτού του είδους την απόδοση, αποκλειώντας βέβαια κατά κανόνα το χρώμα, αντικαθιστώντας το όμως με την αντίθεση άσπρου/μαύρου, φωτός/σκιάς. Με πρότυπο το χαρακτηριστικό θα διαμορφώσει τη σκηνογραφία του ο εξπρεσιονιστικός κινηματογράφος και το αντίστοιχο θέατρο. Ο ήρωας τοποθετείται στο κέντρο ενός αφαιρετικού σκηνικού, βλέπε κόσμος, στον οποίο καλείται να δώσει μια μορφή, να τον κάνει δηλαδή συγκεκριμένο, προβάλλοντας επάνω του τον υποκειμενισμό του. Ολοκληρώνεται έτσι η διττή διάσταση της «καταστροφής» της μορφής στην οποία τείνει ο εξπρεσιονισμός, διττή γιατί παραπέμπει συγχρόνως στην υπάρχουσα κατάσταση του κόσμου και στην ανάγκη καταστροφής του με σκοπό την αναδημιουργία του.

Γύρω απ' αυτήν την «καταστροφή» απ' αυτόν τον «κατακερματισμό» της μορφής—γιατί αυτό σημαίνει καταστροφή της μορφής, στις συζητήσεις για τον εξπρεσιονισμό, ο κατακερματισμός της ενότητάς της και η απόδοση μόνο των μερών—θα στραφεί όλη η περιφημή διαμάχη των Λούκατς και Μπλοχ.

Η όλη ιστορία αρχίζει μ' ένα άρθρο του Λούκατς² του 1934 με τίτλο «*Μεγαλείο και κατάπτωση του εξπρεσιονισμού*». Ο Μπλοχ θα αντιδράσει με ένα δοκίμιο του, το 1937, με τίτλο «*Ο εξπρεσιονισμός από σημεινή σκιοπιά*». Από και πέρα η διαμάχη αυτή θα συνεχισθεί στο περιοδικό Das Wort⁴, διαμάχη στην οποία θα λάβουν μέρος κι άλλοι θεωρητικοί μεταξύ των οποίων κι ο εχθρός του εξπρεσιονισμού, μαρξιστής αισθητικός Μπέρναρντ Τσίγκλερ (Bernhard Ziegler), ψευ-

Καρλ Σμιτ - Ρότλουφ, Τρεις γυναίκες στο τραπέζι (ξύλογραφία). Αφαίρεση, παραμόρφωση, διαστρέβλωση και πάντα τάση για ενοποίηση του χώρου.

δώνυμο του Άλφρεντ Κουρέλα (Alfred Kurella).

Ο Λούκατς κατηγορεί τον εξπρεσιονισμό ότι παραβλέπει τις αντιθέσεις της αντικειμενικής πραγματικότητας και ασχολείται με τις αντιθέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ αυτής της τελευταίας και του υποκειμένου. Μ' αυτό τον τρόπο το υποκείμενο αποδίδει την γύρω του πραγματικότητα μέσα από την αντανάκλασή της στη συνείδηση. Έτσι ταυτίζεται αυτόματα —κι ο Λούκατς κατηγορεί γι' αυτό τόσο τον εξπρεσιονισμό όσο και το Μπλοχ— η διαστρέβλωμένη εικόνα της αντικειμενικής πραγματικότητας που εμπεριέχεται στη συνείδηση, με την ίδια την πραγματικότητα. Δημιουργούν έτσι οι εξπρεσιονιστές ένα αυτόματο στυλ βασισμένο στην άμεση εμπειρία αντί να στραφούν στην ουσία, η οποία πηγάζει για τον Λούκατς από την *πραγματική* σχέση της υποκειμενικής εμπειρίας με την *πραγματική* ζωή της κοινωνίας. Θεωρεί μάλιστα σαν μόνη πραγματικότητα την κοινωνικο-οικονομική, σαν το μοναδικό μέτρο με το οποίο πρέπει να «ζυγίζεται και μετριέται κάθε υποκειμενική εμπειρία». Μ' άλλα λόγια ο Λούκατς στρέφεται εξ ολοκλήρου σε μια πραγματικότητα ανεξάρτητη από την ανθρώπινη συνείδηση γι' αυτό και απορρίπτει κάθε μορφή υποκειμενι-

σμού, ιδεαλιστικού υποκειμενισμού όπως τον αποκαλεί, ο οποίος υποτάσσει το προς γνώση αντικείμενο στην υποκειμενική διαδικασία της γνώσης. Γι' αυτό κι ο εξπρεσιονισμός, σύμφωνα με την άποψη του Λούκατς, μεταφέρεται στη δομή του έργου τη δημιουργική διαδικασία που υπάρχει στη φαντασία του δημιουργού, η οποία λόγω του μεγάλου βαθμού υποκειμενικότητας οδηγείται σε μια αφαίρεση χωρίς καμιά σχέση με την πραγματικότητα. Πρόκειται για μια αφαίρεση που δεν αναφέρεται διόλου σε σταθερά και διαρκή χαρακτηριστικά της αντικειμενικής πραγματικότητας, αλλά που πηγάζει μέσα από μια καθαρά υποκειμενική επιλογή. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο απορρίπτει ο Λούκατς όλη την πρωτοπορία και είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι διατηρεί μια κάποια συμπάθεια για τον ιμπρεσιονισμό και συμβολισμό. Πιστεύει ότι αυτές οι δύο καλλιτεχνικές μορφές δεν έχουν απομακρυνθεί τελείως από τη γενική δομή της πραγματικότητας έτσι ώστε να αναγνωρίζονται κανείς στα έργα τους την ύπαρξη ενός αντικειμενικού εξωτερικού κόσμου, πράγμα που αποφεύγει ο εξπρεσιονισμός, αναιρώντας και καταστρέφοντας έτσι τη σχέση ενότητας μεταξύ ανθρώπινης εσωτερικότητας και εξωτερικού περιβάλλοντος.

Ο Λούκατς δέχεται ότι η παρα-

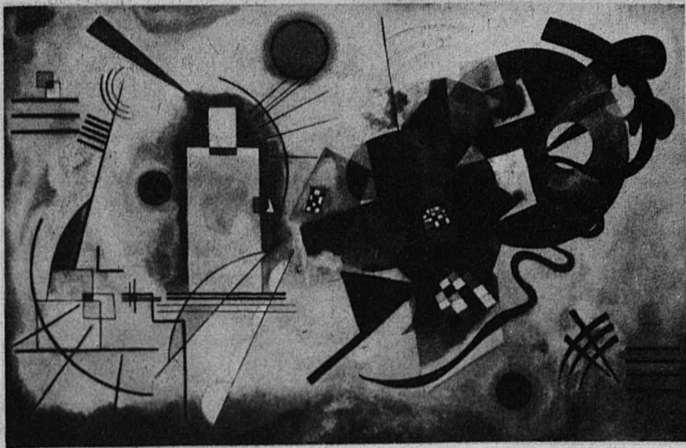
Ερνστ Λούντβιχ Κίρχνερ, Χορευτές, (σχέδιο-μελάνη). Ελαχιστοποίηση νατουραλιστικής απεικόνισης και τονισμός της έκφρασης που στην προκειμένη περίπτωση είναι κίνηση.

πάνω «καταστροφή» της μορφής που επιφέρει ο εξπρεσιονισμός είναι κι αυτή μια πραγματικότητα του κόσμου, μόνο που τη θεωρεί επιφαντική κι όχι ουσίας γιατί η ουσία διέπεται πάντα από την αρχή της ενότητας, από την αρχή του *όλου*. Πιστεύει ότι αυτή η επίφαση της πραγματικότητας είναι αποτέλεσμα της αντανάκλασης στη συνείδηση της «κατακερματισμένης επιφάνειας» του καπιταλιστικού κόσμου. Μ' άλλα λόγια ο Λούκατς, αναφερόμενος στον Μαρξ, δέχεται ότι ο καπιταλισμός προσφέρει μια τέτοια κατακερματισμένη εικόνα που οφείλεται στην αυτονόμηση των επιμέρους στοιχείων. Όμως, αυτή η αυτονόμηση είναι στιγμιαία γιατί στην πραγματικότητα υπάρχει αντικειμενική σχέση μεταξύ όλων των μερών, υπάρχει ενότητα η οποία γίνεται αισθητή σε περιόδους κρίσης.

Έτσι ο Λούκατς κάνει το λάθος να προσπαθεί να εξηγήσει το φαινόμενο της τέχνης με οικονομικές κατηγορίες αναπτύσσοντας έτσι ένα κατεξοχήν μεταφορικό λόγο και συγχέοντας οικονομικές, κοινωνικές και ψυχολογικές δομές. Ξεκινώντας από τη χεγκελιανή οντολογική κατηγορία του *όλου* την βρίσκει να εκπληρώνεται μόνο μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα, τη μόνη αντικειμενική. Ένα πρότυπο που σύμφωνα με τη δυτική παράδοση προσφέρει μόνο η κλασική

αρχαιότητα και το οποίο ο Λούκατς θεωρεί αξεπέραστο, γι' αυτό και γίνεται αντικείμενο νοσταλγία σε κάθε εποχή και κυρίως στην καπιταλιστική κοινωνία, την κατεξοχήν αλλοτριωτική. Χρησιμοποεί έτσι ο Λούκατς το «κλασικό» σα μέτρο σύγκρισης για κάθε νέο, τρέφει ιδιαίτερη συμπάθεια για το ελληνικό ιδεώδες που διασώζει την ενότητα της μορφής και κατηγορεί τους εξπρεσιονιστές ότι βάζουν σε ίδια μοίρα την τέχνη του Φειδία μ' αυτήν των νέγων, τη ζωγραφική του Ρέμπραντ μ' αυτήν των διανοητικών αναπήρων, δηλαδή θεωρούν ισοδύναμα την ολική μορφή και τον κατακερματισμό της αφαίρεσης. Αντίθετα, ο Μπλοχ γίνεται θερμός συνήγορος του εξπρεσιονισμού. Προσάπτει στο Λούκατς ότι παραμένει προσκολλημένος στην αρχή του *όλου*, σε κάτι που καλλιεργήθηκε από τα ιδεαλιστικά συστήματα και κυρίως από την κλασική γερμανική φιλοσοφία. Αυτή είναι και η αιτία, σύμφωνα με τον Μπλοχ, που ο Λούκατς αποδίδει κάθε τι το «συγκεχυμένο, το ανώριμο και ακατανόητο» σε αστική κατάρπτωση, ενώ θα έπρεπε να εκλάβει κανείς αυτά τα στοιχεία σαν ενδείξεις περάσματος από το παλιό στο νέο ή απλά και μόνο σαν την «προσπάθεια για να ανοίξουμε ένα πέρασμα».

Ταυτίζοντας ο Μπλοχ τον εξπρεσιονισμό με το καινούριο, τον

Βασίλν Καντίνσκν, Κίτρινο-Κόκκινο-Μπλε (λάδι). Με τη βοήθεια γεωμετρικών σχημάτων και χρώματος ο Καντίνσκν κατασκευάζει εικόνες του κόσμου.

βλέπει να «κομματιάξει τη ρουτίνα και τον ακαδημαϊσμό» στον οποίο είχε πέσει η τέχνη. Στη θέση «καινότητας» ανάλυσης της μορφής του αντικειμένου τέχνης, παραπέμπει (ο εξπρεσιονισμός) στον άνθρωπο, και στο περιεχόμενό του, ο οποίος προσπαθεί να βρει την αυθεντικότερη δυνατή έκφραση». Στη θέση της κατηγορίας του όλου τοποθετεί ο Μπλοχ, σύμφωνα με τα παραπάνω, άλλες κατηγορίες, όπως αυτή του «αυτού που δεν συνειδητοποιήθηκε ακόμα» ή «αυτού που δεν εμφανίστηκε ακόμα». Στη θέση δηλαδή του όλου μπαίνει το εν δυνάμει, που πηγάζει από το καθαρό συναίσθημα γι' αυτό και νιώθει τον εξπρεσιονισμό σαν θύελλα που διασχίζει τον κόσμο για να δημιουργήσει χώρο για νέες, πιο αυθεντικές εικόνες του κόσμου. Γίνεται έτσι η καταστροφή της μορφής όχι μόνο πια άρνηση αλλά και θέση για μια νέα πραγματικότητα.

Φορέας αυτής της νέας πραγματικότητας είναι εξ ολοκλήρου το υποκείμενο. Εδώ είναι και το βασικό σημείο διαφάνειας με τον Λούκατς. Στη σχέση ατόμου και συνόλου ο Λούκατς δίνει προτεραιότητα στο σύνολο. Αυτό σημαίνει σε επίπεδο τέχνης νατουραλισμό μέχρι σοσιαλιστικό ρεαλισμό, δηλαδή μια μορφή τέχνης που θα βασίζεται σε αντικειμενικούς κανόνες, χωρίς καμιά σχέση με την υποκειμενική συνείδηση και αναγνώσιμη από το σύνολο. Γι' αυτό κι ο Λούκατς μένει προσκολλημένος στο αρχαίο ελληνικό ιδεώδες, στην παράδοση της *Μίμησης*. Συγχρόνως όμως κάνει και ένα σφάλμα, προσπαθεί να αποδώσει τις σύγχρονες του αισθητικές κατηγορίες, κατεξοχήν υποκειμενική διαδικασία, μέσα από κοινωνικές πολιτικές και οικονομικές, κατηγορίες μέσα στις οποίες η υποκειμενική δραστηριότητα στην καπιταλιστική κοινωνία είναι αμελητέα. Βέβαια περιοριζόμενος σε μια κοινωνική και πολιτική ανάλυση του εξπρεσιονισμού, έχει δικιο λέγοντας ότι είχε αποκοπεί

από την αντικειμενική θεώρηση της γύρω του πραγματικότητας γι' αυτό και δεν ήταν πολιτικά αποτελεσματικός. Δεν αναφέρει όμως το γεγονός του πόσα άτομα συνειδητοποιήθηκαν πολιτικά μέσω του εξπρεσιονισμού, γι' αυτό και τον χαρακτηρίζει σαν αστική κατάρπωση, αντί να δείξει το διττό περιεχόμενο.

Ο Μπλοχ με τη σειρά του, δίνοντας προτεραιότητα στο υποκείμενο απέναντι του συνόλου, βρίσκεται πιο κοντά στην ουσία του εξπρεσιονισμού. Βρίσκεται έτσι πιο κοντά στον αισθητικό χώρο κι ο λόγος του είναι λιγότερο μεταφορικός από τον Λούκατς. Βέβαια κι αυτός οδηγείται σε ακρότητες προσπαθώντας αυτή τη φορά να αποδώσει το κοινωνικό μέσω του αισθητικού. Για τα δικό μας όμως αντικείμενο που είναι το αισθητικό, ο Μπλοχ αποτελεί τη σωστότερη προσέγγιση. Έτσι, αυτή η διαμάχη δείχνει τον πλούτο αυτού του καλλιτεχνικού φαινομένου με όλες τις αντιφάσεις που κουβαλάει μέσα του και που χαρακτηρίζουν κάθε μεγάλο γεγονός. Και είναι μεγάλο γεγονός ο εξπρεσιονισμός, λιγότερο επειδή ανοίγει το δρόμο στην απελευθέρωση του υποκειμένου και περισσότερο για τον τρόπο με τον οποίο το πραγματοποιεί. Πράγματι, ο εξπρεσιονισμός μπορεί να είναι υποκειμενικός αλλά αυτή η εξπρεσιονιστική υποκειμενικότητα, δεν είναι ατομιστική. Ο εξπρεσιονιστής αναζητάει στην ουσία μια «δια-υποκειμενικότητα», βασισμένη σε αρχετυπικά ένστικτα που ο ορθολογισμός είχε απωθήσει και γι' αυτό κοινή σε όλους τους ανθρώπους. Είναι οι «αρχαϊκές σκιές» που του αποδίδει ο Μπλοχ. Κι εδώ ακριβώς είναι το αντικειμενικό στοιχείο. Γι' αυτό κι ο εξπρεσιονισμός δεν παρέμεινε μόνο μια κοσμοαντίληψη αλλά έγινε και τρόπος ζωής και κανείς δεν κυνηγήθηκε τόσο στη Γερμανία όσο ο εξπρεσιονιστής καλλιτέχνης για να καταλήξει κι αυτός και το έργο του να γίνουν ολοκαύτωμα από τη ναζιστική θηριωδία που δεν ανεχόταν το ε-

Καρλ Σμιτ - Ρότλουφ, Κορίτσι μπροστά στον καθρέφτη, (ξύλογραφία). Ο παραμορφωμένος κόσμος κοιτάζει το είδωλό του στον καθρέφτη.

λεύθερο υποκείμενο. Ο Μπλοχ διείδε τόσο όμορφα ότι αυτή η αληθινή έκφραση που κρύβει ο εξπρεσιονισμός είναι απόρροια τόσο «αρχαϊκών σκιών» που βρίσκονται στα «υποκειμενικά έργα» όσο και «επαναστατικών

λάμπσεων» που προέρχονται από το μέλλον. Γι' αυτό και ήταν επικίνδυνος ο εξπρεσιονισμός, γιατί συνέδεσε τα υποκειμενικά έργα με την επαναστατικότητα, αποκάλυπτε δηλαδή την επαναστατικότητα της επιθυμίας.

● Η πιο σφαιρική μελέτη για τον εξπρεσιονισμό είναι η τρίτομη του PALMIER, (Jean Michel), *L' expressionnisme comme révolte*, Payot, Paris 1978 & *L' expressionnisme et les Arts*, zt., Payot, Paris 1979/80

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Πρόκειται για μια μεγάλη έκθεση από 465 έργα που γίνεται στην Πινακοθήκη και είναι η γερμανική συμμετοχή στην «Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 1985». Άνοιξε στις 7 Οκτωβρίου και θα διαρκέσει δύο μήνες.
2. Όλα τα κείμενα του Λούκατς για τον εξπρεσιονισμό βρίσκονται στο

βιβλίο του *"Problèmes du réalisme"* L' Arche, Paris 1975.

3. Τα κείμενα του Μπλοχ για τον εξπρεσιονισμό βρίσκονται στο βιβλίο του *Héritage de ce temps*, Payot, Paris 1978.

4. Περιοδικό, όργανο των εξορίστων γερμανών αντιφασιστών, που εκδιδόταν στη Μόσχα.

ΚΕΝΤΡΟ ΙΣΠΑΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

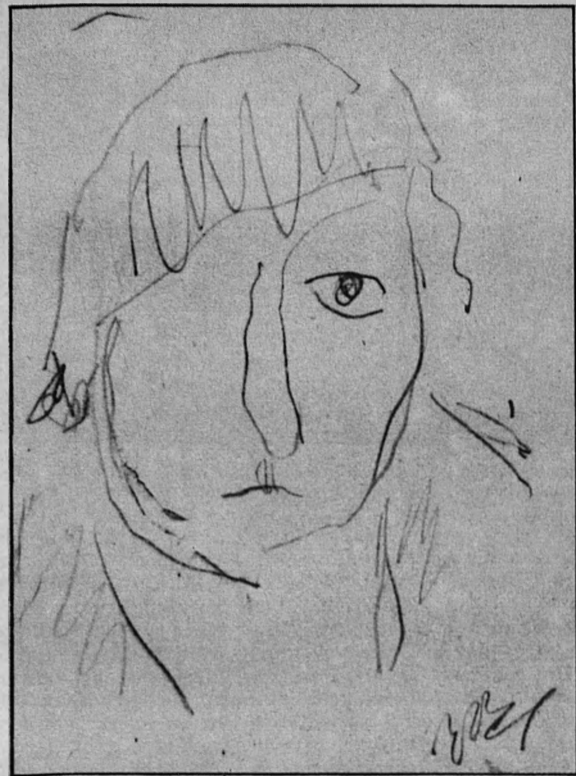
15 χρόνια λειτουργίας
Σκουφά 18 — Κολωνάκι
τηλ. 36.34.931 - 36.08.637

Ισπανικά
για αρχάριους και προχωρημένους

ΙΣΤΟΡΙΑ, ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
της Ισπανίας
ΛΑΤΙΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Σκέψεις για τη ζωγραφική του Γιώργου Μπουζιάνη

Μια εξομολόγηση του Χρόνη Μπότσογλου

1885: 8 Νοεμβρίου, γέννηση του Γιώργου Μπουζιάνη στην Αθήνα. Είναι ο πρώτος γιός του Παναγιώτη και της Χρυσάνθης, το γένος Προκοπίου.

1897: Εγγράφεται στη Σχολή Καλών Τεχνών (τότε «Σχολή Γραφικής») του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Καθηγητές στη Σχολή οι Βολανάκης, Ροίλος, Ν. Λύτρας, Γερανιώτης, κι αργότερα ο Ιακωβίδης.

1907: Εγκαθίσταται στο Μόναχο και παρακολουθεί μαθήματα στην ιδιωτική σχολή του Walter Thor.

1908: Ύστερα από εξετάσεις μπαίνει στην *Münchener Akademie*, στο εργαστήρι του Otto Seitz. Σε λίγο το εγκαταλείπει και συνεχίζει κοντά στον Schillknecht.

1909: Πηγαίνει στο Βερολίνο και δείχνει τη δουλειά του στον Max Liebermann.

1913: Γνωριμία με την Maria Imholz, την μετέπειτα γυναίκα του.

1919- 21: Εκθέτει στην γκαλερί Anton Rithaler.

1920: Ο εξπρεσιονισμός διαμορφώνεται σαφέστερα ως κίνημα. Ο Μπουζιάνης θεωρεί τον εαυτό του ως έναν από τους πρωτοπόρους.

1922: Αρχίζει τη συνεργασία του με την γκαλερί H. Barchfeld της Λειψίας που θα διαρκέσει 12 χρόνια.

1928-34: Η αναγνώριση του Μπουζιάνη όλο και μεγαλώνει στη Γερμανία. Παρ' όλα αυτά η άνοδος του Χίτλερ στην εξουσία δημιουργεί εχθρικό κλίμα για καλλιτέχνες σαν τον Μπουζιάνη. Η πρόσκληση της κυβέρνησης για να τον διορίσει καθηγητή στην ΑΣΚΤ έρχεται την κατάλληλη στιγμή και γίνεται δεκτή από τον Μπουζιάνη.

1934-36: Η ελληνική κριτική τον δέχεται με επιφύλαξη.

1937-47: Χρόνια στερήσεων. Του λείπουν μερικές φορές ακόμα και τα μέσα να αγοράσει χρώματα.

1949: Μεγάλη ατομική έκθεση στον «Παρνασσό».

1950: Συμμετοχή στην *Biennale* της Βενετίας.

1953: Συμμετοχή στην έκθεση Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης στη Ρώμη.

1956: Α' ελληνικό βραβείο στο διαγωνισμό Guggenheim.

1959: Πεθαίνει τη νύχτα της 22ας προς 23ην Οκτωβρίου.

Δεν είναι δουλειά μου να αξιολογήσω τη ζωγραφική του Μπουζιάνη ούτε να τη συσχετίσω με την υπόλοιπη ελληνική και ευρωπαϊκή τέχνη. Αυτό είναι δουλειά ιστορικών. Εγώ θα μιλήσω σα ζωγράφος για ζωγράφο από τον οποίο πολλά διδάχτηκα για τη ζωγραφική. Δηλαδή, για την επίδραση που είχε πάνω μου, όπως την έχω συνειδητοποιήσει...

Όταν είμουν σπουδαστής στα πρώτα χρόνια της σχολής Καλών Τεχνών, έκανα κάτι ακουαρελίστσες με το κέφι και τη χαρά παιδιού που παίζει οι οποίες θυμίζανε σε εξωτερικά γνωρίσματα μόνον την τεχνική του Μπουζιάνη σ' αυτό το υλικό. Μάλιστα σε μια κριτική που έγραψε η Βακαλό το 1964 για μια έκθεση που είχαμε κάνει με τον Αλέκο Κτενά έλεγε ότι «Μπουζιανίζω επικίνδυνα». Νομίζω ότι είχε άδικο γιατί γράφτηκε για μια δουλειά που προσπαθούσα συνειδητά να την οργανώσω σ' ένα πρώτο επίπεδο ξεφεύγοντας ακριβώς από την επίδραση της γοητείας της τεχνικής του Μπουζιάνη και περισσότερο επηρεασμένος από την ατμόσφαιρα του εργαστηρίου του Μόραλη. Πάντως βλέπω ότι εκείνη η κριτική ήταν γραμμένη με συμπάθεια. Όμως, για πολλά χρόνια εξαιτίας της κακοπιστίας διαφόρων μ' ακολουθούσε σα μομφή (για τη δουλειά μου) η σκιά του Μπουζιάνη. Ακριβώς όπως αργότερα μου κολλήσαν ότι Τζιακομετίζω. Δε βαριέσαι άσχετοι κι ανόητοι υπάρχουν πάντα. Ένας λόγος λοιπόν που γράφω αυτό το κείμενο είναι και για να ξεφλήσω εκείνο τον παλιό λογαριασμό και να μιλήσω για τις επιδράσεις που είναι πολύ πιο ουσιαστικές και λιγότερο εξωτερικές, κατά τη γνώμη μου.

Σ' ένα παλιό αφιέρωμα του περιοδικού «Ζυγός», —αν θυμάμαι καλά πρέπει να ήταν για το θάνατό του— ο Γιάννης Τσαρούχης έκανε μια παρατήρηση για το ουσιαστικό σχέδιο του Μπουζιάνη. Από τότε προσπαθώ να καταλάβω

την ακρίβεια αυτού του σχεδίου που στα λάδια και τις ακουαρέλες του ορίζει αυτόν τον πλούτο των αισθημάτων και στα ίδια τα σχέδιάσματά του με μολύβι ή μελάνι επιμένει μόνο στις πολύ ουσιαστικές νύξεις χωρίς κοκεταρία.

Αυτά τα σχέδιάσματα του Μπουζιάνη με βοηθήσανε να αγαπήσω και τα σχέδια σε παλιόχαρτα του Χαλεπά.

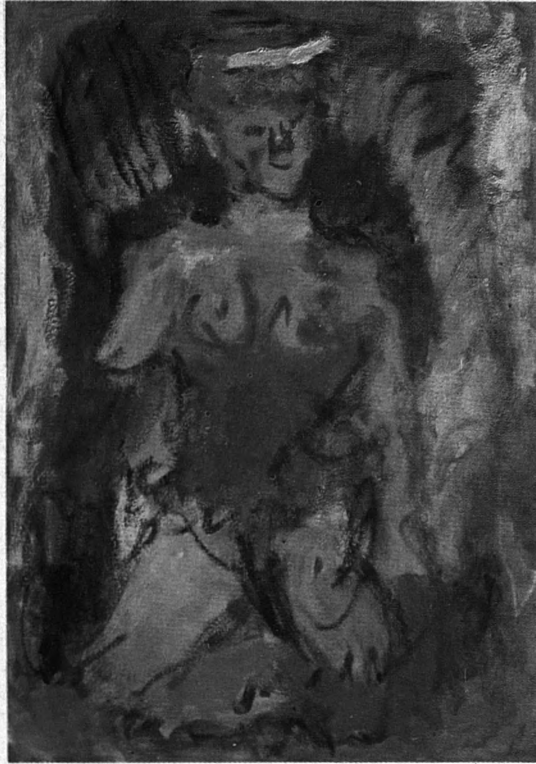
Και μια και μιλάμε για το σχέδιο έφτασα συνειρμικά σε κάποιες ζωγραφίες που ο Μπουζιάνης τις μεγάλωνε τσοντάροντας στη μια γωνιά ένα κομματάκι μουσαμά, κακοραμμένο μάλιστα. Ή ακόμη στις ζωγραφισμένες κορνίζες του ώστε να γίνονται ένα με τη ζωγραφιά και τα υπογραμμένα πασπαρτού που συνεχίζουν και δε χωρίζουν πια απ' τις ακουαρέλες του. Μια ζωγραφική που γεννιέται και αναπτύσσεται βιολογικά, όπως ένα παιδί, όπως ένα δέντρο. Δεν ξέρω να μιλήσω γι' αυτή την αίσθηση. Ζωγραφίες που ζούνε όχι αντιγράφοντας τη φύση, αλλά σα να 'ναι οι ίδιες ένα κομμάτι της φύσης, αισθητικό. Σε μια τέτοια ζωγραφική, ίσως, δεν ταιριάζει να μιλάμε χωριστά για σχέδιο, για χρώμα, για ύλη και για χώρο. Όλα είναι ένα. Κι αν τα χωρίζω στην κουβέντα, είναι γιατί δεν ξέρω να πω με λέξεις το άφατο της εικαστικής εμπειρίας.

Λοιπόν, ο Μπουζιάνης μου έμαθε, όσο κανένας άλλος, τη σημασία της ύλης στη ζωγραφική και το ερωτικό στοιχείο που αυτή περιέχει. Μιλώ για την «πλαστική ύλη», αυτή που μεταφέρει στο υλικό της τέχνης μια βιωμένη αίσθηση αφής από τον γύρω κόσμο.

Δεν ξέρω πώς ξεκινούσε να ζωγραφίσει, όμως, οι ζωγραφίες του δεν περιγράφουν, ούτε εκφράζουν κάποια ιδέα έξω από την ίδια τη ζωγραφική, ούτε διαφαίνεται τέτοια πρόθεση. Τις μπογιές, που απλώνει στρώμα - στρώμα στους μουσαμάδες του, λες και τις φιλτράρει από το βιωμά του, ώσπου να γίνουν, αυτά τα κοινά υλι-

1. Κορίτσι 14×11, Αθήνα 1940
2. Φιγούρα 43×34,5, ακουαρέλα
3. Γυναίκα φιγούρα 104×74,5, Αθήνα 1954, λάδι

Ένα από τα θέματα που αγαπά να ζωγραφίζει ο Μπουζιάνης είναι η γυναικεία μορφή. Μοναχική ή συντροφευμένη, γυμνή ή ντυμένη, αλλοιωμένη και ακρωτηριασμένη. Οι γυναίκες αυτές δεν είναι ούτε όμορφες ούτε άσχημες.

Το ερωτικό στοιχείο που υπάρχει δε στηρίζεται στην περιγραφή ή τον τονισμό των χαρακτήρων του φύλου, αλλά το εκπέμπει η ίδια η «πλαστική ύλη» της ζωγραφικής. Η ανθρώπινη παρουσία αναδύεται σπαραχτική μέσα από ένα μουσικά χρωματισμένο κόσμο και φτάνει σ' εμάς τραγική και μαζί αισιόδοξη.

Αυτή η ανθρώπινη μορφή είναι απόλυτα ταυτισμένη με τη ζωγραφική περιπέτεια. Θέλω να πω ότι η ένταση που υπάρχει στους πίνακες του Μπουζιάνη δεν απορρέει από την εκφραστικότητα των προσώπων και των σωμάτων. Οι μορφές είναι απαθείς, χωρίς συγκεκριμένη εκφραστική σύσπαση των χαρακτηριστικών τους, όπως αυτά συνήθως μόλις υποδηλώνονται. Η εκφραστική ένταση αυτής της ζωγραφικής βγαίνει από την ίδια τη ζωγραφική.

X.M.

κά, πολύτιμα και ζωντανά.

Αυτή η αντιμετώπιση της ζωγραφικής τον ξεχωρίζει από τον κορμό του γερμανικού εξπρεσιονισμού. Εκεί έχουμε την υπερβολή του χρώματος και του σχεδίου για χάρη μιας εκφραστικότητας συνήθως φιλολογικής. Δηλαδή, για να εξυπηρετηθεί μια ιδέα ή ακόμη μια κατάσταση έξω από την ζωγραφική π.χ. για να δείχτει η σύγκρουση του άντρα και της γυναίκας κτλ. Αυτά τα λέω όχι αξιολογικά αλλά σαν χαρακτηριστικά διαφορετικής στάσης. Στον Μπουζιάνη η έκφραση είναι ταυτισμένη με τη ζωγραφική. Έτσι φτάνει, από άλλο δρόμο, λιγότερο χειρονομακό, στον αφηρημένο εξπρεσιονισμό.

Βέβαια, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι ο Μπουζιάνης ακρωτηριάζει τις ανθρώπινες μορφές τόσο όσο κανένας γερμανός εξπρεσιονιστής. Σύμφωνα. Εξάλλου η αναφορά του σε μια φυσικότητα οπτική υπάρχει μόνο στο βαθμό που αυτό δε δεσμεύει τη λειτουργία της ζωγραφικής του. Όμως, δεν κάνει μιαν ανθρώπινη μορφή για να δείξει ότι λείπει ένα μέλος της. Μέσα από μια διαδικασία ανάπτυξης των χρωματικών μαζών, θα έλεγα, βιολογική και ταυτόχρονα μουσική, η ανθρώπινη μορφή ξανασυντίθεται ακέραια παρ' όλο που λείπουν μέλη της.

Μέσα σ' ένα πλαστικό χώρο ρευστό, χρωματικές μάζες με ήχους σκοτεινούς ζούνε αρμονικά ή αντιθετικά σε αντιστοιχία με τον τρόπο που ζούνε στην Αττική τα χρώματα μέσα στην ένταση του φωτός. Δε μιλώ για χρώματα, ελληνικά μπιχλιμπίδια μιας τουριστικής ελληνικότητας. Εξάλλου αυτός ο ιδιαίτερος χαρακτήρας που αποκτά ένα χρώμα κάτω από διαφορετικό φωτισμό δευτερευόντως μόνον συντάσσεται στα εθνικά χαρακτηριστικά μιας τέχνης. Θέλω να πω ότι εδώ, για ν' ακουστεί καλύτερα η ένταση ενός κόκκινου, ίσως χρειαστεί να γκριζάρει χωρίς διόλου να χάσει την καθαρότητά του.

Σήμερα βγήκε στη μόδα κάποιος άγριος εξπρεσιονισμός· μερικοί δικοί μας νέοι, κυρίως, καλλιτέχνες βιάστηκαν με μεγάλη ευκολία να τον υιοθετήσουν κατασκευάζοντας ζωγραφίες σε τελάρα εντυπωσιακών διαστάσεων. Αυτοί θα είχαν πολλά να κερδίσουνε, νομίζω, αν προσέχανε περισσότερο τις ζωγραφίες του Μπουζιάνη.

Γιατί ο Μπουζιάνης είναι ένα μάθημα ότι η τέχνη για να είναι ενδιαφέρουσα αρκεί να λέει την αλήθεια σου, βαθαίνοντας τον εαυτό σου, κι όχι αντιγράφοντας τις διάφορες μόδες που επικρατούν κάθε φορά.

Βέβαια, υπάρχουν καλλιτέχνες που συνεχίζουν με τις δυσκολίες και τη χαρά της δουλειάς, το δικό τους δύσκολο δρόμο της ζωγραφικής όπως η Κυριαζή, η Κάση, ο Σακαγιάν, ο Χαρίσης, ο Γαβρίλος για ν' αναφέρω μόνο μερικά ονόματα νεότερων καλλιτεχνών που κινούνται στο χώρο μιας ζωγραφικής πλαστικής όσο και εκφραστικής και χωρίς να είναι επίγονοι κανενός.

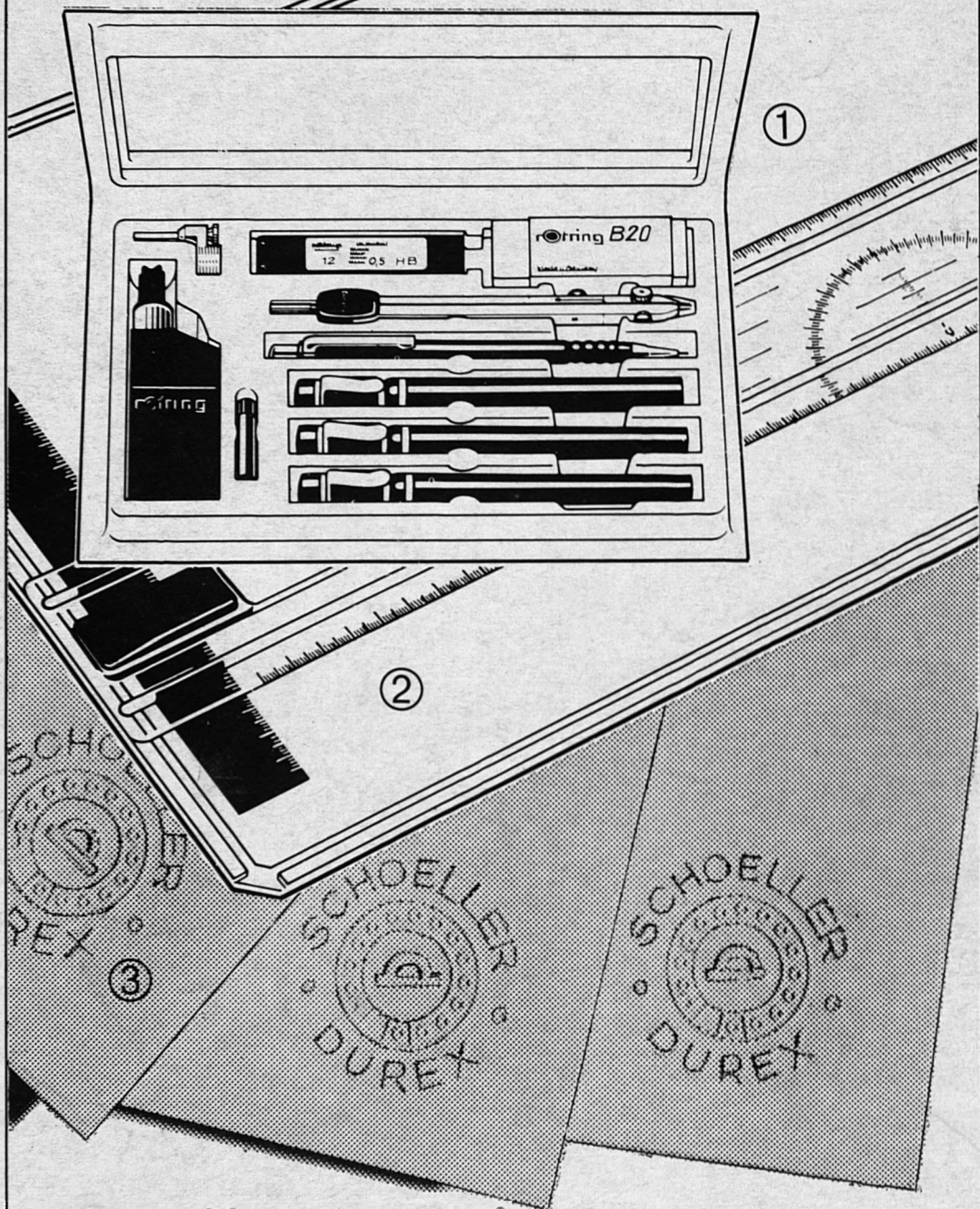
Όλα αυτά τα έγραφα προσπαθώντας να γίνω καλύτερος. Γιατί όπως σωστά μου έλεγε κάποτε ο φίλος μου ο Μάκης, μιλώντας για τον εαυτό του, «ο μόνος χώρος που έχω για να γίνω καλύτερος σαν άνθρωπος είναι η ζωγραφική». Ευτυχώς υπάρχουν πολλοί καλλιτέχνες που με στηρίζουν όπως ο Μπουζιάνης, ο Χαλεπάς, ο Βαν Γκογκ, ο Σολωμός, ο Ρέμπραντ, ο Τζιακομέτι, ο Μπαχ, ο Σεφέρης, ο Θεοφυλακτόπουλος.

ΣΑΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ:

«Ο Μπουζιάνης ανάμεσα στους λύκους». Θα μπορούσε να είναι ο τίτλος του ελληνικού σήριαλ που άρχισε εδώ και λίγο καιρό με τρόπο λαϊκίστικο. Απ' το χορό των λύκων δεν ξεχωρίζω αυτά που έγραφα κι ας ήταν «οι προθέσεις μου αγνές». Φιλοδοξία μου μοναδική ότι δεν εκχυδαίσα τα αισθήματά μου.

Οκτώβρης '85

rotring

① college set

② studio A3

③ Hammer Durex

